

*Херсонський державний
аграрно-економічний
університет*

*Kherson State Agrarian
and Economic University*

МАТЕРІАЛИ

**У Всеукраїнській науково-практичній конференції
«УПРАВЛІННЯ ТА РАЦІОНАЛЬНЕ
ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ
ВНОВОСТВОРЕНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ
ГРОМАДАХ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ
ВИРІШЕННЯ»**

**04-05 березня 2021 року
м. Херсон**

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

**Міністерство освіти та науки України
Міністерство аграрної політики та продовольства України
Головне управління Держгеокадастру у Херсонській області
Західноукраїнський національний університет
Херсонський державний аграрно-економічний університет**

**«УПРАВЛІННЯ ТА РАЦІОНАЛЬНЕ
ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ
РЕСУРСІВ В НОВОСТВОРЕНИХ
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ:
ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ»**

*Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції
(Херсон, 04-05 березня 2021 року)*

Кафедра землеустрою, геодезії та кадастру

**Херсон
2021**

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

УДК 332.1:332.3 (08)

У66

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради факультету архітектури та будівництва Херсонського державного аграрно-економічного університету (протокол № 8 від 31.03.2021 р.)

Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення: Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (Херсон, 04-05 березня 2021 року). – Херсон: ХДАЕУ, 2021. –378 с.

ISBN 978-617-7917-06-8

У збірнику розміщено матеріали, в яких узагальнено результати V Всеукраїнської науково-практичної конференції: «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення», яка проводилась кафедрою землеустрою, геодезії та кадастру

Конференція проведена у межах кафедральної теми: «Розробка методики спостережень за деформаціями будівель та споруд Херсонського державного аграрного університету»(номер державної реєстрації 0118U007199)

Головний редактор: Яремко Ю.І., д.е.н., професор кафедри землеустрою, геодезії та кадастру

Відповідальний секретар: Дудяк Н.В., к.е.н., доцент кафедри землеустрою, геодезії та кадастру

Технічний секретар: Мацієвич Т.О., к.е.н., доцент кафедри землеустрою, геодезії та кадастру

Організатори випуску збірника:

Кафедра землеустрою, геодезії та кадастру Херсонського державного аграрно-економічного університету

Думки авторів публікацій можуть не збігатися з думками і позицією редакції.

Тези доповідей друкуються в авторській редакції. Автори несуть відповідальність за зміст поданих матеріалів, достовірність наведених фактів, посилянь, правопис власних імен тощо.

Редакція не несе відповідальності за зміст публікацій.

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

Науково-організаційний комітет конференції:

Кирилов Юрій Євгенович	ректор Херсонського державного аграрно-економічного університету
Грановська Вікторія Григорівна	перший проректор, проректор з науково-педагогічної роботи Херсонського державного аграрно-економічного університету
Аверчев Олександр Володимирович	проректор з наукової роботи та міжнародної діяльності Херсонського державного аграрно-економічного університету, д.с.-г.н., професор
Бабушкіна Руслана Олександрівна	декан факультету архітектури та будівництва Херсонського державного аграрно-економічного університету, к.с-г.н., доцент
Дудяк Наталія Василівна	завідувачка кафедри землеустрою геодезії та кадастру Херсонського державного аграрно-економічного університету, к.е.н., доцент
Яремко Юрій Іванович	професор кафедри землеустрою геодезії та кадастру Херсонського державного аграрно-економічного університету, д.е.н., професор
Толуб'як Віталій Семенович	професор кафедри менеджменту та публічного управління Західноукраїнського національного університету, д.держ.упр., професор

ЗМІСТ

Секція 1. УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ ОТГ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

Андрос С.В. РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ПОБУДОВІ І РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ, ЯКА ОБСЛУГОВУЄ МАЛИЙ АГРОБІЗНЕС: МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ.....	13
Артемів В. О., Єлькін Е. О. ЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	19
Артемів В.О., Пономарчук Д.В. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	23
Дурман М.О., Козловська А.С. ПЛАТА ЗА ЗЕМЛЮ ЯК ОДНЕ З ДЖЕРЕЛ НАПОВНЕННЯ БЮДЖЕТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	26
Дурман О.Л., Корочук І.А. ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ЯК ОДИН З ОСНОВНИХ МЕХАНІЗМІВ ЇХ АДМІНІСТРУВАННЯ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ.....	31
Карпенко О.В. АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ ПЕРЕДАЧІ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ У ВЛАСНІСТЬ ОТГ.....	34
Ковтун В.А., Ковтун Д.М. РЕЗЕРВИ НАПОВНЕННЯ БЮДЖЕТІВ ОТГ ЧЕРЕЗ ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ.....	38
Крупіца Д.О., Біла Н.С. ВІДЧУЖЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ЯК ДЖЕРЕЛО ПОПОВНЕННЯ БЮДЖЕТУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	41
Куракова Л.Г. ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УПРАВЛІННІ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ НОВОСТВОРЕНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	45
Кушнірук Т.М., Петрище О.І., Додурич В.В. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ КРАЇН ЄС В УКРАЇНІ.....	49
Олійник Н.М., Макаренко С.М., Березкін І.С. ДІАГНОСТИКА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	53
Пасічник Ю.В. ОПТИМІЗАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	56

Патицька Х.О. УПРАВЛІННЯ ПРИРОДНИМИ АКТИВАМИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ.....	62
Петрище О.І., Кушнірук Т.М. ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ – ЗМІНИ І НАСЛІДКИ ДЛЯ ОТГ.....	66
Радченко О.Д. ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	72
Сахно Є.Ю., Шульга О.В., Хрїстодулопулос А.О. ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В ОТГ.....	76
Сидоренко Є.В. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ В ОБ’ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ.....	79
Сисоєнко І.А., Семибратня В.В. ДЕКЛАРАЦІЙНА КАМПАНІЯ ЩОДО СПРАВЛЯННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО ПОДАТКУ У ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	84
Ситник О.І. РЕФОРМА АДМІНІСТРАТИВНО- ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ УКРАЇНИ – ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ.....	87
Степаненко Т.О. КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯМ....	94
Толуб’як В.С. НОВІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ В ОТГ.....	98
Третяк Н.А., Сакаль О.В., Третяк М.А. НЕТРАДИЦІЙНЕ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ – ПЕРСПЕКТИВА РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ОТГ.....	102
Хропот С.Г., Волканова В.С. ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ ЗЕМЕЛЬ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД.....	107
Чеболда І.Ю., Кузик І.Р. ОСОБЛИВОСТІ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ ОБ’ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	111
Шарий Г.І., Нестеренко С.В. ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ ДЛЯ ОТГ.....	116
Щербак Ю.В. УМОВИ ПЕРЕГЛЯДУ РОЗМІРУ ОРЕНДНОЇ ПЛАТИ ЗА ЗЕМЛІ КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ОТГ.....	119

**Секція 2. ПРОСТОРОВЕ ПЛАНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ ГРОМАД:
СПОСОБИ, ПРИНЦИПИ, МЕТОДИ**

Бутенко Є.В., Лошакова Ю. А. КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ.....	123
Горун М. В., Файфура В. В., Шушпанов Д. Г. ЕКОЛОГІЧНА МОДЕРНІЗАЦІЯ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	128
Гуцул Т.В. БАСЕЙНОВИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ТЕРИТОРІЙ ГРОМАД(НА ПРИКЛАДІ БАСЕЙНУ Р. БРУСНИЦЯ ТА БРУСНИЦЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ).....	131
Ільків Є. Ю., Галярник М. В., Мироник О. О. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИРОДИ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ МЕЖ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИХ УТВОРЕНЬ У КОНТЕКСТІ МОНІТОРИНГУ СТАНУ МЕЖОВИХ ЗНАКІВ.....	136
Картавий А.Г., Федонюк В.В. ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЗБОРУ ТА УТИЛІЗАЦІЇ ВІДХОДІВ В МЕЖАХ ТЕРИТОРІЙ ОТГ.....	139
Кисельов Ю.О. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ЛАНДШАФТНОЇ СТРУКТУРИ НАЦІОНАЛЬНОГО ДЕНДРОПАРКУ «СОФІЇВКА».....	142
Куракова Л.Г., Гуменюк А.О. ПРОСТОРОВЕ ПЛАНУВАННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ.....	146
КутузоваТ.Ю. ПРОСТОРОВЕ ПЛАНУВАННЯ МІСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В СТАНДАРТАХ ОСВІТИ: СИСТЕМА ВИКЛАДАННЯ	149
Куракова Л.Г., Гуліченкова О.М. ПРОСТОРОВЕ ПЛАНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ ОТГ, В ТОМУ ЧИСЛІ ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ	152
Курильців Р.М., Марченко А.О. ЗЕМЛЕУСТРІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОСТОРОВОГО ПЛАНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ ГРОМАД.....	157
Мацієвич Т.О., Бабушкіна Р.О., Іванів М.О. ЩОДО НАПРЯМКІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ІЗ ВРАХУВАННЯМ ВСТАНОВЛЕНИХ ЗОН ОБМЕЖЕНЬ.....	160
Михайлюк В.І., Каравель В.Г. АКТУАЛІЗАЦІЯ МІСТОБУДІВНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ.....	163

Смоленська Л.І., Толоконніков А.К. СУЧАСНИЙ СТАН ПРОСТОРОВОГО ПЛАНУВАННЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	166
Мосора Л.С., Буртик В. І. АНАЛІЗ СФОРМОВАНИХ ОТГ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	170
Смоленська Л. І., Данілець І. М. СТАН ФОРМУВАННЯ ОТГ В МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	173
Мосора Л.С., Книгиницький В.В, Коцеловська Н.Б. ОСНОВНІ ШЛЯХИ ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДІ ДО УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕСІВ ГРОМАД.....	176
Петренко О.Я. РОЛЬ ЗЕМЛЕУСТРОЮ У РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАНЬ ОТГ.....	181
Петрова А.Т. АРХІТЕКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ СІЛЬСЬКИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ.....	185

Секція 3. ФОРМУВАННЯ КАРТОГРАФІЧНОЇ ОСНОВИ ОТГ

Булишева Д.В., Толмачевський В.С. БЕЗПЛОТНІ ЛІТАЛЬНІ АПАРАТИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КАРТОГРАФУВАННЯ І МОНІТОРИНГУ ЗЕМЕЛЬ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	189
Казімір І.І., Соколова Д.О. ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ ЗЕМЕЛЬ ЯК МОЖЛИВИЙ ШЛЯХ ПЕРЕХОДУ ДО ТРИВИМІРНОГО КАДАСТРУ.....	193
Матішук А. В., Васишин Ю.В. ДО ПИТАННЯ ДЕТАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ ТЕРИТОРІЙ ГРОМАД.....	198
Мацієвич Т.О., Магальяс В.А. СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ГІС-ТЕХНОЛОГІЙ У ЗЕМЛЕУСТРОЇ: ДІСКУРС В ТЕОРІЮ.....	202
Шевченко Р.Ю. ІНСТРУМЕНТАРІЙ КОМПЛЕКСНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО АТЛАСНОГО КАРТОГРАФУВАННЯ МІСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	204
Чеканович М.Г. ЗАЛІЗОБЕТОННЕ ПЕРЕКРИТТЯ З ДРІБНОШТУЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ.....	210
Янін О.Є. ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРІВ ПІДОШВИ ОКРЕМОГО ПОЗАЦЕНТРОВО-СТИСНУТОГО ФУНДАМЕНТУ ПІД КОЛОНУ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМП'ЮТЕРНОЇ ПРОГРАМИ MATHCAD...	214

**Секція 4. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ В ОТГ**

Безвіконний П.В., Потапський Ю.В. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В ПРОЦЕСІ РИНКОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ.....	218
Дудяк Н.В., Мартинов І.М. Баранова О.Ю. АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ ТРАНСПОРТУ.....	221
Народовий Б.О. ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ У КРАЇНАХ ЄС.....	226
Самбор М.А. ВПЛИВ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ НА ЗЕМЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ.....	231
Ступень Р.М., Остафінська Л.М., Бабій Н.І. ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ СТВОРЕННЯ	235
Яремко Ю.І., Пєсков І.В. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО СУЧАСНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ В УКРАЇНІ.....	238
Яремко Ю.І., Яценко В.М. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ЗЕМЕЛЬ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ЗЕМЕЛЬ ДЛЯ БУДІВНИЦТВА ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ ЗОКРЕМА.....	241

**Секція 5. ОХОРОНА ТА РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ
ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ОТГ**

Бойко Н.В., Зінчук М.І., Мерленко І.М. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРУНТОВОЇ ФЛОРИ НА ОСУШУВАНИХ ГРУНТАХ ПОЛІССЯ.....	246
Василишин Ю.В. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ДОПОВНЕНЬ ВРАХУВАННЯ ВПЛИВУ ШКІДЛИВИХ ЧИННИКІВ НА ВАРТІСТЬ ОБ'ЄКТІВ НЕРУХОМОСТІ ПО СХЕМІ BELLRANDALL.....	250
Богадьорова Л.М., Мельниченко С.Г. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	253
Бондаренко Е.Л. ВИРІШЕННЯ ЗАДАЧ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ДАНИХ ПРО ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ ОТГ ЗА ДОПОМОГОЮ ЛОКАЛЬНОЇ ІПД.....	256

Бондарчук С.П., Бондарчук Л.Ф., Мерленко І.М.	259
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ТА РАЦІОНАЛЬНОГО	
ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ОТГ ШЛЯХОМ	
ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ІЗ	
ДЕРЖАВНОЮ ЕКОЛОГІЧНОЮ ІНСПЕКЦІЄЮ.....	
Волошин М.М.	263
РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ВОДНИХ ТА	
ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В СУЧАСНИХ РИНКОВИХ	
УМОВАХ.....	
Грицаєнко М.І.	268
РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В ОХОРОНІ	
ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ОТГ.....	
Дудяк Н.В., Яценко В.М., Мартинов І.М.	273
РИЗИКИ	
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ НА	
МЕЛІПОРОВАНИХ ЗЕМЛЯХ.....	
Коваль О. В., Мельнійчук М. М.	277
ХАРАКТЕРИСТИКА	
ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИРОДНО-	
ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ВАРАСЬКОЇ МІСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ	
ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	
Кравець О.Я.	281
ВИКОРИСТАННЯ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ	
ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ МОНІТОРИНГУ ЕРОЗІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА	
ЗЕМЛЯХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ.....	
Кравцова І.В.	286
САДОВО-ПАРКОВІ ЛАНДШАФТИ В СТРУКТУРІ	
ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ УМАНСЬКОЇ ОТГ.....	
Крушельницький М.В.	291
РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ	
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ОТГ.....	
Лавренко Н.М., Пугачова К.Є.	294
ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ І	
РОЗВИТКУ ДЕГРАДАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ТГ ТА ШЛЯХИ ЇХ	
ВИРІШЕННЯ.....	
Лазарєва О. В., Мась А.Ю.	297
КОНЦЕПЦІЯ РАЦІОНАЛЬНОГО	
ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ	
ГРОМАДАХ	
Макєєва Л.М.	300
ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ	
ЕФЕКТИВНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО	
ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ.....	
Мерленко І.М., Бондарчук С.П., Бондарчук Л.Ф., Картавий А.Г.,	304
Мерленко Н.О.	
МОЖЛИВОСТІ УТИЛІЗАЦІЇ ОРГАНІЧНИХ	
ВІДХОДІВ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД МЕТОДОМ	
БІОФЕРМЕНТАЦІЇ	
Мовчан Т.В., Бобкова З.Ф.	308
ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО ВИКОРИСТАННЯ ТА	
ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО	
ПРИЗНАЧЕННЯ.....	

Морозов В.В., Морозов О.В., Козленко Є.В. ФУНКЦІОНУВАННЯ КОЛЕКТОРНО – ДРЕНАЖНОЇ МЕРЕЖІ ЯК ФАКТОРА СТАБІЛЬНОГО ЕКОЛОГО-МЕЛІОРАТИВНОГО СТАНУ ЗРОШУВАНИХ ТА ПРИЛЕГЛИХ ДО НИХ ЗЕМЕЛЬ(НА ПРИКЛАДІ БІЛОЗЕРСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ).....	314
Нечипоренко О.М., Матвієнко А.П. РЕГУЛЮВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ Й ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	318
Ніколайчук Т.О. «КОМПЕНСАТОРНА» ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ, ЯК ІНСТРУМЕНТ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ.....	322
Онищенко С.О., Ковшаківа Т.С. ВПЛИВ БІОЛОГІЗАЦІЇ АГРОТЕХНІКИ ВИРОЩУВАННЯ ГОРОХУ НА ВМІСТ ГУМУСУ В ГРУНТІ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ	326
Панасюк О.П., Сокуляк О.І. ПРОГРАМА ФОРМУВАННЯ МЕЖ ЖМЕРИНСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ З МЕТОЮ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ.....	329
Панасюк О.П., Трикуліч О.В. ПРОБЛЕМИ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ, ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ РОДЮЧОСТІ ГРУНТІВ УКРАЇНИ.....	334
Панкєєв С.П. ВІДНОВЛЕННЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ НА ОСНОВІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО М'ЯСНОГО СКОТАРСТВА У СТЕПОВІЙ ЗОНІ УКРАЇНИ.....	337
Плотнікова М. Ф., Назімов І. Г. НООСФЕРНІ ПІДХОДИ В УПРАВЛІННІ РЕСУРСАМИ НОВОСТВОРЕНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ТА ЇХ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА.....	341
Потапський Ю.В., Безвіконний П.В. ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ ТА ОХОРОНОЮ ЗЕМЕЛЬ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН.....	345
Рижок З.Р. МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ ДАНИХ КОСМІЧНИХ ЗНІМАНЬ ДЛЯ ВИРОЩУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР.....	348
Сендецький В.М., Налужний Р.І. СОЛОМА І СИДЕРАТИ ЯК ВАЖЛИВІ ЕЛЕМЕНТИ ВІДНОВЛЕННЯ РОДЮЧОСТІ ГРУНТІВ.....	351
Смирнова С.М., Стерлев Д.В., Малявін Л.В. ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ І ВІДТВОРЕННЯ РОДЮЧОСТІ ГРУНТУ.....	355

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

Сопов Д.С., Сопова Н.В. ЩОДО МЕТОДИКИ ВИЗНАЧЕННЯ КОЕФІЦІЄНТУ ЕКОЛОГІЧНОЇ НЕБЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В ОБ'ЄДНАНІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ.....	358
Смирнова С.М., Коваль В.А., Трущенко М.Б. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБМЕЖЕНОГО ПРАВА ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ.....	361
Федонюк М.А., Федонюк В.В., Турко С.В. ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ДЗЗ ДЛЯ ОЦІНКИ СТРУКТУРИ ЗЕМЕЛЬНОГО ФОНДУ В МЕЖАХ ТЕРИТОРІЙ ОТГ БАСЕЙНУ ОЗЕРА СВІТЯЗЬ.....	364
Смирнова С.М., Смирнов В.М., Ніколаєва Ю.Д. НАУКОВІ ЗАСАДИ ОХОРОНИ І РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ.....	369
Шевченко В.М., Морозов О.В., Морозова О.С., Кабаченко А.І. ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ҐРУНТІВ ЗА ЇХ ПРИДАТНІСТЮ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА У БІЛОЗЕРСЬКІЙ ОБ'ЄДНАНІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	372
Юшин С.О. ЕКОЛОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В ПРОГРАМАХ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	375

Секція 1. УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ ОТГ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

Андрос С.В.

*д.е н., доцент, провідний науковий співробітник
відділу фінансово-кредитної та податкової політики
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»,
м. Київ*

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ПОБУДОВІ І РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ, ЯКА ОБСЛУГОВУЄ МАЛИЙ АГРОБІЗНЕС: МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ

Держава використовує кредитні схеми як засіб переказу ресурсів певних груп населення часто за підтримки партнерів. Негативний вплив чималої кількості таких схем (неефективне використання фондів, надання субсидованих позик забезпеченим громадянам, малі коефіцієнти погашення і формування низької кредитної культури) підштовхує партнерів захищати власну позицію з вимогою про нейтралітет держави у мікрофінансуванні.

Втім саме держава відіграє виняткову роль у побудові і розвитку фінансової системи, яка обслуговує малий агробізнес. Держава забезпечує створення підходящого середовища, що сприяє конкуренції серед різних постачальників фінансових послуг, побіжно вбезпечуючи фермерів від кабальних і шахрайських методів. Партнером багатьох донорських агенцій також є держава. Основою підтримки партнерів на макрорівні є забезпечення того, щоб політика, якої вони домагаються від держави, відображала реальні потреби фінансових організацій та малого агробізнесу. Втручання держави і партнерів у кредитування та сільськогосподарські ринки, як вже існуюче, так і непередбачуване, є, можливо, самим серйозним джерелом ризику для організацій, що здійснюють сільськогосподарське кредитування. Надання послуг та розробка схем фінансування агробізнесу в основному проходили під тиском для забезпечення фінансування аграрного виробництва та підвищення сільських стандартів життя, а не для створення життєздатної інфраструктури сільського фінансування. Коли представники держави стикаються з вибором між забезпеченням максимального охоплення послуг аграріїв через створення самоокупних організацій і використання організацій як каналів фінансування для прямої підтримки впровадження технологій, збільшення продовольчого виробництва та розвитку сільської інфраструктури, «жертвуючи» довгостроковою самоокупністю, вони вважають за краще останній варіант – за рахунок самоокупності.

З початку 1970-х років Програма сільського фінансування Університету штату Огайо, а також інші фахівці з оцінки розглядали недоліки такого підходу до сільськогосподарського кредитування [1]. В основі цієї критики – пропозиція, що держава і агентства розвитку можуть зіграти основну роль у стимулюванні створення самоокупних фінансових організацій, що обслуговують сільське населення, і що ці організації не мають потреби в постійних субсидіях. Одночасно чимало держав Африки (на південь від Сахари) підтримують низькі ціни на продовольство, щоб догодити міському населенню – підхід, який зменшує доходи сільгоспвиробників і знижує попит на послуги сільського фінансування [2]. Крім того, уряди розвинених країн підривають аграрне виробництво країн, що розвиваються, «демпінгуючи» за рахунок завезеної сільськогосподарської продукції на ринки країн, що розвиваються, часто для надання допомоги. Така завезена продукція дешевше місцевої і є ризик підриву місцевого аграрного виробництва і зниження доходів фермерів. Державний контроль за експортними цінами на продукцію і втручання держави в процеси переробки і реалізації також негативно позначаються на аграрному ринку України. У багатьох випадках експорт продукції обкладається непомірними податками.

Уряди по всьому світу, включаючи уряди економічно розвинених держав вважають, що фермерські господарства і сільські громади повинні підтримуватися через перерозподіл доходів. Позиція їх, яка знайшла відображення в сільськогосподарських субсидіях і імпорتنих митах в ЄС і США, в програмах прямого кредитування, що розвиваються в світі, полягає в тому, що сімейним фермам повинні надаватися субсидії заради досягнення широких соціальних цілей. Коли уряди країн, що розвиваються, здійснюють програму допомоги з використанням позик, дисципліна на кредитних ринках підривається, і стає важче сконцентруватися на сільськогосподарському фінансуванні.

У 1970-х роках, коли фахівці з оцінки проводили аналіз низьких показників погашення в програмах кредитування, орієнтованих на дрібних фермерів, вони посилювалися на обставини, що не піддаються контролю ні позичальників, ні кредиторів [3]. Щоб пояснити фіктивну нездатність малозабезпечених позичальників виплачувати позики, фермери посилювалися на стихійні лиха, слабку інфраструктуру ринку, неадекватне землекористування й інші фактори, які підсилюють сільськогосподарські ризики. Фактично, вони вважали, що ті ж фактори, які викликають бідність, викликають і неповернення позик.

На початку 1980-х рр. аналітики звинувачували програмні стратегії в низьких показниках погашення фермерів. Оскільки позики фермерам надавалися як елемент у рамках інтегрованого підходу, що включає більш якісне насіння, методи ведення фермерства та маркетингові структури (такі як кооперативи), а також земельну реформу, то фіаско будь-якого з цих

елементів розглядався як достатній для дефолту фактор. Вважалося також, що видача позик із запізненням, невідповідні суми або терміни й інші проблеми, пов'язані з наданням позик у рамках інтегрованого підходу, сприяють виникненню неплатежів.

Ранні дослідження не дали відповіді на питання, чому одні фермери в регіоні виплачують свої позики, в той час як інші – ні, не дивлячись на схожі культури, врожайність, доходи і ризики. Аналітики вважали, що дрібні фермери, ніколи не отримували кредитів у формальному секторі, не знають, як ними користуватися. Вони прийшли до висновку, що такі позичальники «перенаправили» кредит на споживчі цілі (освіту, харчування) [3]. Пізніше аналітики почали визнавати, що вина за низькі показники погашення повинна бути покладена на кредиторів і слабкість створених ними стимулів для виконання їх зобов'язань за позиками. Хоча деякі з перерахованих вище причин підвищували рівень ризику в аграрному кредитуванні, основною причиною дефолту позичальників була політична складова кредиту. Річ у тім, що держава забезпечувала дешевими кредитами дрібних фермерів в обмін на голоси, а так само як компенсацію за низькі ціни і відсутність інвестицій у сільську інфраструктуру. В результаті держава не особливо вимагала чіткого виконання зобов'язань за позиками, з огляду на труднощі, з якими стикалися фермери.

Класична парадигма аграрного кредитування широко поширена і має кілька ключових недоліків, але найбільш небезпечним з них є субсидування процентних ставок. Дешевий кредит тягне за собою хибну практику дефіциту кредитів, від якої переваги отримують забезпечені сільські жителі, які використовують авторитет і зв'язки для отримання доступу до дешевих кредитів, що позбавляє кредиторів необхідних коштів для належного контролю і повернення позик, політизує видачу і повернення кредитів та, зрештою, вимагає постійних операційних субсидій для кредиторів. Це замкнене коло, поряд з періодичним втручанням держави, що негативно позначається на поверненні позик, переконує, що кредитування аграрного виробництва занадто ризиковане і не може бути комерційним. Кредитори часто використовують високі операційні витрати за позиками з низькою ставкою в якості механізму нормалізації високого попиту, бо вони не в змозі регулювати цей попит збільшенням ставок. Так, кредитори вимагають, щоб позичальники кілька разів приїжджали в банк або в інші агентства для підготовки документів, щоб перевірити, як йдуть справи з заявкою, і виконати інші умови, необхідні для отримання позики. Ці високі операційні витрати знижують цінність позик для клієнтів і знижують ймовірність платежів, оскільки не переймаються з приводу того, що їм можуть відмовити в позиці в наступному році з якої-небудь причини. Частково високі операційні витрати виникають через те, що кредитори не мають достатніх доходів, за рахунок яких вони можуть поповнювати операційний бюджет.

Таким чином, низькі процентні ставки не дозволяють кредиторам отримати дохід, який їм потрібен для створення інфраструктури, необхідної для пропозиції якісних послуг малому агробізнесу.

Субсидовані процентні ставки часто доповнюються умовою, щоб кредити були спрямовані на вирощування певних культур або інші цілі використання. З огляду на універсальність грошей і складну природу доходів і витрат бюджету аграрного виробництва, для забезпечення досягнення подібних цілей будь-яка програма цільового кредитування вимагає високих витрат на моніторинг.

Для компенсації небажання комерційних кредиторів вступати в окремі ніші ринку, таке як аграрне кредитування, уряди засновують сільські кредитні програми. У цих програмах встановлені штучно занижені ставки, які мають той же ефект, що і «стелі» процентних ставок. На жаль, кредитні схеми, субсидовані урядом або донорами, створені для малозабезпечених клієнтів з процентними ставками на неокупному рівні, в минулому були, в цілому, невдалими протягом довгого часу в частині пропозиції послуг для своїх цільових груп.

Субсидовані ставки часто завдають шкоди справі надання послуг саме малозабезпеченому населенню. Відзначимо окремі проблеми в субсидованих кредитних програмах. По-перше, такі програми уразливі перед політичним патронажем, оскільки вони можуть направити кредити на користь заможних позичальників, заохочуючи погоню за рентою. Дешеві засоби провокують зайвий попит на кредити, змушуючи тим самим нормувати субсидовані кредити і, отже, погіршуючи зворотні ефекти. Субсидовані кредитори прихильні до великих позичальників з тієї причини, що низькі ставки не дозволяють їм покрити високі витрати по малим сумами, а також великі позичальники мають більший політичний вплив. По-друге, позичальники розглядають легкі державні кошти в якості грантів або дарів і менш схильні до повернення коштів субсидованих програм. Особливо це стосується країн з історією багаторазового прощення боргів за програмами аграрного кредитування. У організацій, підтримуваних урядом, нерідко відсутній стимул до проведення моніторингу ефективного використання коштів, адже успіх даних програм вимірюється не фінансовими показниками, а обсягом операцій. Ставка збитковості субсидованих сільських кредитних програм у 50% і вище була відзначена у всіх країнах світу. Як приклад: Індія – 50%, Бангладеш – 71%, Малайзія і Непал – 40% [4]. По-третє, нав'язані низькі ставки в державних програмах означають, що кредитні установи ніколи не зможуть покрити свої витрати і будуть постійно потребувати державної та донорської підтримки, що не може не мати відчутних фінансових труднощів.

Політичні чинники зіграли серйозну роль у зниженні показників погашення.

Розглянемо ключові проблеми в частині особливої ролі держави щодо мікрофінансування малого агробізнесу: ключова функція держави полягає в сприянні, а не в прямому наданні фінансових послуг малому агробізнесу; підтримка макроекономічної стабільності є ключовим внеском держави; обмеження ставок ускладнюють доступ фермерів до послуг, підбиваючи фінансову самокупність постачальників послуг, отже знижуючи пропозицію на ринку кредитів; державні кредитні програми негативно впливають на ринки, оскільки визначаються не комерційними, а скоріше політичними мотивами; держава несе відповідальність за підтримку законодавчої системи і системи моніторингу, забезпечення стабільності різних фінансових організацій, у тому числі пруденційне регулювання фінансових організацій, що залучають вклади аграріїв; діяльність на політичному рівні вимагає від персоналу партнерських агентств фахових технічних навиків і практики ведення фінансової діяльності.

Рекомендації Уряду

- підтримка лібералізації ставок за рахунок навчання і лобіювання як прямо, так і через роботу з мережами, що єднають зацікавлені кола. Підтримка альтернативних методів захисту малого агробізнесу, зокрема заходів підвищення прозорості щодо витрат аграріїв, пов'язаних з одержанням позики, їх навчання і механізми обробки скарг;
- необхідна підтримка чинного політичного середовища, зокрема реформи фінансового сектору для забезпечення легітимності фінансової системи;
- не доцільна підтримка визначених державою прямих кредитів, портфельних квот, гарантій кредитів позичальників чи операційних субсидій. Винятком можуть бути надані державою фінансування, гарантії або субсидії потужно діючим фінансовим організаціям, які не можуть залучити достатніх коштів на місцевих ринках капіталу, передусім тим, які обслуговують аграріїв, які проживають у важкодоступних районах;
- необхідна підтримка фінансових організацій не через державні органи, а прямо. У випадку, коли це неможливо (з багатосторонніми банками розвитку), потрібно забезпечити дотримання належних процедур і контролю, щоб вбезпечити прихильність нових методів і зменшити політичне втручання;
- сприяння розвитку законодавчого середовища, що усуває перешкоди виходу на ринок, для підвищення конкуренції та покращення якості послуг, що надаються малому агробізнесу. Норми регулювання не повинні заважати приходу на ринок за рахунок, наприклад, встановлення єдиної правової структури для всіх ліцензованих мікрофінансових організацій;
- допомога державі у покращенні системи моніторингу і регуляторної структури, не чинячи тиску для прийняття передчасного або

занадто жорсткого законодавства. Перш ніж рекомендувати пруденційні норми треба упевнитися, що на ринку працює достатньо роздрібних організацій, готових до таких норм, є регуляторний потенціал і реальна потреба забезпечити безпеку заощаджень;

- у випадках, коли небанківським організаціям, необхідний дозвіл на надання кредитів, потрібно сприяти внесенню змін, що дозволяють організаціям, які здійснюють тільки кредитування, видавати кредити без моніторингу або пруденційних ліцензій;

- використання потенціалу Мінекономіки, Мінфіну і НБУ, у т. ч. потенціал органів нагляду для впливу на прийняття політичних рішень. Необхідно залучення членів ВРУ до розгляду питань ціноутворення з урахуванням покриття витрат;

- підтримка покращення юридичних вимог до застави, реєстрації та оподаткуванню, при дотриманні прозорості і збереженні можливості контролю;

- мотивація розвитку соціальної й економічної статистики зі сторони уряду або інших органів влади для сприяння дослідженню ринку фінансовими організаціями.

Список літератури

1. Kaboski J. P., Townsend R. M. The Impact of Credit on Village Economies. *American Economic Journal: Applied Economics*. 2012. Vol. 4, Issue 2. P. 98–133. <https://doi.org/10.1257/app.4.2.98>.

2. Yaron J. What Makes Rural Finance Institutions Successful?, *World Bank Research Observer*, World Bank Group. 1994. Vol. 9, Issue 1. P. 49–70. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/441261468740192>.

3. Dorfleitner G., Leidl M., Priberny C., von Mosch J. What determines microcredit interest rates? *Applied Financial Economics*. 2013. Vol. 23, Issue 20. P. 1579–1597. DOI: 10.1080/09603107.2013.839860.

4. Wichterich C. The other financial crisis: Growth and Crash of the Microfinance Sector in India. *Development*. 2012. Vol. 55, Issue 3. P. 406–412. DOI: 10.1057/dev.2012.58.

Артемов В. О.

к.т.н., доцент

Одеський державний аграрний університет,

м. Одеса

Єлькін Е. О.

здобувач вищої освіти

Одеський державний аграрний університет,

м. Одеса

ЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

У зв'язку з реформою децентралізації державного управління, починаючи з 2014 року по усій території нашої держави йде активне створення територіальних об'єднаних громад, але попри очікувану успішність вона стикається з деякими проблемами. На прикладі ОТГ Одеської області нами було проведено дослідження і були визначені чинники економічного характеру, які впливають на успішний розвиток новоутворень.

До економічних факторів, що впливають на розвиток територіальних громад можна віднести бюджет, стратегічні перспективи, інвентаризацію земель і невизначеність меж новоутворених формувань.

Стратегічні перспективи значною мірою впливають на формування основної частини бюджет територіальної громади. Звичайно, завдяки реформі децентралізації, процедура фінансування громад значно спростилася, це представлено на рис.1.

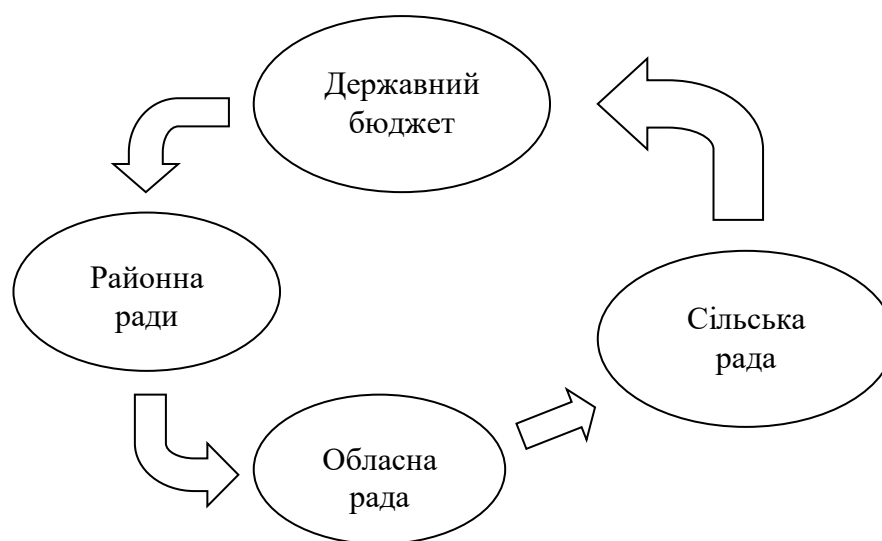

Рис. 1. Формування бюджету до реформи децентралізації

Таким чином, до об'єднання, податки, які були зібрані з громади, спочатку поповнювали бюджет держави, а потім, у вигляді дотацій, розподілялися на районні центри, а далі на сільські ради. Після об'єднання схема отримала інший вигляд (рис. 2).

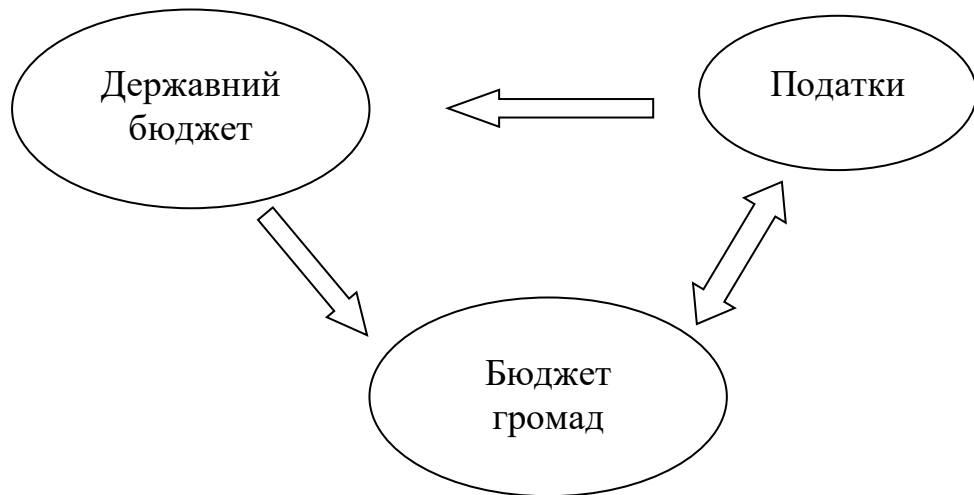

Рис. 2. Формування бюджету в умовах реформи децентралізації

З рисунку видно, що частина податків надходить до держави, а частина залишається в бюджеті громади. Держава, в свою чергу, у вигляді соціальної допомоги ще поповнює бюджет громади.

Одним із методів вирішення фінансового питання в ОТГ на нашу думку, є залучення інвесторів, але для цього потрібно створити умови, які дозволять розв'язати дані проблеми. Умови представлені на рис. 3.

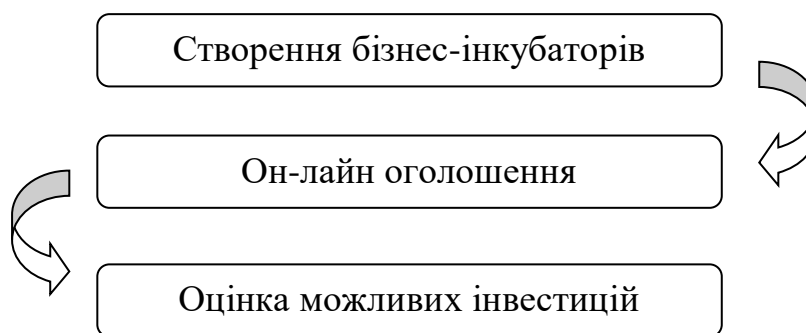

Рис. 3. Умови вирішення фінансових питань

Ми вважаємо, що має бути доступна інформація з приводу створення умов для залучення інвесторів, до яких віднести: створення бізнес-інкубаторів для підприємців; оформлення дошки он-лайн оголошень для інвесторів стосовно пропозицій, вакансій, ідей; залучення

інструментів оцінки можливих інвестицій в землю, виробництво, розвиток на основі автоматичного аналізу різноманітних показників.

Виходячи з цього, ми вважаємо, що вирішивши питання перспектив розвитку, значною мірою можна вплинути на підвищення бюджету ОТГ.

В об'єднаних територіальних громадах спостерігається відсутність сформованих і встановлених меж, яка впливає на здійснення землеустрою в межах їх території, на достовірність обліку кількості земель та складання державної статистичної звітності, на надходження коштів у місцеві бюджети, на ефективність та раціональність використання земельно-ресурсного потенціалу, що ускладнює діяльність органів місцевого самоврядування.

Нами з'ясовано, що перенесення проектів формування і встановлення меж сільських, селищних рад в натуру не виконувалося, відбувалося камеральними методами, що стало наслідком визначення неточних площ та меж. Виправлення ситуації можливе лише після внесення змін до Земельного кодексу України та Закону України «Про землеустрій».

Отже, на місцевому рівні в умовах децентралізації в усіх об'єднаних територіальних громадах виникають проблеми із визначенням меж своєї території. Нами виявлено, що за чотири роки здійснення реформ - передачі земель сільськогосподарського призначення із державної у комунальну власність об'єднаним громадам - не встановлено меж жодній територіальній громаді та не зареєстровано їх в Державному земельному кадастрі. Встановлення меж новоутворених ОТГ потребує забезпечення схемами землеустрою та картографічними матеріалами, яких немає в громадах.

Нижче нами представлено алгоритм послідовних кроків щодо вирішення неврегульованих меж ОТГ, який на наш погляд містить перелік всіх даних, необхідних для формування інформації про межі громад. Саме дотримуючись дій відповідно до алгоритму, керівництво громад матиме змогу ефективно управляти земельними ресурсами на визначених межах об'єднаної територіальної громади. Окрім встановлення (відновлення) меж, постає питання розробки документації з просторового планування території ОТГ.

На першому етапі слід зібрати вихідні дані:

- Документація із землеустрою, на підставі якої були встановлені межі сільських/селищних рад, які ввійшли до складу ОТГ;
- Державна статистична або адміністративна звітність з кількісного обліку земель;
- Дані Державного земельного кадастру (файли обміну інформацією про результати робіт із землеустрою у форматі IN4 і/або XML);

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

- Інформація про межі землекористувань, розташованих по межі сільських/селищних рад;

- Ортофотоплани, індексно-кадастрові та базові карти.

В разі відсутності інформації про межі землекористувань у територіальному підрозділі центрального органу виконавчої влади у сфері землеустрою України, з якими співпадає межа громади, варто звернутись до самих землекористувачів. Вихідні картографічні дані слід привести до системи координат УСК-2000 чи іншої, яка має зв'язок з УСК-2000, нанести межу ОТГ на картографічну основу та, за необхідності, відкоригувати. Формування каталогу координат поворотних точок меж ОТГ, опис меж громад з урахуванням контурів на місцевості й суміжних землекористувань. У друкованих картографічних матеріалах (масштаб якої не дрібніше 1:25000) уточнена межа ОТГ позначається за допомогою довільних умовних знаків. Інформацію про межі територіальної громади у електронному векторному вигляді необхідно обов'язково передати у територіальний структурний підрозділ центрального органу виконавчої влади з питань земельних ресурсів.

Реформування адміністративно-територіального устрою України змушує проводити негайну інвентаризацію земель районів і безпосередньо об'єднаних територіальних громад. Для цього сільській, селищній, міській раді, на території якої розташований об'єкт інвентаризації, необхідно прийняти рішення про проведення інвентаризації земельного фонду громади.

Завданням новостворених громад є якісний та кількісний облік земельних ресурсів, з метою збільшення надходжень до бюджетів громад, а для цього їм потрібно провести якісну інвентаризацію земель, яка проходить в три етапи, які представлені на рис. 4.

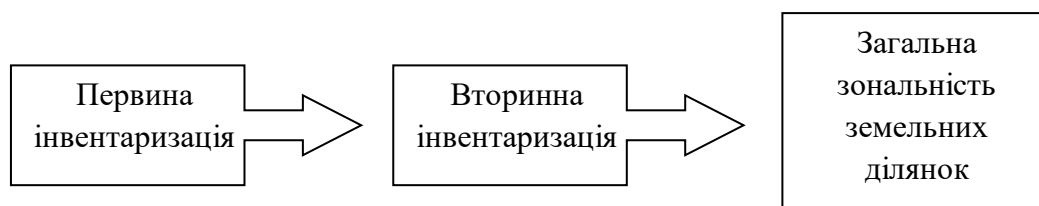

Рис. 4. Етапи проведення інвентаризації

Результати робіт з інвентаризації земель об'єднаних територіальних громад матимуть позитивні наслідки:

- Зниження ціни приватизації;
- Геопросторова база даних;
- Підвищення іміджу ОТГ;
- Охорона земель;

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

- Контроль за використанням земель;
- База даних про земельні ділянки.

Після проведення первинної та вторинної інвентаризації земель, територіальна громада зможе оцінити, відповідно до присутніх інструментів та методів, наприклад вартість оренди землі та прийняти рішення, які найбільше відповідають потребам та можливостям громади.

Нами було сформовано і обґрунтовано економічні чинники впливу на формування нових та розвиток вже створених територіальних громад, які потребують вирішення проблем задля поповнення територіального бюджету, інших економічних питань та управлінні земельними ресурсами в умовах реформи децентралізації. Вирішення цих факторів значною мірою покращить розвиток територіальних громад.

Список літератури

1. Проведення інвентаризації земель сільськогосподарського призначення державної власності. URL: <https://land.gov.ua/provedennia-inventaryzatsii-zemel-silskohospodarskoho-pryznachennia-derzhavnoi-vlasnosti/> (дата звернення 21.02.2021).

Артемів В.О.

к.т.н, доцент

Одеський державний аграрний університет,

м.Одеса

Пономарчук Д.В.

здобувач вищої освіти

Одеський державний аграрний університет,

м.Одеса

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

На шляху до Євросоюзу необхідно провести деякі зміни, адаптувати наше національне законодавство до законодавства ЄС. На розвиток об'єднаних територіальних громад насамперед впливають контролюючі чинники.

Контролюючі чинники полягають у нагляді за використанням та охороною земельно-ресурсного потенціалу, адже земля є основним національним багатством. Контроль за використанням та охороною земель – важлива функція державного управління в сфері земельних відносин, завдання якого полягає в забезпеченні виконання органами державної

влади та місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями і громадянами вимог земельного законодавства України.

Варто звернути увагу на те, що інспектування здійснюється за всіма без винятку суб'єктами земельних правовідносин, а не тільки за юридичними та фізичними особами; він стосується всіх земель незалежно від форм власності.

Контроль за використанням і охороною земель являє собою діяльність компетентних державних органів, яка спрямована на виконання вимог земельного законодавства, забезпечення гарантій реалізації земельно-правових норм та утвердження законності в земельних відносинах [1]. Він дозволяє не тільки виявляти та усувати наслідки земельних правопорушень, але й у разі потреби застосовувати заходи впливу до порушників земельного законодавства. Церегулювання охоплює всі категорії земель незалежно від форм власності та видів землекористування і поширюється на всіх суб'єктів земельних відносин.

Нагляд в громаді полягає у контролі за:

- 1) веденням державного обліку і реєстрації земель;
- 2) достовірністю інформації про наявність та використання земель;
- 3) використанням земельних ділянок відповідно до цільового призначення;
- 4) збереженням захисних насаджень і межових знаків; проведенням землеустрою;
- 5) здійсненням заходів щодо захисту земель від водної і вітрової ерозії, селів, підтоплення, заболочення, засолення, солонцювання, висушування, ущільнення та інших процесів, що призводять до погіршення стану земель,
- 6) невжиттям заходів щодо боротьби з бур'янами;
- 7) виконанням умов зняття, збереження і використання родючого шару ґрунту під час проведення робіт, пов'язаних із порушенням ґрунтового покриву;
- 8) своєчасним проведенням рекультивації порушених земель;
- 9) дотриманням вимог земельного законодавства в процесі укладання цивільно-правових договорів, передачі у власність, надання у користування, в тому числі в оренду, вилучення (викупу) земельних ділянок;
- 10) дотриманням вимог земельного законодавства органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування з питань передачі земель у власність та надання у користування, у тому числі в оренду, зміни цільового призначення, вилучення, викупу, продажу земельних ділянок або прав на них на конкурентних засадах тощо.

На даний момент перед новоствореними об'єднаними територіальними громадами стоїть проблема відсутності контролю за

використанням та охороною земель, що неприпустимо для успішного об'єднаного формування.

Обмеження земель та їх встановлення є одним із найсуттєвіших механізмів регулювання земельних відносин у сучасній системі управління земельними ресурсами та реалізації публічних інтересів щодо охорони і раціонального використання природних ресурсів.

Огляд інституційного забезпечення та наукових праць показав, що в Україні виявлено велику кількість нормативно-правових актів, які регулюють розміри охоронних зон, проте у деяких випадках це призводить до неоднозначності, як у термінології, так і під час проектування зон дії обмеження. Науковці вказують на недоліки в чинному законодавстві, наголошують на відсутній взаємодії між нормативно-правовими актами та недослідженість питання в цілому.

Проект землеустрою та його розробка щодо встановлення обмежень у використанні земель на території ОТГ та внесення інформації про обмеження до бази даних державного земельного кадастру, забезпечать раціональне й ефективне використання земель, оскільки в час прогресивних технологій та великої кількості інформації, кадастрові системи є важливим інструментом у прийнятті управлінських рішень, а інформація, що міститься в них, забезпечить прийняття науково-обґрунтованих рішень у сфері організації раціонального використання та охорони земель усіх без виключення категорій.

Ми вважаємо, що законодавство України надає органам місцевого самоврядування багато допустимих дій у тому, що стосується регулювання земельних відносин і використання землі. Окрім цього, в Земельному кодексі нема чіткості щодо сфери повноважень органів місцевого самоврядування, тому є небезпека, що в разі невизначеності, органи влади даватимуть власне тлумачення своїх повноважень, які в свою чергу можуть суперечити з поглядами громадян.

Виходячи з цього, ми пропонуємо вирішити дану проблему шляхом збалансування системи владних повноважень у сфері земельних відносин між органами місцевого самоврядування та виконавчою владою, встановлення комплексної рівноваги та взаємного контролю.

Отже, вирішення основних, на нашу думку проблем, встановить більш демократичну й ефективну систему державного управління, яка передбачить розширення повноважень регіональних і місцевих влад, дозволить суттєво підвищити розвиток новостворених об'єднаних територіальних громад, бо кожен з нас хоче жити на квітучій вулиці в ошатному селі, селищі чи місті, користуватися обладнаними об'єктами інфраструктури, швидко і якісно отримувати адміністративні послуги.

Вирішення піднятих нами проблем надасть змогу усунення прогалин і вдосконалення процесів децентралізації задля забезпечення збереження

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

села, де люди повинні мати не менш комфортне життя, ніж у місті та встановлення стабільності в нашій державі.

Список літератури

1. Децентралізація. Одеська область. URL: <https://decentralization.gov.ua/areas/0482> (дата звернення 28.02.2021).

Дурман М.О.
*д.держ.упр., доцент,
професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Херсонський національний технічний університет,
м. Херсон*

Козловська А.С.
*здобувач вищої освіти
Херсонський національний технічний університет,
м. Херсон*

ПЛАТА ЗА ЗЕМЛЮ ЯК ОДНЕ З ДЖЕРЕЛ НАПОВНЕННЯ БЮДЖЕТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Однією з нагальних вимог сьогодення у розвитку територіальних громад є ефективне використання коштів дохідної частини місцевого бюджету на виконання делегованих та власних повноважень органів місцевого самоврядування. Одним із джерел наповнення дохідної частини є місцеві податки і збори, які, згідно статті 10 Податкового кодексу України [1], стовідсотково зараховуються до місцевого бюджету. На сьогодні в Україні можуть встановлюватися два місцевих податки і два збори. Цією ж статтею визначається обов'язковість для органів місцевого самоврядування встановлення єдиного податку та податку на майно (в частині транспортного податку та плати за землю, крім земельного податку за лісові землі). Інші місцеві податки і збори можуть встановлюватися за бажанням відповідного органу місцевого самоврядування.

Відповідно до статей 64 і 69 Бюджетного кодексу України [2] плата за землю зараховується до загального фонд місцевого бюджету і може бути використана на цілі, що визначаються рішенням про місцевий бюджет.

Платниками земельного податку є: власники земельних ділянок та земельних часток (паїв), а також їх землекористувачі.

Базою оподаткування є:

- нормативна грошова оцінка земельних ділянок з урахуванням

коефіцієнта індексації, визначеного відповідно до порядку, встановленого цим розділом;

- площа земельних ділянок, нормативну грошову оцінку яких не проведено.

Рішення рад щодо нормативної грошової оцінки земельних ділянок офіційно оприлюднюється відповідним органом місцевого самоврядування до 15 липня року, що передує бюджетному періоду, в якому планується застосування нормативної грошової оцінки земель або змін (плановий період). В іншому разі норми відповідних рішень застосовуються не раніше початку бюджетного періоду, що настає за плановим періодом. Ця норма є практично аналогічною нормою для всіх місцевих податків і зборів, проте для інших податків термін оприлюднення зараз встановлено до 25 липня року, що передує бюджетному періоду.

Хочеться також звернути увагу органів місцевого самоврядування на необхідність проведення нормативної грошової оцінки земель. Так, ця процедура коштує грошей, проте вона дає суттєве збільшення доходів місцевого бюджету вже на наступний рік після її проведення.

1. Ставка податку за земельні ділянки, нормативну грошову оцінку яких проведено, встановлюється у розмірі не більше 3 відсотків від їх нормативної грошової оцінки, для земель загального користування - не більше 1 відсотка від їх нормативної грошової оцінки, а для сільськогосподарських угідь - не менше 0,3 відсотка та не більше 1 відсотка від їх нормативної грошової оцінки, а для лісових земель - не більше 0,1 відсотка від їх нормативної грошової оцінки.

2. Ставка податку за земельні ділянки, розташовані за межами населених пунктів або в межах населених пунктів, встановлюється у розмірі не більше 5 відсотків від нормативної грошової оцінки одиниці площі ріллі по Автономній Республіці Крим або по області, а для сільськогосподарських угідь - не менше 0,3 відсотка та не більше 5 відсотків від нормативної грошової оцінки одиниці площі ріллі по Автономній Республіці Крим або по області, а для лісових земель - не більше 0,1 відсотка від нормативної грошової оцінки площі ріллі по Автономній Республіці Крим або по області.

Хоча у другому випадку числові значення ставок вище – не 3%, а 5%, проте ці відсотки у першому випадку розраховуються від нормативної грошової оцінки конкретної земельної ділянки чи їх масиву, а у другому – від нормативної грошової оцінки ріллі. У першому випадку ми маємо справедливу і ефективну оцінку, а в другому – усереднену по Автономній Республіці Крим або по області. Як результат, у першому випадку ми можемо отримати набагато більше коштів, адже нормативна грошова оцінка земель в межах населених пунктів може бути набагато більшою, ніж нормативна грошова оцінка ріллі.

Щодо орендної плати, то її сплата теж має свої особливості. Так, законотворець унеможливив надання земельних ділянок в оренду за вартість меншу, ніж земельний податок, що нараховується на цю ділянку. Тим самим створено своєрідний «запобіжник» для забезпечення гарантованих надходжень до місцевого бюджету від оренди землі.

Розмір річної орендної плати не може перевищувати 12 відсотків нормативної грошової оцінки відповідної земельної ділянки за її надання на неконкурентних засадах, проте може перевищувати ці показники у разі визначення орендаря на конкурентних засадах. Знову ж таки, цим самим законотворець обмежив можливості органів місцевого самоврядування щодо завищення ставок оренди для звичайних орендарів, проте для земельних ділянок, оренда яких має великий попит і право на неї виборюється на конкурсі, ця плата може бути і вищою, ніж 12 відсотків нормативної грошової оцінки відповідної земельної ділянки.

Всі особливості надання земельної ділянки в оренду, розмір та умови внесення орендної плати описуються у відповідному договорі, який укладається між орендодавцем та орендарем. Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, які укладають договори оренди землі, повинні до 1 лютого подавати контролюючому органу за місцезнаходженням земельної ділянки переліки орендарів, з якими укладено договори оренди землі на поточний рік, та інформувати відповідний контролюючий орган про укладення нових, внесення змін до існуючих договорів оренди землі та їх розірвання до 1 числа місяця, що настає за місяцем, у якому відбулися зазначені зміни.

Саме з метою обміну пропозиціями щодо підвищення ефективності сплати податку на майно (в частині сплати податку на землю) державна фіскальна служба, та її територіальні підрозділи (як контролюючий орган та орган, що забезпечує формування та реалізацію державної фінансової політики) проводить зустрічі та консультації з представниками органів місцевого самоврядування. Проходять такі зустрічі і в Херсонській області.

Так, у ході лютневої зустрічі керівництва та фахівців Головного управління ДПС у Херсонській області, Автономній Республіці Крим та м. Севастополі з представниками новостворених територіальних громад Херсонської області було зазначено, що станом на 10.02.2021 громадянами «одноосібниками» Херсонської області подано до податкових органів 408 декларацій, загальна сума задекларованих доходів складає 2 млн гривень[3]. Наразі вже встановлено «кричущі» випадки, коли за наявності земельних ділянок площею більше 2 га декларуються мізерні доходи. Так, двоє мешканців Горностаївської селищної територіальної громади, які мають у власності земельні ділянки площею більше 11 га за минулий рік отримали по 100 гривень доходу.

За наявною інформацією значна кількість земельних ділянок знаходиться поза оподаткуванням, через це бюджети громад недоотримали 34 млн гривень.

У сфері справляння плати за землю також є резерви наповнення бюджетів, зокрема шляхом припинення використання неоформлених земельних ділянок. Це питання належить до сфери відповідальності органів місцевого самоврядування, адже податкова служба не є стороною орендних відносин та не має повноважень на укладання договорів оренди земельних ділянок або внесення до них змін. Наприклад, на території Любимівської ОТГ, Преображенської сільської ради Чаплинської ОТГ, с. Вірівка Бериславського району наявні значні площі забудованих земельних ділянок, за які не сплачується плата за землю. Численними є випадки користування неоформленими земельними ділянками на території м. Херсона, під якими плата за землю до бюджету міста не сплачується.

Основою справляння місцевих податків є прийняття місцевими радами рішень про встановлення цих податків, визначення ставок та пільг. При цьому в кожному районі можна знайти раду, у рішенні якої ставки земельного податку прийняті без дотримання граничних розмірів, визначених Податковим кодексом України. Наслідком прийняття таких рішень є ризик визнання їх нечинними у суді, а це можливі втрати дохідної частини місцевих бюджетів.

Проте є й інші проблемні моменти, викликані, наприклад, епідемією коронавірусу. Так, скасування державою у лютому-березні плати за землю та податку на нерухоме майно спричинило «просідання» місцевих бюджетів у квітні-травні, після чого у червні-липні позитивна динаміка поступово відновилася і протягом жовтня-грудня середній показник приросту доходів склав 10,7%. Але, незважаючи на це, у 2020 році місцевими бюджетами було отримано плати за землю (земельного податку та орендної плати) 31,5 млрд грн, що на 4,2% (на 1,4 млрд грн) менше від надходжень, отриманих за підсумками 2019 рік (у 2019 році відносно 2018 надходження зросли на 20,2%). У структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів плата за землю займає 10,8%[4]

Не стоїть остеронь від підвищення ефективності справляння податку на землю і держава. Так, у 2020 році було ухвалено закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві»[5], яким уведено такі новації в сфері податкового регулювання земельних відносин. Сюди можна віднести:

- розширення повноважень органу контролю щодо самостійного визначення сум податкового зобов'язання за окремими місцевими податками в разі заниження податкового зобов'язання (актуально щодо

плати за землю);

- удосконалено порядок вручення податкових повідомлень за місцевими податками (лише з повідомленням про вручення або особисто). Це унеможливить перекладання функцій ДПС на ОМС.

- уточнено надання пільг із земельного податку фізичним особам та нарахування плати за землю (важливо - до плати за землю належить як земельний податок, так й орендна плата)

- уточнено оподаткування 4-ї групи єдиного податку щодо земельних ділянок, НГО яких не проведено (НГО с/г ділянок проведено у 2018 року).

Отже, як висновок можна зазначити, що, незважаючи на відносно невисоку частку плати за землю в місцевих податках у середньому по Україні, її значення для окремих територіальних громад дуже велике (за відсутності великих підприємств, що формують значні суми податку на доходи фізичних осіб, чи інших джерел надходжень). Тому слід докладати значних зусиль для ефективного справляння цього виду податків, визначення реальної бази оподаткування та встановлення оптимальних ставок земельного податку та орендної плати за земельні ділянки.

Список літератури

1.Податковий кодекс України:Закон України від 02.12.2010№ 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2755-17>

2.Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010№ 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>

3.Пріоритетом податківців є успішні місцеві громади: офіційний сайт Державної фіскальної служби. URL: <https://kherson.tax.gov.ua/diialnist/vzaem-z-gromadskist/informatsiyni-materiali/print-452343.html>

4.Як виконувалися місцеві бюджети у 2020 році - експертний аналіз: сайт «Децентралізація дає можливості». URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13249>

5.Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві: Закон України від 16.01.2020№ 466-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/466-20>

Дурман О.Л.

к.держ.упр., доцент

*Херсонський національний технічний університет,
м. Херсон*

Коропчук І.А.

здобувач вищої освіти

*Херсонський національний технічний університет,
м. Херсон*

ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ЯК ОДИН З ОСНОВНИХ МЕХАНІЗМІВ ЇХ АДМІНІСТРУВАННЯ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

У ході реформи децентралізації органи місцевого самоврядування отримали нові повноваження у сфері управління земельними ділянками, адже держава передає їм землі державної власності в комунальну власність територіальних громад не тільки в межах населених пунктів, але й за їх межами. Виконання цього положення було прописане ще в Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні[1], яка визначила декілька головних питань децентралізації, зокрема, і в сфері земельних відносин та повноважень територіальних громад у цій сфері.

Для розв'язання цієї проблеми пропонується надання органам місцевого самоврядування повноважень у вирішенні питань забудови (відведення земельних ділянок, надання дозволів на будівництво, прийняття в експлуатацію будівель), визнання матеріальною основою МС майна, зокрема землі, що перебуває у власності територіальних громад (комунальній власності), а також надання територіальним громадам права розпоряджатися земельними ресурсами в межах своєї території (повсюдність місцевого самоврядування).

Отримані земельні ресурси повинні стати одним з джерел наповнення місцевого бюджету, проте для їх ефективного використання слід визначити їх структуру за типами, а також класифікувати їх за можливостями використання. Це складна і непроста робота, адже потрібна не тільки актуальна та повна інформація про ці ресурси, але й політична воля та інструменти взаємодії з громадськістю та бізнесом (бо система адміністрування земельних ділянок заплутана, а інформація з різних джерел може бути суперечливою).

Що необхідно зробити громади, яка об'єднала в собі декілька сільських рад та значну територію, у сфері земельних відносин та ефективного використання отриманих земельних ресурсів?

Насамперед:

- провести повну інвентаризацію земель[2];
- прийняти у власність землі за межами населених пунктів[3];
- розібратися із землями відумерлої спадщини та землями запасу.

Відсутність або суперечливість даних про інвентаризацію, землекористування, нормативну грошову оцінку земель чи складність з передачею державних земель сільськогосподарського призначення в комунальну власність територіальних громад є ключовими проблемами територіальних громад в управлінні земельними ресурсами.

Шляхом вирішення цих проблем, на нашу думку, може стати комплексний аналіз земельних ресурсів територіальної громади (їх інвентаризація, визначення їх структури, власників тощо), з використанням публічної кадастрової карти України (ПККУ) для збільшення площі земель в комунальній власності та, відповідно, збільшення бази оподаткування земельних ресурсів. Серед випадків, що потребують інвентаризації, можна визначити такі:

- Відсутність інформації про земельну ділянку – існує необхідність проведення інвентаризації. Якщо в ПККУ відсутня інформація про земельну ділянку або її власника, то це може свідчити про відсутність цієї ж інформації в територіальних органах Державної фіскальної служби. Своєю чергою, це призводить до того, що на цю земельну ділянку не нараховується земельний податок, ПДФО з оренди, єдиний податок, плата за землю. Таким чином територіальна громада недоотримує значну кількість коштів. Також слід звернути увагу, що при проведенні інвентаризації можна також виявити невитребувані паї та/або земельні ділянки відумерлої спадщини (про що ми згадували раніше).

- Самовільне захоплення земель – доволі часто, навіть без проведення вимірювань чи картографування, видно, що фактична кількість земель, яка обробляється, більша, ніж прописано в договорі оренди (наприклад, за рахунок незаконного заорювання меж земельної ділянки). Для вирішення цієї проблеми слід порівняти фактичні контури обробленої землі із межами ділянок, що визначені в договорі або на ПККУ. Якщо межі полів виходять за кадастрові контури, то можна фіксувати порушення, накладати на порушників штрафні санкції, а далі проводити інвентаризацію цих земель та включати їх до власності територіальної громади. Наступним кроком може стати здача визначених ділянок в оренду чи здійснення інших дій – це дозволить збільшити надходження коштів у місцевий бюджет.

- Схожою може бути ситуація із виявленням земельних ділянок несільськогосподарського призначення (сіножаті, луки, тощо), що перебувають в обробітку. Однак тут слід (після фіксації порушення

визначити та накладення штрафних санкцій) визначити, чи залишити за ділянкою статус несільськогосподарського призначення або ініціювати зміну її статусу на ділянку сільськогосподарського призначення. Інші дії будуть аналогічними попередньому випадку.

- Тіньова оренда земельних ділянок – ситуація, коли орендарі працюють «напрямую» з власниками паїв, не укладаючи угоди. Це призводить до несплати податку на доходи фізичних осіб (орендарів), а це, своєю чергою, зменшення доходів місцевого бюджету, адже 60% ПДФО зараховуються в бюджет територіальної громади. Для ліквідації цієї ситуації слід проводити роз'яснювальну роботу з власниками земельних ділянок та примушувати їх законними методами реєструвати договори оренди та справно сплачувати податки. Саме у таких ситуаціях дуже важливою є підтримка влади громадою (для зменшення конфліктів).

- Невикористання державних та комунальних земель – наявність в межах громади непереданих земель державної власності – це ще одне майбутнє джерело наповнення бюджету. Проте ці землі необхідно ввести в комунальну власність, відповідним чином оформити та інвентаризувати і вже далі ухвалювати рішення про їх використання. Станом на 05.02.2021 р. вже 1263 громади отримали у свою комунальну власність додатково 2046,49 тис. га земель сільськогосподарського призначення, які раніше належали державі[4].

Як висновок можемо зазначити, що ефективне адміністрування та використання земельних ресурсів є вкрай важливим і від нього залежить (не в останню чергу) наповнення місцевого бюджету, можливості для розвитку територіальної громади і зростання добробуту її мешканців. А одним із перших кроків територіальних громад після їх створення має стати інвентаризація земельних ресурсів, адже це – один з основних механізмів ефективного адміністрування земельних ресурсів.

Список літератури

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/333-2014-%D1%80>

2. Про проведення інвентаризації земель сільськогосподарського призначення державної власності: наказ Держгеокадастру від 15.03.2018 № 45. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FN041353.html

3. Питання передачі земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності у комунальну власність об'єднаних територіальних громад: розпорядження Кабінету Міністрів України від 31

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

січня 2018 № 60-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60-2018-%D1%80#Text>

4. Моніторинг реформ місцевого самоврядування територіальної організації влади (станом на 10.02.2021 р.): Міністерство розвитку громад та територій України. Сайт «Децентралізація дає можливості». URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/771/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B3.pdf>

Карпенко О.В.

аспірант

*Київський національний університет будівництва та архітектури,
м. Київ*

АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ ПЕРЕДАЧІ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ У ВЛАСНІСТЬ ОТГ

Земля є найціннішим природним ресурсом, що слугує базисом для місцевого самоврядування. Це одне з найбільш важливих джерел наповнення місцевих бюджетів, що слугує задоволенню різноманітних інтересів та потреб членів громади. Отримання додаткового ресурсу у вигляді повноважень із розпорядження землями громади, безсумнівно, є позитивним явищем, якщо такі повноваження ефективно використовувати в інтересах громади[1].

Відповідно до основного закону Конституції України, а саме статті 13 «Земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу. Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених цією Конституцією».

Згідно зі статтею 142 Конституції України «матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад, сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад».

Одне з головних завдань, що постає під час впровадження реформи децентралізації, полягає у тому, щоб підвищити роль територіальних громад шляхом надання їм права самостійно розпоряджатися тими землями, що перебувають у межах та поза населеними пунктами.

В Україні на сільськогосподарські землі припадає 70% всієї площі території або 41,4 млн га, рілля становить 78,4% або 32,5 млн га. Землі, що перебувають переважно в приватній власності складають 74,8%, а на рілля, що перебуває у приватній власності, припадає 84,3% усіх земель сільськогосподарського призначення. Кількість земель державної власності складає 25,1%, а комунальної – 0,1%.

Таким чином, у результаті впровадження земельної реформи до комунальної власності з державної переходить 10,4 млн га сільськогосподарських земель, з яких 3,2 млн га наразі знаходяться в користуванні підприємств, організацій й установ державної форми власності. Землі запасу становлять 2,5 млн га, решта перебуває в оренді, що складає майже половину[5].

Передачу усіх земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності в комунальну власність відповідних об'єднаних територіальних громад, крім тих земельних ділянок, які не можуть бути передані у комунальну власність, що регулюється статтею 117 Земельного кодексу України, було розпочато 1 лютого 2018 року.

Усього у 2018 році у власність ОТГ було передано понад 1,46 млн га сільськогосподарських земель. Це сприяє удосконаленню механізму управління у сфері земельних відносин та чіткому і прозорому формуванню дохідної частини місцевих бюджетів в частині плати за землю. У 2019 році процес земельної децентралізації продовжився для тих територіальних громад, які об'єдналися після 1 лютого 2018 року[2].

Впродовж 2018–2019 років 788 ОТГ отримали в комунальну власність 1,68 млн га державних земель. Найбільше - в Дніпропетровській, Запорізькій та Чернігівській областях. Згідно з проектом Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення», об'єднані територіальні громади стали суб'єктами правових відносин та змогли набувати право власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення.

Територіальними органами Держгеокадастру було затверджено документацію щодо розпорядження землями сільськогосподарського призначення. Так, у 2019 році всього по Україні було передано за формами

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

власності: у приватну – 413 202 земельні ділянки площею 633 802,25 га; в оренду – 29 737 ділянки площею 582 887,72 га; у постійне користування – 2 575 ділянки площею 74917,46 га[3].

На кінець 2020 року 1 251 об'єднана територіальна громада отримала у комунальну власність землі сільськогосподарського призначення державної власності в загальній кількості понад 2 млн га. Лідерами із передачі земель в ОТГ є такі області, як от: Одеська – 171,29 тис. га, Вінницька – 168, 69 тис. га, Херсонська – 140,16 тис. га, Кіровоградська – 138,5 тис. га [3].

Станом на початок лютого 2021 року 1263 територіальні громади отримали у комунальну власність 2 046,49 тис. га земель сільськогосподарського призначення.

Дані Держгеокадастру свідчать про те, що після передачі 2 млн га земель, у державній власності залишиться 750 тис. га. Мова йде про землі Національної академії аграрних наук України, Міністерства оборони, Державної пенітенціарної служби, Міністерства освіти і науки. Загалом, їх налічується 1166 по всій території України. Структура розподілу земель за вищенаведеними відомствами є наступною: Національна академія аграрних наук — 354 тис. га; Міністерство аграрної політики та продовольства — 178 тис. га; Міністерство освіти і науки — 77 тис. га; Міністерство оборони — 42 тис. га; Міністерство юстиції України — 35 тис. га; Державне агентство лісових ресурсів — 21 тис. га; Фонд державного майна — 14 тис. га; Державне агентство водних ресурсів — 2,5 тис. га.

Варто зазначити, що передачі земель сільськогосподарського призначення у комунальну власність ОТГ не буде перешкоджати їх перебування у користуванні третіми особами, у тому числі орендарями. Однак, це не стосується підприємств та установ державної форми власності[5].

Таким чином, сільськогосподарські угіддя, які є головним засобом та джерелом підтримання добробуту землевласників, мають раціонально використовуватися в рамках децентралізації земельних відносин, тобто передачі державних сільськогосподарських земель у комунальну власність та передачі повноважень з управління земельними ресурсами на місцевий рівень. Це покращить якість управління земельними ресурсами та стане значним рушієм узростання прибутків місцевих бюджетів, які необхідні для

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

розвитку громад та підвищення рівня їх самостійності в контексті реформи децентралізації.

Список літератури

1. Даугуль В., Алексенко А. Актуальні питання використання земель сільськогосподарського призначення органами місцевого самоврядування / В. Даугуль, А. Алексенко. — Х. : Фактор, 2018. — 176 с.
2. Держгеокадастр підбив підсумки 2018 року у сфері земельних відносин [Електронний ресурс] // Офіційний сайт державної служби Держгеокадастр. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://land.gov.ua/derzhheokadastr-pidbyv-pidsumky-2018-roku-u-sferi-zemelnykh-vidnosyn/>.
3. Перелік об'єднаних територіальних громад, які отримали у комунальну власність земельні ділянки сільськогосподарського призначення [Електронний ресурс] // Офіційний сайт державної служби Держгеокадастр. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://land.gov.ua/info/perelik-obiednanykh-terytorialnykh-hromad-iaki-otrymaly-u-komunalnu-vlasnist-zemelni-dilianky-silskohospodarskoho-pryznachennia/>
4. Моніторинг реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади [Електронний ресурс] // Офіційний український державний сайт «Децентралізація влади». – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/690/10.02.2021.pdf>.
5. Даугуль В. Знову про реформу у сфері земельних відносин [Електронний ресурс] / Валерій Даугуль // Інтернет-журнал "iFactor". – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ms/2020/december/issue-12/article-112489.html>.

Ковтун В.А.

к. с.- г. н., доцент

*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон*

Ковтун Д.М.

здобувач вищої освіти

*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон*

РЕЗЕРВИ НАПОВНЕННЯ БЮДЖЕТІВ ОТГ ЧЕРЕЗ ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

Після реформи децентралізації органи місцевої влади отримали нові повноваження та величезні масиви земель. Перед керівниками ОТГ виникають питання: структуризації та класифікації наділів; оформлення нових земель; максимальна ефективність використання сільськогосподарських угіль. Це вкрай важливо, адже від ефективності адміністрування земельних ресурсів залежить наповнення бюджету. Від якого збільшаться можливості розвивати громаду, підвищувати добробут мешканців ОТГ, розбудовувати інфраструктуру населених пунктів [1].

Використання земельних ресурсів, як основного засобу сільськогосподарського виробництва, має особливу актуальність. Врегулювати питання використання землі в Україні, незважаючи на спроби максимально їх поліпшити, на сьогодні ще існують багато питань. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні», який прийнятий 10 липня 2018 року, сприяє формуванню ефективного механізму використання земель, розширенню повноважень органів місцевого самоврядування у сфері управління земельними ресурсами та збільшенню надходжень до місцевих бюджетів. Згідно даного документу органи об'єднаних територіальних громад мають можливість отримати у користування додаткові земельні ділянки і отримувати економічні вигоди та додаткові надходження до місцевих бюджетів [2].

Управління земельними ресурсами включає в себе комплекс функцій, спрямованих на регулювання використання, законне і доцільне застосування землі. Об'єктом виступає земельний фонд України, а суб'єктом - освіта на адміністративному і муніципальному рівні, території загального користування. Роль суб'єкта беруть на себе органи місцевого муніципалітету, а також установи з ведення внутрішньогосподарського

управління. Управління земельними ресурсами охоплює великий спектр суспільних відносин і включає управління соціальними, економічними, правовими, екологічними та іншими видами відносин. Це має характерний ряд особливостей пов'язаних з тим, що: земля - це особливий об'єкт управління; земельні відносини пов'язані з об'єктивними закономірностями розвитку суспільства і суспільного виробництва; земля є майном особливого роду і через це виникають особливі майнові чи ринкові відносини; для управління земельними ресурсами характерне специфічне поєднання функцій і методів управління [3].

Комплексний аналіз земельних ресурсів об'єднаної територіальної громади проводиться з огляду використанні їх за такими значеннями: поля в обробітку, земельні ділянки, дані реєстру. Він надає інформацією громаді про земельні ресурси, які знаходяться у їх володінні та можливі резерви їх раціонального використання. Без належного аналізу та контролю використання цього ресурсу бюджету ОТГ втрачають всю суму плати за землю, яка не ефективно використовується.

Серед основних резервів поповнення бюджетів ОТГ є: виявлення земель, що потребують інвентаризації; самовільне захоплення земель; тіньова оренда земельних ділянок; невикористання державних та комунальних земель; землі не сільськогосподарського призначення, що перебувають в обробітку.

У Держгеокадастрі та ДФС відсутня інформація, якщо на публічній кадастровій карті не позначені дані про ділянку або її власника. З цих земель громада недоотримує земельний податок, ПДФО - податок з оренди, єдиний податок, плату за землю. Несанкціоноване використання, самозахоплення земель також призводить до зменшення бюджету громад. Для аналізу виявлення таких фактів необхідно порівняти фактичні контури посівів з юридичними межами ділянок, які використовуються в аграрному виробництві. Якщо межі полів виходять за кадастрові контури, це свідчить про факт несанкціонованого використання сільськогосподарських угідь. Площа самозахоплення може сягати від 3 до 5% загального земельного банку ОТГ.

«Тіньовий» обробіток земельних ділянок властивий для приватної форми власності. Часто агровиробники домовляються з власниками земельних паїв про їх використання і сплачують орендну плату на пряму без підписання договору. ОТГ не має відношення до приватних земель, але може контролювати податок на доходи фізичних осіб, 60% якого йдуть в місцеві бюджети. Першочерговим завданням територіальних громад є управління державними та комунальними землями. Якщо у власності громади є такі землі, які не передані у власність або користування призводить до втрат плати за землю. ОТГ повинне прийняти рішення щодо їх подальшого розпорядження, або передати на приватизацію, виставити на

аукціон, право оренди тощо. Є випадки обробітку сільськогосподарських угідь, що не відповідає визначеній категорії або їх цільовому призначенню. Це стосується розорювання ділянок, наданих для сінокосіння чи випасання худоби. Якщо цей земельний масив державної або комунальної власності, громада може ініціювати зміну цільового призначення його для збільшення надходжень коштів у місцевий бюджет.

Якщо виявлені такі резерви, це призводить до щорічного надходжень фінансів до бюджету ОТГ. За результатами проєктів, які вже були виконані компанією SmartFarming у Київській, Чернігівській, Полтавській областях було встановлено, що кожна територіальна громада недоотримує в бюджет сотні тисяч гривень на рік. Кошти, виділені на інвентаризацію земель ОТГ, окупуються протягом року і дають можливість отримувати більші надходження у бюджет. Компанія SmartFarming розпочала співпрацю з американським проєктом USAID та британським посольством за посередництвом Асоціації «Український клуб аграрного бізнесу». Після аналізу резервів ефективного використання земель ОТГ надаються рекомендації щодо вирішення питань із проблемними землями та джерелами наповнення їх бюджетів.

Для виявлення резервів наповнення місцевого бюджету через повноцінне використання земельних ресурсів, територіальним громадам необхідна цифровізація, за допомогою використання геоінформаційних систем (ГІС), отримуючи повну аналітику по всіх сільськогосподарських угіддях в їх розпорядженні.

Аналіз ефективності використання земель, які знаходяться у володінні ОТГ, є дієвим інструментом поповнення їх бюджетів. Для цього необхідно визначити на території громади суцільні масиви обробітку та створити карту полів. Для формування карти полів використовуються актуальні супутникові знімки Sentinel 2, на основі яких спеціалісти проводять векторизацію контурів обробітку земель із застосуванням ГІС-інструментів. Співставлення та аналіз просторових і атрибутивних даних дає можливість спеціалістам розрахувати дані по кожному резервному показнику. Це дозволяє обчислити загальну суму недоотримання коштів в бюджет ОТГ, з урахуванням інформації про податкові та орендні ставки[1].

Відсутність актуальних даних про інвентаризацію, землекористування та нормативну грошову оцінку земель є одним із ключових обмежень територіальних громад в управлінні земельними ресурсами, що негативно впливає на формування їх бюджету.

Список літератури

1. Як ОТГ отримувати більше надходжень від землі?
URL: <https://www.smartfarming.ua/yak-oth-otrymuvaty-bil-she-nadkhodzhen-vid-zemli/>
2. Казюк Яніна Новіможливості для ОТГ щодо збільшення надходжень відвикористання землі
URL:<https://decentralization.gov.ua/news/10203>
3. Управління земельними ресурсами
URL:<https://zazemlyu.ru/zemelnoe-pravo/ohrana/upravlenie-resursami.html>

Крупіца Д.О.

к. с.-г. н., старший викладач

*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон*

Біла Н.С.

здобувач вищої освіти

*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон*

ВІДЧУЖЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ЯК ДЖЕРЕЛО ПОПОВНЕННЯ БЮДЖЕТУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

З об'єднанням населених пунктів у територіальні громади (ТГ), ще більш гостріше постало питання наповнення їх місцевого бюджету, бо фінансування бюджетних програм ТГ потребують значних коштів. А тому вже зараз територіальним громадам потрібно розширювати джерела доходів за рахунок різних джерел фінансування. При цьому в залежності від розміру ТГ масштаб цих надходжень буде різний. Одним з джерел достатньо швидкого поповнення бюджету є продаж (відчуження) земельних ділянок з комунальної власності у приватну, тобто шляхом викупу приватними особами, будь-то фізичні чи юридичні організації. При цьому самі приватні особи зацікавлені у викупі земельних ділянок, так як з кожним роком збільшується нормативна грошова оцінка земель населених пунктів, що веде за собою збільшення розміру орендної плати за користування земельними ділянками.

Одною з проблем в цих заходах є те, що при цьому відбуваються випадки, коли ради проводять відчуження (продаж) земельних з порушенням чинного законодавства України, що в свою чергу може привести до відкриття слідчих дій у кримінальних справах по цим діям або

оспорювання у суді прийнятих рішень і як наслідок скасування рішень, договорів купівлі-продажу та повернення земельних ділянок у державну або комунальну власність з виплатами штрафних санкцій та судових зборів.

Для того, щоб уникнути помилок, що можуть привести до кримінальної відповідальності за вчинені дії під час відчуження земельних ділянок, були розроблені покрокові рекомендації, згідно чинного законодавства України, для категорія земель житлової та громадської забудови, а саме комерційного використання.

Покрокові рекомендації мають такий вигляд:

Крок 1. Подання заяви.

Згідно ст. 128 Земельного кодексу України [1]. «2. Громадяни та юридичні особи, зацікавлені у придбанні земельних ділянок у власність, подають заяву (клопотання) до відповідного органу виконавчої влади або сільської, селищної, міської ради чи державного органу приватизації. У заяві (клопотанні) зазначаються місце розташування земельної ділянки, її цільове призначення, розміри та площа, а також згода на укладення договору про оплату авансового внеску в рахунок оплати ціни земельної ділянки.

При цьому до заяви (клопотання) додаються:

а) документ, що посвідчує право користування земельною ділянкою (у разі його наявності), та документи, що посвідчують право власності на нерухоме майно (будівлі та споруди), розташоване на цій земельній ділянці (у разі наявності на земельній ділянці будівель, споруд);

б) копія установчих документів для юридичної особи, а для громадянина - копія документа, що посвідчує особу.

Клопотання подається через ЦНАП або приймальню місцевої ради.

Вимоги щодо переліку документів та зразка клопотання в кожній раді можуть бути доповнені.

Крок 2. Розгляд клопотання на постійних комісіях місцевої ради.

Клопотання про продаж земельної ділянки (наприклад про надання дозволу на розроблення «Проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки у власність (шляхом викупу)», розглядаються постійною комісією місцевої ради з питань містобудування, архітектури, будівництва, соціальної інфраструктури, житлово-комунального господарства, регулювання земельних відносин та охорони навколишнього природного середовища (*в кожній раді можуть назви комісій відрізнятися*).

За результатами розгляду готується Висновок (Протокол, пропозиції) комісії щодо розгляду даного клопотання, та включення його до порядку денного сесії міської ради.

Проекти рішень, які пропонуються для розгляду місцевою радою, подаються секретарю ради, який готує сесію, через організаційний відділ, не пізніше ніж за 15 робочих днів до сесії.

Проекти рішень повинні бути юридично обґрунтованими та оприлюднюються не пізніше ніж за 10 робочих днів до дати їх розгляду з метою прийняття відповідно до статті 15 Закону України «Про доступ до публічної інформації»[2].

Крок 3 Розгляд питання на сесії.

Проект рішення з питання, що пропонується включити до проекту порядку денного сесії або постійних комісій місцевої ради, подається із супровідною запискою.

До проекту рішення додається обґрунтування необхідності прийняття даного рішення та бланк погодження із зазначенням ініціатора проекту та візами керівників відповідних управлінь, служб та відділів.

Сесія ради скликається в міру необхідності, але не менше одного разу на квартал, а з питань відведення земельних ділянок - не рідше ніж один раз на місяць.

Рішення, приймається більшістю голосів від загального складу ради.

Крок 4. Розроблення документації із землеустрою.

Розробляється відповідними землепорядними організаціями, що мають у своєму складі сертифікованих інженерів землепорядників згідно ст. 26 Закону України «Про землеустрій» [3].

Крок 5. Затвердження документації із землеустрою та прийняття рішення про виготовлення Звіту з експертної грошової оцінки земельної ділянки, укладання попереднього договору купівлі продажу ділянки, з метою сплати авансового внеску (підготовка питання на сесію крок 2, 3).

Після формування земельної ділянки, міською радою реєструється право комунальної власності на ділянку в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно.

Крок 6. Відбір суб'єктів оціночної діяльності.

Для цього укладається попередній договір купівлі-продажу земельної ділянки.

Після укладання попереднього договору купівлі-продажу земельної ділянки та сплати авансового внеску, радою проводиться конкурс по відбору суб'єктів оціночної діяльності, з метою виготовлення звіту з експертної грошової оцінки земельної ділянки.

За 14-30 днів, до проведення конкурсу, рада публікує оголошення про проведення конкурсу в засобах масової інформації, на сайтах тощо.

Після надання конкурсних пропозицій від суб'єктів оціночної діяльності, проводиться конкурс, як правило до затвердженого радою Положення про конкурсний відбір, за результатами обрахунку балів або

інших показників, визначається переможець, з яким укладається договір на виготовлення Експертної грошової оцінки земельної ділянки.

Крок 7. Виготовлення експертної грошової оцінки земельної ділянки.

Згідно ст. 6 Закону України «Про оцінку земель» виготовлення звіту з експертної грошової оцінки проводиться суб'єктом оціночної діяльності, що мають у своєму складі оцінювачів з експертної грошової оцінки земельних ділянок.

Крок 8. Затвердження звіту з експертної грошової оцінки земельної ділянки.

Підготовка питання про затвердження Звіту з експертної грошової оцінки земельної ділянки для розгляду на сесії ради, відбувається відповідно до кроків 2,3.

Крок 9. Укладання договору купівлі продажу земельної ділянки.

При цьому ці рекомендації носять рекомендований характер та можуть бути як доповнені так і зменшені при проведенні та прийнятті відповідних заходів з відчуження земельних ділянок власності ТГ.

Список літератури

1. Земельний кодекс України
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
2. Закону України “Про доступ до публічної інформації”
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
3. Закон України «Про землеустрій»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text>
4. Закон України «Про оцінку земель»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-15#Text>

Куракова Л.Г.

ст. викладач

*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон*

ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УПРАВЛІННІ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ НОВОСТВОРЕНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

В середині 2020 року Україна, після затвердження у 2014 році Концепції реформування місцевого самоврядування, отримала новий адміністративно-територіальний устрій. В країні розпочалися трансформаційні зміни з метою забезпечення населення необхідним рівнем публічних послуг, раціональної системи управління соціально-економічними процесами, збалансованого розвитку усієї території держави.

Децентралізація, розширення повноважень об'єднаних територіальних громад (ОТГ), впровадження систем електронного урядування, кризові явища, загальне прискорення темпів життя та збільшення інформаційного навантаження призвели до різкого підвищення кількості та складності вирішуваних завдань для керівництв ОТГ. [4]

Зокрема, наразі територіальні громади мають опікуватися закладами освіти, охорони здоров'я первинного рівня, культури, питаннями благоустрою, соціального захисту, наданням адміністративних послуг, плануванням розвитку громади та формуванням бюджету, економічним розвитком, залученням інвестицій, розвитком підприємництва, управлінням земельними ресурсами, наданням дозволів на будівництво, прийняттям будівель в експлуатацію, розвитком місцевої інфраструктури тощо. [4]

Цілком очевидно, що забезпечення сталого розвитку громад, підвищення рівня життя населення потребує ефективного управління земельними ресурсами громади. Земельні ресурси – територіальний базис життєдіяльності громади, важливе джерело наповнення бюджету, основа розвитку економіки. До того ж земельні ресурси – один із найважливіших компонентів природного середовища, які використовуються для виробництва матеріальних благ.

Однак, сьогодні діяльність новостворених територіальних громад відбувається в умовах, коли органи місцевого самоврядування не мають повної та актуальної інформації про наявні земельні ресурси, відсутні досвідчені кадри, що мають необхідні компетенції також.

Згідно дослідження Проекту USAID «Підтримка аграрного і сільського розвитку» та Всеукраїнської асоціації сільських та селищних

рад, основні проблеми новостворених територіальних громад в галузі земельних відносин, вирішення яких потребує застосування інноваційного інструментарію, це:

- невизначеність меж території ОТГ;
- територіальні громади не розпоряджається землями за межами населених пунктів;
- недоотримання надходжень до місцевого бюджету від плати за землю;
- неможливість спланувати діяльність через брак інформації про земельні ресурси;
- невизначеність кількісних та якісних показників земельних ресурсів на території громади;
- відсутність інформації про орендарів землі на території громади, неточність показників кількості та місця розташування земель державної власності, невизначеність їх правового статусу;
- відсутність інформації про розташування нерозподілених (невитребуваних) земельних ділянок, виділених в натурі (на місцевості за рахунок земельних часток (паїв), земель запасу);
- невизначеність місця розташування режимоутворюючих об'єктів та зон обмежень у використанні земель навколо них;
- забруднення земель;
- засмічення території, стихійні звалища, скотомогильники, радіаційне забруднення ;
- відмова у задоволенні потреб громадян у земельних ділянках;
- пропозиції для залучення інвестора та ведення бізнесу відсутні в ОТГ;
- резервування перспективних для розвитку ОТГ територій не здійснюється;
- догляд меліоративних систем не здійснюється, вони не утримуються в належному стані;
- незаконне використання безхазяйних лісів. [3]

Приймати обґрунтовані рішення щодо раціонального використання й охорони земель та функціонування ринку землі, організації ефективного використання земель, здійснення контрольних заходів за дотриманням земельного законодавства, вирішення земельних спорів, захисту прав юридичних і фізичних осіб, проведення землевпорядкування тощо, органам місцевого самоврядування дозволить тільки повна і достовірна інформація про земельні ресурси і нерухоме майно, тісно пов'язане із земельними ділянками.

Через глобальні тренди сьогодення, стрімкий розвиток технологій, актуальним напрямом є діджиталізація всіх сфер суспільного життя.

Стрімко поширюється практика надання органами місцевого самоврядування адміністративних послуг за допомогою інформаційних та геоінформаційних технологій. Суттєво зростає рівень відповідних знань, вмінь та навичок громадян. Зростає використання електронних засобів для комунікацій між громадянами та владними структурами.

Громада потребує створення єдиної інформаційної бази земельних ресурсів та ефективного управління нею.

Різкий стрибок розвитку технологій штучного інтелекту у 2018 році вплинув на трансформацію всіх галузей без винятку. Уже сьогодні всі види комунікацій і бізнес-процесів максимально схильні до впливу інновацій, тим самим ще більше посилюючи попит на них і глобальне зростання всебічних інвестицій.

Застосування штучного інтелекту,- це процес активного використання найсучасніших наукових досягнень у сфері інформатики в різноманітних галузях життєдіяльності суспільства. Наприклад, використання систем штучного інтелекту в публічних сервісах, формування політики відкритих даних, залучення інвестицій та фінансування проектів. Також розумні системи здатні з точністю проводити звірку документів, упереджувати крадіжки.

Штучний інтелект не замінює людини, а істотно полегшує їй життя в сучасному світі, де важлива швидкість обробки інформації і те, наскільки ефективно розподілені ресурси (час, фінанси, матеріальні цінності).

Технології штучного інтелекту, що застосовуються в роботі сьогодні – це здатність машин і програм аналізувати отриману інформацію, обробляти її, та виводити висновки, за допомогою яких приймаються основні рішення. Основна характеристика алгоритмів штучного інтелекту – вміння постійно навчатися, швидко обробляти інформацію, накопичувати знання і успішно застосовувати їх.

Впровадження нових систем, купівля техніки, програмного забезпечення та налаштування мережі потребують грошей і ресурсів, але й мають безліч переваг:

- комплексна автоматизація рутинних завдань, що потребують глобального людського контролю;
- більш поглиблена аналітика даних, що дозволяє формувати максимально точні прогнози ;
- формування більш дієвих кейсів можливостей для оптимізації ресурсів;
- підвищення продуктивності праці;
- економія часу, фінансових засобів і технічних ресурсів для реалізації стандартних системних процесів;

Забезпечення сталого розвитку громад та підвищення рівня життя населення через ефективне управління земельними ресурсами громади

потребує активного застосування алгоритмів штучного інтелекту. Перспективи застосування штучного інтелекту - підвищення ефективності, зручність, позбавлення довготривалих процесів і автоматизація звичних.

Впровадження органами місцевого самоврядування у систему управління земельними ресурсами новостворених територіальних громад інформаційних, цифрових та комп'ютерних технологій на основі штучного інтелекту, створення єдиного інформаційного простору з автоматизованими системами обробки даних, дає змогу швидкого опрацювання великих баз даних, здійснення аналітичної роботи, реалізації співробітництва між різними відділами і гілками влади незалежно від їх територіального розташування.

2 грудня 2020 року Кабмін прийняв проект розпорядження "Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні", яким передбачено схвалення відповідної Концепції на період до 2030 року, визначено пріоритетні сфери та основні завдання розвитку технологій штучного інтелекту в Україні.

Реалізація проекту розпорядження дасть змогу забезпечити координацію органів виконавчої влади щодо регулювання питань, визначених у Концепції розвитку сфери штучного інтелекту в Україні, що зачіпають різні інтереси, вимагають солідарної участі всіх суб'єктів публічного управління у сфері штучного інтелекту — органів влади, громадян і бізнесу.

Список літератури

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014р. No 333-р// Урядовий кур'єр. –2014. – № 67.

2. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. No 1556-р// Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-koncepciyi-rozvitku-shtuchnogo-intelektu-v-ukrayini-s21220>.

3. Практичний інструментарій управління землями об'єднаних територіальних громад. Проект USAID «Підтримка аграрного і сільського розвитку». URL: https://hromady.org/wp-content/uploads/2018/04/Praktychnyy_instrumentariy_upravlinnya_zemlyamy.pdf

4. Індикатори успішності та їх інструменти в системі управління місцевими громадами. Український інститут майбутнього. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/610/indykatory_cmprsd.pdf

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

Кушнірук Т.М.,

к. с.-г. наук, доцент

Подільський державний аграрно-технічний університет,

м. Кам'янець-Подільський

Петрище О.І.

к. с.-г. наук, доцент

Подільський державний аграрно-технічний університет,

м. Кам'янець-Подільський

Додурич В.В.

асистент

Подільський державний аграрно-технічний університет,

м. Кам'янець-Подільський

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ КРАЇН ЄС В УКРАЇНІ

Основоположним аспектом реформ, що реалізуються інституціями Європейського Союзу з метою вдосконалення його системи врядування, що визначене Європейською Комісією як складова її чинних повноважень і одним з чотирьох стратегічних завдань є більш якісне залучення громадянського суспільства до процесів вироблення правил та політики на рівні ЄС (процедури консультацій та участі громадян у розробці державної політики. [1, с.198].

Діяльність у цьому напрямі ґрунтується на таких засадах і принципах: відкритість передбачає активну комунікацію із громадськістю стосовно завдань і обов'язків різних органів влади та державних установ, а також рішень, які приймаються ними: участь передбачає сприймання громадян та їхніх організацій не як пасивних об'єктів (або суб'єктів) політики й адміністративних рішень, а як безпосередніх, активних і зацікавлених сторін, що мають право брати широку участь у процесі прийняття адміністративних рішень на всіх етапах політики – від початкових стадій і протягом усього циклу політики й управління: підзвітність, що базується на засадах права європейців на “належне управління, окрім традиційних типів відповідальності (політичної та адміністративної) передбачає також обов'язок реагування влади на потреби громадян. Це вимагає чіткого розподілу обов'язків - не лише між органами й установами, що приймають рішення, але й між ними та інститутами громадянського суспільства. [2, с.106].

Досвід зарубіжних держав свідчить про існування кількох підходів до організації самоврядування – залежно від його співвідношення з державною владою і обсягу покладених на нього повноважень. Найбільш визначальними із них є моделі місцевої автономії та децентралізації [3,

с.25]. Місцева автономія передбачає значний ступінь самостійності (автономності) самоврядних територіальних громад щодо адміністрування наданих їм сфер при мінімальному втручанні з боку органів державної влади.

Децентралізація призвела до розподілу повноважень між центральною державною владою і місцевими органами влади, передбачила можливість перерозподілу функцій між різними адміністративними рівнями. Децентралізовані рівні управління здобули більшу автономію і стали відповідальнішими за свої дії, а надання публічних послуг населенню стало ще ефективнішим [4, с.78].

Незважаючи на те, що різним моделям притаманні певні протиріччя, які стосуються здійснення місцевого самоврядування у всій Європі, міжнародні організації з питань місцевого самоврядування зацікавлені в тому, щоб об'єднувати зусилля у виробленні загальних підходів до здійснення регіональної та місцевої влади. Це дасть можливість встановлення загальноєвропейських стандартів у діяльності місцевого самоврядування.

Крім того, у процесі реформування міжвладних стосунків у Центрально-Східній Європі, зокрема в процесі покращення вертикальної координації між органами влади, окреслилися наступних шість проблемних сфер [3]:

- 1) Визначення ідеальної кількості штатних одиниць місцевого самоврядування.
- 2) Визначення функцій центральних і місцевих органів влади.
- 3) Розподіл власності між різними рівнями влади.
- 4) Урівноваження фінансової незалежності органів місцевого самоврядування та потреби централізованого контролю за дефіцитом громадських коштів.
- 5) Визначення відносин між місцевою державною адміністрацією і органами місцевого самоврядування.
- 6) Пошук нових державних механізмів рівноваги між центральними і місцевими органами влади.

Основні недоліки системи організації територіального розподілу владних структур в Україні пропонуємо розділити на 3 основні групи: загальні політико-правові, інституційні та фінансово-економічні.

1. Загальні політико-правові проблеми включають питання законодавчої регламентації співпраці місцевих органів державної влади та структур самоврядування на місцях.

По-перше, спостерігається певна деформованість системи місцевого та регіонального самоврядування в Україні. Щодо цього можна зробити висновок за запропонованими нижче критеріями. Серед семи типів самоврядування лише містам обласного підпорядкування у повному обсязі

притаманні вище зазначені складові, які є необхідними для повноцінного здійснення самоврядних повноважень. Найменш забезпеченими є райони у містах (що мають такий розподіл). Райони в містах мають представницькі та виконавчі органи самоврядування, але не мають ані статусної громади, ані власних доходів та бюджетної самостійності, ані виключних самоврядних повноважень (останні делегуються виключно міськими радами). Органи місцевого самоврядування районного та обласного рівнів, на яких концентруються достатньо широкі повноваження та бюджетні кошти, не можуть формувати власні виконавчі комітети (функції останніх виконують державні адміністрації відповідного рівня). До того ж, районні та обласні ради не мають статусної територіальної громади, є специфічними представницькими самоврядними органами, оскільки представляють виключно спільні інтереси територіальних громад, що входять до їх складу. Сільські, селищні та міські (міст районного значення) громади мають представницькі органи (ради) та їхні виконавчі комітети. Дані органи місцевого самоврядування мають і власні повноваження. Проте, вони мають обмежені можливості для здійснення прямих міжбюджетних відносин із центральною владою: зокрема, Бюджетний кодекс України не зобов'язує Верховну Раду України визначати окремими пунктами розподіл дотацій вирівнювання для зазначених громад. Це, у свою чергу, дещо обмежує їх фінансову самостійність [3].

По-друге, недосконалість критеріїв класифікації територіальних громад з точки зору надання їм того чи іншого обсягу повноважень. Зокрема, через відмінності у кількості населення та розмірі місцевих бюджетів недоцільною є визначення єдиного переліку повноважень для органів місцевого самоврядування сіл, селищ та міст різного ступеня підпорядкування [3].

По-третє, нечіткий розподіл компетенції органів місцевого управління та місцевого самоврядування на різних рівнях адміністративно-територіального поділу, зокрема [3]:

- а) між районними та обласними радами;
- б) між районними та обласними державними адміністраціями;
- в) між місцевими радами у випадках входження адміністративно-територіальних одиниць одного рівня одна до одної (наприклад, міст та селищ до складу міських рад) зі збереженням відповідних органів місцевого самоврядування.

По-четверте, недосконалість системи контролю на рівні села, селища й міста, зокрема щодо виконання органами самоврядування власних повноважень [3].

Одними з головних причин передачі великої кількості повноважень та відповідальності до органів місцевого самоврядування, можна назвати такі: підвищення ефективності та підзвітності органів місцевого

самоврядування; прогресивний розвиток на місцях; утвердження демократичних засад та захист прав громадян.

Обрання та запровадження тієї чи іншої концепції в кожній країні було обумовлено певними умовами. Водночас усі вони ставили перед собою низку спільних завдань, серед яких слід виділити: намагання більш органічно та оптимально поєднати самоуправління з його автономією, самостійністю та державним управлінням на місцевому рівні; удосконалити діяльність органів місцевого самоврядування, а для місцевої адміністрації забезпечити реалізацію і захист загальнонаціональних інтересів [5, с. 106]; підвищення ефективності, дієвості та підзвітності управлінських структур; децентралізацію влади тощо. Незважаючи на різницю між країнами ЄС, для проведення реформ характерним було поступове проведення адміністративно-територіальних, організаційних, фінансових, функціональних та процедурних трансформацій [2].

Слід зазначити, що найважливішим наслідком покращення ефективності діяльності місцевого самоврядування є те, що держава в цілому краще виконуватиме свої функції. Коли громадяни мають довіру до своїх посадовців і активніше долучаються до вирішення справ у своїх громадах, їхнє ставлення до держави також змінюється до кращого.

Список літератури

1. Батанов О. В. Концептуальні засади співвідношення функцій територіальних громад з функціями місцевих органів державної виконавчої влади право. України, 1999. № 5. – С. 25

2. Борденюк В. В. Децентралізація державної влади і місцеве самоврядування: поняття, суть та форми (види). Право України. 2005. № 1. С. 21–25

3. Децентралізація: світовий огляд. Важливий крок на шляху до кращого управління та людського розвитку. Підготовлено за матеріалами сайту Програми розвитку ООН. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.undp.org.

4. Нікончук А. М. Теоретичні засади децентралізації влади в процесі розвитку місцевого самоврядування в Україні. Право і безпека. 2011. № 5 (42). С. 30–34

5. Розвиток місцевого самоврядування в Україні на сучасному етапі формування: проблеми та пріоритети. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/monitor/juli/11.htm>.

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

Олійник Н.М.

к.т.н., доцент,

Херсонський національний технічний університет,

м. Херсон

Макаренко С.М.

к.е.н., доцент,

Херсонський державний університет,

м. Херсон

Березкін І.С.

здобувач вищої освіти

Херсонський національний технічний університет,

м. Херсон

ДІАГНОСТИКА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Внаслідок зміни адміністративно-територіального устрою нашої держави в країні створюються об'єднані територіальні громади (ОТГ). Створення ОТГ в Херсонській області почалося з 2015 р. Аналіз соціально-економічного стану ОТГ Херсонської області зокрема та України взагалі наведено в таблиці 1.

Таблиця 1.

Діагностика соціально-економічного стану об'єднаних територіальних громад України та Херсонської області

Показник	Україна		Херсонська область		Темп приросту, %	
	на 1 січня 2019 р.	на 1 січня 2020 р.	на 1 січня 2019 р.	на 1 січня 2020 р.	Україна	Херсонська область
Кількість ОТГ	686	841	24	30	22,6	25,0
Чисельність наявного населення, тис. осіб	42153	41902	1038	1028	-0,6	-1,0
Кількість зайнятого населення віком 15-70 років, тис. осіб	16361	16578	448	455	1,3	1,6
Наявний дохід населення у розрахунку на одну особу, грн. за рік	57909	67528	50109	57110	16,6	14,0
Витрати населення у розрахунку на одну особу, грн. за рік	75769	90785	73251	89557	19,8	22,3
Середньомісячна заробітна плата, грн	8865	10497	7058	8187	18,4	16,0
Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг), млн. грн	3045202	3019383	30691	28325	-0,8	-7,7

Джерело: складено та розраховано авторами за даними [1]

Реформа децентралізації триває на Херсонщині вже не перший рік. Станом на 1 січня 2020 р. в Херсонській області повністю сформовано та функціонує 30 об'єднаних територіальних громад, що на 25,0 % більше ніж у попередньому році. В цілому по Україні кількість об'єднаних територіальних громад за 2019 р. зросла на 22,6 % і станом на 1 січня 2020 р. складає 841 ОТГ.

Аналіз стану виконання місцевих бюджетів, проведений експертами програми «U-LEAD з Європою», а також експертами «SKL International», свідчить, що в 2020 р. до місцевих бюджетів України надійшло 471,5 млрд грн, у тому числі: доходи загального фонду склали 426,0 млрд грн; спеціального – 45,5 млрд грн. Порівняно із затвердженим планом на 2020 р., місцеві бюджети виконано на 98,2 %, у тому числі: виконання доходів загального фонду склали 98,6 %, а виконання доходів спеціального фонду – 97,3 %. В 2020 р. надходження до загального фонду місцевих бюджетів України (без урахування міжбюджетних трансфертів) склали 290,1 млрд грн (або 99,0 % від затвердженого річного плану з урахуванням змін). У порівнянні з планом без урахування змін рівень виконання становить 99,6 %. На надходження до місцевих бюджетів у 2020 р. суттєво вплинули карантинні заходи, запроваджені у зв'язку з пандемією коронавірусу. У квітні-травні 2020 р. спостерігалось суттєве зменшення надходжень, після чого у червні-липні позитивна динаміка поступово відновилася, і протягом жовтня-грудня середній показник приросту доходів склав 10,7 %.

Аналіз структури доходів місцевих бюджетів України свідчить, що найбільшу питому вагу в 2020 р., як і раніше, займають надходження від сплати податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) – 177,8 млрд грн (або 61,3 % від суми доходів загального фонду місцевих бюджетів). У порівнянні з 2019 р. надходження від сплати ПДФО зросли на 12,3 млрд грн (або на 7,4 %).

Іншим вагомим джерелом доходів місцевих бюджетів є плата за землю (земельний податок та орендна плата). У 2020 р. місцевими бюджетами було отримано надходжень від плати за землю 31,5 млрд грн, що на 1,4 млрд грн (або на 4,2 %) менше порівняно з 2019 р. Частка плати за землю у структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів займає 10,8 %.

Значна частка у структурі місцевих бюджетів належить надходженням єдиного податку. В 2020 р. місцевими бюджетами було отримано надходжень єдиного податку у сумі 38,0 млрд грн, що на 2,8 млрд грн (або на 7,8 %) перевищує надходження 2019 р. Частка надходжень єдиного податку становить 13,1 % від усієї суми доходів загального фонду місцевих бюджетів. Слід зазначити, що фізичними особами-підприємцями (ФОП) до місцевих бюджетів перераховано єдиного податку у сумі 27,6 млрд грн (або 72,6 %), а юридичними особами

перераховано 5,1 млрд грн (або 13,4 % від його загального обсягу). Сума єдиного податку, сплаченого сільгосптоваровиробниками, в 2020 р. склала 5,3 млрд грн (або 14,0 % від його загального обсягу).

Серед регіонів України в 2020 р. найбільша частка доходів загального фонду сконцентрована в м. Києві (46753,6 млн грн або 16,1 % від загального обсягу надходжень) та у Дніпропетровській (30242,8 млн грн або 10,4 %) і Харківській (20827,5 млн грн або 7,2 %) областях. Проте частка Херсонської області у загальному обсязі надходжень до загального фонду місцевих бюджетів у 2020 р. складає лише 5552,0 млн грн або 1,9 % [2].

Процес розвитку Херсонської області ускладнюється постійною нестачею фінансових ресурсів. В раніше проведених дослідженнях [3] зазначалося, що досвід більшості країн світу свідчить, що тільки у випадку активної узгодженої співпраці держави з підприємцями можливе швидке розв'язання нагальних соціальних проблем населення регіону шляхом запровадження благодійних (спонсорських) заходів.

Сьогодні неможливе ефективне використання природно-ресурсного потенціалу об'єднаних територіальних громад без урахування інтелектуального потенціалу людських ресурсів. Рівень розвитку інтелектуального потенціалу посідає центральне місце у формуванні і реалізації загального потенціалу об'єднаних територіальних громад зокрема та суспільства взагалі. У цьому контексті постає питання про радикальне підвищення місця та ролі інтелектуального потенціалу в соціально-економічній діяльності [4, с. 150]. Проблема стосовно сприяння зайнятості безробітних осіб, знаходить своє відображення у незадовільно організованому HR-менеджменті в місцевих центрах зайнятості. При створенні дієвої моделі підбору персоналу можна запобігти таких помилок в управлінських рішеннях та знайти новий вихід з цих ситуацій [5, с. 74]. З метою формування та підвищення ефективності використання інтелектуального потенціалу управлінського ресурсу об'єднаних територіальних громад сьогодні діють програми навчання управлінців у сфері місцевого самоврядування, що в перспективі сприятиме успішному виконанню нових завдань в умовах децентралізації влади.

Список літератури

1. *Державна служба статистики України : веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 28.02.2021).*
2. *Як виконувалися місцеві бюджети у 2020 році – експертний аналіз. Децентралізація дає можливості : веб-сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13249> (дата звернення 28.02.2021).*

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

3. *Шарапа І.В., Макаренко С.М., Олійник Н.М. Якість життя населення як індикатор соціально-економічного розвитку регіону. Таврійський науковий вісник : Науковий журнал. 2011. Вип. 77. С. 369-372.*

4. *Шарапа І.В., Макаренко С.М., Олійник Н.М. Підвищення ефективності використання інтелектуального потенціалу як головного критерію розвитку сільських територій. Економічний простір : Збірник наукових праць. 2011. № 47. С. 146-152.*

5. *Макаренко С.М., Капліна Є.О., Олійник Н.М. Удосконалення системи працевлаштування безробітних як основи підвищення якості життя населення. Актуальні проблеми економіки. 2017. № 7 (193). С. 70-77.*

Пасічник Ю. В.

д.е.н., професор

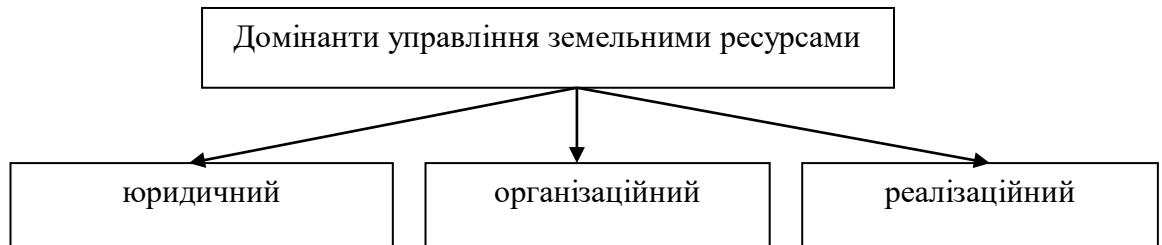
*Національний науковий центр «Інститута аграрної економіки»,
м. Київ*

ОПТИМІЗАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Подальший розвиток процесів децентралізації є дотичним до низки сторін суспільного життя України. Так, щодо адміністративно-територіального устрою 12 червня 2020 р. Кабінет Міністрів України затвердив 24 розпорядження з визначення адміністративних центрів та утворення територій громад областей. В результаті в країні створено 1469 територіальних громад (в т.ч. 31 територіальна громада на непідконтрольній території в межах Донецької та Луганської областей)[1].

Наступним етапом децентралізації має бути забезпечення повноцінного функціонування територіальних громад із відповідним ресурсним забезпеченням, для чого необхідно: здійснити укомплектування штатів виконавчих органів громад відповідними фахівцями; надати матеріальні ресурси, зокрема програмне забезпечення; затвердити нормативно-правові документи поточного а потім і стратегічного значення; організувати співпрацю між головою відповідної ради та депутатським складом а також із іншими адміністративними та громадськими організаціями. У цьому контексті важливе значення має надаватись земельним ресурсам, як основі фінансових надходжень і тому є очевидним оптимальність їх використання. Зважаючи на суттєве оновлення нормативно-правової бази, змінений склад районів, територіальних громад, новообраних у результаті місцевих виборів у жовтні 2020 р. депутатів органів місцевого самоврядування, є актуальна

потреба у з'ясуванні особливостей розвитку цих громад, включаючи наявні земельні ресурси. Пропоновані важелі щодо цих процесів будуть відповідним базисом вирішення найбільш вагомих проблем (рис. 1).

Джерело: розроблено автором

Рис. 1. Основні важелі управління земельними ресурсами

Реалізація цих важелів має здійснюватись згідно узгодженого процесу їх виконання. Алгоритм зазначеного процесу подано на рис. 2 з відповідним обґрунтуванням етапів.

Юридичний. Тепер сформовано основні нормативно-правові акти щодо управління земельними ресурсами територіальних громад і обумовимо, що ознайомлення із ними та їх дотримання має бути базовим принципом діяльності курівництва територіальних громад. Визначальними є такі: Конституція України, Земельний кодекс України, «Про охорону земель», «Про співробітництво територіальних громад», «Про землеустрій», «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)», «Про національну інфраструктуру геопросторових даних», Про місцеве самоврядування в Україні», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення (набрання чинності відбудеться 01.07.2021.)», «Про затвердження Класифікації видів цільового призначення земель». Зауважимо, що у практичній роботі також мають використовуватись і інші юридичні акти в залежності від конкретної ситуації.

Джерело: розроблено автором

Рис. 2. Алгоритм прийняття рішень щодо оптимізації використання земельних ресурсів

Організаційний. Згідно теорії прийняття управлінських рішень, в органах територіальної влади необхідно забезпечити відповідні умови для ефективного прийняття рішень. Передусім, використовуючи відповідні нормативно-правові акти, необхідно визначити наявні земельні ресурси конкретної територіальної громади. У цьому контексті необхідно взяти до уваги, що Міністр аграрної політики та продовольства України Роман Лещенко разом з в. о. голови Держгеокадастру Олексієм Пінчуком, в. о. голови Державного космічного агентства Михайлом Левом та провідними науковими співробітниками Науково-дослідного інституту геодезії і

картографії, керівником напрямку програми USAID Agro Сергієм Кубахом 19 лютого 2021 р. презентували Президенту України Володимирі Зеленському пілотний проект Національної інфраструктури геопросторових даних (НІГД). Було зазначено, що близько 20 років питання відкритості даних щодо земельних ресурсів не вирішувалося, і зрештою закон «Про національну інфраструктуру геопросторових даних» було ухвалено у квітні 2020 р. Згідно цього закону, який робить прозорим і відкритим земельний кадастр, є можливість отримувати інформацію про всі природні ресурси, хто їх використовує, хто власник, хто безоплатно отримував землю, хто скільки сплачує податків, де здійснюється незаконна вирубка лісів, де в нас є проблематика з пожежами, будь-якими техногенними катастрофами, чи здійснюється законне чи незаконне будівництво[2].

Використовуючи інформацію з відповідних реєстрів, окрема дані Держгеокадастру та Державного реєстру речових прав на нерухоме майно (ДРРПНМ), необхідно здійснити земельпорядний аудит, в результаті чого є можливість виявити межі конкретної територіальної громади, в тому числі межі земельних ділянок та прав на них у цифровому вигляді. У результаті такого аудиту може виявитись, що в межах територіальної громади агровиробники, за певних обставин, обробляють в тіні повністю або частково ділянки державної та комунальної власності в рамках свого земельного банку. Подамо відповідну оцінку фахівців: «Існуючий тіньовий ринок оренди земель сільськогосподарського призначення становить 28% від загальної площі сільськогосподарських земель або близько 12 млн га з 42 млн га сільгоспземель України. При цьому в офіційній оренді перебуває близько 25 млн га сільськогосподарських земель. Як свідчать результати експертних досліджень, у 2019 р. обсяг тіньової оренди сільськогосподарських земель в Україні складав від 19 до 69 млрд грн. При цьому втрати бюджетів всіх рівнів від недоотримання податків та інших платежів становили 6-22 млрд грн на рік[3].

Отже, фахівцям виконавчих органів територіальної громади необхідно з'ясувати наявність окремих ділянок, які перебувають обігу, але платежі з них не сплачуються, для здійснення відповідних дій.

Послідуючим етапом має бути виокремлення наявних земельних ділянок, для чого необхідно скористатись офіційним Класифікатором де обумовлено 19 секцій із підсекціями[4], та виокремити ті, які знаходяться на території конкретної громади.

Аналіз використання наявних земельних ресурсів повинен здійснюватись за певною методикою, складовими якої мають бути визначені частини, зокрема: мета, завдання аналізу, терміни здійснення, залучені фахівці, засоби аналізу, застосовувані підходи, що має обумовлювати: виявлення земельних ділянок за формами власності з

визначенням площ, які не використовуються взагалі або використовуються з тіншовими оборотами; наявних орендарів та орендодавців; оцінку рівня сплати податків та інших платежів; обсяги продукції, в тому числі для власного споживання та вивезеної за межі громади; відповідні обсяги ввезеної продукції і із неї виявити ті обсяги, які можливо у найближчій перспективі виготовляти місцевими виробниками; екологічно проблемні площі тощо. Конкретизація напрямів аналізу визначається метою та завданнями.

Реалізаційний. За результатами аналізу виявляються поточні та перспективні резерви. Оскільки аналіз виконувався в розрізі наявних площ, то відповідно, ці резерви також визначаються щодо кожного виду земельних ресурсів. Акцентом при визначенні резервів маж бути пошук додаткових фінансових ресурсів для забезпечення потреб громади. Можливий перелік цих резервів такий.

Поточні: залучення до офіційного обігу площ, які перебували у «тіншовому» обороті; перегляд в установленому законодавством порядку договорів оренди площ та розташованому на них будівлях, спорудах тощо для більш ефективного використання; найбільш оптимальне використання земельних ділянок, які територіальна громада отримала від передачі земель, іншого майна від розформованих районних центрів або земель державного фонду; протекційні заходи щодо збільшення обсягів виробництва продукції агровиробниками, зокрема на приватних ділянках домоволодінь, фермерами, сімейними господарствами, промисловими виробниками; пропозиції населенню громади щодо збільшення поголів'я великої рогатої худоби, свиней, кіз, розведення свійської птиці, кролів, бджіл тощо; виробництво нескладних побутових виробів; використання рекреаційних переваг та «зеленого туризму».

Перспективні. Зважаючи на необхідність врахування певного часового проміжку та фінансових вкладень в розробку таких пропозицій, необхідно взяти до уваги відповідні стратегії, програми розвитку територіальної громади. Найбільш використовуваними можуть бути: малі та середні підприємства по вирощуванні сільськогосподарських культур та відгодівлі свійських тварин а також їх промисловій переробці; підприємства по виготовленні промислових та побутових виробів; заклади курортного та харчового призначення; активізація використання продукції земель лугового, водного, лісового призначення; поліпшення функціонування закладів соціальної сфери.

Зауважимо, що залежності від потенційних особливостей конкретної територіальної громади, зокрема місцезнаходження, земельних площ, чисельності населення, наявності виробництв та інфраструктури, ці резерви варіюються.

Розробка рекомендацій має базуватись на виявлених резервах і

повинна бути забезпечена необхідними ресурсами. При формуванні конкретних пропозицій необхідно врахувати специфіку розроблюваних проєктів, зокрема профіль або галузь виробництва, особливості розміщеного об'єкта, необхідність дотримання загальних санітарних, фітосанітарних, екологічних правил а також пожежних норм безпеки, з'ясувати рівень складності проєкту, визначити реальні та потенційні джерела фінансування. Зауважимо, чим складніший проєкт, тим більшої кількості фахівців він потребує, зокрема і залучених.

Прийняттю рішень по визначених проєктах має передувати ретельна попередня експертиза фахівцями або відповідними організаціями, які мають надати конкретні висновки. Особлива увага має бути приділена проєктам, інвесторами яких бажають бути іноземні громадяни або зарубіжні комерційні структури, зважаючи що вітчизняне законодавство щодо цих процесів перебуває лише на етапі становлення. Активну участь у реалізації відповідних проєктів мають брати працівники виконкому, депутати а також голова територіальної громади. Перспективними проєктами можуть бути спільно створені кооперативи, малі та середні підприємства, де залучаються жителі громади зі своїми ресурсами – земельними ділянками, сировинною та готовою продукцією, технікою, фінансовими коштами тощо. Такий рівень співпраці значно підвищує синергетичний ефект, формує партнерські відносини. За наявних можливостей реально брати участь у різного виду конкурсів, грантів, які оголошуються українськими та зарубіжними організаціями, зокрема вітчизняним Державним фондом регіонального розвитку.

Насамкінець зазначимо, що масив території, на якій розташована територіальна громада, необхідно розглядати як єдиний адміністративно-господарський механізм, який вимагає професійного управління, зокрема і земельними ресурсами.

Список літератури

1. Територіальні громади. *Децентралізація*. URL: <https://decentralization.gov.ua/newgromada> (дата звернення: 15.02.2021).
2. Пілотний проєкт Національної інфраструктури геопросторових даних презентували Володимиру Зеленському. *Земельний вісник України*. 19 лютого 2021 р. URL: <http://zemvisnuk.com.ua/page/news1> (дата звернення: 19.02.2021).
3. Пояснювальна записка від 27.02.2020 до проєкту Закону України про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо детінізації виробництва. Включено до порядку денного: 1164-IX від 02.02.2021. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68259. (дата звернення: 19.02.2021).

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

4. Про затвердження Класифікації видів цільового призначення земель. Документ z1011-10, чинний, поточна редакція – від 11.07.2017, підстава -z0814-17. Наказ Державного комітету України із земельних ресурсів від 23.07.2010. № 548. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1011-10#Text>. (дата звернення: 18.02.2021).

Патицька Х. О.

к. е. н., с. н. с.,

*ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього
НАН України»,
м. Львів*

УПРАВЛІННЯ ПРИРОДНИМИ АКТИВАМИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ

Одним з основних результатів децентралізації в Україні стала передача на рівень територіальних громад відповідальності за власний розвиток, що вимагає комплексного підходу до управління активами угромадах. Серед ключових та найбільш дискусійних у цій сфері – питання управління природними активами, яке характеризується значними розбіжностями у поглядах та думках експертів науковців. В умовах системних реформ, які стимулювали посилення ролі та розширення функцій місцевого самоврядування, воно набуло особливої актуальності. Водночас у розвинених країнах та на міжнародній арені до нього прикута посилена увага впродовж тривалого періоду часу.

На Конференції ООН з довкілля і розвитку, яка проходила у Ріо-де-Жанейро у 1992 році, вперше на міжнародній арені було піддано критиці питання централізованого управління природними активами у державах світу та запропоновано впровадження концепції участі, основною ідеєю якої було врахування інтересів усіх зацікавлених сторін. Ця концепція знайшла свою підтримку у наукових колах, зокрема у працях таких економістів як Б. Маккей, Дж. Ачесон, Е. Остром, Дж. Баланд, Дж. Платто, Д. Браун, А. Агравал та інших, які акцентували на посиленні ролі територіальних громад та органів місцевого самоврядування, що їх представляють, у забезпеченні ефективного сталого управління природними активами. Поширення набула ідея управління природними ресурсами за участі місцевих громад, яка, попри різні напрями реалізації на практиці, ґрунтується на чітко визначених принципах (субсидіарності, стійкості, справедливості, підзвітності, ефективності, активності, адаптивності, екологічної відповідальності, інклюзивності) та має такі спільні риси: 1) децентралізацію повноважень щодо управління

природними активами; 2) узгодження інтересів стейкхолдерів та можливостей ефективного використання природних ресурсів; 3) поєднання екологічних та соціально-економічних цілей у процесі управління природними активами; 4) розвиток інституцій для підвищення ефективності прийняття рішень у сфері управління природними активами на рівні громади; 5) освіта та інформування зацікавлених сторін [1].

Водночас науковці розійшлися у питанні механізму управління природними активами, сформувавши дві течії: соціологічно-історичну, представники якої зосереджені, головним чином, на питанні трансформації системи власності на природні активи у нормативно-історичному контексті, та течію, в основі якої покладено проблему спільного (колективного) управління активами (представником цієї наукової течії зокрема є Е. Остром).

Вітчизняна наукова школа також має ґрунтовні напрацювання у сфері теоретичного обґрунтування управління природними активами.

Вагомим здобутком українських науковців є чітка категоризація понять. Зокрема, найбільш поширеним є визначення *природних ресурсів* як тіл та сил природи (запасів, цінностей, можливостей тощо), які при певному рівні розвитку продуктивних сил можуть бути використані як природний капітал в економічній діяльності з метою забезпечення потреб суспільства [2]. Такий підхід дозволяє розглядати природний ресурс як капітал природного походження, який має вартість і споживчу цінність, та вказує на взаємозв'язок з поняттям «природно-ресурсний потенціал» (характеризує можливості отримання благ та послуг від користування і використання природного ресурсу для задоволення потреб суб'єктів економіки).

Щодо трактування поняття «природний актив», погоджуємося із думкою М. Хвесика, І. Бистрякова та Д. Клинового, які під *природним активом* розуміють природний ресурс, залучений до господарського обороту або використаний у виробництві товарів чи наданні послуг; та обґрунтовують його основні ознаки: 1) наявність ідентифікованого власника, активного розпорядника і користувача; 2) вартість; 3) правовий статус; 4) економічну віддачу [3].

Управління природними активами, згідно визначення Всесвітнього форуму з природного капіталу, – це стратегія виявлення, оцінки і планування запасів природних активів (які включають ґрунт, повітря, воду, флору, фауну та екосистемні послуги), а неефективне управління природними активами стає не лише екологічною, а й соціальною та економічною відповідальністю [4].

Слід зауважити, що в умовах системних реформ, які розпочалися в Україні у 2014 році, увага вітчизняних науковців прикута до питання децентралізованого управління природними активами, яке сприяє їх

декомпозиції «за рівнями та масштабами використання в економічній діяльності» та спрямоване на залучення до ринкового середовища за умов «збереження екологічних якісних ознак навколишнього природного середовища на фоні збалансування соціальних і економічних інтересів суспільства та особистості» [3].

Актуальність дослідження управління природними активами на рівні територіальних громад пов'язана з повноваженнями органів управління у сфері надання якісних публічних послуг, зокрема щодо водопостачання та водовідведення, управління земельними ресурсами, збереження навколишнього природного середовища, розвитку туризму тощо. Водночас проведені дослідження вказують на те, що у масштабі територіальної громади управління природними активами є недостатньо дослідженою сферою у більшості країн світу навіть попри те, що громади у своєму розвитку передовсім покладаються на наявні природні ресурси, щодо вартості та споживчої цінності яких вони мають доволі обмежену інформацію. Це результується тим, що *природні активи, характеризуючись значною фінансовою цінністю для територіальних громад, здебільшого не охоплені традиційними системами управління на місцевому рівні, що посилює ризик втрати активу або його недооцінку.*

Важливий акцент у дослідженні управління природними активами на рівні територіальних громад роблять А. К. Гласмаєр та Т. Фарріган [5], зазначаючи, що існує два аспекти забезпечення цього процесу: по-перше, передача навичок та відповідальності за управління активами до громад, по-друге, збереження природного ресурсу як ключова мета управління.

Необхідність врахування обох аспектів обумовлена практикою управління природними активами. Для прикладу, в процесі гідрологічного аналізу у муніципалітеті Комокс у Канаді було виявлено негативний вплив дренажної системи для збору опадів на екологічну ситуацію у місті, що спричинило підвищення імовірності повеней. Внаслідок цього органом місцевого самоврядування проведено оновлення та модернізацію системи водовідведення, що супроводжувалося значними додатковими витратами (понад 1,98 млн. дол. США) та порушенням природного балансу. Цей приклад корисний тим, що вказує на необхідності проведення досліджень та здійснення розрахунків і прогнозування розвитку ситуації в процесі управління природними активами, а також на можливі наслідки необдуманого використання природи.

Таким чином, підходимо до *основної відмінності природних ресурсів як активу територіальної громади від інших видів активів – потреби дуального підходу до управління ними: по-перше, для отримання доходу, забезпечення розвитку громади та інтересів груп стейкхолдерів; по-друге, з метою збереження навколишнього природного середовища.*

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

Забезпечення ефективного управління природними активами за участі територіальної громади в нашій державі ускладнюється, по-перше, недосконалою вертикаллю управління та діючою системою природокористування, по-друге, відсутністю чітко регламентованих прав територіальних громад на управління природними ресурсами на визначеній території саме як активами, тобто джерелами отримання доходу. Окрім того, цей процес утруднюється і потребою впровадження у діяльність природокористувачів нових технологічних регламентів, які характеризуються високими екологічними вимогами до суб'єктів господарювання, проте є необхідними в контексті міжнародного співробітництва України та її євроінтеграційного спрямування.

Відтак усі наведені вище аргументи щодо формування підходу до управління природними активами територіальних громад дозволяють зауважити існування взаємозалежності між товарами та послугами, які можна отримати внаслідок використання природного ресурсу як активу, що вимагає її врахування при формуванні механізму управління природними активами громади та спрямування на забезпечення сталості їх використання. А у деяких випадках конкуренція між альтернативними видами використання (наприклад, використання земельної ділянки як пасовища чи для сільського господарства) вимагає компромісу в управлінні ними.

Список літератури

1. Dale A., Vella K., Ryan S., Broderick K., Hill R., Potts R., Brewer T. *Governing Community-Based Natural Resource Management in Australia: International Implications*. Land, 2020, 9 (234). URL: *Governing Community-Based Natural Resource Management ...www.mdpi.com › 9 › 234 › pdf* (дата доступу: грудень 2020 р.).
2. *Комплексна економічна оцінка природних ресурсів / за ред. М.А. Хвесика. К. : ДУ ІЕПСР НАН України, 2013. 264 с.*
3. Хвесик М. А., Бистряков І. К., Клиновий Д. В. *Фінансово-економічний механізм реконструктивного розвитку України на засадах децентралізованого управління природними ресурсами. Економіка України, 2018, 3 (676). С. 3-20.*
4. World Forum on Natural Capital. *Whatisnaturalcapital? 2017*. URL: <https://naturalcapitalforum.com/about/> (дата доступу: листопад 2020 р.).
5. Glasmeier A.K., Farrigan T. *Understandingcommunityforestry: A qualitativemetastudyoftheconcept, theprocess, anditspotentialforpovertyalleviationintheUnitedStatescase, GeographicalJournal, 2005. 171(1), 56-69*. URL: <https://rgs-ibg.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1475-4959.2005.00149.x> (дата доступу: листопад 2020 р.).

Петрище О.І.

к.с-г. н., доцент

Подільський державний аграрно-технічний університет,

м. Кам'янець – Подільський

Кушнірук Т.М.

к.с-г. н., доцент

Подільський державний аграрно-технічний університет,

м. Кам'янець – Подільський

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ – ЗМІНИ І НАСЛІДКИ ДЛЯ ОТГ

Об'єднання громад необхідне для концентрації людських, інфраструктурних, земельних ресурсів, щоб нова адміністративна одиниця стала більш потужною та спроможною. Жити у такій громаді для людини означає дуже прості речі — мешкати в селі з тим самим комфортом, що і в місті, або й краще, користуватися транспортом, медичними послугами, мати якісну освіту, доступ до адміністративних, побутових послуг тощо.

В Україні процес децентралізації розпочато 2014 року з прийняттям Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (01.04.2014), законів України «Про співробітництво територіальних громад» (17.06.2014), «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (05.02.2015) та змін до Бюджетного і Податкового кодексів – щодо фінансової децентралізації.

Цей процес дозволив формувати відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування значний дієвий і спроможний інститут місцевого самоврядування на базовому рівні – об'єднані територіальні громади (ОТГ) [2, с. 75].

Мета реформи - формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, узгодження інтересів держави та територіальних громад.

Реформа передбачає відповідальність органів місцевого самоврядування перед жителями – за ефективність своєї роботи, а перед державою – за її законність[1, с. 96]..

За 6 років реформи утворено 1070 ОТГ, у які добровільно об'єдналися 4882 громад. З них у 936 ОТГ відбулись перші місцеві вибори.

Урядом затверджено перспективні плани формування територій громад 24 областей, які 100% охоплюють територію областей.

Площа утворених ОТГ становить майже 47% від загальної площі України. В ОТГ та містах обласного значення проживає понад 70% населення України .

Відповідно до прийнято Закону України від 16.04.2020 № 562-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад», Кабінетом Міністрів України визначено адміністративні центри та затверджено території 1470 спроможних територіальних громад, у яких будуть проведені місцеві вибори у 2020 році на новій територіальній основі[3, с. 75].

Завдяки запровадженню міжмуніципального співробітництва громади отримали можливість консолідувати зусилля та реалізовувати спільні проекти. Зокрема 1354 територіальних громад уклали 604 договори про співробітництво.

Які вигоди отримують громади безпосередньо після об'єднання?

- Бюджети об'єднаних громад переводяться на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом, оскільки вони урівнюються в повноваженнях з містами обласного значення. Ці громади вже не залежатимуть ні від району, ні від міста, ні від області. Фінансування стане дворівневим, прямим: від держави — безпосередньо громаді.

- У 2016 році з державного бюджету об'єднаним територіальним громадам на розвиток інфраструктури передбачено спеціальну субвенцію в розмірі 1 млрд. гривень[4, с. 74]. Щоб спростити процес отримання цих коштів для громад, Мінрегіон розробив та затвердив форму заявки, а раніше запропонував типову структуру плану соціально-економічного розвитку, необхідного для отримання субвенції. Ці кошти розподілилися між 159 об'єднаними громадами за чіткою формулою залежно від кількості сільського населення та площі громади.

- Об'єднаним громадам передаються функції державно архітектурно-будівельної інспекції — важливі функції, пов'язані із введенням в експлуатацію об'єктів будівництва. Як очікується, це значно спростить відповідні процедури, дасть стимул демографічному, економічному, інфраструктурному розвитку.

- Найближчим часом очікується (але наразі ще остаточно не прийнято законодавчо), що громада розпоряджатиметься землями в нових межах: до Верховної Ради України подано законопроект №4355 від 31.03.2016. В ньому йдеться про передачу в управління об'єднаним територіальним громадам та громадам, які поки ще не об'єдналися, земель, що знаходяться у межах і поза межами населених пунктів, що забезпечить право громад на управління власними ресурсами. Його прийняття сприятиме зміцненню матеріальної і фінансової основи місцевого самоврядування, більш якісному і обґрунтованому плануванню розвитку територій. Важливо і те, що формування дохідної частини бюджету, що базується на сумах плати за землю, буде прозорим та зрозумілим.

- Уже сьогодні при встановленні орендної плати за землю громада може переглянути ставку і привести її у відповідність до загальнодержавного рівня з вигодою для бюджету.

- Якщо йдеться про приєднання сільських громад до міста з утворенням так званого муніципалітету, то очевидні переваги вже побудованої, готової міської інфраструктури та управлінських можливостей. Міським громадам це теж вигідно з причин, наведених вище.

- У цей момент увага багатьох міжнародних донорських проєктів прикута до об'єднаних громад. Їм запропоновано різну допомогу — від консультацій та навчання активу й посадовців до конкретних сум допомоги на різні проєкти: центри надання адміністративних послуг, інфраструктурні проєкти, енергозбереження тощо. В Україну з конкретними цілями допомогти об'єднаним територіальним громадам надійшло декілька десятків мільйонів євро, і цим гріх не скористатися просто зараз.

Проаналізувавши ці переваги, зможемо знайти відповіді на часті питання щодо того, чому абсолютно «не смертельно» приєднувати бідні громади. Земля і люди — справжнє багатство, а якщо скористатися можливістю відбудови інфраструктури, то ситуація з бідністю та відсталістю може в найближчій перспективі змінитися, бо укрупнитися стратегічно вигідно. Відповідь проста: ті громади, що спромоглися заохотити до об'єднання більшу кількість територій та людей, що проживають на них, мають кращий бюджет, бо в ньому залишається 60 % податку на доходи фізичних осіб. Як правило, ті громади, що мають близько п'яти тисяч населення, уже не потребують дотацій[4, с. 74]. Але для того, щоб розвиватися, цього не достатньо, треба нарощувати потенціал і бути ще більшими.

Наступний аргумент. Один мільярд субвенцій на інфраструктуру (дороги, освітлення, газифікацію, транспортне сполучення та інше) розподіляться пропорційно залежно від площі та кількості населення, а не від економічної спроможності тих чи інших населених пунктів.

І ще один штрих щодо приєднання бідних громад: це в Європі вже на їх етапі розвитку головна мета децентралізації — розбудова економічної спроможності. В Україні об'єднання громад створює поки що передумови для такого подальшого розвитку економіки, і цим базисом є розбудова інфраструктури, яка не можлива без землі, територій, населення.

Надзвичайно цікавою є історія фінансової децентралізації. До 2001 року, ще при Кучмі, регіони на 100 % залежали від Києва. Не маючи власних доходів, місцева влада змушена була нести великі видатки на освіту, медицину.

Бюджетний дефіцит перекивався за рахунок трансфертів з центру, за принципом лояльності до центральної влади. Але у 2001 році сталися суттєві, можна сказати революційні, зміни до Бюджетного кодексу, які були прийняті парламентом. Отже, ручну схему розподілу бюджетних коштів було порушено, бо згідно з новим кодексом 50 % коштів розподілялися за спеціальною формулою. Але все одно місцева влада не мала змоги встановлювати місцеві податки, які могли би залишати у себе на власні потреби.

Тільки у 2015 році відбувся другий етап реформи міжбюджетних відносин. На місцях з'явилися:

1) акциз із роздрібного продажу з регульованою ставкою від 2 до 5 %; 2) податок на нерухомість від 2 % від мінімальної зарплати за метр квадратний, щоправда квартири до 60 кв. м та будинки до 120 кв. м. не обкладатимуться податком. У 2016 році верхня межа ставки податку підвищилася до 3 %; 3) можливість регулювати ставку плати за землю.

У сукупності це дало додатково близько 20 % місцевих бюджетів. Кілька років тому це був нуль.

Місцеві бюджети стали передавати на державний рівень 25 % єдиного податку, який раніше на 100 % зачислявся до місцевих бюджетів. Проте дохідна частина місцевих бюджетів суттєво зросла. Власні ресурси місцевих бюджетів зросли майже втричі, загалом обсяг фінансових ресурсів збільшився майже на 15 %, що в номінальних цифрах склало 34,1 млрд гривень. Зросли обсяги фінансування освіти (13 %) та охорони здоров'я (12 %).

Трансферти з центру стали більш ефективними.

Раніше принципи бюджетного вирівнювання не стимулювали місцеву владу до економічного розвитку. До 2015 року уряд компенсував бюджетні розриви стовідсотково, тому у депресивних регіонів не було ніякої мотивації скорочувати витрати, бо все одно з Києва прийдуть гроші, яких не вистачає. З іншого боку, у тих міст, яким вдавалося заробляти більше, ніж витратити, надлишок забирали до центрального бюджету, а звідти він йшов на дотації «бідним» регіонам.

Відтепер трансфертна політика реалізується таким чином. Економісти порахували середню дохідну спроможність по країні. Хто не в змозі досягти цього середнього показника — отримує лише 80 % від бюджетного розриву, що стимулює їх працювати краще. Ефективні ж регіони не віддають весь надлишок до центрального бюджету, а лише його половину, що є також стимулом для розвитку. Ця система є набагато більш економічно стимулюючою, ніж попередня, що дало свої результати, починаючи з 2015 року.

У результаті реформи міжбюджетних відносин та податкової реформи доходи від загальнонаціональних податків знизилися, перед

урядом постало питання посилення підтримки пенсійного фонду та соцстраху. Витрати, які постійно зростали, на оборону та на обслуговування зовнішніх боргів доповнюють картину[5, с. 35].

Врешті-решт, децентралізацію відстояли, Комітет з питань державного будівництва, регіональної політики та місцевого самоврядування запропонував бюджетному комітету доопрацювати закон про бюджет на 2016 рік з урахуванням вимог децентралізації. Проект закону було доопрацьовано і прийнято.

У підсумку, бюджет-2016 — це стресовий бюджет для держави, хоча і дав нові шанси самоврядуванню.

Що робити з цими знаннями простим жителям громад? Зрозуміти, що у місцевих очільників уже не вийде у всіх проблемах звинувачувати Київ і суворо питати з них звіту за зароблені та витрачені бюджетні кошти [2, с. 23].

Які проблеми та перешкоди виникають?

Проблемою є неузгодженість та відставання галузевих міністерств від поточних темпів децентралізації та їх реагування на виклики, які постають перед новоствореними громадами. Часто громади просто не в змозі відповісти на питання своїх членів: що буде з медичним обслуговуванням, освітою, соціальною допомогою, бо не отримують від міністерств чіткого бачення, а тим більше алгоритмів, стандартів чи механізмів реалізації секторальних реформ.

Наступна проблема, про яку часто згадують, — кадровий голод для нових виконкомів, бо робота в них потребує більшого обсягу знань та досвіду. Зараз і держава, і міжнародна донорська спільнота пропонують активістам, працівникам виконкомів колишніх сільрад та посадовцям органів місцевого самоврядування різноманітні курси, семінари та інші форми навчання, але все треба робити системно, швидко і «на вчора» [3, с. 88].

Було і таке, що люди скаржилися на нечітко прописану процедуру реєстрації новоутворених громад. Спочатку законом переписувалося ліквідувати старі ради. Але знайшовся вихід. Дніпропетровська область першою розробила та подала до Києва пропозиції щодо удосконалення законодавчого поля в цьому питанні і наприкінці 2015 року процедуру реорганізації (а не ліквідації) було узгоджено. Об'єднана громада ставала правонаступником попередніх, набувала права на активи та пасиви попередніх сільрад. На Дніпропетровщині першими зареєстрували виконкоми рад, як юридичні особи, що покращило їх управлінсько-господарську спроможність.

Іншою проблемою є те, що більшість закладів освіти, культури, охорони здоров'я, які громадам потрібно взяти на баланс, не мають оформлених належним чином установчих документів.

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

Місцеві бюджети зараз володіють ресурсною базою, яка була значно збільшена, і це стосується не лише об'єднаних громад. Робиться все можливе, щоб нові можливості були максимально ефективно реалізовані. У об'єднаних громад є низка переваг і додаткових можливостей, якими важливо скористатися.

Список літератури

- 1. Берданова О.В., Вакуленко В.М. Стратегічне планування регіонального розвитку: Навч. посібник / О.В. Берданова, В.М. Вакуленко. – К.: НАДУ при Президентіві України, 2007. – 96 с.*
- 2. Досвід стратегічного планування розвитку області із залученням громади / Лех І.І., Могильний С.А., Назаренко В.В.; За ред. Санжаровського І. – К.: Видво «К.І.С.», 2008. – 96 с.*
- 3. Газарян А. Стратегічне планування в місному самоуправленні. Теоретическі заметкі і методическі матеріал для тренінгов / А. Газарян. – К.: Largis, 2002. – 100 с.*
- 4. Карий О. Стратегічне планування розвитку міста / О. Карий. – Львів: ЗУКЦ, 2007. – 317 с.*
- 5. Нудельман В., Санжаровський І. Розробка Стратегії розвитку територіальної громади: загальні засади методики / В. Нудельман, І. Санжаровський [Київ. Центр Ін-ту Схід- Захід]. – К.: Вид-во „Дата Банк Україна”, 2002. – 232 с.*

Радченко О.Д.

к.е.н., с.н.с., п.н.с.

*Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»,
м. Київ*

ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування згідно Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» (2005) є земля, рухоме і нерухоме майно, природні ресурси, інші об'єкти, що знаходяться в комунальній та спільній власності громад та в управлінні окружних, обласних рад; місцеві податки і збори, інші доходи місцевих бюджетів. З цього переліку земельним ресурсам притаманні фундаментальні властивості: життєзабезпечення (частина геопростору та екологічної системи проживання), база виробництва (в сільському та лісовому господарстві, будівництві, гірничорудній промисловості) і невідтворювальний (фінансово-майновий) капітал [2, с. 24].

Ще до підготовчої стадії відкриття ринку землі ОТГ мали від розпорядження цим ресурсом значний зиск. Найбільш очевидний - плата за землю. Так, потягом I кварталу 2020 року місцеві бюджети отримали плати за землю (земельного податку та орендної плати) 7,2 млрд грн, а у структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів вона займає 10,7% [3]. Крім того, сучасним земельним відносинам належить виключно важлива роль у системі державотворення України, гарантуванні продовольчої безпеки [6]. Тобто, фінансова складова цього ресурсу досить приваблива, а новації законодавства щодо передачі земель з державної у комунальну власність, визначені ст. 117 Земельного кодексу України, тільки посилили цю властивість.

За даними [3], упродовж 2018–2019 років на виконання відповідного розпорядження уряду від 31 січня 2018 року 788 ОТГ отримали від головних управлінь Держгеокадастру у комунальну власність 1,7 млн га ділянок сільськогосподарського призначення державної власності. Станом на вересень 2020 року право комунальної власності зареєстровано тільки на 82% від загальної площі переданих ОТГ земель (1,4 млн га). Моніторинг реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади [4] показує, що кількість ОТГ, які отримали земельні ділянки сільськогосподарського призначення у комунальну власність становила 1251 по Україні, а площа переданих земельних ділянок на початок 2021 р. – 2002,40 тис. га (найбільше по Одеській, Вінницькій, Кіровоградській областях).

Держава забезпечує співмірність фінансових ресурсів і повноважень ОТГ. Згідно Указу Президента № 449/2020 від 15 жовтня 2020 року «Про деякі заходи щодо прискорення реформ у сфері земельних відносин» та відповідної Постанови КМУ відбувається передача земель сільськогосподарського призначення з державної власності у комунальну власність ОТГ. Передбачається, що органи влади населеного пункту мають проводити політику, спрямовану на підвищення цінності земель державної, комунальної та приватної власності шляхом розвитку інженерної інфраструктури, благоустрою, інженерної підготовки території тощо. Це має сприяти максимальному залученню вітчизняних та іноземних інвестицій у сферу торговельного, готельного, транспортного, офісного будівництва, зовнішнього благоустрою території, рекреаційної діяльності, реконструкції неефективних виробництв в офісні центри тощо, цільовим стимулювання певних видів земельних відносин за рахунок впливу органів місцевого самоврядування на рух сукупного суспільного продукту та фінансового впливу.

Діє також Програма Світового банку та ЄС «Підтримка прозорого управління земельними ресурсами в Україні», завданням якої є забезпечення технічної, аналітичної, методологічної та консультативної допомоги власникам сільськогосподарських земель, фермерам, територіальним громадам, органам влади у напрямку прозорості земельних ресурсів, сприяння наповненню Земельного кадастру та Реєстру прав, ефективного управління земельними ресурсами.

Фінансовий потенціал території, за дослідженнями В. Боронос [1] розраховується на основі даних щодо обсягів доходної частини місцевих бюджетів, фінансів підприємств і організацій (у тому числі фінансових посередників), фінансів домогосподарств, залучених інвестицій, частки державних фінансів тощо.

У зв'язку з новаціями у сфері земельної власності ОТГ заслуговує на увагу методичний підхід щодо визначення фінансового потенціалу управління земельними ресурсами територіальних громад. Цю категорію, на нашу думку, слід розглядати як ймовірні та потенційні фінансові надходження від ефективного розпорядження ОТГ земельними ділянками, в першу чергу сільськогосподарського призначення. Основою визначення фінансового потенціалу управління земельними ресурсами має стати моніторинг земель, оскільки плата за землю в повному обсязі зараховується до бюджетів ОТГ.

Моніторинг реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади [4] за системою показників поки що передбачає лише кількість ОТГ, які отримали земельні ділянки сільськогосподарського призначення у комунальну власність і площу переданих земельних ділянок. Як досліджено В. Строкань [6], моніторинг має базуватись на

єдиній чіткій системі обліку руху земель. В такому разі ОТГ знатимуть скільки земель у їхньому розпорядженні, як вони використовуються, зможуть планувати надходження до своїх бюджетів від цих земель через податки або вигідні інвестиції від розміщення інфраструктурних об'єктів (табл. 1).

Таблиця 1.

Окремі напрями формування фінансового потенціалу управління земельними ресурсами

Напрямок	Фінансове забезпечення
Контроль надходження коштів від плати за землю	повнота обліку всіх земельних ділянок, що фактично використовуються ОТГ
	повноваження контролюючих органів, які адмініструють земельний податок та орендну плату за земельні ділянки державної і комунальної власності
	належний обмін інформацією між державними органами щодо суб'єктів та об'єктів оподаткування платою за землю
Врахування інфляційних процесів	відновлення проведення індексації нормативної грошової оцінки землі та встановлення коефіцієнту індексації на рівні реального індексу інфляції
Оптимізація бюджетного планування та зняття чи відтермінування деяких пільг чи обмежень	скасування п.9 підрозділу 6 розділу XX Податкового кодексу України, яким встановлено, що індекс споживчих цін за 2017-2023 роки, що використовується для визначення коефіцієнта індексації нормативної грошової оцінки сільськогосподарських угідь, земель населених пунктів та інших земель несільськогосподарського призначення, застосовується із значенням 100 %
	скасування надання пільги, передбаченої пунктом 4 статті 284 Податкового кодексу України щодо справляння в розмірі 25% плати за землю за земельні ділянки, надані гірничодобувним підприємствам для видобування корисних копалин та розробки родовищ корисних копалин
	продовження не застосування пільги для земельних ділянок залізничного транспорту

Джерело: складено за даними Асоціація ОТГ

За проведеним нами раніше моніторингом впливу децентралізації на розвиток сільських громад [5, с. 150], визнано, що він стосується показників демографічної ситуації, економічної ефективності, фінансової самодостатності, якості та доступності публічних послуг, створення комфортних умов для життя сільського населення. Тому від якості проведених реформ, від умілого розпорядження сільськими радами наявними адміністративними, технічними та людськими ресурсами залежать обсяги і джерела формування місцевих бюджетів сільських територій. Всі ці складові мають бути об'єктами громадського контролю та моніторингу.

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

Дослідження проблеми визначення та оцінки фінансового потенціалу управління земельними ресурсами ОТГ передбачає врахування законодавчого поля щодо приналежності земельних ресурсів, права їх розпорядження, оподаткування та контролю цих процесів. Необхідне розширення показників моніторингу стану фінансових та матеріальних ресурсів ОТГ, з врахуванням стану та руху земельних ресурсів. Також важливо оцінити фінансовий потенціал від зміни власника та використання земельних ресурсів ОТГ, як у межах громади, так і регіону та держави, що може слугувати об'єктом подальшого дослідження.

Список літератури

- 1. Борнос В. Г. Методологічні засади управління фінансовим потенціалом території : монографія. Суми : Сум. держ. ун-т, 2011. 308 с.*
- 2. Борщ Г. А., Вакуленко В. М., Гринчук Н. М. та ін. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг: навч. посіб. Київ : 2017. 107 с.*
- 3. Земельна децентралізація-2020: момент істини. URL: <https://land.gov.ua/zemelna-detsentralizatsiia-2020-moment-istyny/> (дата звернення 18.02.2021).*
- 4. Моніторинг реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/690/10.02.2021.pdf> (дата звернення 18.02.2021).*
- 5. Радченко О.Д., Лазутіна Л.О., Кір'ян С.М. Моніторинг та аналіз впливу децентралізації на розвиток сільських громад Причорноморського регіону на прикладі Миколаївської області. Причорноморські економічні студії. Випуск 15. Одеса, Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, 2017. С. 146-151.*
- 6. Строкань В. Управління земельними відносинами в системі місцевого самоврядування: методологічний аспект. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-01\(1\)/Strokan.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-01(1)/Strokan.pdf) (дата звернення 18.02.2021).*

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

Сахно Є.Ю.

д.т.н., професор

Національний університет «Чернігівська політехніка»,

м. Чернігів

Шульга О.В.

здобувач вищої освіти

Національний університет «Чернігівська політехніка»,

м. Чернігів

Хрістодулопулос А.О.

здобувач вищої освіти

Національний університет «Чернігівська політехніка»,

м. Чернігів

ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В ОТГ

Відомо, що земля є основою сучасного суспільства, є постачальником природних ресурсів і основа людського існування. Помилки в управлінні цими ресурсами призводять до зниження ефективності виробництва і погіршення рівня життя людей, які її використовують.

Основою формування земельних відносин є взаємодія між різними індивідуальними, комунальними та державними власниками, гарантії невідчуження землі, прозорість та чесність управління із землею. Доцільним гарантом правильного землекористування є землевласник, який бажає отримувати дохід від своїх земельних ресурсів у довгостроковій перспективі пропорційно вкладених зусиль в обробку цих земельних ресурсів.

Передача повноважень від державних органів влади органам місцевого самоврядування має на меті надати якомога більше повноважень тим організаціям, які знаходяться ближче до людей, і тим самим підвищити ефективність управління земельними ресурсами. Метою закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад» є добровільне об'єднання територій, які здатні самостійно вирішувати питання розвитку і організації земельних відносин. Необхідною складовою є умова територіального розвитку об'єднаної територіальної громади, яка полягає в наступному: територія об'єднаної територіальної громади має бути нерозривною, межі об'єднаної територіальної громади визначаються по зовнішніх межах юрисдикції рад територіальних громад, що об'єдналися [1]. Об'єднані територіальні громади сьогодні охоплюють величезні території, які можуть дорівнювати половині площі району й більше. В ОТГ входять землі не лише населених пунктів міст, селищ та сіл,

а й території за їх межами, що належать до державних земель, якими донедавна розпоряджалися й переважно розпоряджаються органи державної влади. Тому постає завдання розробити раціональний механізм передачі земель у користування новим організаційним об'єднанням з підвищенням ефективності землевпорядкування [2,3].

Ефективність та доцільність заходів залежить від показників клімату країни, показниками вологості та опадів, типів ґрунтів, інфраструктури самої країни. Головна роль у вирішенні цих питань належить саме землевласникам, через недосвідченість яких при недосконалій організації та регулюванні з боку законодавства та контролюючих органів може зменшуватись катастрофічними темпами родючість ґрунтів та порушення агроландшафтів. Важливим фактором також залишається підтримка стабільності типів земельних ресурсів, їх родючості та раціональним використанням. Ці ознаки повинні регулюватися законодавством, а ще більш це повинно контролюватися на місцях місцевими жителями. Те ж саме можна сказати про охорону навколишнього середовища за допомогою засобів місцевого контролю. Таким чином за допомогою ради народних депутатів та старост об'єднаних територіальних громад можна досягнути вирішення важливих проблем, які обмежують господарчі можливості або проблеми з охороною земельних ресурсів та навколишньої середовища. При цьому необхідно забезпечити неперервний облік земельних ресурсів на етапах формування об'єднаних територіальних громад, для чіткого розуміння наявних ресурсів та величини необхідних інвестицій [4,5].

Відомо, що залучення більшої кількості населення до земельних відносин є ефективним та правильним рішенням в умовах децентралізації та підвищення продуктивності українського сільського господарства. Але таке рішення спричиняє падіння якості знань та навичок землевласників про важливі показники та умови ефективного землекористування. Це спричинює зниження родючості, підвищення ерозійності ґрунту та погіршення екологічної ситуації в країні.

Частими проявами нераціонального використання земельних ресурсів є використання сільськогосподарських угідь під несільськогосподарські цілі, що призводить до вивітрювання чорноземів, падіння рівня життя сільських жителів, що може привести до соціального напруження, і як наслідок зниження ефективності розвитку держави.

На даний момент основні проблеми управління та контролю за земельними ресурсами в Україні визначаються через недосконале законодавство, норми якого можуть суперечити один одному, нерегульованість ринку землі, недостатню матеріальну та технічну базу на місцях, яка пов'язана з землевпорядною та планово-картографічною діяльністю, недостатньою кваліфікованою спеціалістів та їх

невідповідність сучасному рівню вимог, питанням в сфері охорони земель, землеустрою та обліку.

Для досягнення поставлених задач та підвищення ефективності економічної діяльності в галузі управління земельними ресурсами в ОТГ, необхідно обґрунтувати та дотримуватись наукових принципів раціонального землекористування серед елементів яких можна виділити: раціональне оподаткування за використання землі за допомогою правильного обліку та кадастрової оцінки її вартості, використання економічних важелів для регуляції господарської діяльності, гарантованість не відчуження та підтвердження власності на землю, системне ставлення до існуючих видів господарювання, формування плану та комплексного підходу держави у підтримці землевласників, захист та регулювання діяльності господарників, децентралізація у системі господарської діяльності з пріоритетом в екологію для дбайливого ставлення про навколишнє середовище, жорсткий контроль у дотриманні земельного права, правильність використання земель та екологічних стандартів, подовження строків оренди для підвищення інвестиційного потенціалу, просвітницька діяльність із недосвідченими землевласниками та їх навчання методам господарювання, надання широкої фінансової та технічної допомоги новими об'єднанням [6].

На основі вищезазначеного можливо зазначити, те що в наш час особливо важно збереження та раціональне використання земельних ресурсів, що дає можливість ефективно задовольняти потреби людей. Для цього необхідно постійно проводити наукові дослідження в цієї галузі, а також інші різноманітні заходи, які допоможуть найкращим чином проводити організаційні зміни. Все це потребує залучення максимальної кількості людських ресурсів, їх підготовку та оптимальне використання, контроль за порядком використання земельних ресурсів, та за дотриманням екологічних стандартів, з якими пов'язані сталість ґрунтів, стан землі, та її продуктивність.

Отже, раціональна організація земельних відносин в ОТГ є важливою частиною нашої держави, яка розпочала край необхідні земельні реформи, які пов'язані з побудовою ефективної структури управління земельними ресурсами, а також дотриманням принципів раціонального використання цих ресурсів, збереження та відновлення потенціалу ґрунтів і навколишнього середовища.

Список літератури

1. Закон України від 10.07.2018 № 2498-VIII "Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні", чинний з 01 січня 2019 року// Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 37.

2. Борщ Г. А. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг: навч. посіб. /Г.А. Борщ, В.М. Вакуленко, Н.М. Гринчук, Ю.Ф. Дехтяренко, О.С. Ігнатенко, В.С. Куйбіда, А.Ф. Ткачук, В.В. Юзефович – К.: Інститут громадянського суспільства,2017. – 107 с.

3. Даугуль В. Актуальні питання використання земель сільськогосподарського призначення органами місцевого самоврядування /В. Даугуль, А. Алексенко. — Х.: Фактор, 2018. - 176 с.

4. Дерун Т. М. Практичний посібник з питань формування спроможних територіальних громад / Т.М. Дерун. – К.: АМУ, 2015. – 40 с

5. Падалка С.С.Земельний кодекс України 2001// Енциклопедія історії України: у 10т. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. Інститут історії України НАН України.- К.: Наук. думка, 2005. - Т.3- 672с.

6. Практичний інструментарій управління землями об'єднаних територіальних громад. Проект USAID «Підтримка аграрного і сільського розвитку» та Всеукраїнської асоціації сільських та селищних рад компанією «Бломінфо-Юкрейн», 2017.-76с.

Сидоренко Є.В.

науковий співробітник

ННЦ «Інститут аграрної економіки»,

м. Київ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

Ресурси, що є у комунальній власності, належать до матеріально-фінансової основи місцевого самоврядування і управління ними здійснюється його органами у межах низки наданих законодавством повноважень. Зокрема, на органи місцевого самоврядування покладено забезпечення ефективного використання природних ресурсів шляхом попереднього розгляду відповідних планів, а також підготовка пропозицій щодо розміщення, спеціалізації та розвитку підприємств і організацій незалежно від форм власності, які опікуються цими питаннями на відповідній території. Важливо, що плата за використання природних ресурсів є також джерелом підвищення доходів місцевих бюджетів. Для вирішення проблем і викликів органам місцевого самоврядування, особливо в умовах об'єднання територіальних громад, необхідні відповідні наукові підходи. Такі підходи дозволять запобігти виникненню як

методологічних помилок, так і сприятимуть упорядкуванню системи цінностей у вирішенні питань використання та охорони ресурсів і формуванню важливих навичок у посадових осіб місцевого самоврядування. Унагоді має стати науковий інструментарій, використання якого спрямоване на удосконалення правового регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між органами місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання, недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних рішень, усунення перешкод для розвитку господарської діяльності[1].

Одним з законодавчих актів з регулювання відносин що виникають у процесі добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст є Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [2]. Об'єднання кількох територіальних громад в одну допускається за умов, що територія цих громад має бути нерозривною, а межі визначаються за зовнішніми межами юрисдикції рад територіальних громад, що об'єдналися. Об'єднання територіальних громад має бути розташоване в межах однієї області.

Всього в країні налічується понад 60 млн. га землі, з яких більше 70% (42 млн. га) – землі сільськогосподарського призначення, розташовані за межами населених пунктів. З них 32 млн. га розпайовані. Проте ще 10,5 млн. га – досі державні. І вагома частина цих земель розташована в межах об'єднаних територіальних громад. Та громади ними не можуть розпоряджатися. Цією землею розпоряджаються центральні органи влади.

На жаль, в умовах децентралізації влади усе ще неповною мірою враховується як фактичний стан державного й комунального земельних фондів, так і нинішня практика землекористування. Об'єднані територіальні громади повністю усунені від розпорядження земельними ділянками державної власності за межами населених пунктів та позбавлені будь - якого впливу на рішення щодо надання їх у власність та користування.

Узагальнимо низку проблем з якими мають справи об'єднані територіальні громади:

- 1.Невизначеність меж території юрисдикції ОТГ
- 2.ОТГ не має повних повноважень розпоряджатися землями державної та комунальної власності
- 3.Недоотримання надходжень до місцевого бюджету від плати за землю внаслідок відсутності реєстрації певних суб'єктів господарювання на території ОТГ;
4. Ускладнена можливість спланувати діяльність через брак інформації про ресурси
- 5.Забруднення земель (засмічення території, звалища, скотомогильники, тощо)

6. Обмежена можливість задовольнити потреби та інтереси громадян в отриманні земельних ділянок

7. Відсутність достатнього досвіду пропозицій для залучення інвестора та ведення бізнесу

8. Майже не здійснюється резервування перспективних територій для розвитку громад

9. Не здійснюється догляд меліоративних систем

10. Незаконне використання безгосподарних лісів

Питання успішності розвитку ОТГ багато в чому залежить від ефективності використання всіх земельних ресурсів, виняткова цінність яких полягає в забезпеченні трьох фундаментальних властивостей:

- життєзабезпечення (як частина екологічної системи),
- чинник виробництва (в аграрному секторі, будівництві, гірничорудній промисловості, лісовому господарстві)
- цивільний обіг (земельно-майнові відносини).

У статті 60 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [3], зазначено що територіальним громадам сіл, селищ, міст, районів у містах належить право комунальної власності на землю. У комунальній власності перебувають усі землі в межах населеного пункту за виключенням земельних ділянок державної і приватної власності, а також земельні ділянки, на яких розташовані будівлі, споруди, інші об'єкти нерухомого майна комунальної власності незалежно від місця їх розташування.

Обмеження юрисдикції управління земельними ресурсами органів місцевого самоврядування лише межами населених пунктів не виправдано ускладнює розвиток громад, зменшує матеріальну основу місцевого самоврядування. Розпорощення повноважень із розпорядження землями, розташованими за межами населених пунктів між багатьма органами виконавчої влади, які здебільшого територіально розташовані у обласних центрах, також не сприяє доступності адміністративних послуг, які вони надають, для населення.

Тому постає питання про зміну вказаної ситуації і передачу об'єднаним територіальним громадам у комунальну власність земель державної власності, розташованих за межами населених пунктів (крім тих, на яких розташовані об'єкти державної власності).

Відповідно до статті 121 Земельного кодексу України [4], громадяни України мають право на безоплатну передачу їм земельних ділянок із земель державної або комунальної власності, але на сьогоднішній день процедура отримання громадянами земельної ділянки у приватну власність, особливо із земель державної власності, є складною, непрозорою та забюрократизованою.

Саме це потребує підходити до проблеми землі більш широко, розібратися з питаннями: що взагалі представляє земля як ресурс, які її функції, з чого складаються земельні ресурси, як ними управляють сьогодні та що треба зробити, щоб вони дійсно стали матеріальною та фінансовою основою об'єднаної територіальної громади.

Розглянемо які виникають проблеми спроможності громад в управлінні земельними ресурсами.

Громадяни та юридичні особи

- не мають рівності у доступі до землі
- змушені отримувати зайві дозволи і погодження
- підпадають під жорстке регулювання та контроль з боку державних органів
- знаходяться під ризиком корупції
- залишаються незахищеними у правах на землю

Громади

- не мають важливих повноважень з управління земельними ресурсами
- не мають необхідної інформації для прийняття рішень
- не мають необхідного досвіду, навиків та повноцінних інструментів для ефективного управління землями

Визначимо які є інструменти управління земельними ресурсами у повноваженні органів місцевого самоврядування

- Встановлення меж території громади
- Затвердження документації
- Планування територій

До фінансового забезпечення управління входять:

- Місцевий бюджет
- Державні програми
- Міжнародна допомога

Для забезпечення потреб ОТГ можуть бути використані фінансові ресурси різних економічних агентів, зокрема, місцевих та центральних органів влади, приватних суб'єктів господарювання, фінансових установ та неурядових організацій, а також іноземних держав та міжнародних фінансових організацій. Фінансові ресурси можна класифікувати за різними критеріями: за територіальним походженням, регулярністю використання, економічним змістом, способом залучення [5].

Більшість фінансових ресурсів має внутрішнє походження. Деякі ресурси (інвестиції, благодійна допомога) можуть бути водночас і внутрішніми, і зовнішніми. Досить довго для місцевих громад з-поміж зовнішніх ресурсів практично були доступні хіба що трансферти з державного бюджету.

Сьогодні визначено (частина четверта статті 67 Бюджетного кодексу), що бюджети об'єднаних територіальних громад:

- мають такі ж повноваження, як міста обласного значення;
- мають прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом.

Тобто, законом про державний бюджет на плановий рік бюджетам ОТГ затверджуються обсяги міжбюджетних трансфертів. Це – базова дотація, освітня субвенція, інші субвенції та дотації, якщо є підстави для надання та отримання відповідних міжбюджетних трансфертів (статті 97, 99, 100, 103-2, 103-4 і 108 Бюджетного кодексу).

Список літератури

1. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг: навч. посіб. / [Г. А. Борщ, В. М. Вакуленко, Н. М. Гринчук, Ю. Ф. Дехтяренко, О. С. Ігнатенко, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук, В. В. Юзефович] – К. : – 2017. – 107 с.

2. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

3. Закон України про місцеве самоврядування в Україні : прийнятий 25 травня 1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.

4. Земельний кодекс України : прийнятий 25 жовтня 2001 р. № 2768-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27

5. Джерела та механізми фінансування місцевого економічного розвитку. Навчальний посібник. / Авт. кол. : В. Мамонова, Н. Балдич, Н. Гринчук, Л. Чорній, К. Рубановський, М. Борода. – К. : Центр громадської експертизи. Проект «Місцевий економічний розвиток міст України», 2013. – 176 с.

Сисоєнко І.А.

к.е.н., доцент

Херсонський національний технічний університет,

м. Херсон

Семибратня В.В.

здобувач вищої освіти

Херсонський національний технічний університет,

м. Херсон

ДЕКЛАРАЦІЙНА КАМПАНІЯ ЩОДО СПРАВЛЯННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО ПОДАТКУ У ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Відповідно до Податкового кодексу України, До місцевих податків належать податок на майно та єдиний податок. У складі податку на майно виділяють податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортний податок та плату за землю (земельний податок) [1]. Платниками податку є власники земельних ділянок, земельних часток (паїв) та землекористувачі. Ставка податку наведені у таблиці 1.

Таблиця 1.

Ставки земельного податку[1]

Ставка земельного податку за земельні ділянки, нормативну грошову оцінку яких проведено (незалежно від місцезнаходження)		Ставки земельного податку за земельні ділянки, нормативну грошову оцінку яких не проведено	
земельні ділянки	ставка	земельні ділянки	ставка
1	2	3	4
за земельні ділянки, нормативну грошову оцінку яких проведено	не більше 3% від їх нормативної грошової оцінки	за земельні ділянки, розташовані за межами населених пунктів або в межах населених	пунктів не більше 5% від нормативної грошової оцінки одиниці площі ріллі по Автономній Республіці Крим або по області
для земель загального користування	не більше 1% від їх нормативної грошової оцінки	для сільськогосподарських угідь	не менше 0,3% та не більше 5% від нормативної грошової оцінки одиниці площі ріллі по Автономній Республіці Крим або по області

Продовження табл. 1

1	2	3	4
для сільськогосподарських угідь	не менше 0,3% та не більше 1% від їх нормативної грошової оцінки	для лісових земель	не більше 0,1% від нормативної грошової оцінки площі ріллі по Автономній Республіці Крим або по області
для лісових земель	не більше 0,1 відсотка від їх нормативної грошової оцінки	-	-
за земельні ділянки, які перебувають у постійному користуванні суб'єктів господарювання (крім державної та комунальної форми власності)	не більше 12% від їх нормативної грошової оцінки	-	-

Наведемо статистичні дані деклараційної кампанії щодо сплати земельного податку юридичними та фізичними особами. Структура земельного податку за 2017-2020 роки наведена на рис. 1.

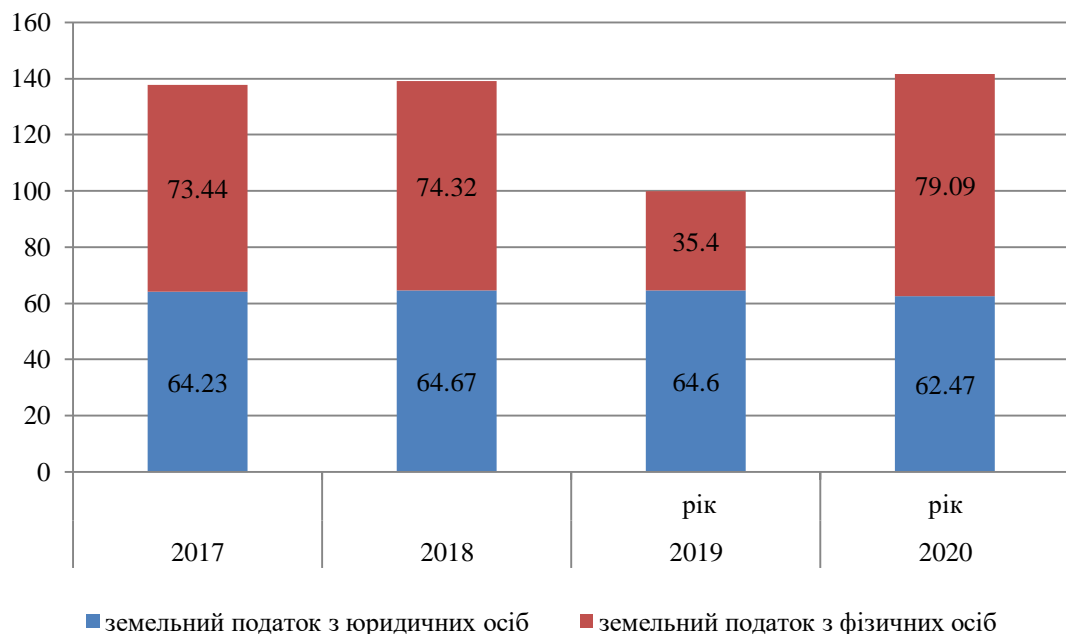

Рис. 1. Структура земельного податку за 2017-2020 роки, %[2]

Проаналізувавши структуру земельного податку за 2017-2020 роки можна зробити висновок, що переважають надходження від земельного податку з фізичних осіб.

Щодо аналітичного аналізу, то надходження земельного податку з юридичних осіб у 2018 році склало 342,6 млн. грн., що на 7,43% більше минулорічних показників (318,9 млн. грн.), забезпечено зростання на 5,49% (16,4 млн. грн.); у 2020 році - у сумі 393,4 млн. грн., що на 3% менше минулорічних показників (405,7 млн. грн.). Зменшення надходжень пояснюється прийняттям Законів України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)», згідно з якими не нараховується та не сплачується плата за землю за березень 2020 року.

Надходження земельного податку з фізичних осіб у 2018 році склало 187,2 млн. грн., що на 5,41% більше минулорічних показників (177,6 млн. грн.), забезпечено зростання на 7,1%. (12,4 млн. грн.); у 2020 році - у сумі 236,3 млн. грн., що на 6,5% більше минулорічних показників (221,9 млн. грн.) або 14,4 млн. грн.

По платниках, які не задекларували орендну плату згідно з законодавством, протягом 2020 року проведено 5 документальних невіїзних перевірок, згідно з якими зафіксовано порушення у вигляді заниження податкових зобов'язань на 2017-2019 роки на суму 3,5 млн. грн. (штрафних санкцій на суму 1 млн. грн.) [2].

Платниками земельного податку також є фізичні особи - підприємці, які провадять діяльність виключно в межах фермерського господарства, зареєстрованого відповідно до Закону України «Про фермерське господарство» [1]. Так, за результатами проведеного аналізу показників податкової звітності платників єдиного податку IV групи забезпечено збільшення задекларованих сум податкових зобов'язань. Уточнюючі податкові декларації подано 169 платниками податку та додатково задекларовано 6,1 млн. грн. (2018-2019 роки).

По єдиному податку з фізичних осіб - підприємців надходження до бюджету склали 350,3 млн. грн. (2018 рік), проти минулого року (281,7 млн. грн.) забезпечено зростання на 24,3% (68,6 млн. грн.), 453,9 млн. грн. (2020 рік), проти минулого року (420,8 млн. грн.) забезпечено зростання на 7,8% або 33,1 млн. грн. Зменшення надходжень проти попереднього року пояснюється тим, що у січні 2020 року (граничний термін сплати податкових зобов'язань за IV квартал 2019 року) надходження суттєво

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

зменшились проти січня 2019 року, коли сплачувався залишок податкових зобов'язань за 2018 рік за збільшеною базою (база надходження податку за 2019 рік зменшилась на 23%). Суттєве зменшення бази надходжень податку у 2019 році пояснюється набранням чинності з 01.01.2019 загальнонаціональної (всеукраїнської) нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення, по області в середньому грошова оцінка зменшилась на 30% [2].

Список літератури

1. Податковий кодекс України: Кодекс України від 02.12.2010р. № 2755-VI. Дата оновлення: 01.01.2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Textt>. (дата звернення: 22.02.2021).

2. Офіційний сайт Головного управління Державної податкової служби у Херсонській області, Автономній Республіці Крим та м. Севастополі. URL: <https://kherson.tax.gov.ua/>. (дата звернення: 22.02.2021).

Ситник О.І.

к.г. н., доцент

*Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,
м. Умань*

РЕФОРМА АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ УКРАЇНИ – ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Найбільш успішною реформою, яка проводиться в Україні за час Незалежності, вважається адміністративно-територіальна, яку ще називають реформою децентралізації. Після понад 10 р. обговорень, дискусій, розробки законодавчих актів, конкретних практичних кроків є очікування, що завершальним її етапом стали місцеві вибори 25.10.20 р. Однак, оцінюючи реформу не як процес проведених змін, а дійсний результат, варто зазначити, що основне лише розпочинається.

Взагалі процес формування та удосконалення адміністративно-територіального устрою України, як віддзеркалення політичних та економічних процесів, тривав завжди, починаючи із зародження державності:

– розширення податкового підпорядкування нових територій і визначення територіальних розмежувань за часів княгині Ольги (945-964 рр.);

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

- перетворення Київської Русі на імперію за часів князя Володимира;
- формування правових відносинтавизначення статусу територіальних володіньза Ярослава Мудрого;
- перетворення Руської імперії з федеративним устроєм на конфедерацію князівств і земель, що призвело до її роздроблення, ослаблення і тривалої стагнації;
- інкорпорація удільних князівств в склад Великого князівства Литовського, послаблення удільної системи і відродження державності на українських землях, формування суто українських політично-світоглядних традицій на відміну від імперських, монголо-татарських;
- поширення на українських землях системи управління й адміністративно-територіального поділу, властивих Речі Посполитій;
- в ході визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького в середині XVII ст. ліквідація державного апарату Речі Посполитоїна частині території України і створення нового полкового устрою;
- з XVIII ст. поширення загальноімперського адміністративного устроюнаукраїнських землях, що опинилися під владою Російської та Австрійської імперій, ігнорування етнічного складу населення;
- земські реформи кін. XIX-поч. XX ст.;
- спробаадміністративного поділу УНР, що передбачав об'єднання земель не за територіальним, а за етнічно-історичним принципом (1917 р.);
- адміністративно-територіальне реформування України після створення СРСР[5].

Встановлення Радянської влади в Україні та подальше входження її в СРСР ще тривалий час вимагало уточнення кордонів Української Радянської Соціалістичної Республіки. Тоді до РСФСР відійшли округи Південно-Східної області. Реформи проводились, починаючи з 1922-1923 рр. Так, друга сесія ВУ ЦВК сьомого скликання постановою від 12.04.1923 р. затвердила поділ республіки на 53 округи замість 102 повітів, було створено 706 районів замість 1989 волостей.Невдовзі, в 1930 р. ліквідовано округи, тобто було зроблено спробу перейти на двоступеневу систему управління. Остаточо, здавалось на постійно, адміністративно-територіальний устрій Радянської України був визначений у 1954 р. (з окремими змінами упродовж 1960-х рр), який протримався 66 р. До нещодавна існували райони, створені в 1922-1923, 1960-х рр. [5].

Головною метоюрадянського реформування адміністративно-територіального устрою України й інших республікколишнього Радянського Союзу була необхідність наближення державного апарату до населення, посилення виконавчої вертикалі та зменшення впливу самоврядування, жорсткого контролю з боку радянських та компартійних органів, чим, власне, і пояснюється така кількість районів з відповідною

законодавчою і виконавчою структурою. Лозунг «Вся влада Радам!» лишалась лиш декларацією.

Стосовнотогочасних територіальних реформувань варто зазначити, що в ході різних новацій було досить вільне поводження з визначенням статусу населених пунктів (місто чи селище міського типу, місто районного чи обласного підпорядкуванням), це додавало певних і не рівних вимог та підходів до вирішення багатьох питань [5].

Звичайно, територіальний устрій має бути стабільним, тому що внести зміни в карту – на рівні громад або на субрегіональному рівні – надзвичайно важко. Фактично, до реформи 2020 р. районний рівень об'єктивно був базовим за такими ознаками: перебував у центрі системи; вищі рівні – держава, області, міста обласного підпорядкування, нижчі – міста районного підпорядкування, селища, села; в районі, на відміну від сіл, селищ і міст районного підпорядкування, є всі необхідні структури, які забезпечували управління, виконання законів на підвладній території з урахуванням місцевих особливостей, а також життєдіяльність населення, що проживало там; в районах розташовувалось 2/3 закладів гуманітарної сфери; в районах більш-менш були збалансовано представлені майже всі категорії населення – робітники, селяни, інтелігенція, службовці, пенсіонери, діти; райони розміщувались ближче до суб'єктів господарювання і населення, тому забезпечувався достатній рівень керованості всіма процесами[3].

Проте в Україні вже не було можливості відкласти на потім проведення децентралізації через чималу кількість негативних чинників: недосконалість існуючої структури адміністративно-територіального устрою; невизначеність статусу багатьох адміністративно-територіальних одиниць та поділу на категорії; значну відмінність їх за кількістю населення, площею та іншими параметрами; невідповідність адміністративно-територіальному поділу України діючим нормам в країнах ЄС; низьку ефективність діяльності органів місцевого самоврядування; недостатню податкову базу для бюджетного фінансування регіонального та місцевого розвитку; відсутність механізмів впливу на виробничу та соціальну сфери; недосконалість системи правовідносин у межах адміністративно-територіальних одиниць органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій; поляризацію інтересів центру й регіонів; відсутність умов для інвестування і розвитку місцевого бізнесу[1].

Навколо адміністративно-територіальної реформи не один рік точилась полеміка, яка посилилась після 17.07.2020 р. із прийняттям Верховною Радою України постанови «Про утворення і ліквідацію районів» (в областях та Автономній Республіці Крим ліквідовано

490існуючих, утворено 136 нових районів). З 01.01.2021 р. ця постанова набула чинності.

Що повинно змінитись для людей і для місцевої виконавчої влади? Якими критеріями керувалися творці нової адміністративної карти України? Чи стане ефективною така форма державного устрою? Скільки коштів знадобиться на впровадження в життя наміченого? Що змінюється для людини, яка, умовно кажучи, живе в відійшовщому до іншого району селі? Де людина буде отримувати послуги? Ці та багато інших питань турбували населення до проведення місцевих виборів 25.10.2020 р., багато питань залишились відкритими, нез'ясованими станом на кінець лютого 2021 р.

Через певний інформаційний вакуум люди не розуміють, що і як буде відбуватися, нагнітається ситуація з боку опонентів. Мета адміністративно-територіальної реформи логічна і зрозуміла – створити і розвивати сучасну систему місцевої влади.

Система територіальної організації влади – це величезний складний механізм. Реформу часто на побутовому рівні називають децентралізацією, тобто передача повноважень від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування, в першу чергу громадам. Місцеве самоврядування – це, власне, влада, яку не призначають зверху, а обирають люди. Ефективне народовладдя – основа існування будь-якої демократичної держави. За багатьма параметрами система організації місцевого самоврядування в Україні абсолютно не відповідала європейським стандартам, за короткий час не вирішилися проблеми, що не дозволяють йому діяти ефективно.

Що стосується проблеми отримання послуг, в кожній громаді повинен бути створений центр надання адміністративних послуг. Вже сьогодні вони ефективно функціонують і в столиці, і в багатьох об'єднаних територіальних громадах (ОТГ). А в населених пунктах, які не є адміністративними центрами громад, обрані старости, що допомагають людям вирішувати ці питання. Загалом, на безлічі таких прикладів ніби легко розвіяти сумніви, що всі питання можна буде вирішити на місці. Але далеко не всі старости мають відповідну освіту й правову підготовку [3].

Найголовніше – створити економічно досить сильні об'єднані територіальні громади, куди з районного рівня перейшла переважна більшість повноважень і ресурсів і, звичайно, певна відповідальність. Тобто ті послуги, за якими громадяни звикли їздити в район, тепер повинні надаватися в громаді. Громада – це найнижчий рівень. З отриманням нею повноважень, в необхідності району немає сенсу. Тому існуючий районний поділ необхідно було змінити, щоб зробити його більш ефективним і економічно обґрунтованим.

Виникає резонне питання: для чого тоді райони? І взагалі, якими мають бути райони, коли все переходить в громади? Якими принципами керувались творці реформи, визначаючи центр адміністративного району?

До реформи районів, що відповідають стандартам євростатистики для розвинених територій, а це від 150 тис. жителів і вище, в Україні було всього 5. Більше половини районів налічували до 50 тис. жителів, решта – до 10-20 тис. І там працював весь апарат виконавчої влади – районні, міжрайонні, міськрайонні, фіскальні, земельні, поліцейські управління тощо. Загалом в цих районах і містах нараховувалось 5 тис. 200 різних інституцій влади, величезна армія чиновників. При цьому, навіть якщо б вони хотіли добре виконувати свої обов'язки, їм в такому дрібному районі особливо нічим займатися[3].

Після реформування базового рівня Україна стала однією з найсучасніших держав в Європі, якщо говорити про цей сегмент. Нових районів визначено 136, з яких 36 – з населенням менше 150 тис.

Один з аргументів опонентів адміністративно-територіальної реформи – масове скорочення працівників місцевих органів влади. У районних адміністраціях працювало понад 32,5 тис. осіб. І хоча у них була невисока зарплата, на їх утримання витрачалось понад 4,23 млрд. грн./рік. А в територіальних органах виконавчої влади чисельність апарату в рази більша й відповідні витрати на утримання [2,3].

Громадяни повинні отримувати якісні соціальні, освітні, медичні послуги тощо. Але коли всього цього немає, який сенс від великої кількості чиновників? Загалом, аргументів того, що потрібно вдосконалювати систему виконавчої влади на місцях, достатньо.

І ще одна особливість. Громади можуть бути різними за чисельністю, тому що це природне утворення, а райони – штучне, вони повинні бути більш-менш однаковими. Людям в принципі потрібна послуга, а є голова районної ради та районної адміністрації або їх немає, їм неважливо. Чим далі люди від влади, тим краще. Головне, щоб розвивалася громада, щоб були робочі місця, школа, лікарня тощо.

Підраховано, що переважна більшість тих, хто працював в колишніх районних державних адміністраціях, продовжать працювати в новостворених адміністраціях та їх територіальних підрозділах.

Вважається, що на функціонування системи влади громад буде більше витрат. При цьому якість їх роботи буде вище. А якщо підсумувати витрати на утримання влади громади і району до цієї реформи і після, то витрати виявляться в 3-4 р. менше, а ефективність роботи – вищою, тому що влада обирається людьми і підзвітна людям.

Багато питань виникає щодо об'єктів інфраструктури, фінансування закладів культури, освіти, медицини тощо. Із зміною адміністративно-територіального устрою, відповідно, змінилися система міжбюджетних

відносин та фінансування соціальних об'єктів, що знаходяться у комунальній власності.

Завдання реформи – створити в кожній громаді розвинену систему первинної медичної допомоги, надання адміністративних, освітніх послуг, забезпечити необхідний рівень розвитку культури тощо. Загалом, на сьогодні питання фінансування узгоджуються. Нині в областях триває процес передачі майна з районного рівня у комунальну власність територіальних громад. Йдеться про заклади освіти, культури, охорони здоров'я та інші. Приймавши на свій баланс ці об'єкти, територіальні громади отримують змогу ними управляти та утримувати їх з власного бюджету [1,2].

Здійснюється оптимізація, що не варто ототожнювати із закриттям чи ліквідацією тих чи інших об'єктів. Громада повинна утримувати ті заклади культури, у яких бачить сенс. А якщо ці заклади недосконалі, незатребувані, їх потрібно вдосконалити й трансформувати. Але не знищувати. Людям потрібні не заклади радянського типу, а сучасні. Подібна трансформація зараз відбувається у сферах освіти й охорони здоров'я. І школи, і лікарні загалом не скорочуються, а переформатовуються під потреби місцевих жителів [2].

Адміністративно-територіальна реформа – поступовий процес, населення взагалі не повинно його відчувати, не потрібно якихось радикальних дій. Зрозуміло, що з початком роботи нових структур, коли все стабілізується і стануть зрозумілими помилки, зміни будуть вноситись.

Перспективними питаннями для діяльності громад будуть: визначення ефективної виробничої спеціалізації; врахування міжгалузевих зв'язків; організація взаємодії з недержавними структурами; розвиток соціально-побутової інфраструктури; поліпшення демографічної ситуації; ефективне використання трудових ресурсів [3,4].

До проблемних питань, які потребують з'ясування і швидкого вирішення, можна віднести: визначення повноважень і системи відносин між ОТГ і створеними районами; недостатню узгодженість адміністративно-територіальної, судової, податкової, земельної, комунальної та інших важливих реформ; вакуум на місцевому рівні управління кваліфікованих кадрів; питання створення префектур чи інших органів управлінської вертикалі, повноваження яких іще обговорюється, і поряд із цим – створення обласними радами виконавчих комітетів.

Насамперед, щоб не виникало правових колізій та конфліктних ситуацій і виконувалися завдання, необхідно: уважно вивчити нормативно-правову базу щодо повноважень голови, штатного розпису, взаємодії з радою громади, враховувати те, що вона ще в процесі змін; створити оптимальні організаційні структури – управління, відділи, підібрати кадровий склад; розробити чіткий план роботи, щоби люди знали коли

відбувається прийом громадян головою ОТГ, наради, сесії, зустрічі, сходи тощо; провести аналіз діяльності суб'єктів господарської та соціальної діяльності; здійснити аналіз надходжень та витрат бюджету громади, виявити можливості зростання доходів; визначити пріоритети розвитку; окреслити загрози та проблеми; розібратися з комунальним майном, яке перебуває у власності громади (земля, ліси, природні ресурси, оренда, приватизація, сміття, водопостачання, водовідведення тощо); вибудувати алгоритм відносин по вертикалі з вищими органами влади та горизонталі – з депутатами, бізнесменами, активними громадянами тощо; створити систему забезпечення правопорядку на території громади[4].

Список літератури

1. Модернізація адміністративно-територіального устрою України: політичний вимір. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/979/>.
2. Якщо люди оберуть якісну владу, ОТГ очікує економічний прорив. URL: <https://www.chesno.org/t/71/kalinin.html>.
3. Адміністративна реформа в Україні не може бути предметом міжнародних дискусій... URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3095305-administrativna-reforma-v-ukraini-ne-moze-buti-predmetom-miznarodnihdiskusij-kuleba.html>.
4. Адміністративно-територіальна реформа як передумова децентралізації влади в Україні. file:///C:/Users/admin/Desktop/a28b8c51a78774e56cfcd5bce1e9c817.pdf.
5. Лячинський С.С. Адміністративно-територіальний поділ і управління державою. *Спадщина*. №1 (3). 2006. С.2-3.

Степаненко Т. О.

к. е. н., доцент

*Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва,
м. Харків*

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯМ

Розвиток продуктивних сил, зростання обсягів природокористування й темпів забруднення навколишнього середовища, за одночасного вичерпання природних ресурсів, погіршення здоров'я працездатного населення, зниження продуктивності праці – все це зумовило формування економіки природокористування – нової галузі науки, що вивчає методи найефективнішого впливу людини на природу з метою підтримання динамічної рівноваги, кругообігу речовин у природі. Витрати на підтримання цієї рівноваги, йдуть на збереження економічно найсприятливіших умов відтворення матеріальних благ, як нині, так і в майбутньому. Серед глобальних проблем, зумовлених сучасною науково-технічною революцією, однією з найбільш гострих і складних є проблема раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів від забруднення, деградації і виснаження. Насамперед, це стосується земель – основного національного багатства, найважливішої складової частини біосфери.

Високий рівень концентрації важкої промисловості, необґрунтовані масштаби сільськогосподарського освоєння територій, технократичний детермінізм та екологічний волюнтаризм при розвитку і розміщенні продуктивних сил, фінансування та здійснення природоохоронних заходів за залишковим принципом – зумовили гостру екологічну кризу.

При формуванні стратегії розвитку сучасної держави об'єктивною необхідністю виступає орієнтація на перехід від споживацької моделі функціонування соціально-економічної системи до моделі сталого розвитку. При цьому, визначення довгострокових цілей розвитку України має виходити саме з пріоритету екологічної складової. Це зумовлено не лише наявними процесами глобалізації та орієнтацією України на євроінтеграцію, але, перш за все, масштабами накопичених екологічних проблем, які ставлять під загрозу не тільки подальше зростання української економіки, її стабільність і збалансованість, але й перспективи існування нації.

Тому формування механізмів державного управління природокористуванням на засадах сталого розвитку має ґрунтуватися на результатах сучасних досліджень відносин, що склалися у системі «природа–суспільне виробництво», і, які визначають сутність сучасної

концепції управління у сфері природокористування та охорони навколишнього середовища, яка визначає першочерговим завданням необхідність гармонізації відносин людини і навколишнього середовища на засадах раціонального природокористування.

Саме ж поняття природокористування являє собою сукупність усіх форм експлуатації природно-ресурсного потенціалу й заходів для його збереження. Природокористування може бути раціональним і нераціональним. Раціональне природокористування – це ефективне, екологічно обґрунтоване господарювання, яке не призводить до різних змін природно-ресурсного потенціалу, а підтримує й підвищує продуктивність природних комплексів чи окремих об'єктів, облагороджує їх. Воно спрямоване на забезпечення умов існування людства і стабільного отримання матеріальних благ. Нераціональне природокористування - призводить до того, що природа втрачає здатність до самовідтворення, самоочищення й саморегулювання, порушується рівновага біосистем, вичерпуються матеріальні ресурси, погіршуються рекреаційні, оздоровчі та курортні умови, естетичні характеристики ландшафтів, умови проживання загалом.

Національна екологічна політика України будується з урахуванням світових екологічних стандартів – це єдині й обов'язкові для всіх об'єктів системи норм та вимог щодо ставлення та управління відносно навколишнього середовища.

Відомо, що управління визначається передусім загальною метою. Проте, у сфері природокористування визначення останньої, як і конкретизація результату на основі загальної мети є досить складним теоретико-методичним завданням, вирішення якого потребує ґрунтовних досліджень закономірностей організаційних й економічних відносин у сфері природокористування у поєднанні із загальними цілями та пріоритетами соціально-економічного розвитку держави [1, с. 15].

Загальна, домінуюча мета державного управління природокористуванням, як і управління загалом, має бути змістовною, чіткою та передбачати виділення результату, економічну оцінку якого можна було б представити кількісно. Тож, основними вимогами до поставлення мети державного управління природокористуванням можна вважати: стратегічний характер, узгодженість інтересів, чіткість, комплексність.

Доцільно було б визначити саму мету державного управління. Тож, ґрунтуючись на системному підході та враховуючи запропоновані вимоги, вважаємо, що мета державного управління сталим розвитком в системі природокористування може визначатися як досягнення еколого-економічної рівноваги шляхом узгодження еколого-економічних інтересів. Досягнення такої рівноваги передбачає необхідність свідомого управління

співвідношенням між структурою і темпами розвитку суспільного виробництва та природним потенціалом, що забезпечувало б можливість розширеного суспільного відтворення та збереження його природних передумов. В даному випадку розглядається динамічна рівновага як рівновага між мінливим співвідношенням природного середовища та суспільного виробництва, авторка зокрема зазначає, що якщо у системі «природа – суспільне виробництво» існує тенденція до встановлення рівноваги, то лише як момент руху, діалектично пов'язаний з постійним порушенням такої рівноваги, що характерний для внутрішньо суперечливої єдності суспільства та природи. Досягнення визначеної мети передбачає коригування форм та способів господарської діяльності відповідно до екологічних вимог [2, с. 65].

Головним завданням управління природоохоронною діяльністю є реалізація законодавства, контроль за дотримання вимог екологічної безпеки, забезпечення проведення ефективних комплексних заходів щодо раціонального використання природних ресурсів, досягнення узгодженості дій державних і громадських органів а також суб'єктів господарювання в галузі охорони навколишнього середовища.

Саме ж управління в галузі природокористування визначає діяльність по організації раціонального використання і відтворення природних ресурсів, охороні навколишнього середовища та забезпеченню збалансованості еколого-економічних відносин.

В Україні управління природоохоронною діяльністю здійснюється великою кількістю державних органів управління у сфері природокористування та охорони довкілля. Управління природоохоронною діяльністю регулюється рядом нормативно-правових актів та законів: законів України «Про охорону навколишнього середовища», «Екологічну мережу», «Про охорону атмосферного повітря», Земельний кодекс України, Лісовий кодекс України, Кодекс України «Про надра», Водний кодекс України тощо.

Управління охороною навколишнього середовища на виробництві має здійснюватися головним інженером з використанням комунікаційної мережі, яка забезпечує обмін інформацією з питань охорони навколишнього природного середовища та економіки природокористування. Якість обміну інформацією впливає на швидкість реалізації програм підвищення ефективності цієї галузі. Механізм контролю природоохоронної діяльності підприємств з боку державної природоохоронної служби має визначити Мінекобезпеки України. Контроль за охороною навколишнього природного середовища у приватних фірмах має здійснюватися тільки державними природоохоронними службами шляхом застосування адміністративних та ринково-економічних заходів впливу [3].

Одним із принципових моментів при вирішенні завдань економіки природокористування є необхідність застосування інтегрованого підходу до збереження й раціонального використання природних ресурсів, тобто ресурси мають розглядатися, як єдине ціле в умовах багатостороннього впливу на них людини. Вдосконалення природокористування – міжгалузєва проблема, при вирішенні якої мають бути враховані можливості навіть далеких від природи галузей (наприклад, кібернетики), визначатися альтернативні варіанти й передбачатися досягнення ефекту протягом тривалого періоду. Закономірні відтворення природних ресурсів обумовлені економічними законами та специфічними особливостями екологічного середовища, як самостійного виду людської діяльності. В системі природокористування виділяють два різновиди закономірностей. До першого відносять загальну закономірність, яка виражає найсуттєвіші та сталі зв'язки процесу обміну між суспільством та природою. До другого – специфічні закономірності, що обмежені рамками виробничих відносин соціально-економічної формації. Загальна закономірність природокористування повинна виражати речову та економічну сторону відтворення природних ресурсів.

Застосування економічних методів управління природокористуванням має бути спрямоване на узгодження еколого-економічних інтересів економічних суб'єктів на різних рівнях економічної системи, оскільки дозволяє поєднати завдання раціонального природокористування та охорони довкілля з власне економічним (комерційними) цілями [4, с. 71]. Проте, застосування адміністративних методів виступає у даному контексті як первинний (базовий) елемент узгодження еколого-економічних інтересів, оскільки вони регламентують безпосередньо розмір природокористування та здебільшого визначають його якість. Тому механізм державного управління природокористуванням на засадах сталого розвитку має поєднувати як економічні, так і адміністративні методи управління, конкретний склад яких залежить від поточних цілей та умов дії такого механізму.

Таким чином, аналіз теоретико-методичних підходів до державного управління природокористуванням дає змогу стверджувати, що узгодження еколого-економічних інтересів необхідно розглядати як принцип, покладений в основу формування відповідної системи управління. Необхідність виокремлення такого принципу обумовлена вимогами формування моделі сталого розвитку в системі природокористування. Оскільки навколишнє середовище виконує такі життєво важливі функції, як забезпечення людей природними ресурсами, природними послугами (рекреація, туризм, естетичне задоволення), поглинання відходів і забруднень, то, реалізуючи заходи з охорони природи й використання її ресурсів, слід знати їх економічну вартість і

ціну шкоди, заподіяної природі антропогенними забрудненнями за впливами.

Список літератури

1. Драган І.О. Наукові основи національної стратегії сталого розвитку України : [монографія] / І.О. Драган // [за наук. ред. акад. НААН України, д.е.н., проф. М.А. Хвесика]; Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2013. – 40 с.
2. Потенціал сталого розвитку України на шляху реалізації інтеграційного вибору держави: Монографія/ О. М. Алимов, Л. С. Ладонько, І. М. Лицур, В. В. Микитенко та ін. – Київ: ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», 2014. – 520 с.
3. Гіндес О. Г. Система інструментів управління навколишнім середовищем. *Інвестиції: практика та досвід*. Київ, 2011. № 12. С. 71-74.
4. Структурні трансформації економіки: світовий досвід, інститути, стратегії для України: монографія/ О. І. Амоша, М. Г. Білопольский та ін. – Інститут економіки промисловості НАН України, ТНЕУ МОНмолодьспорту України. – Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ МОНмолодьспорту України.

Толуб'як В. С.

д.н.держ.упр., професор

*Західноукраїнський національний університет,
м. Тернопіль*

НОВІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ В ОТГ

У 1998 році Україна приєдналася до Європейської хартії місцевого самоврядування, яка передбачає організацію місцевого самоврядування на засадах принципів повсюдності та субсидіарності. Хартія ратифікована Верховною Радою України і стала частиною національного законодавства. Передбачений нею принцип повсюдності місцевого самоврядування означає, його охоплення всієї території країни, а принцип субсидіарності гласить, що органи місцевого самоврядування територіальних громад мають вирішувати всі питання місцевого життя, крім тих, які можуть бути вирішені лише на вищих щаблях публічної влади – національному чи регіональному.

Конституцією України визначено, що земля є об'єктом права власності Українського народу, яке реалізується від його імені органами державної влади та місцевого самоврядування (ст. 13), а також матеріальною та фінансовою основою останнього (ст. 142). Таким чином, земельні ресурси варто вважати місцевими за суттю[1] і вони повинні приносити дохід в бюджет територіальних громад та сприяти їх розвитку.

Розпочата у 2015 році адміністративно-територіальна реформа складовою якої є децентралізація повноважень органів державної влади у сфері ефективного використання та охорони земель. Це означає, що органи державної влади, зокрема, Держгеокадастр України, мають передати частину своїх земельних повноважень ОТГ – їх радам. Адже більшість земельних відносин за своєю суттю є питаннями місцевого значення, тому ними краще можуть опікуватися саме громади.

В країнах Європи місцеві бюджети майже на половину формуються з надходжень від оподаткування нерухомого майна та плати за землю [2]. В Україні у структурі доходів місцевих бюджетів частка плати за землю на рівні 15 % [4], що свідчить про невелику залежність від землі як ресурсу. Відповідно, зростання добробуту таких громад в перспективі прямо пропорційне ефективності розпорядження земельними ресурсами громади.

Як показали ряд наукових досліджень та пілотних проектів кожна з новостворених ОТГ має велику зацікавленість в освоєнні всього інструментарію управління використанням та охороною земель в межах своєї території, починаючи з планування використання земель та завершуючи здійсненням контролю за ефективним використанням та охороною земельних ресурсів. Адже, громада перебуває найближче до землі, ніж інші органи управління та володіє більш повною інформацією про місцеві земельні потреби і проблеми, тому може і повинна самостійно вирішувати більшість земельних питань та отримувати зиск від використання земельних ресурсів.

Зважаючи на вищевикладене органам місцевого самоврядування територіальних громад сьогодні необхідно:

- здійснити інвентаризацію земельних ділянок, які належать територіальній громаді на предмет їх належності користувачу та цільового використання. Для земельних ділянок приватної форми власності існує низка проблем, що стосуються передусім «тіньового» обробітку. Відсутність інформації про право користування свідчить про те, що агровиробники домовляються з власниками паїв про ведення обробітку і сплачують орендну плату напряду без підписання договору. А податок на доходи фізичних осіб, 60% якого спрямовується в місцеві бюджети, не сплачується;

- завершити передачу земель сільськогосподарського призначення з державної власності у комунальну власність ОТГ відповідно

до Указу Президента України від 15 жовтня 2020 року № 449/2020 «Про деякі заходи щодо прискорення реформ у сфері земельних відносин» та Постанови Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2020 року № 1113 «Деякі заходи щодо прискорення реформ у сфері земельних відносин». Наявність земель, що не передані у власність або користування громаді призводить до втрат плати за землю. У разі виявлення таких земель ОТГ має прийняти рішення щодо їх подальшого розпорядження – передати на приватизацію, виставити на аукціон право оренди тощо.

- недопущення випадків обробітку сільськогосподарських земель шляхом, що не відповідає визначеній категорії або цільовому призначенню, зокрема, розорювання ділянок, наданих для сінокосіння чи випасання худоби. Факт обробітку є відхиленням від затверджених проектів землеустрою і громада має попередити фактичного користувача про припинення правопорушення із подальшим накладанням штрафних санкцій.

- використання проектів та міжнародних інституцій, які допомагають ОТГ у здійсненні інвентаризації земель. Компанія SmartFarming з минулого року розпочала співпрацю з американським проектом USAID та британським посольством за посередництвом Асоціації «Український клуб аграрного бізнесу». Після аналізу «проблемних» земель замовнику (органу місцевого самоврядування територіальної громади) надаються рекомендації щодо вирішення питань з проблемними земельними ділянками [5].

- забезпечення повного приведення земельного законодавства України у відповідність з Європейською хартією місцевого самоврядування та Законом «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Верховна Рада та Уряд України мають розуміти, що з проведенням реформи децентралізації влади ставка робиться на громади. Тому держава має поважати право громад самостійно вирішувати земельні питання місцевого життя, законодавчо забезпечити повноваження рад громад контролювати дотримання порядку на своїй земельній території;

- закінчити створення на офіційних сайтах ОТГ власних геоінформаційних порталів, на яких відображатимуться стан земельних ресурсів, їх фактичне використання та основні напрями перспективного розвитку земельних відносин в межах території громади. Створення прозорих геопорталів громад забезпечить прозорість стану та характер використання земельних ресурсів громади для депутатів, виконавчого комітету та всіх жителів громади [3]. Цифровізація, використання геоінформаційних систем (ГІС) сприятиме виявленню резервів наповнення місцевого бюджету через повноцінне використання земельних ресурсів. Основою наповнення ГІС є карта земельних ділянок громади.

Отже, питання успішності розвитку ОТГ багато в чому залежить від ефективності використання всіх земельних ресурсів, виняткова цінність яких полягає в забезпеченні трьох фундаментальних властивостей: життєзабезпечення (як частина екологічної системи), чинник виробництва (в аграрному секторі, лісовому господарстві та інших секторах) і цивільний обіг (земельно-майнові відносини). Саме це потребує підходити до проблеми землі більш широко, розібратися з питаннями: що взагалі представляє земля як ресурс, які її функції, з чого складаються земельні ресурси, як ними управляти сьогодні та що треба зробити, щоб вони дійсно стали матеріальною та фінансовою основою територіальної громади завтра.

Список літератури

1. Лещенко Р: В Україні немає реєстру громадян, які безоплатно отримали по 2 гектари земель. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/roman-leshchenko-v-ukrayini-nemaeye-reyestru-gromadyan-yaki-bezoplatnootrimali-po-2-gektari-zemel>
2. На чому заробляють місцеві бюджети в країнах Європи та в Україні? URL: <https://cost.ua/news/744-na-chomu-zaroblyayut-mistsevi-byudzhety-v-krayinakh-evropy-ta-v-ukrayini/>
3. Про «перегини на горі», або Хто контролюватиме використання земель об'єднаної територіальної громади? URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/pro-peregyny-na-gori-abo-hto-kontrolyuvatyme-vykorystannya-zemel-ob-yednanoyi-terytorialnoyi-gromady/>
4. Узагальнення матеріалів: Місцеві бюджети: дані за I квартал 2020 року. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12481>;
5. Як ОТГ отримувати більше надходжень від землі? URL: <https://www.smartfarming.ua/yak-oth-otrymuvaty-bil-she-nadkhodzhen-vid-zemli/>

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

Третяк Н. А.

*к. е. н., старший науковий співробітник
Державна установа «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку Національної академії наук України»,
м. Київ*

Сакаль О. В.

*д. е. н., старший науковий співробітник
Державна установа «Інститут економіки природокористування та
сталого розвитку Національної академії наук України»,
м. Київ*

Третяк М. А.

*старший судовий експерт
Чернівецьке відділення Київського науково-дослідного інституту судової
експертизи Міністерства юстиції України,
м. Чернівці*

НЕТРАДИЦІЙНЕ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ – ПЕРСПЕКТИВА РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ОТГ

У новітніх умовах господарювання нетрадиційне землекористування в сільській місцевості Європи вважається одним із найбільш екологічно та економічно ефективних напрямів використання земель ОТГ. Серед основних показників, за якими оцінюється економічна доцільність розвитку нетрадиційного землекористування, є місткість ринку нішевих культур та органічно чистої продукції сільського господарства. На рисунку 1 відображено зростаючу динаміку росту місткості ринку органічних продуктів як на території всієї Європи, так і зокрема серед країн Європейського Союзу.

Для економіки України нетрадиційне землекористування, зокрема із виробництва органічної продукції, має важливе значення, оскільки це один з реальних способів забезпечити населення екологічно безпечною продукцією сільського господарства. Крім того, на сучасному етапі розвитку ринку, нетрадиційне землекористування з точки зору підвищення рівня ефективності сільськогосподарського виробництва, є більш перспективним при одночасному зниженні антропогенного тиску на довкілля [2].

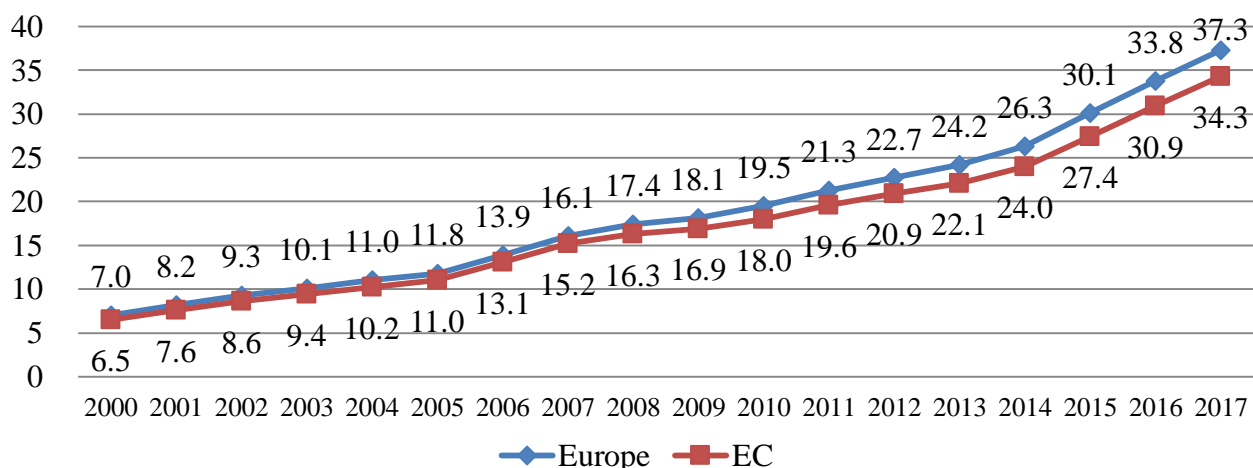
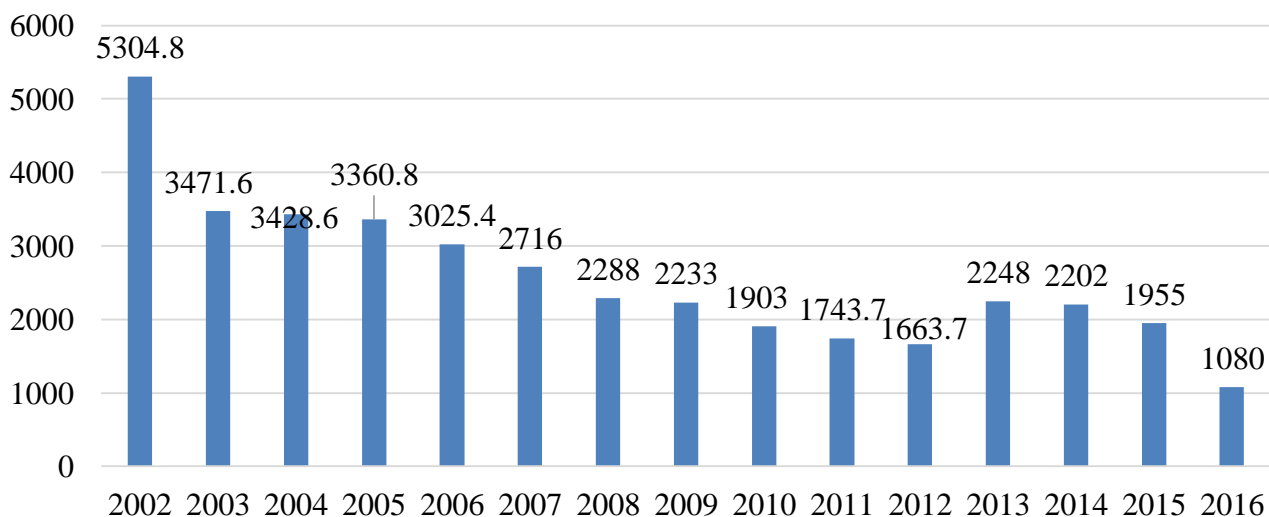

Рис. 1. Тенденції місткості ринку органічних продуктів з 2000 по 2017 рр., млрд. євро

Джерело: побудовано з використанням даних [1].

На сьогодні специфічною особливістю виробництва органічних продуктів в Україні є те, що виробництво в основному було зосереджено в великих господарствах. Зокрема, з 2003 по 2007 рр. середній розмір землекористування із виробництва органічних продуктів був більше 3 тис. га (рис. 2).

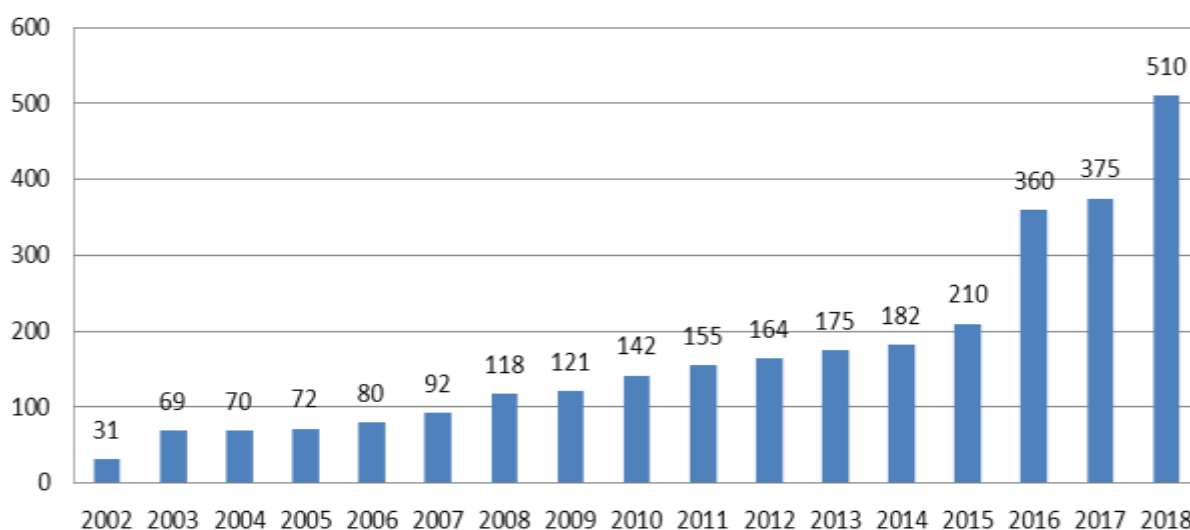

Джерело: [3].

Рис. 2. Динаміка середнього розміру землекористування із виробництва органічних продуктів в Україні, га

У 2016 році середній розмір становив 1080 га, що свідчить про тенденцію щодо зменшення розміру землекористування із виробництва органічних продуктів. Відмітимо той факт, що за європейською практикою для органічного господарства характерний саме дрібний тип землекористування.

Станом на кінець 2018 року в Україні налічувалося 510 сертифікованих господарств, що вирощували органічну продукцію (рис. 3). Із кожним роком даний показник зростає, зважаючи на екологічні переваги даного способу використання земель, а також економічні та ринкові євроінтеграційних перспективи.

Джерело: [3].

Рис. 3. Тенденції кількості сертифікованих землекористувачів, що вирощували органічну продукцію в Україні з 2002 по 2017 рр., шт.

У таблиці 1 приведено рівень рентабельності (збитковості) основних видів сільськогосподарської продукції в Україні, що свідчить про значні перспективи органічних та нішевих культур.

Велике значення в дослідженні ефективності охорони та використання земельних ресурсів ОТГ мають форми і розміри землекористування сільськогосподарських підприємств. Загалом, аналіз структури сільськогосподарських підприємств України свідчить про те, що більшість фермерських господарств має невелику площу землекористування. Зокрема, в Україні налічувалося біля 26 тис. фермерських господарств з площею сільськогосподарських угідь до 100 га, що складає 56,7% їх загальної кількості, які використовували 870,6 тис. га сільськогосподарських угідь. Тим часом у 304 сільськогосподарських підприємствах, які склали 0,7% їх загальній кількості, землекористування складає більше 7000 тис. га сільськогосподарських

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

угідь. На такі підприємства припадало 24% загальної площі сільськогосподарських угідь.

Таблиця 1.

Рівень рентабельності (збитковості) основних видів сільськогосподарської продукції за 2016 рік

Культури	Рівень рентабельності (збитковості), %	Культури	Рівень рентабельності (збитковості), %
1	2	3	4
Зернові та зернобобові культури – усього	37,8	Цукрові буряки (фабричні)	24,3
у тому числі		Картопля	-3,2
пшениця	31,7	Овочі	13,6
жито	24,6	Баштанні продовольчі культури	17,1
овес	34,4	Плоди	12,0
ячмінь	25,4	Ягоди	104,0
гречка	87,5	Виноград	74,6
горох	76,8	Хміль	100,4
просо	30,2	Велика рогата худоба на м'ясо	-24,8
сорго	21,4	Свині на м'ясо	-4,5
рис	33,1	Вівці і кози на м'ясо	-35,2
кукурудза на зерно	45,7	Птиця на м'ясо	5,0
інші зернові та зернобобові	41,1	Молоко	18,2
Насіння соняшнику	63,0	Яйця курячі	0,5
Соя	52,0	Вовна	-31,8
Ріпак	45,0	Мед	4,8
Насіння льону-довгунцю	10,1	Продукція рибництва	-4,4

Джерело: за даними Держстатистики України [4].

Відзначимо, що розмір до 100 га, дозволений Земельним кодексом України [5] саме для приватної власності, має найбільший вплив на розвиток сільських територій ОТГ. Оскільки саме в цих господарствах вирощують і можуть вирощуватися органічні та нішеві культури, які є

високо прибутковими, тут капіталізація землекористування є вищою. Перш за все зацікавленість фермерів у виробництві такої продукції має бути продиктована зростанням попиту на неї всередині країни, адже більшість овочів і фруктів потрапляють у розділ так званих «здорових продуктів», споживання яких активно пропагується активістами здорового способу життя. Ще одним аргументом є той факт, що така продукція є доволі перспективною для експорту. Оскільки затребуваність у корисних овочах, фруктах і ягодах, меду, які багаті на вітаміни, амінокислоти, мікроелементи, антиоксиданти тощо, на ринках різних країн збільшується. Тренд здорового способу життя стрімко набирає обертів.

Отже, вище наведене обумовлює важливість переорієнтації в структурі виробництва продукції сільського господарства на фермерські, селянські господарства, а також малі та середні сільськогосподарські підприємства, що відповідно впливає прямо і опосередковано на екологізацію та капіталізацію землекористування ОТГ. Крім того, зазначені сформовані тенденції дозволять зменшити деградаційні процеси через неконтрольоване внесення добрив і недотримання сівозмін монокультурним виробництвом. Це пояснюється тим, що фермерським селянським господарствам, а також малим і середнім сільськогосподарським підприємствам притаманні екологічні функції, так як, сільськогосподарське землекористування є їх місцем праці, що генерує дохід, а також територією проживання.

Список літератури

1. Willer H. & Lernoud J. The world of organic agriculture. Statistics and Emerging Trends 2019. URL: <https://orgprints.org/37018/1/willer-lernoud-2019-world-of-organic-low.pdf>(Accessed on 02 October 2020).
2. Tretiak, V., Lyashynskyu, V., Tretiak, N., Kapinos, N., 2020, Non-conventional Agricultural Land Use is the Basic Foundation for its Capitalization and Socialization in Rural Areas. Scientific Papers. Series Management, Economic Engineering in Agriculture and rural development, Vol. 20(3): 609-616.
3. Органік в Україні [Електронний ресурс] / Федерація органічного руху в Україні. URL: <http://organic.com.ua/organic-v-ukraini/> (Дата звернення 28.02.2020).
4. Витрати на виробництво продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2016 рік. Статистичний бюлетень / Відп. за випуск О. Прокопенко; Державна служба статистики України. 2017. 23 с.
5. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (Дата звернення 08.02.2020).

Хропот С.Г.

к.т.н., доцент

*Одеська державна академія будівництва та архітектури,
м.Одеса*

Волканова В.С.

*здобувач вищої освіти, сертифікований інженер-землевпорядник
ТОВ «Архізем Гео»,
м.Одеса*

ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ ЗЕМЕЛЬ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД

Згідно закону [2] «Інвентаризація земель проводиться з метою встановлення місця розташування об'єктів землеустрою, їхніх меж, розмірів, правового статусу, виявлення земель, що не використовуються, використовуються нераціонально або не за цільовим призначенням, ... необхідних для ведення державного земельного кадастру, здійснення державного контролю за використанням та охороною земель і прийняття на їх основі відповідних рішень органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування».

Урядовою Постановою затверджений Порядок [3], який визначає вимоги щодо проведення інвентаризації земель під час здійснення землеустрою та складання за її результатами технічної документації із землеустрою щодо проведення інвентаризації земель (далі - технічна документація). Тут же зазначено, що роботи з інвентаризації земель включають обстежувальні, топографо-геодезичні та проектно-вишукувальні роботи, складання і оформлення технічної документації в паперовій та електронній (цифровій) формі.

Обстежувальні роботи включають збір та аналіз виконавцем вихідних даних для проведення інвентаризації земель, складання робочого інвентаризаційного плану. Це є найбільш трудомісткий та відповідальний етап проведення інвентаризації, оскільки саме від зібраних вихідних матеріалів, їх правильного аналізу, залежить достовірність подальших робіт, зокрема, визначення меж об'єкта інвентаризації та побудова найбільш ефективного плану виконання робіт, що безпосередньо впливає на строки виконання та якість робіт із інвентаризації земель.

Проводячи інвентаризацію населеного пункту чи цілої територіальної громади, саме відомості про межі земельних ділянок формують базу земельного фонду адміністративної одиниці (ми поділяємо думку, що саме комплексна інвентаризація земель може проявити найкращий ефект).

На практиці зустрічаються непоодинокі випадки (в умовах децентралізації кількість їх значно зростає через суттєве збільшення масиву бази даних) невідповідності інформаційних даних Державного земельного кадастру і реального стану. Крім того, не рідко атрибутивна інформація про певну земельну ділянку є помилковою.

На підтвердження викладеного можна навести приклад реальних робіт з інвентаризації земель смт. Глеваха, Васильківського району, Київської області: із наявних 9857 земельних ділянок, що були зареєстровані у Державному земельному кадастрі 223 ділянки (що становить близько 2,26%) – це ділянки з помилками геометрії, дублювання кадастрових номерів, внаслідок зміни номерів кадастрових кварталів, при поділі та об'єднанні земельних ділянок, зміни цільового призначення тощо.

Під час проведення топографо-геодезичних робіт, що повинні виконуватися в єдиній державній системі координат, визначаються або уточнюються межі земельних ділянок, угідь, обмежень у їх використанні, обтяжень прав на земельні ділянки. З урахуванням сучасного рівня розвитку технологій, як правило на об'єкт інвентаризації створюється ортофотоплан високої роздільної здатності, який надає додаткові можливості територіальній громаді, а саме візуально оцінити стан та обсяги земельного фонду з метою налагодження більш ефективної системи муніципального управління земельними ресурсами. До слова, створений ортофотоплан в ході виконання топографо-геодезичних робіт під час проведення інвентаризації містить просторову інформацію, абсолютно зрозумілу як для посадових осіб так і пересічних громадян, скільки це «фото» певної місцевості зверху, на відмінну від топографічних планів, які створюються за відомими лише фахівцям технологіями до того ж за допомогою умовних знаків.

Проектно-вишукувальні роботи передбачають опрацювання даних, отриманих в ході виконання топографо-геодезичних робіт, зокрема визначення меж земельних ділянок, врахування їх фактичного використання, меж угідь, а також обмежень у їх використанні та обтяжень прав на земельні ділянки. Ці дані наносяться на робочий інвентаризаційний план.

Складається поконтурна відомість з експлікацією, в якій зазначаються номери контурів, площа земельних ділянок, їх кадастрові номери (у разі наявності), площа угідь, що фактично використовуються на момент проведення інвентаризації, площа обмежень у їх використанні, обтяжень прав на земельні ділянки.

В процесі виконання робіт із інвентаризації земель та враховуючи дані генерального плану смт Глеваха, було виявлено режимоутворюючі об'єкти, для яких встановлюються охороні зони. Земельні ділянки, на яких

наявні обмеження мають особливий режим використання відповідно до законодавства України. Перелік земельних ділянок щодо яких встановлені обмеження у використанні зведені в окрему таблицю.

Окремо складені переліки земельних ділянок (земель):

- наданих у власність (користування) з присвоєнням кадастрових номерів;
- наданих у власність (користування) без присвоєння кадастрових номерів;
- не наданих у власність та користування у розрізі угідь;
- що використовуються без документів, які посвідчують речові права на них;
- що використовуються не за цільовим призначенням.

В результаті виконання інвентаризації земель смт Глеваха земельних ділянок (земель) нерозподілених, невитребуваних земельних часток (паїв) та відумерлої спадщини не виявлено.

На підставі зазначених переліків складена порівняльна таблиця даних земельних ділянок (земель), отриманих у результаті проведення інвентаризації земель смт Глеваха та інформації, що міститься у документах, які посвідчують право на земельні ділянки, та у Державному земельному кадастрі а також визначене фактичне місце розташування земельних ділянок з вказівкою на помилки в адресах.

Також складається зведений інвентаризаційний план (фрагмент плану зображено на рис.). Доречно зауважити, що зведений інвентаризаційний план – є одним із небагатьох графічних матеріалів документації із землеустрою, вимоги до масштабу та оформлення умовними позначеннями якого визначені законодавством [3].

На завершальному етапі виконання робіт з інвентаризації земель відбувається складення і оформлення технічної документації в паперовій та електронній (цифровій) формі. Якщо була проведена інвентаризація земель населеного пункту чи об'єднаної територіальної громади, то зрозуміло, що результатами такої роботи у паперовій формі є томи технічної документації, а графічні матеріали представлені на таких широкоформатних аркушах паперу, з якими не зручно працювати кожного дня.

Задля того, щоб результати виконаних робіт із інвентаризації земель могли ефективно використовувались її замовником, ТОВ «Архізем Гео» розробила спеціальну геоінформаційну систему (ГІС), яка містить усі дані отриманні в ході виконання інвентаризації земель. ГІС працює в онлайн режимі, тобто замовнику не потрібно встановлювати спеціалізоване програмне забезпечення, усе що необхідно – доступ до мережі Інтернет.

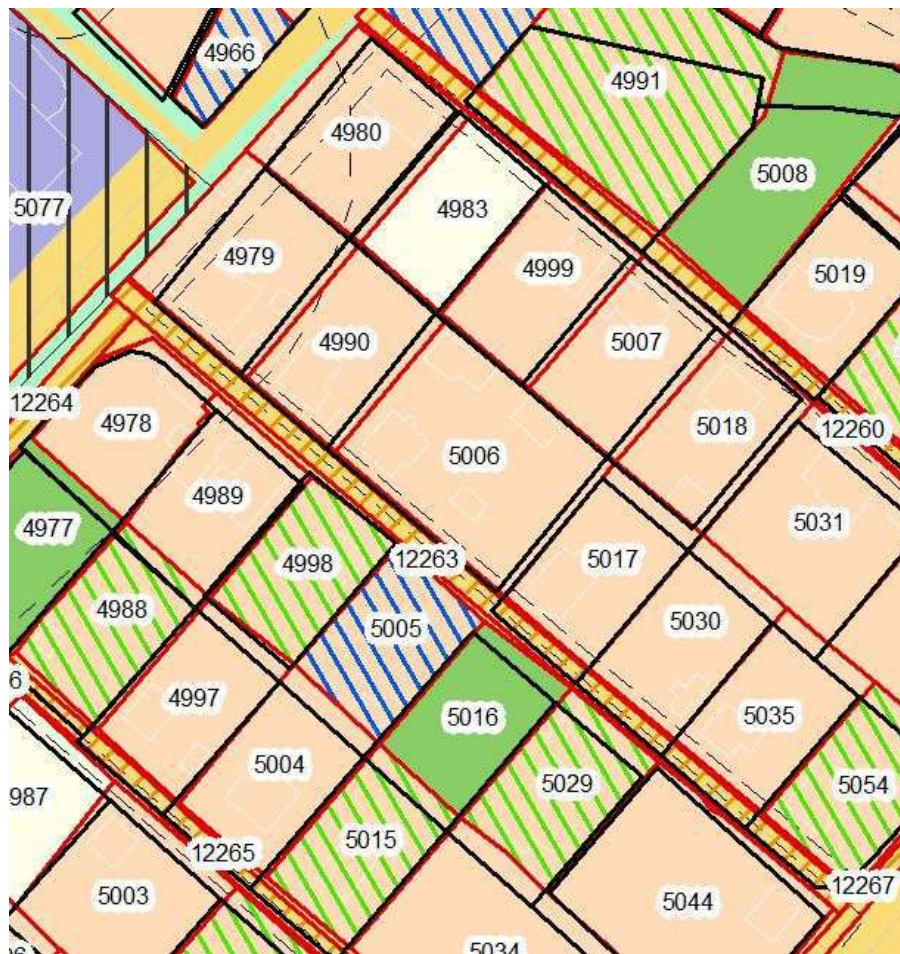

Рис. 1. Фрагмент зведеного інвентаризаційного плану

Використання такої ГІС значно спрощує роботу з даними, оскільки можна «вмикати та вимикати» інформаційні шари необхідні для різних завдань, що розвантажує зображення, а також використовувати різні растри, зокрема і Публічну кадастрову карту.

Відповідно до приписів ЗКУ[1] технічна документація із землеустрою щодо інвентаризації земель погоджується територіальним органом центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин, і затверджується замовником технічної документації. Якщо за матеріалами інвентаризації формуються земельні ділянки, то технічна документація із землеустрою щодо інвентаризації земель погоджується у такому ж порядку як і проекти землеустрою щодо відведення земельних ділянок. Після погодження технічної документації проводиться реєстрація земельних ділянок, що формуються за матеріалами інвентаризації у Державному земельному кадастрі.

Висновок. Використовуючи результати інвентаризації земель, проведені з застосуванням сучасних технологічних можливостей, дозволяє замовнику отримати інформацію про реальний стан земельного фонду, що

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

покрощує можливості для забезпечення соціально-економічних інтересів територіальної громади, підвищує ефективність використання територіальних ресурсів, планування довгострокового розвитку території, раціонального розподілу земельних ресурсів, формування дієвого інструменту для зменшення фрагментації земель і реалізації програм розвитку громади і, що не менш важливо, суттєве збільшення надходжень до бюджету від плати за землю.

Список літератури

1.Земельний Кодекс України/ Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 3-4, ст.27 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>;

2.Закон України «Про землеустрій»/ Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 36, ст.282 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/858-15>;

3.Постанова КМУ «Порядок проведення інвентаризації земель» від 05.06.2019 р. № 476 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua>

Чеболда І.Ю.

к.г.н., доцент

*Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка,
м. Тернопіль*

Кузик І.Р.

аспірант

*Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка,
м. Тернопіль*

ОСОБЛИВОСТІ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

На сучасному етапі адміністративно-територіальної реформи України у Тернопільській області сформовано 55 об'єднаних територіальних громади. На Тернопільщині сформувались як великі, за площею та кількістю населених пунктів громади, так і малі. Серед найбільших це – Тернопільська, Шумська, Чортківська, Підволочиська та Зборівська міські територіальні громади. Серед найменших – це Гримайлівська, Заводська, Колодненська, Коцюбинська, Лопушненська та Черняхівська ОТГ [1].

Тернопільська міська об'єднана територіальна громада (ОТГ), входить до складу новоствореного Тернопільського адміністративного району, створена 14 листопада 2018 року, об'єднує 5 сільських рад і м. Тернопіль. Загальна площа громади становить 151,9 км², населення 224 364 особи [7]. Основними геоecологічними проблемами Тернопільської ОТГ є раціональне землекористування, водокористування (включаючи водопостачання і водовідведення), озеленення території, особливо м. Тернопіль, поводження із ТПВ тощо. Ряд цих проблем носить не лише локальний, але і регіональний та національний характер [8]. Так, вирішення питання поводження із побутовими відходами, робота очисних споруд, якісне водопостачання потребує відповідного фінансування та законодавчого врегулювання на загальнодержавному рівні [9]. Проте, питання пов'язані із раціональним використанням земельних ресурсів громади, озелененням, зменшенням ущільнення забудови, територіальним та районним плануванням можуть бути вирішені на рівні ОТГ.

У вересні 2017 року Кабінет Міністрів України ухвалив Розпорядження «Про передачу в управління об'єднаним територіальним громадам сільськогосподарських земель за межами населених пунктів» [5]. У Тернопільській області планується передати у комунальну власність ОТГ близько 40 тис. га земель. Передача земель за межами населених пунктів у власність громад удосконалив механізм управління у сфері земельних ресурсів, дасть змогу чітко й прозоро формувати дохідну частину місцевих бюджетів у частині плати за землю. Адже, плата за землю становить близько 15% у структурі надходжень до загального фонду місцевих бюджетів, а в надходженнях місцевих податків і зборів – понад 50% [2]. Одним із етапів передачі земель у комунальну власність ОТГ, є інвентаризація земельних угідь.

Тернопільська міська ОТГ, найбільша громада області, за кількістю населення (224 364 особи). До її складу входить 5 сільських рад і м. Тернопіль (табл. 1) [1]. Сучасна структура Тернопільської ОТГ відповідає Розпорядженню Кабінету Міністрів України №724-р від 12.06.2020 року «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Тернопільської області» [6]. Тернопільська ОТГ, особлива тим, що її склад сформовано із сільських рад двох адміністративних районів (Зборівського і Козівського), при цьому жоден населений пункт Тернопільського району до складу громади не входить.

У структурі землекористування Тернопільської міської ОТГ переважають орні землі (53%), близько 12% становлять забудовані землі, 11% території громади займають ліси, 14% сіножаті і пасовища, 4,5% - землі під водою та болотами і 3% - багаторічні насадження (рис. 1).

Таблиця 1.

Склад Тернопільської міської ОТГ

Тернопільська міська об'єднана територіальна громада	Тернопільська міська рада	м. Тернопіль
	Куровецька сільська рада	с. Курівці
	Кобзарівська сільська рада	с. Кобзарівка
		с. Вертелка
	Малашовецька сільська рада	с. Малашівці
		с. Іванківці
	Чернихівська сільська рада	с. Чернихів
		с. Глядки
		с. Плєсківці
	Городищенська сільська рада	с. Городище
с. Носівці		

Звичайно, що структура землекористування м. Тернопіль [3] суттєво відрізняється від структури землекористування інших сільських рад громади. Так, наприклад, частка забудованих земель у Тернополі становить 55%, тоді як у сільських радах 3-5%. Найвища частка орних земель спостерігається у Городищенській (75%) та Кобзарівській (60,5%) сільських радах, тоді як у місті Тернопіль розораність лише 20%. Найнижчою лісистістю є у Городищенській сільській раді (2%) та у м. Тернопіль (6%), в інших сільських радах частка лісовкритих земель складає 12-16%. Землі під водою та болотами у Городищенській та Кобзарівській сільських радах становлять близько 1%, у решту сільських рад громади та м. Тернопіль частка водно-болотних угідь складає 5-6% [8].

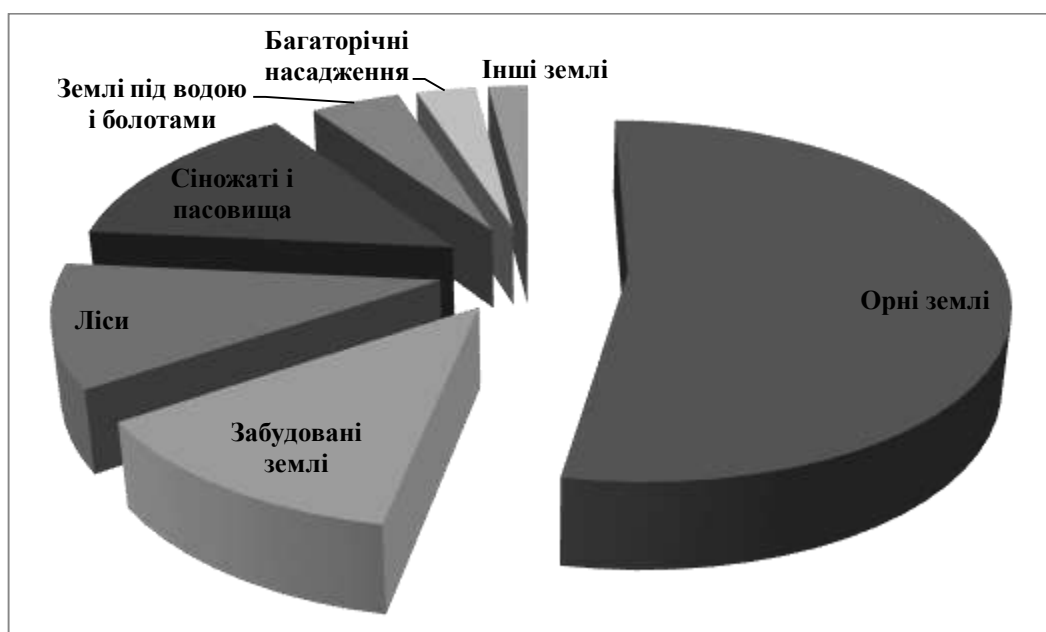

Рис. 1. Структура землекористування Тернопільської міської ОТГ [8]

Висока господарська освоєність земельного фонду Тернопільської міської ОТГ, без належних заходів щодо його охорони і відтворення як виробничого ресурсу, привела до прогресуючої деградації земель. Основними проблемами землекористування Тернопільської міської ОТГ є відсутність генеральних планів сільських населених пунктів і територіальних меж громади, проєктів землеустрою більшості земельних ділянок, не встановлення меж в натурі земель природно-заповідного, оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного призначення та прибережних захисних смуг[4].

Для реалізації, однієї із цілей Стратегічного плану розвитку Тернопільської міської територіальної громади до 2029 року, а саме: «забезпечення ефективної розбудови громади», необхідно насамперед провести інвентаризацію земель громади. За попередніми підрахунками в результаті проведення інвентаризації земель надходження в місцевий бюджет від плати за землю, збільшиться від 30 до 40%. Окремим аспектом розвитку збалансованого землекористування на території Тернопільської міської ОТГ повинна стати нормативна грошова оцінка земель. Проведення нормативної грошової оцінки земель Тернопільської ОТГ та створення бази даних з обліку всіх власників і користувачів земельних ділянок сприятиме розвитку ринкових земельних відносин на території громади. Що у свою чергу, дозволить проводити продаж земельних ділянок на земельних торгах у формі аукціону та збільшить надходження у бюджет [4].

В геоecологічній сфері, землекористування Тернопільської міської ОТГ потребує наступних оптимізаційних заходів:

- оптимізація структури земельних угідь та розвиток раціонального використання земельних ресурсів відповідно до потреб громади [4];

- розроблення містобудівної документації усіх населених пунктів територіальної громади, вдосконалення *планування територій*, зокрема в частині її ефективного використання та надання земельних ділянок під забудову [8];

- захист лісових земель та озелених територій від необґрунтованого вилучення для господарських потреб, дотримання екологічних вимог природоохоронного законодавства при землевпорядкуванні територій;

- оптимізація використання земель сільськогосподарського призначення із врахуванням екологічних вимог охорони земель;

- створення та відновлення поєзахисних лісових смуг, захисних лісових насаджень на землях сільськогосподарського призначення (у ярах, балках, на пісках, уздовж берегів річок, водойм та на деградованих і забруднених сільськогосподарських угіддях) [4].

Список літератури

1. Децентралізація. Офіційний сайт. URL: <http://decentralization.gov.ua>.
2. Костишин О.О. Управління земельними ресурсами в умовах децентралізації. II Міжнародна Науково-практична конференція: Розвиток економічної системи в умовах глобалізації. Полтава, 2015. С. 68-70.
3. Матеріали звіту Головного управління Держгеокадастру у Тернопільській області (форма б-зем) станом на 01.01.2016 р.
4. Програма розвитку земельних відносин Тернопільської міської територіальної громади на 2019-2022 роки - рішення міської ради №7/31/18 від 19.12.2018р. URL: <https://ternopilcity.gov.ua/sesiya/rishennya-sesii/25536.html>
5. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.01.2018 №60. «Питання передачі земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності у комунальну власність об'єднаних територіальних громад». URL: <https://www.kmi.gov.ua/npras/pitannya-peredachi-1>
6. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.06.2020 №724-р «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Тернопільської області». URL: <https://www.kmi.gov.ua/npras/pro-viznachennya-administrativnih-a724r>
7. Тернопіль інвестиційний паспорт, 2019. URL: https://ternopilcity.gov.ua/app/webroot/files/Investment_passport_Ternopil_2019-09052019%2008%20-%2005%20-2019.pdf
8. Царик Л.П., Кузик І.Р. Геоекологічна оцінка структури землекористування Тернопільської міської об'єднаної територіальної громади. Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія «Екологія». Випуск 23. 2020. С. 30-40. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-4259-2020-23-03>
9. Tsaryk L., Yankovs'ka L., Tsaryk P., Novyts'ka S., Kuzyk I. Geoeological problems of decentralization (on Ternopol region materials). *Journal of Geology, Geography and Geoecology*. Vol. 29.(1). Dnipro, 2020. P. 196-205. doi: 10.15421/112018.

Шарий Г.І.

д.е.н., професор

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія

Кондратюка»,

м. Полтава

Нестеренко С.В.

к.т.н., доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія

Кондратюка»,

м. Полтава

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ ДЛЯ ОТГ

Проведення інвентаризації земель для ОТГ в цілому здійснюється з метою встановлення місця розташування об'єктів землеустрою, їх меж, розмірів, правового статусу, виявлення земель, що не використовуються, використовуються нераціонально або не за цільовим призначенням, виявлення і консервації деградованих сільськогосподарських угідь і забруднених земель, встановлення кількісних та якісних характеристик земель, необхідних для ведення Державного земельного кадастру, здійснення державного контролю за використанням та охороною земель і прийняття на їх основі відповідних рішень органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування [1]. Але можна виокремити дві основні причини, які спонукають органи місцевого самоврядування проводити інвентаризацію своєї території. Перше, це актуальна інформація про всі земельні ресурси в межах громади: який їх склад, хто ними користується, яка їх кількість і як їх ще можна використати. По-друге, це пошук нових територій, які можуть бути інвестиційно привабливими для громади і які можуть приносити додаткові кошти до бюджету.

Успішна інвентаризація земель дозволяє нам покращити соціальну сферу в межах громади, дає можливість вирішити земельні спори. Інвентаризація дозволяє створити облік усіх земельних ресурсів. Пошук в електронній базі набагато швидший, ніж у паперовому варіанті. Цей пошук скорочує час того, хто шукає і для кого шукають. Важливо, щоб громада хотіла користуватися матеріалами інвентаризації у повсякденному житті. Це система, де відображаються максимально всі результати.

Успішна інвентаризація – це пошук нових територій, не наданих у власність, тобто таких, які не використовуються. Беручи до уваги вихідні дані, інженер-геодезист наносить спочатку межі земельних ділянок, які внесені у ДЗК. Такі земельні ділянки видно на публічній кадастровій карті.

Потім сюди додаються земельні ділянки, які були сформовані, але не мають кадастрового номера і відповідно не внесені в ЄДЗК. Потім вносяться території з державним актом старого зразка, і нарешті – землі без документів. На цих територіях може бути і підприємницька діяльність, і торгівля. І на ці території не укладені договори оренди. А це теж призводить до недотримання коштів громадою. Все це потрібно проаналізувати. Ще виділяються землі загального користування: дороги, парки, сквери. Залишається резервний фонд громади, який потрібно використовувати. Цю територію обговорюють з органами місцевого самоврядування, беруть до уваги перспективні плани розвитку громади, містобудівну документацію і визначають найбільш інвестиційно привабливі території. Інженери-геодезисти формують ці ділянки і реєструють в ЄДЗК[2].

Корисною є інвентаризація за межами населеного пункту. Вона показує різницю фактичних посівних площ з тими, які зазначені у договорах оренди, також здійснюється пошук ПЛОЩДЛЯ визначення Інвестиційної привабливості територій. Наприклад, для встановлення виробничих підприємств чи сонячних електростанцій, для проектного планування, які громада має на меті розмістити за межами населеного пункту і шукає для цього вільні землі.

Таким чином, інвентаризація дозволяє створити актуальний електронний облік земель, усіх земельних ділянок у їх межах, створити базу даних, яку згодом зручно використовувати, дозволяє сформувати земельні ділянки комунальної власності – чи для залучення інвесторів, чи для врегулювання земельних питань, які є в даній громаді, зробити аналіз земельного податку та орендної плати. Зі створенням ОТГ цікавість до інвентаризації земель зросла. Це зумовлено тим, що вона надає певні переваги органам місцевого самоврядування для якісного і ефективного використання земельних ресурсів.

Розробка інвентаризації на населений пункт передбачає підняття містобудівної документації, затвердженої в установленому законодавством порядку, що також економить час при розробці генерального плану населеного пункту.

Під час проведення інвентаризації дуже часто піднімаються матеріали з лісовпорядкування, зокрема, вже на цій стадії піднімаються карти лісництв з чітко вказаними межами кварталів та відділів. Така інформація дуже цінна на стадії опорного плану. Знаючи, якому лісництву належить територія та його межі, можна відразу відбити зону пожежного розриву відданого лісового масиву. Також піднімаються матеріали створення територій та об'єктів природозаповідного фонду та схеми формування екомережі.

Інколи при розробці Інвентаризації на населений пункт

використовуються графічні та текстові матеріали по територіях та об'єктах історико-культурного призначення. Важливі дані про проходження на території населеного пункту газо- або нафтопроводів та наявність або відсутність проектів відводу на них. Враховується інформація про наявність на території населеного пункту розвіданих корисних копалин, якщо такі є, промислового видобутку та межі розвіданих ділянок даних кар'єрів.

Інколи піднімаються дані про встановлені захисні прибережні смуги від лиманів, річок, морів, якщо такі проекти розроблялися. Якщо така інформація є і якщо вона піднімалася під час інвентаризації, то дуже економиться час на стадії розробки генерального плану наданий населений пункт.

Дуже часто піднімаються матеріали щодо санітарно-захисних смуг від існуючих діючих підприємств. Якщо вони вже були нанесені під час інвентаризації, ці санітарно-захисні зони просто переносяться на опорний план. Робочий інвентаризаційний план складається на основі чергового кадастрового плану або інших планово-картографічних матеріалів у межах міст і селищ у масштабі не менше 1:5000, у межах сільських населених пунктів у масштабі не дрібніше ніж 1:2000. Генеральний план населеного пункту виконується в масштабі 1:2000, або 1:5000 на сільські населені пункти і 1:10000 на міста. Коли ж працюємо вже з затвердженою інвентаризацією земель, то маємо чітку інформацію про розподіл земель у межах населеного пункту, її цільове призначення, а також маємо в користуванні закоординовану базу даних ділянок, які вже на сьогодні відведені і внесені до ДЗК.

Під час виконання камеральних робіт на робочий інвентаризаційний план наносяться межі земельних ділянок, обмежені в їх використанні, та складаються поконтурні відомості з експлікацією, в яких зазначаються номери контурів, площі земельних ділянок, їх кадастрові номери, та вже на цій основі складаються зведені інвентаризаційні плани, на які відповідними умовними позначеннями наносять межі охоронних зон, зон санітарної охорони, санітарні захисні зони та зони особливого режиму використання земель, водоохоронні та прибережні захисні смуги, інколи навіть пляжні зони.

За своєю суттю це готова схема планувальних обмежень у складі опорного плану. Ефект від реалізації проведення робіт з інвентаризації земель полягає у збільшенні доходів до бюджетів усіх рівнів за рахунок зростання надходжень від плати за землю та в результаті актуалізації відомостей про суб'єкти земельних відносин та земельні ділянки, що підлягають оподаткуванню. Для розробки генерального плану це дуже цінна інформація, оскільки можна визначити, на які ділянки варто змінити цільове призначення так, щоб вони приносили більший дохід до бюджету

ОТГ. Знатимемо, які території варто включити в межу населеного пункту, якщо мова йде про інвентаризацію за межами населеного пункту. Тобто, ми бачимо, де знаходяться території, які інвестиційно-привабливі для розвитку промисловості, рекреації або ж інших видів діяльності. І громада, маючи перед собою цей план, вирішує, як найкраще розпорядитися кожним клаптиком своєї території.

Список літератури

1. Порядок проведення інвентаризації земель. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Порядок_проведення_інвентаризації_земель (дата звернення: 01.03.2021).

2. Реєстрація земельної ділянки. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/service/reestratsiya-zemelnoi-dilyanki> (дата звернення: 01.03.2021).

Щербак Ю. В.

викладач

Національний університет «Чернігівська політехніка»,

м. Чернігів

УМОВИ ПЕРЕГЛЯДУ РОЗМІРУ ОРЕНДНОЇ ПЛАТИ ЗА ЗЕМЛІ КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ОТГ

Реформа децентралізації створила сприятливі умови та правові можливості для розвитку ОТГ, адже ними було отримано від держави під свій контроль значні площі земель. З моменту реєстрації права комунальної власності ОТГ отримують виключні права щодо використання і розпорядження землями в інтересах членів територіальної громади [4].

Оскільки передачі у комунальну власність підлягають земельні ділянки, «обтяжені» наявністю інших користувачів, зокрема передані у постійне користування, за договорами оренди землі фізичним або юридичним особам, правомочності ОТГ з приводу розпорядження ними обмежені ст. 116 ЗКУ. Тобто, до моменту припинення у встановленому законом порядку права користування, ОТГ не має змоги вчиняти жодних дій з приводу передачі таких земельних ділянок у власність (користування) іншим особам, використовувати її для власних потреб тощо. Проте існують правові підстави, які дозволяють збільшити надходження до місцевого бюджету ОТГ від плати за орендовані землі з метою більш ефективного управління наявним земельним ресурсом громади.

Аналізуючи передані в оренду землі державної власності, варто відзначити, що понад 27 тис. договорів укладено із розміром орендної

плати 1-3% від їх нормативної грошової оцінки земель, близько 50 % договорів оренди укладено на строк до 49 років. Це свідчить про неефективне розпорядження органами державної влади земельними ділянками. Тому органами місцевого самоврядування ОТГ можуть бути вчинені дії, щодо перегляду розміру орендної плати за діючими договорами оренди землі, які були укладені державою в особі районних державних адміністрацій та головними управліннями Держгеокадастру в областях. Рада ОТГ має право ініціювати перед орендарем земельної ділянки внесення змін до договору оренди землі в частині збільшення розміру орендної плати за земельну ділянку.

Правовідносини у сфері оренди земель державної або комунальної форм власності є досить специфічними за своїм правовим регулюванням. Відповідно до ч. 1 ст. 651 ЦКУ, зміна або розірвання договору допускається лише за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або законом.

Чинні договори оренди землі щодо земельних ділянок державної власності, які були передані у власність ОТГ, укладались згідно типової форми договору оренди землі та містять положення з приводу того, що зміна умов договору здійснюється у письмовій формі за взаємною згодою сторін. У разі недосягнення згоди щодо зміни умов договору спір розв'язується у судовому порядку.

Окрім цього, у типовій формі договору оренди землі зазначено, що розмір орендної плати переглядається у разі:

- зміни умов господарювання, передбачених договором;
- зміни граничних розмірів орендної плати, визначених ПКУ, підвищення цін і тарифів, зміни коефіцієнтів індексації, визначених законодавством;
- погіршення стану орендованої земельної ділянки (оренованих земельних ділянок) не з вини орендаря, що підтверджено документами;
- зміни нормативної грошової оцінки земельної ділянки (земельних ділянок) державної та комунальної власності;
- в інших випадках, передбачених законом.

Зазвичай, найбільш поширеними передумовами для ініціювання внесення змін до договору оренди землі є:

1) зміни граничних розмірів орендної плати, визначених ПКУ, підвищення цін і тарифів, зміни коефіцієнтів індексації, визначених законодавством;

2) зміни нормативної грошової оцінки земельної ділянки (земельних ділянок) державної та комунальної власності.

Слід зазначити, розмір та умови внесення орендної плати встановлюються у договорі оренди між орендодавцем (власником) і орендарем, але річна сума платежу за земельні ділянки державної або

комунальної форми власності не може бути нижча за розмір земельного податку, тому зміна граничного розміру цієї плати може бути підставою для перегляду розміру орендної плати, встановленої умовами договору.

Нормами ст. 26 ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» до виключної компетенції сільських, селищних, міських рад належить встановлення місцевих податків і зборів відповідно до п. 12.4 ст. 12 ПКУ та затвердження ставок земельного податку. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову та митну політику, не пізніше 15 липня поточного року оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті зведену інформацію про розмір та дату встановлення ставок місцевих податків та зборів на відповідних територіях.

Таким чином, якщо встановлено передумови для внесення змін у договори оренди землі, ОТГ має право їх ініціювати перед орендарем земельної ділянки за домовленістю сторін (рис.1) або за рішенням суду (рис.2) [1-3].

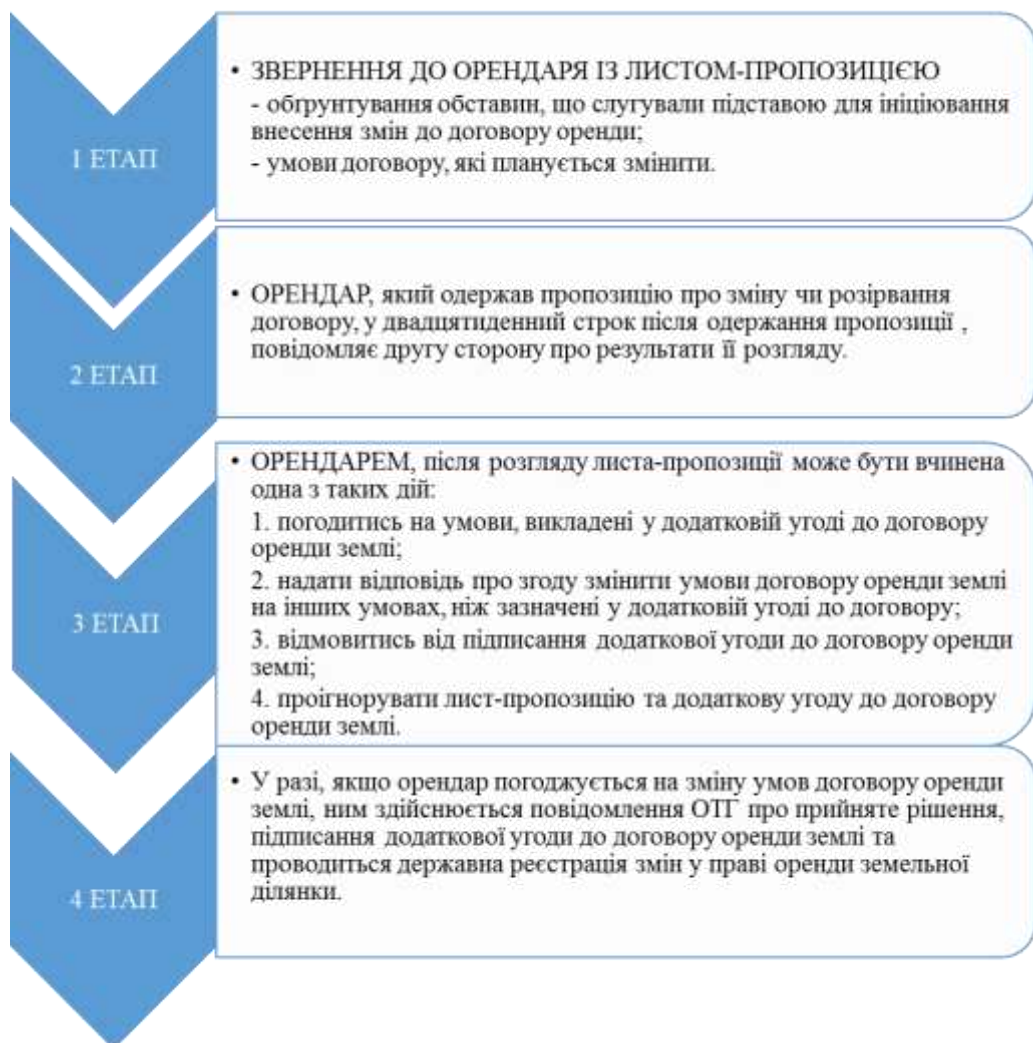

Рис.1. Внесення змін до договорів оренди землі за домовленістю сторін (досудовий шлях)

Якщо орендар відмовляється від внесення змін до договору оренди землі за взаємною згодою сторін або ігнорує таку пропозицію, слід звертатись до суду із позовною вимогою про внесення змін до договору оренди землі.

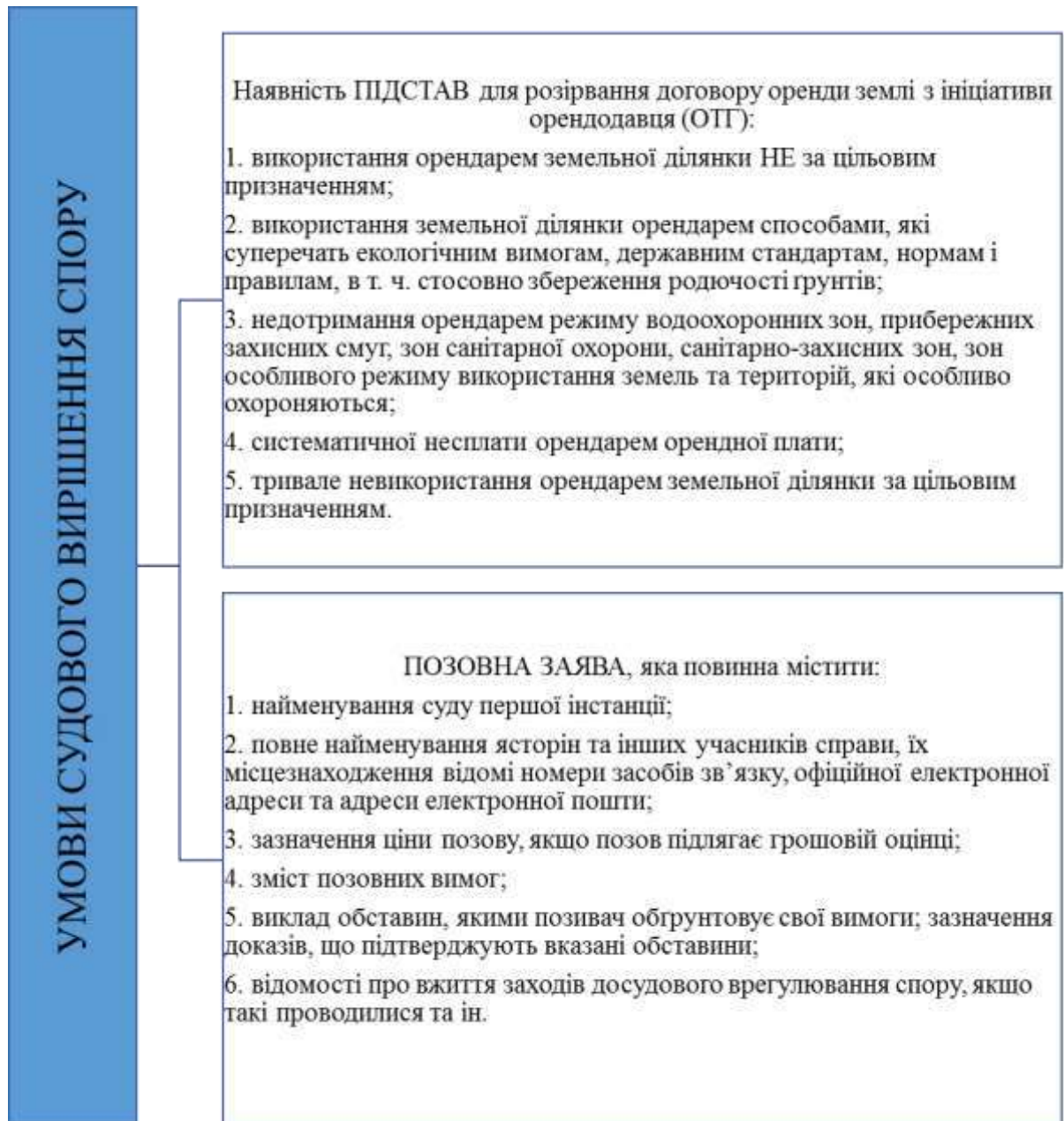

Рис.2. Внесення змін до договорів оренди землі за рішенням суду

Зміна умов договору оренди землі здатна значно збільшити надходження коштів до місцевого бюджету, тому застосування будь-якого способу є виправданим та сприятливим для розвитку ОТГ, забезпечує виконання вимог земельного, податкового та ін. законодавства.

Список літератури

1. Земельний кодекс України: Кодекс України, закон Верховної Ради України від 25.10.2001 р.- № 3-4.
2. Податковий кодекс України: Кодекс України, закон Верховної Ради України від 02.12.2010 № 2755-VI
3. Про оренду землі: Закон Верховної Ради України від 06.10.1998 р.№ 161-XIV.
4. Актуальні питання використання земель сільськогосподарського призначення органами місцевого самоврядування / В. Даугуль, А. Алексенко. — Х. : Фактор, 2018. — 176 с.

Секція 2. ПРОСТОРОВЕ ПЛАНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ ГРОМАД: СПОСОБИ, ПРИНЦИПИ, МЕТОДИ

Бутенко Є.В.

к.е.н., доцент

*Національний університет біоресурсів та
природокористування України,
м. Київ*

Лошакова Ю. А.

аспірантка,

*Національний університет біоресурсів та
природокористування України,
м. Київ*

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

Сучасна Україна перебуває на етапі розвитку місцевої та регіональної демократії. Сьогодні триває практичне втілення реформи територіальної організації влади на засадах децентралізації, що має на меті кардинальну зміну принципів управління суспільним розвитком та є передумовою для вирішення суспільно-політичних та соціально-економічних проблем країни. Інструментом підвищення конкурентоспроможності території є ефективне планування, що базується на принципах субсидіарності, самофінансування та самокупності, а також є дієвим методом управління розвитком територій, засобом до стимулювання та створення нових цінностей і довгострокових пріоритетів.

Розвиток національної економіки та проблеми, які з цим виникають, ставлять перед Україною складне завдання щодо застосування концепції просторового розвитку в умовах сучасних реалій, тенденцій розвитку світової спільноти, місця та ролі України в ЄС та світі. Саме тому виникає необхідність визначити та узагальнити сутність цього поняття і виділити ті особливості, які можливо впровадити в умовах України. Фундаментальні теоретичні аспекти концепції просторового розвитку, такі як стратегії, моделі, принципи висвітлили у своїх наукових працях такі зарубіжні вчені, як: Ден. і Дон. Медоуз, Й. Рандерс, Г. Дейлі, В. Беренс, Г. Одум, У Ростоу та ін. Вітчизняні вчені працювали над питанням розробки теоретико-методологічних аспектів забезпечення просторового розвитку та механізми його впровадження, зокрема: О. Алімов, О. Амоша, В. Базилевич, І. Вахович, В. Геєць, Л. Гринів, Л. Жарова, М. Згуровський, Л. Мельник, О. Новікова, М. Хвесик, Є. Хлобистов, О. Шубравська та багато інших. Проте, залишаються ряд недостатньо досліджених та вирішених питань, які потребують подальшого дослідження у зв'язку зі змінами потреб суспільства.

Для комплексного, безперервного та гармонійного розвитку території потрібно використовувати стратегічний підхід до планування, який в свою чергу забезпечить оптимальне використання унікальних територіальних переваг в умовах обмеженості ресурсів та виступить інструментом для налагодження діалогу між приватним сектором і громадянським суспільством. Регіональний розвиток є одночасно об'єктивним процесом, що відбувається внаслідок географічних, історичних та інших чинників, а також і суб'єктивним, який забезпечується регулятивними та управлінськими діями держави. Необхідно чітко сформулювати стратегічний підхід до планування регіонального розвитку в контексті децентралізації, а також визначити поняття, які зможуть пояснити його [1].

Принципи та норми в сукупності формують бачення використання та планування земель в країні. Вони складають єдину точку відліку та всебічний набір керівних принципів щодо спрямування та керування землею, планування та прийняття рішень у всіх сферах влади, включаючи інші державні установи, що займаються землекористуванням, щоб їх результати відповідали національним цілям [4]. Принципи та норми полягають у сприянні ефективному просторовому плануванню, управлінню землекористуванням та системі забудови земель. Завдання принципів та норм полягає в тому, щоб безпосередньо впливати на суттєві результати планових рішень, незалежно від того, чи стосуються вони структури просторового розвитку чи рішення щодо змін до землекористування. Загальною метою принципів та норм досягнення результатів планування представлено на Рис.1.

Рис. 1. Завдання принципів та норм просторового планування (розробка автора за[2])

Принципи і норми орієнтовані на сфери просторового планування, управління землекористуванням та розвитку земель, але потребують більшої конкретики у їх практичній реалізації.

Конституція вимагає, щоб щоразу, при прийнятті рішень будь-якою сферою влади, воно ґрунтувалося на причинах, визначених органом, що приймає рішення. Саме тут принципи та норми стають важливими. Наприклад, рішення щодо використання та забудови земель повинні бути чітко пов'язані з тим, наскільки вони відповідають цілям, вкладеним у їх принципи та норми. Там, де може виникнути потенційний конфлікт між декількома принципами, вирішувати якому надати перевагу, повинен відповідний орган влади, тому рішення має бути чітким та аргументованим [1].

Нижче запропонований перелік принципів стійкості у сфері просторового планування (Рис.2).

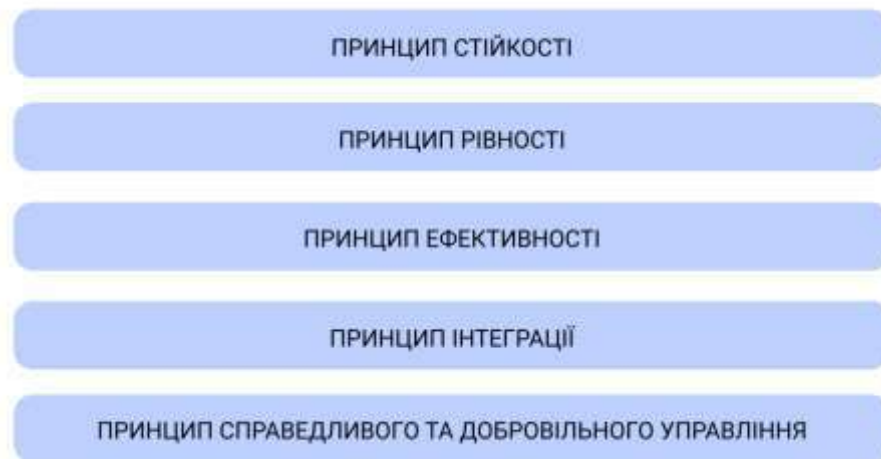

Рис. 2. Перелік принципів стійкості у сфері просторового планування (розробка автора за[3])

Об'єктом регіонального розвитку є територіальна одиниця - «регіон», який характеризується цілісною та взаємопов'язаною системою елементів. Це і частина території із специфічними природо-кліматичними та соціально-економічними умовами, що має чітко окреслені адміністративні межі, органи управління, на його території, створюються об'єкти матеріального та соціального блага, які необхідні для проживання населення та здійснення виробничої діяльності [3]. Регіони України розвиваються нерівномірно, це уповільнює реалізацію ринкових перетворень в країні.

Регіон є комплексною системою, у якій відбувається виробництво, обмін матеріальними благами та послугами, їх споживання, механізмом відтворення валового суспільного продукту, із джерелами капіталовкладень, грамотним розподілом трудових ресурсів, що забезпечують позитивну динаміку параметрів рівня та якості життя населення, яке здатне забезпечити відтворення власне соціального, ресурсного та економічного потенціалу території [4]. Забезпечення сталого та збалансованого розвитку регіонів і є тією передумовою для зростання рівня життя населення в довгостроковій перспективі та передумовою економічного зростання. Територіальні громади є досить великими територіальними утвореннями і в межах своїх територій мають різні локальні складові – зменшені копії регіонів. Державна стратегія регіонального розвитку базується на філософії конкурентоспроможності регіонів та забезпеченні єдності всього державного простору, а також у підвищенні якості життя населення незалежно від їхнього місця проживання.

Сучасний етап розвитку країни характеризується зміщенням акцентів державного регулювання регіонального розвитку в напрямку децентралізації адміністративно-фінансового ресурсу на передачі

повноважень і відповідальності на місця. Перехід на траєкторію сталого розвитку за нинішнього рівня централізації неможливий, тому що потребує модернізації адміністративно-територіального устрою, реформи місцевого самоврядування, що надасть можливість сформулювати організаційно-економічні засади розвитку регіонів України.

Збалансований розвиток територій неможливий без вдосконаленої територіальної організації влади та планування. Подальший розвиток реформи децентралізації повинен забезпечити соціально-економічну спроможність територіальних громад та регіонів. Для досягнення цілей соціально-економічного та просторового розвитку територій, демократизації у процесі розробки та прийняття стратегічних програм і їх дотримання, необхідно мати чіткі, науково обґрунтовані інструменти дій. Система планування регіональним розвитком повинна враховувати інтереси регіону та гармонічно впроваджуватися в управління загальнонаціональним розвитком.

Підводячи підсумок, важливість ролі у просторовому розвитку міських і сільських регіонів не можна переоцінити. Просторове планування має бути функцією держави, для приймання свідомих рішень, щоб просторовий розвиток був не тільки стійким, а й відповідав інтересам громадськості. Стійкість є важливим об'єктом планування землекористувань через динамічне значення землі. Ефективне планування вимагає комплексних та скоординованих зусиль різних сфер управління. Планування повинно бути консенсусом щодо того, як слід робити. Це вимагає чіткого визначення ролей та обов'язків різних сфер управління, щоб уникнути дублювання, конфліктів чи марного витрачання ресурсів. Розподіл ролей різних сфер управління має усвідомлюватися Конституцією. Розподіл землі є функцією виключно національної законодавчої компетенції.

Список літератури

1. Павлюк А. П. Інституційно-правове забезпечення реформи територіальної організації влади України // Стратегічна панорама. № 2. 2016. С. 114.
2. Челак О. П. Внесок теорій регіонального розвитку в розроблення концептуальних засад регіональної політики сучасних держав // Політикус [Текст]. 2016.
3. Про стимулювання розвитку регіонів : Закон України № 2850-IV від 08.09.2005 р.
4. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України № 385 від 06.08.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>

Горун М. В.

к.гегор.н., ст. викладач,

Файфура В. В.

к.е.н., доцент,

Шушпанов Д. Г.

д.е.н., професор

Західноукраїнського національного університету,
м. Тернопіль

ЕКОЛОГІЧНА МОДЕРНІЗАЦІЯ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Успішний розвиток будь якого регіону значною мірою залежить від правильного його просторового упорядкування. Питання просторового розвитку стали ще актуальнішими у результаті проведення реформи децентралізації, створення нових адміністративних утворень і їх меж.

Нові просторові структури, як окремі суб'єкти, конкурують між собою, а їхня успішність визначаються конкуренцією ефективних в мікроекономічному плані економічних агентів усередині економічних регіонів, а також власною просторовою організацією. Останню розглядають, зазвичай, у чотирьох вимірах: з точки зору її будови, функціонування, розвитку та управління.

Необхідною складовою збалансованого просторового розвитку громад є екологічна. Територіальна оптимізація довкілля, природоохоронна орієнтованість розвитку продуктивних сил, формування екологічного каркасу території виступають серед головних стратегічних цілей соціально-економічного розвитку регіонів.

Реалізовувати екологічні стратегії громадам доводиться за досить складних умов. Часто нема чіткого усвідомлення важливості проблеми, а в інших випадках розв'язання екологічних місцевих проблем губиться за особистими інтересами, фінансовою неспроможністю нових територіальних утворень, необхідністю негайного досягнення інших поточних цілей.

Хоча практика показує, що багато вже реалізованих у громадах проектів має вагому еко складову. Це стосується, передусім, реалізації заходів щодо підвищення рівня енергоефективності в громадах, організації вивезення побутових відходів, облаштування територій населених пунктів.

Суттєво стримують розв'язання екологічних проблем на місцях низькі доходи мешканців громад, погіршення якості життя і скорочення чисельності населення багатьох громад і окремих населених пунктів.

Саме ці фактори породжують конфліктну ситуацію через небажання зазнавати додаткових витрат на утримання своїх домогосподарств в рамках прийнятної екологічної поведінки.

А низька екологічна свідомість громадян закладає підвалини того, що протиправну екологічну діяльність вважають просто нормою. Вивезене сміття в ліс, зрубані там же дерева для власних потреб без будь якого дозволу, вилов рибних ресурсів забороненими засобами уявляється як щось звичне не тільки з боку того, хто коїть такі речі. До таких практик інші місцеві жителі, та й місцева влада, ставляться доволі толерантно.

Перехід до сталого просторового розвитку ОТГ нині потребує реалізації низки невідкладних заходів. На основі вивчення практик діяльності окремих ОТГ Тернопільської області, окреслюємо ті, які потребують негайного напрацювання за такими векторами:

- проведення зовнішнього незалежного екологічного аудиту територій громади,
- оцінка сучасного стану довкілля в межах громади;
- оцінка природно-ресурсного потенціалу розвитку, визначення екологічних аспектів територіального розвитку;
- складання реєстру екологічних ризиків і переліку потенційно небезпечних об'єктів;
- оцінка технічного стану об'єктів природоохоронної інфраструктури;
- реєстр проявів масової екодеструктивної діяльності в т. ч. давніх місць засмічення і невпорядкованого складування відходів, утворення нових стихійних сміттєзвалищ;
- реєстр проявів індивідуальної екодеструктивної діяльності, т. ч. вивезення сміття, самовільна вирубка лісу, створення каналів відведення стічних чи гнійних вод у потічки, струмки, річки, які протікають повз домашні господарства, будівництво індивідуальних ставків на потічках, меліоративних каналах, на землях сільськогосподарського призначення без зміни їх призначення, самовільне вирівнювання русл потічків і мікрорічок, роботи в межах водоохоронних зон та ін.;
- широке впровадження у практику господарювання ефективної системи енергетичного менеджменту, зменшення обсягів споживання паливно-енергетичних, водних ресурсів, оцінка потенціалу заощадження енергії і розроблення місцевих проектів використання альтернативних та місцевих видів палива в громаді шляхом організації культивування енергетичних культур на землях, слабо приданих для ведення інтенсивного аграрного виробництва;
- розробка і реалізація проектів екологічної модернізації соціально-економічного розвитку, проектів оздоровлення водних екосистем, комплексної програми з екологічної оптимізації території громади,

формування екологічного каркасу території громади, виділення і облаштування об'єктів і заповідних територій;

- розвиток проектів «зеленого» бізнесу, в т. ч. спрямованих на підвищення енергоефективності (виробництво біопалива, деревних палет та з використанням відходів сільськогосподарського виробництва, розвиток альтернативної електроенергетики тощо), переробки вторинної сировини, вирощування органічної продукції;

- інформування мешканців громади про переваги екологоорієнтованого розвитку, проведення роз'яснювальної роботи та консультування з метою подолання стереотипів індивідуалізованого розуміння екологічних проблем тільки у межах конкретного домашнього господарства, що створює перешкоди для мобілізації спільних зусиль;

- підвищення екологічного рівня керівників громади для чого необхідне навчання у сфері екологічного управління через проходження ними короткострокових освітніх програм, тренінгів, практичних навчань з питань екологічного менеджменту, а також залучення до навчання інших зацікавлених осіб, які хочуть долучитися до практики екорозвитку, набуття ними необхідних знань і практичних навичок розроблення проектних пропозицій та заявок відповідно до вимог міжнародних фінансових організацій та інших установ з метою отримання фінансування.

Зрозуміло, що вирішити ряд завдань громадам самотужки буде вкрай важко. Вихід вбачається у поглибленні співпраці усіх зацікавлених сторін в регіонах і влади у питаннях сталого розвитку територій, поглиблення співпраці органів місцевого самоврядування, громадських природоохоронних організацій, суб'єктів підприємницької діяльності у реалізації екологічно орієнтованих проектів територіального розвитку.

Гуцул Т.В.

к. т. н., асистент

*Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці*

БАСЕЙНОВИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ТЕРИТОРІЙ ГРОМАД (НА ПРИКЛАДІ БАСЕЙНУ Р. БРУСНИЦЯ ТА БРУСНИЦЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ)

5 лютого 2015 р Парламентом ухвалено Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», а 8 квітня 2015 р. Кабінетом Міністрів України затверджено Методику формування спроможних територіальних громад. Саме ці акти визначають, яким чином повинно відбуватися об'єднання громад для того, щоб вони ставали спроможними. Враховуючи позитивний європейський та власний досвід адміністративно-територіальна реформа спрямована на об'єднання (укрупнення) територіальних громад.

Укрупнення територіальних громад повинно бути логічним, і опиратися на чітко встановлені параметри. Формування спроможних територіальних громад здійснюється, в тому числі з урахуванням історичних, географічних, соціально-економічних, природних, екологічних, етнічних, культурних особливостей розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць. Серед множини підходів, які одночасно поєднують географічні, соціально економічні, природні та екологічні аспекти слід виділити – басейновий.

Басейновий підхід – інтегрований підхід до управління водними ресурсами, відповідно до якого основною одиницею управління виступає територія річкового басейну. Інтегроване управління сприяє скоординованому розвитку та управлінню водними, земельними і пов'язаними з ними ресурсами для підвищення результативності економічного та соціального добробуту.

Традиційна методика виділення меж водозбірного басейну полягає у визначенні вододільних ліній, що проходять через точки, від яких лінії схилу розходяться у різні боки. Знаходяться такі точки в місцях найбільшого вигину горизонталей. Вододіли проходять по лініях хребтів, через вершини і сідловини.

Методика гідрографічного районування території України при виділенні меж гідрографічних одиниць опирається на топографічні карти масштабу 1:50000 (для прикордонних ділянок) та 1:200 000 [1].

На якість створюваних моделей територій басейнів, крім вихідних даних, застосовуваних методів та підходів, значний вплив спричинюватимуть програмні засоби. Серед множини таких, слід видіти групу засобів геоінформаційних систем, які широко розповсюджені в різноманітних галузях діяльності людини, пов'язаних з картографуванням явищ і прийняттям управлінських рішень. Це сфери земельного кадастру, кадастрів природних ресурсів і природно-заповідного фонду, планування навколишнього середовища, сільського і лісового господарство, охорона природи та багато іншого.

Вичерпний перелік необхідної для реалізації басейнового підходу інформації міститься на топографічній карті та включає послідовне виконання етапів: реєстрації зображення, векторизації ситуації, цифрового моделювання гідрологічно-коректної поверхні та виділення водозбірної області.

Передує картографуванню *реєстрація зображення* топографічної карти. Для цього варто обрати світову геодезичну систему координат WGS-84. Реєстрацію слід здійснити за координатами пунктів ДГМ, розташованих в різних кінцях аркушу карти. Слід зауважити, що деякі ГІС-засоби (зокрема ArcGIS та SAGA GIS) з метою підвищення точності побудови поверхонь рекомендують здійснити додаткове перетворення векторних даних в універсальну поперечну проекцію Меркатора (UTM).

Векторизація ситуації топографічної карти окрім елементів рельєфу повинна включати водотоки, обриви, озера, області локальних понижень та ін. Всі ці об'єкти будуть використовуватися під час створення гідрологічно-коректної цифрової моделі рельєфу.

Цифрове моделювання гідрологічно-коректної поверхні (рис. 1) в середовищі ArcGIS потребує ряду параметрів, котрі залежатимуть від умов території та очікуваної точності одержуваних результатів. Так, зокрема введення мінімальних та максимальних значень висот, котрі можна визначити з топографічної карти, разом з алгоритмом заповнення локальних понижень ENFORCE суттєво підвищать якість інтерполяції. Значення параметрів «допуск 1» та «допуск 2» залежатимуть від переважання точкових або лінійних об'єктів у підготовлених вихідних даних. Рекомендовано приймати мінімальне значення розміру комірки [2] створюваної гідрологічно-коректної ЦМР величиною в 0,2 мм в масштабі вихідної карти.

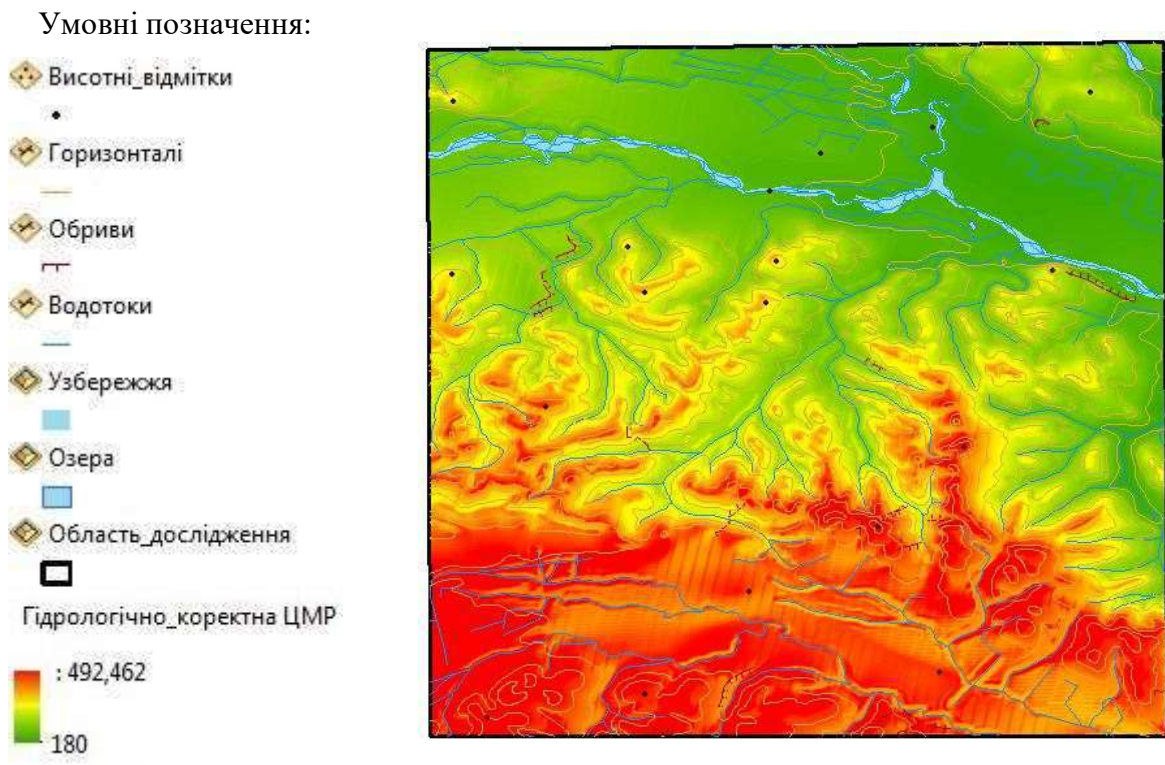

Рис. 1. Гідрологічно-коректна ЦМР її та вихідні дані для моделювання

Виділення меж водозбірної області розпочинається із заповнення локальних понижень, в яких містяться комірки з невизначеним напрямком стоку. Такі комірки можуть виникати внаслідок особливостей інтерполяції та містити артефакти, що не мають жодного відношення до природних утворень рельєфу. За оновленими значеннями комірок визначають напрямки стоку до найближчих сусідніх. При цьому, варто відкинути стік із крайніх комірок поверхні на зовні за межі растрового зображення. В результаті, можна обчислити сумарний стік за напрямками та виявити водотоки. Одержане зображення водотоків слід перетворити в просторовий об'єкт використовуючи растр водотоків та растр напрямку стоку. Такі перетворення потрібні для додавання точок витоку. Після цього, можна виділяти територію басейну. Використання растрового зображення напрямку стоку та растрового зображення, що містить точки витоку дозволяє формувати межі водозбірної області (рис. 2).

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

стратегії України на період до 2025 р. перехід до інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом і розробка басейнових планів водних ресурсів є основним напрямком розвитку і вдосконалення систем управління та охорони водних ресурсів. Крім того, один із принципів землеустрою полягає в забезпеченні пріоритету вимог екологічної безпеки, охороні земельних ресурсів.

Список літератури

1. *Методика* гідрографічного та водогосподарського районування території України відповідно до вимог Водної Рамкової Директиви Європейського Союзу / [В. В. Гребінь, В. Б. Мокін, В. А. Сташук та ін.]. – К.: Інтерпрес ЛТД, 2013. – 55 с.
2. Яковченко С. Г. Создание геоинформационных систем в инженерной гидрологии : дис. д-ра техн. наук : 25.00.33 – Геоинформатика / Яковченко С. Г. – Барнаул, 2007. – 406 с.
3. Державний водний кадастр: облік поверхневих водних об'єктів [Електронний ресурс] // Держводагенство. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://geoportal.davr.gov.ua:81>.

Ільків Є. Ю.

к. т. н., доцент

*ДВНЗ «Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу»,*

м. Івано-Франківськ

Галярник М. В.

асистент

*ДВНЗ «Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу»,*

м. Івано-Франківськ

Мироник О. О.

здобувач вищої освіти

*ДВНЗ «Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу»,*

м. Івано-Франківськ

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИРОДИ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ МЕЖ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИХ УТВОРЕНЬ У КОНТЕКСТІ МОНІТОРИНГУ СТАНУ МЕЖОВИХ ЗНАКІВ

Невизначеність меж адміністративно-територіальних утворень в Україні обумовлена різними умовами: рельєфом місцевості; знищенням або втратою межових знаків; застосуванням нових інформаційно-вимірювальних технологій для відновлення межових знаків; змінами в суспільно-політичних процесах.

Проблемі функціонування, формування і встановлення меж об'єднаних територіальних громад (ОТГ), зокрема присвячена праця Дороша Й. М., в якій розглянуті проблемні питання функціонування меж через призму земельпорядних та правових аспектів [1].

Метою представленої роботи є дослідження природи невизначеності зовнішніх меж у контексті положень топографо-геодезичної та картографічної діяльності та, відповідно, досліджень щодо функціонування, відновлення і встановлення меж адміністративно-територіальних одиниць при створенні ОТГ.

Законодавчо процедура виконання проектів землеустрою щодо встановлення (зміни) меж адміністративно-територіальних одиниць наведена в статтях 173, 174 Земельного кодексу України.

Відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [2] протягом чотирьох років в Україні проходить процес децентралізації, зокрема злиття сільських, селищних та міських рад в ОТГ. Територія ОТГ має бути нерозривною, їх межі встановлюють за зовнішніми контурами окремих рад, що об'єдналися.

Зовнішні межі адміністративно-територіальних утворень, а також межі населених пунктів, які об'єднані в ОТГ, закріплюють на місцевості межовими знаками, конструкції яких повинні відповідати вимогам «Основних положень про конструкції межових знаків», які були затверджені в 1993 р. та Інструкції [3].

При дослідженні природи невизначеності меж ОТГ встановлено, що необхідно враховувати тривалість функціонування межових знаків. Для цього доцільно враховувати багаторічні результати обстежень геодезичних пунктів, які мають аналогічні конструкції в Україні. Також треба брати до уваги процес старіння топографічних карт і планів; зміни місцевості у відповідному часовому інтервалі; суспільно-політичні процеси в контексті створення ОТГ; становлення та використання різних систем координат у сучасних проектах землеустрою.

Конструкції межових знаків, якими пропонують закріплювати межі адміністративно-територіальних утворень, аналогічні конструкціям ґрунтових геодезичних пунктів, якими закріплювали полігонометричні та теодолітні ходи в Україні. Проведені обстеження показали, що такі геодезичні мережі протягом певного періоду були частково знищені. Збережені геодезичні пункти представляли собою фізичні знаки, які втратили функціональний зв'язок з іншими пунктами. Особливістю межових знаків у порівнянні з аналогічними за типом ґрунтовими пунктами геодезичних мереж згущень є те, що межові знаки навіть при знищенні суміжних знаків виконують свою функцію, зокрема при використанні ГНСС-технологій.

У процесі виконання кадастрових та землевпорядних робіт використовують як і застарілі системи координат, так і місцеві системи, а також національну систему координат УСК-2000, що призводить до подорожчання робіт для моніторингу стану межових знаків.

Для збереження системи відліку координат і висотна території населених пунктів з метою зменшення втрат при відновленні ґрунтових пунктів потрібно виконувати періодичне обстеження та відновлення цих пунктів не менше, ніж один раз на 10 років, а на території населених пунктів – не менше, ніж один раз на п'ять років [4]. У сучасних нормативних документах із землеустрою не передбачені періодичні обстеження та тривалий у часі моніторинг стану межових знаків адміністративно-територіальних утворень.

Для відображення змін рельєфу та ситуації місцевості, виконують періодичне оновлення топографічних карт. Відповідно до Положення [5] такі роботи необхідно проводити з періодичністю 5 – 7 років, у менш заселених – 10 – 15 років. Це також можна врахувати і при моніторингу стану межових знаків.

Підсумовуючи результати досліджень зауважимо, що необхідно розробити нормативні документи щодо моніторингу стану межових знаків. При розробленні такого документа бажано використати нормативи щодо обстеження та оновлення геодезичних пунктів, а також щодо періодичного оновлення топографічних карт.

Список літератури

1. Дорош Й. М. Проблеми формування та встановлення меж об'єднаних територіальних громад: земельпорядно-правовий аспект / Й. М. Дорош, І. П. Купріянич, А. Й. Дорош // Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. – 2018. – № 4. С. 14-20.

2. [Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05.02.2015 р. \[Електронний ресурс\]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19.](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19)

3. Про затвердження Змін до Інструкції про встановлення (відновлення) меж земельних ділянок в натурі (на місцевості) та їх закріплення межовими знаками. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Наказ 03.07.2013, м. Київ, № 405. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 26 липня 2013 р. за № 1262/23794. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE23794.html

4. Деякі питання реалізації частини першої статті 12 Закону України «Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність». КМУ; пост. від 07.08.2013 р. № 646. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/646-2013>.

5. Основні положення створення та оновлення топографічних карт масштабів 1:10000, 1:25000, 1:50000, 1:100000, 1:200000, 1:500000, 1:1000000 (Затверджені наказом Головного управління геодезії, картографії та кадастру України № 156 від 31.12.1999 р. І погоджені з Воєнно-топографічним управлінням Генерального штабу Збройних сил України).

Картавий А.Г.

ст. викладач

Луцький національний технічний університет,

м. Луцьк

Федонюк В.В.

к. геогр. н., доцент

Луцький національний технічний університет,

м. Луцьк

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЗБОРУ ТА УТИЛІЗАЦІЇ ВІДХОДІВ В МЕЖАХ ТЕРИТОРІЙ ОТГ

Екологічні проблеми збору, складування та утилізації відходів є надзвичайно актуальними в наш час, коли будь-яка людська діяльність, від повсякденної побутової до виробничої, супроводжується утворенням і накопиченням значної кількості відходів, сміття, вживаних речей тощо.

У зв'язку з впровадженням територіально-адміністративної реформи та процесами децентралізації в Україні проблема утилізації та збору відходів стає одним з гострих та нагальних питань, вирішення яких доводиться часто брати на себе новоутвореним об'єднаним територіальним громадам (ОТГ) на місцях.

Прагнення до цивілізованого облаштування території громади (міста, села, селища, групи населених пунктів) спонукає до пошуку оптимальних варіантів вирішення проблеми засмічення території, збору побутових відходів, що накопичуються у кожному домогосподарстві, або промислових відходів, що утворюються на виробничих об'єктах, в агропромислових комплексах тощо. Принципова схема циклу накопичення відходів в межах окремої ОТГ представлена на рис. 1. Питання збору та утилізації відходів в місцевих громадах останнім часом активно розглядаються в науковій літературі [1,2,3], за даною тематикою проводяться семінари, тренінги, реалізуються грантові проекти тощо. Проте ця проблема в цілому не вирішена до кінця і не втрачає своєї гостроти та актуальності.

На жаль, досить поширеною є практика нехтування даної проблеми органами місцевого самоврядування або декларативного підходу до її вирішення, внаслідок чого, як правило, масово з'являються стихійні несанкціоновані сміттєзвалища навколо населених пунктів (у лісових масивах та лісосмугах, в балках та ярах, часто – на березі водойм, тощо). Це завдає значних збитків стану навколишнього природного середовища, призводить не тільки до порушення естетичного вигляду ділянок та територій в межах ОТГ, але і до техногенного забруднення ґрунтів, земель, водних об'єктів, погіршення загального екологічного стану території, без

сумніву, з часом призводить до негативного впливу на якість життя та здоров'я жителів громад, на території яких розростаються такі сміттєзвалища.

Дослідження сучасного стану проблеми та можливих методів її вирішення на прикладі ряду ОТГ в приміській зоні м. Луцька (Княгининівська ОТГ, Підгайцівська ОТГ, Заборольська ОТГ у Волинській області) показало, що місцеві громади на даний час вибирають наступні шляхи розв'язання даної проблеми:

- у випадку близького розміщення сільської ОТГ до великого міста (приміські села) поширеною є практика укладання договору щодо вивезення сміття на загальний полігон, який обслуговує місто;
- вивезення сміття здійснюється або власними силами та транспортними засобами, або орендованою технікою;
- збирається та вивозиться переважно сміття і відходи, які накопичуються в місцях загального користування;
- з населенням проводиться роз'яснювальна робота щодо необхідності заключення індивідуальних договорів на вивезення сміття, яка не завжди є успішною.

Рис. 1. Схема циклу накопичення та утилізації відходів в межах окремої ОТГ

У випадку віддаленого розміщення ОТГ від крупних міських населених пунктів проблема, переважно, вирішується шляхом вибору майданчика для складування ТПВ в межах території громади, куди

жителям рекомендують вивозити сміття. Проте найчастіше вибір такого майданчика мало відрізняється від вибору місць утворення стихійних сміттєзвалищ, внаслідок некомпетентності та відсутності екологічного менеджменту найчастіше обирається також закинутий кар'єр, яр, карстова провалля. Без фахової оцінки не кожен голова ОТГ задумається над питанням проникнення небезпечного фільтрату в ґрунти чи у підземні води, про загальний похил території та перетік тих же ґрунтових та підземних вод, а, як наслідок, майбутнє забруднення води у свердловинах і колодязях, тощо.

Таким чином, дана проблема потребує комплексного розв'язання, із залучення фахівців-екологів, а також великого обсягу просвітницької, роз'яснювальної та виховної роботи з місцевим населенням.

Найкращий та передовий досвід у царині вирішення даної проблеми мають ряд ОТГ Волинської області, які вигравали гранти відповідної тематики та реалізовували цільові проекти. Варто відмітити приклад Княгининівської ОТГ, для якої дане питання було ускладнено розміщенням в межах території даної ОТГ міського полігону ТПВ Луцька, з комплексом супутних проблем, характерних для кожного такого великого полігону.

Виходячи з аналізу передового досвіду у даній галузі, запропонуємо ряд пропозицій та рекомендацій щодо вирішення проблеми утилізації та збору відходів, планування ділянок, відведених для спеціальних потреб, в межах сільських об'єднаних територіальних громад:

- розробка та реалізація в межах грантової діяльності міні-проектів, спрямованих на вирішення проблем збору та утилізації відходів у межах територіальної громади;
- організація просвітницької і виховної діяльності, спрямованої на формування у жителів громади усвідомлення проблеми та необхідності пошуку цивілізованих і безпечних для довкілля шляхів її вирішення; особливу увагу варто звернути на молодь, місцева школа може стати осередком такої просвітницької діяльності, за умови доручення громадських екологічних організацій і волонтерів;
- оцінка можливостей здійснення рекультивації існуючих несанкціонованих сміттєзвалищ. Методика здійснення таких робіт, зокрема, детально проаналізована нами у [4]. Часто найпростіші рекультиваційні заходи не потребують великих капіталовкладень і можуть бути організовані силами та засобами самої громади.

Накопичення сміття та відходів людської життєдіяльності – це одна з глобальних світових проблем, але вирішення її часто варто почати з себе, з окремо взятої сім'ї, родини чи домогосподарства.

Список літератури

1. Іщенко В.А. Аналіз проблеми запровадження роздільного збору відходів на Вінниччині / В.А. Іщенко, В.Г. Петрук // Екологічний вісник. – 2010. – № 6. – С. 27–28.
2. Павліха Н.В. Застосування логістичного підходу з метою управління потоками відходів в регіоні / Н. В. Павліха // Научные труды ДонНТУ. – 2004. – Вып. 75. – С.139 – 145.
3. Приймак, В. В. Дослідження проблеми утилізації побутових відходів у селах (на прикладі с. Велика Кардашинка Голопристанського району) / В. В. Приймак // Наукові доповіді НУБіП України. – 2018. – №5 (75).
4. Федонюк В. В. Порівняльний економічний аналіз проведення рекультивациі різних видів на порушених землях/ Федонюк В.В., Волянський В.О., Федонюк М.А.//Актуальні проблеми економіки. – К.: ТОВ «Наш формат», 2016. - № 9(183). – С. 203-212.

Кисельов Ю. О.

*доктор географічних наук, професор
Уманський національний університет садівництва,
м. Умань*

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ЛАНДШАФТНОЇ СТРУКТУРИ НАЦІОНАЛЬНОГО ДЕНДРОПАРКУ «СОФІЇВКА»

Однією з особливостей об'єктів природнозаповідного фонду є наявність специфічних природних ресурсів, необхідних не для господарського, а для рекреаційного землекористування. Охорона таких ресурсів, зокрема чистого атмосферного повітря, вод, різноманітних пам'яток природи тощо, від забруднення й руйнування є важливим завданням не лише науковців і екологічної громадськості, а й усього суспільства та держави.

Для ефективнішого використання рекреаційних ресурсів Національного дендропарку «Софіївка» важливе значення має розвиток екологічного туризму. Зокрема, до головних завдань розвитку екотуризму в «Софіївці» належать законодавче й нормативно-правове оформлення туристської діяльності, вдосконалення економічного механізму надання платних туристських послуг, створення рекреаційних структурних підрозділів на госпрозрахункових засадах, обчислення допустимих величин туристичних навантажень на ландшафти, формування як у

туристів, так і в місцевих мешканців дбайливого ставлення до природної і культурної спадщини.

Основне завдання Національного дендропарку «Софіївка» на сучасному етапі полягає в удосконаленні управління рекреаційною діяльністю, зокрема в частині нормування відвідування його території. Здійснення такої екотуристичної діяльності є функцією спеціалізованих структур, що станом на сьогодні перебувають переважно в приватній власності, – туристських фірм.

Проте, лише загальнооздоровчий відпочинок у парку не може бути головним заняттям екотуристів. Передовсім, ідеться про духовне спілкування з природою та минулими, що сприяє естетичному й інтелектуальному збагаченню особистості. Саме цей аспект є найістотнішим у функціонуванні національних і природних парків світу.

Туристська діяльність не лише в «Софіївці», а й загалом у межах дендрологічних парків і національних природних парків організується згідно з їх функціональним зонуванням особливими структурними підрозділами адміністрацій таких парків, а також іншими підприємствами, організаціями й установами на підставі укладених угод, власниками або користувачами об'єктів природнозаповідного фонду, які беруть на себе відповідальність за їх охорону та збереження.

Ефективний розвиток екотуризму в національних природних парках і дендропарках України стримується деякими чинниками, зокрема браком інвестицій, невиразністю державного підходу до збереження природних ландшафтів і задоволення різнобічних інтересів та потреб відпочивальників і туристів, особливо в управлінському, організаційно-методичному й фінансовому забезпеченні їхньої рекреаційної діяльності.

Навколо об'єктів природнозаповідного фонду доцільно облаштовувати особливі охоронні зони, обмеживши в них господарську діяльність. В умовах інтенсифікації рекреаційної діяльності питання охорони природи на заповідних територіях стає складовою загальної проблеми раціонального природокористування, що включає систему заходів із вилучення, використання й відновлення природних ресурсів, зокрема рекреаційних. Через те завдяки створенню різних природоохоронних об'єктів за, безсумнівно, позитивного їх значення не завжди можна комплексно розв'язувати проблему охорони навколишнього середовища.

У разі необхідності охоронні зони можуть облаштовуватися на територіях, прилеглих до окремих ділянок парків. Розміри таких охоронних зон визначаються згідно з їх цільовим призначенням на підставі спеціальних обстежень ландшафтів і особливостей господарської діяльності на прилеглих територіях.

У межах охоронних зон не дозволяється будівництво промислових та інших об'єктів, будь-яка господарська діяльність, що може призвести до негативного впливу на території й об'єкти природнозаповідного фонду. Оцінка такого впливу проводиться на підставі екологічної експертизи, що здійснюється в порядку, передбаченому чинним законодавством України.

Положення, що визначають режим кожної з охоронних зон територій і об'єктів природнозаповідного фонду, затверджуються державними органами, що ухвалюють рішення щодо їх облаштування.

Потребу у відведенні охоронних зон навколо територій та об'єктів природнозаповідного фонду необхідно враховувати при розробленні проєктно-планувальної та проєктної документації.

Щодо екологічного стану дендропарку «Софіївка», то найбільшими негативними чинниками, що погіршують його, є розміщена неподалік автостоянка легкових автомобілів та автобусів, які збільшують викиди шкідливих речовин і викликають забруднення атмосферного повітря в межах прилеглих територій, що негативно впливає на рослинність у самій «Софіївці». Через це було б доцільно встановити навколо дендропарку охоронну зону завширшки 200 м, що істотно зменшило б вплив об'єктів-забруднювачів довкілля на його екологічний стан і покращило б умови зростання рослин, у тому числі акліматизованих та інтродукованих.

Наслідком недостатнього забезпечення дорожньо-алеєюною системою є стихійне прокладання стежок рекреантами, що негативно впливає на рослинність, зокрема призводить до витоптування, а отже – знищення верхнього шару ґрунту. Прокладення нових алей доцільно здійснити на таких ділянках: 1) через галявину до альтанки «Грибок» – завдовжки 350 м; 2) у центральній частині парку поблизу «Китайської альтанки» – завдовжки 250 м; 3) у Грековій балці – завдовжки 140 м; 4) у західній частині парку – завдовжки 370 м (рис. 1).

Рис. 1. Проект покращення землеустрою Національного дендропарку «Софіївка»

Крім того, ми пропонуємо вжити таких заходів: 1) на терасованих схилах улаштувати відповідну систему для дренажу стоку дощових вод; 2) провести вирубку старих, хворих і тих, що висихають, дерев та замінити їх на молоді; 3) побудувати окремий готель або мотель для екскурсантів із належною відпочинковою інфраструктурою; 4) розширити музей, розташований на території дендропарку; 5) створити електронний додаток для смартфона, який наочно б являв цілісну картину садово-паркового ландшафту. Такий додаток дав би можливість запровадити цілорічний туристичний сезон (нині він триває з квітня по листопад), а також принести додаткові фінансові вигоди дендропарку [1].

Список літератури

1. Кисельов Ю. О., Кисельова С. В. Деякі проблеми геопросторової організації Національного дендропарку «Софіївка» НАН України та шляхи її вдосконалення. *Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції «PRIORITY DIRECTIONS OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT»* (м. Київ, 20-21 лютого 2021 р.). К., 2021. С. 297–300.

Куракова Л.Г.

ст. викладач

*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон*

Гуменюк А.О.

здобувач вищої освіти

*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон*

ПРОСТОРОВЕ ПЛАНУВАННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Просторове планування є одним з головних інструментів для досягнення сталого розвитку, який стоїть в основі довгострокових стратегій сучасних розвинутих країн.

Просторове планування використовується органами державної влади та місцевого самоврядування для впливу на майбутнє розташування та розподіл територій, розміщення населення та здійснення різних видів діяльності в просторі. Таке планування потрібне для збалансування потенційно конкуруючих потреб економіки, суспільства та збереження навколишнього середовища. На сьогоднішній день, питання пов'язані з просторовим плануванням, є надзвичайно актуальними для громад з огляду на новий територіально-адміністративний устрій та отримані повноваження та ресурси. Ключовим елементом просторового планування є врівноваження різних, часто суперечливих, державних та приватних інтересів. [1]

Цілі просторового планування полягають у захисті прав людей та природних екосистем; якості та ефективності використання існуючих ресурсів та керівництва до дій, таких як бачення цілей, послідовність дій, оцінка впливів, координація зусиль.

Аналіз викликів просторового планування на місцевому рівні на даний період часу, а також пошук шляхів вирішення проблем щодо даного питання стають дедалі актуальнішими.

Розкриваючи окремі аспекти просторового планування, низка вітчизняних експертів та вчених фокусують увагу на проблемних аспектах планування на місцевому рівні, які потребують на сучасному етапі їх оцінки, а також усунення існуючих правових колізій та інституційних суперечностей. [3]

Просторовий розвиток і просторове планування на сьогодні означають оптимальну організацію простору (території) з урахуванням його особливостей, характеристик, зв'язків та часових параметрів.

Основними викликами у площині просторового розвитку України слід вважати:

- глобальні виклики (зміни клімату, загрози збереженню ландшафтного та біорізноманіття, вплив процесів глобалізації);
- задекларовану необхідність інтеграції в європейський простір у таких сферах як законодавство, виробництво, торгівля, інвестиції, транспорт, охорона навколишнього середовища, входження в планувальний каркас;
- невідповідність рівня соціально-економічного розвитку і якості життя населення стандартам розвинених західноєвропейських і часто навіть східноєвропейських країн;
- виражену диспропорційність соціально-економічного розвитку регіонів, міст та сільської місцевості за більшістю показників;
- процеси урбанізації і субурбанізації, розвиток приміських зон великих міст;
- занепад значної частини сільських поселень і малих міст;
- високе антропогенне навантаження, надмірний вплив на навколишнє середовище;
- підвищення чутливості ландшафтів до небезпечних природних явищ і процесів;
- проблеми розвитку комунікацій: транспорту і зв'язку;
- неефективне функціонування інституційної складової; недоліки системи територіального планування: недостатня репрезентація екологічної складової, застарілість документації, проблеми впровадження та узгодження з громадами.

Документація з просторового планування покликана юридично закріплювати бачення майбутнього просторового розвитку та використання певної території на всіх рівнях. В основному, така документація містить інформацію про поточну просторову ситуацію: різні зони, ділянки, обмеження, інфраструктура та мережі, розподіл населення та господарської діяльності, а також бачення та проектні рішення майбутнього просторового розвитку.

Основним документом, що регулює відносини у сфері містобудування та територіального планування, є Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 № 3038-VI. Закон визначає три рівні планування: національний, регіональний і локальний. Національному рівню відповідає Генеральна схема територіального планування в Україні, а також схеми планування окремих частин держави. Планування територій на регіональному рівні здійснюється шляхом розроблення схем планування території АР Крим, областей і районів, на місцевому рівні – шляхом розроблення та затвердження генеральних планів населених пунктів, планів зонування територій і детальних планів

територій. Зміст планувальних документів визначено законодавчо Державними будівельними нормами України і представлено картами і пояснювальними текстами. [4]

Нинішня система планування України має достатньо розроблене правове та інституційне підґрунтя, ґрунтується на значному досвіді планувальних робіт, але неодмінно потребує безперервного процесу її вдосконалення та науково-консультативної підтримки документів, що розробляються. Такі кроки дозволять зробити інтеграцію європейських підходів не формальною, а дієвою, крім того, збагатять її національною специфікою. Так, сучасною методологічною основою, запропонованою в Україні, є геопланувальна парадигма, відповідно до якої планування територій розглядається як «цілісний та інтегрований науковий напрям географічних досліджень, що охоплює певні різновиди планувальних робіт за їх змістом та масштабом» та ґрунтується на «сучасних концепціях територіальної організації суспільства, природних каркасів екологічної безпеки територій, систем розселення, територіальних систем виробничої та соціальної інфраструктури, територіальних систем виробництва та обслуговування, територіальних рекреаційних систем, якості життя населення». Серед багатьох переваг парадигми – і запропоноване в її межах поняття «операційних територіальних одиниць», що певною мірою створює потенціал для сприйняття в Україні європейського «place-based approach». [2]

Поряд зі значними напрацюваннями і досягненнями, зрілістю підходів і рішень, українська планувальна система потребує подолання ряду дефіцитів, а також перманентного наукового супроводу. Прийняття Генеральної схеми планування території України стало свого часу проривним кроком і забезпечило цілісність відповідних робіт на всіх рівнях, їх кореляцію з європейськими імперативами. Не менш важливою є повноцінна реалізація Генеральної схеми, що на даний час ускладнено на всіх рівнях, насамперед – на локальному. [5]

Список літератури

1. Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н. Планування розвитку територіальних громад. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування / Асоціація міст України. К., ТОВ «Підприємство «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 256 с.

2. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 5.02.2015 р. № 157-VIII. Законодавство України: сайт. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.

3. Про основи містобудування: Закон України від 16.08.1992 р. № 2780-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992 р. № 52. Ст. 683.

4. Руденко Л.Г., Маруняк Є.О. Ландшафтне планування та його роль у вирішенні завдань сталого просторового розвитку України / Український географічний журнал. – 2012. – № 1. – С. 3-8.

5. Якимчук А.Ю. Просторове планування територій у системі державного управління. Децентралізація влади, проведення реформ в Україні. Сучасний стан та проблеми підготовки кадрів для об'єднаних територіальних громад: мат-ли І Міжнар. наук.-метод. конф. Рівне : Волин. Обереги, 2017. С.138-140.

Кутузова Т.Ю.

кандидат архітектури, доцент

*Херсонський державний аграрний університет,
м. Херсон*

ПРОСТОРОВЕ ПЛАНУВАННЯ МІСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В СТАНДАРТАХ ОСВІТИ: СИСТЕМА ВИКЛАДАННЯ

Викладання академічних форм знання у доповненні громадськими практиками забезпечує дійсну ефективність освіти. Так приформуванні структури дисципліни містобудівного циклу необхідно враховувати сучасні тенденції соціалізації освітнього процесу, які супроводжуються загальним поглибленням освіченості міської спільноти. Акцентування наукових розробок освітян за вимогами реальних потреб територіальної громади надає можливість врахувати регіональні особливості розбудови простору на тлі глобальних тенденцій. Постійне уточнення факторів розвитку архітектурного середовища (предмету просторової розбудови, регламенту життєдіяльності спільноти тощо) може складати основу інвестиційних проєктів, передуючи запиту організацій територіального адміністрування [1].

Враховуючи особливості демографічного та соціально-економічного розвитку міст України, можливо передбачити, що основними напрямками містобудівного циклу дисципліни подальше вдосконалення функціонально-планувальних структур (міст і систем розселення), визначення науково-обґрунтованих заходів щодо реорганізації забудованих територій, систем інженерного обладнання, транспортної інфраструктури, благоустрою та озеленення території.

Просторова зв'язність між планувальними елементами містобудівних систем, яка створена на основі оптимізації їх соціально-економічної взаємодії (соціально-побутових, трудових та виробничих),

надає самодостатнім містобудівним об'єктам засади їх цілісної та стійкої розбудови.

Визначення ключових процесів функціонування об'єктів містобудування потребує дослідження економічних процесів, специфіки соціально-демографічних обставин, екологічного стану, рівня благоустрою та озеленення територій. Залишаються актуальними проблеми організації міського руху і не тільки транспорту, але й пішоходів. Історичні ділянки розпланування потребують переосмислення системи організації транспортних – пішохідних потоків руху у межах щільної мережі міських вулиць.

Прийняття містобудівних рішень в умовах постійного зростання дефіциту матеріальних, фінансових, трудових ресурсів, необхідних для забезпечення стійкого розвитку міст і систем розселення, вимагає удосконалення методології оцінки і визначення проблем, а також методології містобудівного дослідження і проектування. Саме протиріччя між об'єктом, що динамічно розвивається і статистичними формами його відображення в містобудівній документації, які розробляються традиційними методами, стимулює пошуки нових методів прийняття містобудівних рішень [2].

Містобудівне проектування усе більше переходить від методів конструктивного проектування міського середовища до методів наукового проектування, системно-структурного аналізу та моделювання варіантів рішення сучасного стану: функціонально-планувальних елементів і систем; чинників та умов, що визначають його перспективний розвиток; а також конструювання моделей перспективного розвитку.

Виходячи з цього дисципліна „Просторове планування” ґрунтується саме на послідовному розгляді питань інженерно-планувальної організації крупних міських територій різного функціонального призначення з визначенням характеру використання сельбищної та виробничої (у т. ч. зовнішнього транспорту) зони, умов формування ландшафтно-рекреаційної зони, а також - розробки інженерно організаційних систем, комунального господарства, інженерного обладнання та інженерного захисту територій.

Дисципліна «Основи містобудування» передбачає можливість оволодіння технологією прийняття містобудівних рішень, підготовки містобудівної документації, організації моніторингу та застосування сучасних інформаційних технологій, правового забезпечення містобудівної діяльності. Вельми актуальними є також проблеми функціонального зонування території містобудівних систем (регіональних містобудівних систем), раціонального використання територій «проблемних» з точки зору інженерної підготовки та інженерного облаштування.

При деталізації проекту окремої території уточнюється планувальне рішення структурних елементів території житлово-громадської забудови, детальніше визначається промислові райони (виділяються окремі виробництва), пристрої залізничного транспорту, розміщуються заклади обслуговування загальноміського та районного значення, формується система зелених насаджень та інше.

Дисципліна „Дизайн архітектурного середовища” є базовою для вирішення проблем, які деталізують проектні рішення та поглиблюють технічні аспекти їх втілення: експлуатації та утримання елементів території міської забудови, благоустрою та озеленення вуличної мережі, внутрішньоквартальних територій. Функціональне зонування території базується на результатах оцінки природних умов з урахуванням взаємного впливу окремих зон. При визначеному місцеположенні основних функціональних зон здійснюється проектування мережі міських магістралей.

Фахові напрацювання (переваги просторового розвитку міста, містобудівні характеристики історичних ділянок розпланування, вдосконалення композиційних елементів розпланування, паспорти історичних архітектурних пам'яток) становлять засади діалогу освітян з міською громадою. Поширення лекційних майданчиків та дискусійної платформи тематичними виставками, проведення воркшопів та поширення у середовищі архітектурних інсталяцій провокує постійну активність громадян [3].

У процесі формування архітектурно-містобудівного рішення життєвого середовища поєднуються компетенції фахівців багатьох напрямів (інженерні технології, екологія, демографія, соціологія, археологія, географія, топографія, геодезія, інженерна геологія, медицина, математика, кібернетика, прикладна інформатика, методологія системного аналізу), віддзеркалюючи різноманітні аспекти урбаністики, просторового розпланування та дизайну архітектурного середовища.

Список літератури

1. Яценко В.О. Значення системи містобудівного планування в соціально-економічному розвитку територіальних громад Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук.-техн. зб. – К., КНУБА, 2018. – Вип. 50. – с.305-312.
2. Дьомін, О.Д. Міщенко, О.І. Сингаївська. Планування та благоустрій міст; Містобудування та територіальне планування: Наук.-техн. зб. – К., КНУБА, 2009. – Вип. 32. – с.13-30.

3. Петришин Г. П., Любицький Р. І., Сеньковська Я. Т. Наукова робота кафедри у співпраці з містом – площини співпраці та їх ефективність матеріали конференції / відп. за вип. Г.П. Петришин; за ред. Ю.В. Ідак та Я.О. Онуфрив. – Львів: Растр-7. – 2017. с.228-232.

Куракова Л.Г.

ст. викладач

*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон*

Гуліченкова О.М.

*начальник відділу обліку та контролю земельних активів
ТОВ «Астарта Київ»,
м.Київ*

ПРОСТОРОВЕ ПЛАНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ ОТГ, В ТОМУ ЧИСЛІ ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Просторове планування є одним із найважливіших видів діяльності у розвитку сучасного суспільства. Воно йде пліч-о-пліч із стратегічним плануванням громад та країн і за своєю суттю є спробою суспільства впливати на просторовий розподіл людей, їх діяльність та ресурси. Просторове планування є діяльністю в публічному секторі та відбувається на місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівнях.[1]

На місцевому рівні просторове планування покликане визначити пріоритети розвитку та систематизувати процес розвитку ОТГ. Фактично просторове планування - це план розвитку громади, нанесений на просторову основу, тісно пов'язаний зі стратегічним плануванням громади, з перерозподілом земельних ресурсів та їх ефективним використанням.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Земельного кодексу України та інших законодавчих актів щодо планування використання земель» від 17 червня 2020 року № 711-ІХ (набрання чинності відбудеться 24.07.2021р.) запроваджується комплексне просторове планування розвитку території територіальної громади, що є одночасно і містобудівною документацією на місцевому рівні, і документацією із землеустрою. Громади отримують новий інструмент управління територією, в якому враховуються ресурсні можливості території ОТГ. Отже, забезпечується їх реалістичність, а також реалізація програми соціально-економічного розвитку, інвестиційних програм та проектів.

«Комплексний план просторового розвитку території територіальної громади - одночасно містобудівна документація на місцевому рівні та документація із землеустрою, що визначає планувальну організацію, функціональне призначення території, основні принципи і напрями формування єдиної системи громадського обслуговування населення, дорожньої мережі, інженерно-транспортної інфраструктури, інженерної підготовки і благоустрою, цивільного захисту території та населення від небезпечних природних і техногенних процесів, охорони земель та інших компонентів навколишнього природного середовища, формування екомережі, охорони і збереження культурної спадщини та традиційного характеру середовища населених пунктів, а також послідовність реалізації рішень, у тому числі етапність освоєння території»[2].

Комплексний план просторового розвитку території територіальної громади також буде передбачати зонування територій громади за цільовим призначенням: розподіл на зони для ведення сільського господарства, промислового виробництва, забудови, тощо. Логіка такого підходу проста – стратегія розвитку громади має плануватися наперед, для цього необхідно завчасно та на довгострокову перспективу розподілити земельні ресурси. Це буде запобігати хаотичним змінам цільового призначення земельних ділянок на догоду поточним швидкоплинним інтересам. Для того буде потрібне внесення змін в документи комплексного (стратегічного) планування розвитку громади, що буде важко здійснити без їх ретельного та уважного розгляду.

Просторове планування також є платформою, на якій необхідно розглянути, обговорити та збалансувати суперечливі державні та приватні інтереси, пов'язані з розвитком території:

- обґрунтованість та прозорість прийняття рішень щодо забудови та іншого використання територій;
- підвищення інвестиційної привабливості ОТГ;
- обґрунтування розподілу земель за цільовим призначенням.

Практично документація з просторового планування, яка визначає можливості розвитку території (і правила такого розвитку), є основою отримання адміністративних дозволів на здійснення інвестицій у цю територію. Окрім цього, затвердження документації з просторового планування радою громади підвищує почуття стабільності серед мешканців (поінформовані, що може бути і що не може бути побудовано по сусідству), серед землевласників (мають конкретну основу для оцінки їх нерухомості), а також серед інвесторів (отримують чіткі та прозорі правила використання території)[3]

Можливість складання схем просторового планування території громади як інструменту комплексного управління у галузі використання земель громади, встановлення їх призначення, зонування території та

визначення напрямів її збалансованого розвитку дозволить забезпечити сталий розвиток територій з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів; удосконалити управління у сфері містобудівної діяльності та землеустрою; спростить виконання топографо-геодезичних і картографічних робіт для потреб просторового планування; сприятиме розвитку автоматизованих систем управління ресурсами, комплексному збереженню повноцінного життєвого середовища, довкілля та культурної спадщини.

Основні принципи і напрямки планувальної організації та функціонального призначення території об'єднаної територіальної громади визначає схема планування території. Перед тим, як розробити схему планування території, треба проаналізувати існуюче використання території громади. Такий аналіз потребує проведення інвентаризації земель, у т.ч. складання експлікації земельних угідь за власниками та користувачами земельних ділянок ; складання збірного плану земельних ділянок, наданих у власність чи користування, не наданих у власність чи користування, а також які використовуються без правовстановлюючих документів; складання плану розподілу земель за категоріями; складання плану існуючого використання території із встановленням меж обмежень у використанні земель та інше.

Схема просторового планування території громади – це інструмент розумного управління для органів місцевого самоврядування. Завдяки застосуванню геопросторових даних є можливість оперативно приймати рішення щодо забезпечення життєдіяльності громади в будь-якій сфері: освіті, медицині, інженерно-транспортній, санітарно-епідемічному благополуччі, пожежній безпеці тощо. Соціально-економічний розвиток об'єднаних тери-торіальних громад неможливий і без зміцнення місцевого самоврядування та досягнення їх фінансової спроможності. Стратегічне просторове планування території дає можливість створювати й ефективніше залучати інвестиційні програми та проекти.

В рамках реформи об'єднані територіальні громади мають тверді перспективи розпорядитися значними фондами земель сільськогосподарського та іншого призначення, що знаходяться в їх межах.

Це слугуватиме наповненню дохідної частини місцевих бюджетів з однієї сторони, та потребує управління та адміністрування високотехнологічного рівня з другої сторони.

Для органів місцевого самоврядування формування місцевого бюджету є одним із найважливіших питань. При формуванні дохідної частини місцевих бюджетів, можна виділити ключові проблеми щодо земель сільськогосподарського призначення:

- значна кількість мешканців громади, які обробляють земельні паї одноосібно, не сплачують податок на доходи фізичних осіб;

- відсутність у громади повної інформації про наявні земельні ресурси не дозволяє контролювати сплату податку на майно.

Необхідна інвентаризація землі громади, що потребує витрат коштів.

На надходження по платі за землю суттєво впливає розмір земельного податку та ставки орендної плати за землю, які встановлюються рішеннями місцевих рад. Збільшити як надходження земельного податку, так і орендної плати за землю дозволить проведення або поновлення нормативної грошової оцінки земель.

Управління земельними ресурсами передбачає дії направлені на найбільше ефективне та раціональне використання земель як просторового базису, основного засобу виробництва, предмету праці, на розвиток земельних відносин, та потребує використання сучасних підходів і методик щодо формування інформаційної бази про наявні земельні ресурси, запровадження геоінформаційних інноваційних технологій при плануванні територій громад, геоінформаційних систем – як інструменту управління територіями.

Геоінформаційної системи для управління ОТГ - це комп'ютерна система, яка забезпечує збір, підтримку, зберігання, аналіз, видачу та розповсюдження

просторових даних і інформації, та інших пов'язаних з ними даних про об'єкти та процеси на певній території. ГІС є інформаційно-аналітичною системою, що має в основі базу даних та засоби картографічної візуалізації. Дозволяє залучати громадськість до розпорядження землями громади та сприяє прозорості за рахунок загального доступу до повної інформації про територію.

Геоінформаційний ринок в Україні стрімко набирає обертів та представлений – від порівняно недорогих та досить ефективних рішень - пакет Digital, розроблений у державному науково-виробничому підприємстві «Геосистема» (м. Вінниця, Україна) до сучасних глобальних ІТ-рішень - платформи ArcGIS.

Реалізація програми соціально-економічного розвитку, інвестиційних програм та проектів; визначення який бізнес розвиватимуть, які території і для чого будуть потрібні; відкриття ринку земель сільськогосподарського призначення вимагає прозорого механізму прийняття обґрунтованих рішень.

Ефективне просторове планування території ОТГ повинно враховувати державні та регіональні інтереси громади, побажання інвесторів та обґрунтовані рекомендації щодо економічного розвитку населеного пункту та зберігати відповідний баланс з підприємствами і фізичними особами, що наповнюють бюджет.

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

Ефективне та раціональне використання земель сільськогосподарського призначення стає можливим з урахуванням деяких факторів:

- проведення загальної та повної інвентаризації земель територіальної громади;
- оформлення права користування проектними дорогами;
- оформлення відумерлої спадщини;
- оформлення невитребуваних земельних часток (паїв);
- зацікавленість місцевого самоврядування не у продажу з аукціону земельних ділянок сільськогосподарського призначення, а у довгостроковій оренди, що створює відповідний актив для громади.

До повноважень сільських, селищних, міських рад та рад ОТГ щодо податків та зборів належать: встановлення ставок місцевих податків та зборів у межах ставок, визначених Податковим кодексом, у тому числі визначення ставок орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності у відсотках до нормативної грошової оцінки. Проте, розвиток економічного потенціалу громади - це передусім розвиток економіки території, залучення бізнесу та інвестицій у створення нових робочих місць; взаємоузгодження державних, громадських та приватних інтересів під час планування і забудови території. Тому встановлення економічно обґрунтованих розмірів ставок орендної плати, які будуть не обтяжливими для суб'єктів господарювання, сприятиме збільшенню надходжень до місцевого бюджету за рахунок інвестицій у створення нових робочих місць, покращуючи співпрацю та сприяючи партнерству громади, влади та бізнесу.

Список літератури

1. Просторове планування у новому адміністративно-територіальному поділі. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12630>

2. Про внесення змін до Земельного кодексу України та інших законодавчих актів щодо планування використання земель: Закон України від 17 червня 2020 року № 711-IX Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/711-20>

3. Практичний інструментарій управління землями об'єднаних територіальних громад. Проект USAID «Підтримка аграрного і сільського розвитку». URL: https://hromady.org/wp-content/uploads/2018/04/Praktychnyy_instrumentariy_upravlinnya_zemlyamy.pdf

4. Індикатори успішності та їх інструменти в системі управління місцевими громадами. Український інститут майбутнього. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/610/indykatory_cmprsd.pdf

Курильців Р.М.

д.е.н., професор

*Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів*

Марченко А.О.

здобувач вищої освіти

*Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів*

ЗЕМЛЕУСТРІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОСТОРОВОГО ПЛАНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ ГРОМАД

Сьогодні в Україні просторове планування реалізується через містобудівну документацію – Генеральну схему планування території України, що визначає пріоритети та концептуальні розв'язання планування і використання території країни, вдосконалення систем розселення та забезпечення сталого розвитку населених пунктів, розвитку виробничої, соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури, формування національної екологічної мережі [1].

Також міське планування землекористування акумулювало і елементи ландшафтного планування, яке йому не властиве. Це стосується формування екомережі як єдиної територіальної системи, яка утворюється для поліпшення умов для формування та відновлення довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу території України, збереження ландшафтного та біорозмаїття, місць оселення та зростання цінних видів тваринного і рослинного світу, генетичного фонду, шляхів міграції тварин через поєднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища [2].

Поряд з тим, розробляються схеми землеустрою і техніко-економічні обґрунтування використання та охорони земель адміністративно-територіальних одиниць, метою яких є визначення перспективи щодо використання та охорони земель, для підготовки обґрунтованих пропозицій у галузі земельних відносин, організації раціонального використання та охорони земель, перерозподілу земель з урахуванням потреби сільського, лісового та водного господарств, розвитку сіл, селищ, міст, територій оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного призначення, природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення. Основне її завдання - виявлення найбільш ефективного напрямку використання і охорони земельних ресурсів для забезпечення подальшого ефективного розвитку адміністративно-територіальної одиниці [3].

Просторове планування є нині одним із невід'ємних атрибутів управлінської діяльності розвинених країн. Саме завдяки сучасним планам і програмам можливе ефективне використання ресурсів усіх рівнів і видів, забезпечення якості середовища проживання, збереження культурної спадщини, задоволення потреб громади та узгодження індивідуальних запитів [4, с. 22].

У всіх економічно розвинутих країнах планування використання земельних ресурсів являється головним важелем державної земельної політики і регулювання земельних відносин. Територіальне (просторове) планування пов'язане із плануванням розвитку землекористування і територіальним зонуванням. Воно проводиться під девізом «Першочергове служіння суспільним інтересам» на основі державних, регіональних і місцевих планів використання і охорони земель, а також зонування території [5, с. 157].

Просторовому плануванню підлягає вся територія держави, території її областей і районів, території населених пунктів. На кожному рівні розв'язують специфічні притаманні саме цьому рівню завдання.

Сьогодні суттєвою перешкодою для ефективного управління просторовим розвитком громад залишається успадкована Україною із радянських часів система просторового планування, що передбачає паралельне розроблення містобудівної та землевпорядної документації, що значною мірою має спільний предмет регулювання. Це пояснюється тим, що Україна, ставши в 1991 році незалежною державою, отримала у спадок радянську систему адміністративно-територіального устрою, який остаточно сформувався лише у другій половині 60-х років минулого століття. Попри те, що законодавча база здійснення просторового планування території є доволі розвинутою, як бачимо, вона потребує подальшого вдосконалення.

Значними перешкодами на шляху розроблення оновленої містобудівної та землевпорядної документації стає висока вартість виконання топографо-геодезичних та картографічних робіт на територію громади, широке використання "паперових" технологій при підготовці вихідної інформації для просторового планування, недосконалість нормативного забезпечення, а також відсутність належної публічності містобудівної та землевпорядної документації, а також відомостей земельного та інших галузевих та відомчих кадастрів.

У 2014 році, після затвердження Концепції реформування місцевого самоврядування, у нашій країні розпочалися трансформаційні зміни, наслідком яких стало затвердження нового адміністративно-територіального устрою районного рівня та рівня територіальних громад.

В середині 2020 року Україна отримала новий адміністративно-територіальний устрій, який повинен стати територіальною основою для

формування децентралізованої системи просторового планування, що забезпечить максимально ефективно використання суспільних ресурсів, стійке економічне зростання на засадах сталого розвитку, підвищення соціальних стандартів життєдіяльності людей. Реформування адміністративно-територіального устрою вимагає розпочати цей процес із планування базового рівня – територіальних громад.

Тому сьогодні вкрай важливо перейти від існуючого дуального підходу просторового планування землекористування, який не сприяє сталому розвитку громад на новій територіальній основі, до інтегрованого планування просторового розвитку території громади.

Для вирішення цього питання 17 червня 2020 року Верховною Радою України було ухвалено законопроект № 2280 "Про внесення змін до Земельного кодексу України та інших законодавчих актів щодо планування використання земель". Ним, зокрема визначено шляхи врегулювання питань встановлення меж громад, а також формування комплексного просторового планування територій громад, яким скасовується необхідність розроблення декількох, споріднених за змістом, видів містобудівної документації та документації із землеустрою. Також пропонується унормування питань, пов'язаних із затвердженням такої документації, нормування формування електронної картографічної основи для планування території, а також забезпечення реального зв'язку програм соціально-економічного розвитку з документацією з просторового планування.

Слід сказати, що роль землеустрою при формуванні проектної документації із комплексного просторового планування територій громад повинна стати визначальною. Адже, запропонована модель розробки комплексної документації передбачає ряд землевпорядних заходів, а саме:

- визначення меж громади;
- створення схеми сучасного використання земель;
- нанесення на картографічну основу меж режимоутворюючих об'єктів та побудову охоронних зон;
- розробку схеми запланованих заходів щодо раціонального використання та охорони земель території громади;
- схеми перспективного використання земель та організації території громади.

Такий підхід дасть можливість органам місцевого самоврядування здійснювати просторове планування усієї території громади, а також скасовує необхідність розроблення декількох, споріднених за змістом, видів містобудівної документації та документації із землеустрою, що, звичайно позитивно вплине на практику територіального планування землекористування в Україні.

Список літератури

1. Про Генеральну схему планування території України: закон України від 07 лютого 2002 року № 3059-III // Офіційний вісник України. 2002. № 10. 22 березня. С. 146.
2. Про екологічну мережу України: закон України від 24 червня 2004 року № 1864-IV // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 45. 5 листопада. С. 1841.
3. Про землеустрій: закон України від 22 травня 2003 року № 858-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 36. 5 вересня. С. 282.
4. Маруняк Є.О. Територіальне (просторове) планування: зміст, еволюція та основні сучасні напрями / Є.О. Маруняк // Український географічний журнал. 2014. № 2. С. 22-31.
5. Курильців Р.М. Формування та управління екологічно безпечним використанням земель / Р.М. Курильців // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2012. Вип. 4. С. 157-160.

Мацієвич Т.О.

к.е.н., доцент

Херсонський державний аграрно-економічний університет,

м. Херсон

Бабушкіна Р.О.

к.с.-г.н., доцент

Херсонський державний аграрно-економічний університет,

м. Херсон

Іванів М.О.

к.с.-г.н., доцент

Херсонський державний аграрно-економічний університет,

м. Херсон

ЩОДО НАПРЯМКІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ІЗ ВРАХУВАННЯМ ВСТАНОВЛЕНИХ ЗОН ОБМЕЖЕНЬ

Нова законодавча база значно посилила мотивацію до міжмуніципальної консолідації в країні, створила належні правові умови та механізми для формування спроможних територіальних громад сіл, селищ, міст, які об'єднують свої зусилля у вирішенні нагальних проблем.

Згідно Концепції державної політики по досягненню цілі 10.3. «Українці мають реальну можливість впливати на організацію свого

життєвого простору як мешканці спроможних громад» заплановано, що зменшиться кількість громад, що потребують підтримки держави до 30%. Крім того, заплановано реалізацію створення трирівневої системи адміністративно-територіального устрою: громада, район, область [1]. Це сприятиме реалізації ефективної державної політики з надання публічних послуг, упорядкуванню повноважень органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади.

На думку А. Дорош, проблемою вітчизняного просторового планування є те, що воно законодавчо поділяється на містобудівну та землевпорядну діяльність, переважна частка планувальних інструментів належить до містобудівної [2, с.79]. Наприклад, у Польщі прийнятий Закон про ревіталізацію у 2015 році, який сприяв запровадженню нового типу документації – місцевий план ревіталізації. Відповідно до зазначеного закону ревіталізація – це процес виведення з кризового стану zdegradovanih територій, здійснений у комплексний спосіб, шляхом вжиття інтегрованих і територіально сконцентрованих заходів щодо локальної спільноти, простору і економіки, що проводиться зацікавленими сторонами ревіталізації на основі програми ревіталізації гміни. Питання ревіталізації тісно пов'язані з просторовим розвитком територій, які, у свою чергу, регулюються законом про просторове планування [3].

Загально відомо, що основною метою ОТГ є підвищення якості надання публічних послуг – досягається за рахунок того, що більші громади можуть ефективніше надавати відповідні послуги насамперед з огляду на «економію на масштабах» [4]. Адже, від обраної мети формування ОТГ значною мірою залежить інтерпретація спроможності громад як здатності до надання публічних послуг, управлінської спроможності, спроможності до забезпечення демократії участі.

Враховуючи потреби у регулюванні земельних відносин, що зумовлені якісно новим підходом до розвитку процесів землекористування, слід зауважити, що основною відмінністю оновлених норм Податкового кодексу щодо земельного податку є відсутність фіксованих ставок. Адже, Податковий кодекс установлює лише граничні межі ставок земельного податку. Конкретні ставки встановлюватимуться органами місцевого самоврядування за місцем знаходження земельних ділянок. Наприклад, цікавим для України є досвід унітарної країни Польщі. По-перше, чітке розмежування функцій та повноважень між державою та органами місцевого самоврядування, а по-друге, джерелами власних доходів бюджетів гміни є: податок на нерухомість, сільськогосподарський податок, лісовий податок, податок з транспортних засобів, з доходів фізичних осіб, податок на спадщину [5].

Крім того, здійснювана в Україні реформа адміністративно-територіального устрою шляхом розширення місцевого самоврядування на

основі добровільного об'єднання територіальних громад охоплює всі сфери життєдіяльності територіальних громад. Однак, територіальні громади не мають законних підстав отримати землі несільськогосподарського призначення за межами населених пунктів у комунальну власність, що у свою чергу, не відповідає концепту децентралізації [6].

Таким чином, ухвалення законопроекту «Про внесення змін до Земельного кодексу України та інших законодавчих актів щодо удосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин» № 2194 від 01.10.2019 року, призведе до збільшення спроможності територіальних громад. Оскільки, успішний розвиток країни значною мірою залежить від розвитку місцевого самоврядування, зростання місцевої ініціативи та посилення економічної та соціальної спроможності кожної територіальної громади.

Список літератури

1. Міністерство розвитку громад на території України. Концепція державної політики по досягненню цілі 10.3. «Українці мають реальну можливість впливати на організацію свого життєвого простору як мешканці спроможних громад». URL: <https://www.minregion.gov.ua/baselaw/grom-convers/elektronni-konsultatsiyi-z-gromadskisty/kontseptsiya-derzhavnoyi-politiki-ta-plan-z-yiyi-realizatsiyi-po-dosyagnennyu-tsili-10-3->
2. Дорош А.Й Нові підходи до територіального планування в Україні з врахуванням децентралізаційних процесів та досвіду Австрії. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2016. № 3. С.78-85.
3. Горблюк С. Правові засади та практика застосування ревіталізації у польських містах/ С. Горблюк // Національна академія державного управління при Президентові України. - № 2. – 2019. – С. 26-36.
4. Swianiewicz, P. (2002). Size of local government, local democracy and efficiency in delivery of local services – International context and theoretical framework?. In: Swianiewicz, P. (Ed.). Consolidation or fragmentation? The size of local governments in Central and Eastern Europe. URL: http://pdc.ceu.hu/archive/00006908/01/LGI_Consolidation-or-fragmentation_2002.pdf
5. Ruśkowski E., Salachna J. (2015) Finanse lokalne po akcesji. Warszawa: Wolters Kluwer Polska Sp., 2 wyd. 2015. 272 s.
6. Бабушкіна Р.О., Мацієвич Т.О. Оцінка ефективності використання земель ОТГ із врахуванням встановлених зон обмежень. Вісник Тернопільського національного економічного університету, 2020. Вип. 4(98). С.25-34.

Михайлюк В.І.

д.г.н., професор

*Одеський державний аграрний університет,
м. Одеса*

Каравель В. Г.

здобувач вищої освіти

*Одеський державний аграрний університет,
м. Одеса*

АКТУАЛІЗАЦІЯ МІСТОБУДІВНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Стратегія розвитку населених пунктів - це соціальна, економічна і екологічно збалансована діяльність органів місцевого самоврядування, спрямована на створення їх економічного потенціалу, повноцінного життєвого середовища для сучасного та наступних поколінь на основі раціонального та ефективного використання наявних ресурсів.

Обов'язковою умовою планування територій громад є наявність плану зонування і містобудівної документації - законодавчо затверджених текстових та графічних матеріалів, якими регулюється планування, забудова й використання територій. Мета цих документів полягає у обґрунтуванні довгострокової стратегії планування та забудови території. Розробка містобудівної документації і впровадження її в діяльність органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади - шлях до сталого розвитку територій, адже будь-які програми розвитку населених пунктів повинні бути узгоджені з містобудівною документацією.

Основною містобудівною документацією, що визначає принципи вирішення розвитку, планування, забудови й іншого використання території населених пунктів та розробляється і затверджується в інтересах територіальної громади з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів є генеральний план. Строк дії генерального плану населеного пункту не обмежується, а зміни до нього можуть вноситися не частіше, ніж один раз на п'ять років тим органом місцевого самоврядування, який його затверджував, при потребі можливе дострокове внесення змін за результатами містобудівного моніторингу.

На основі генерального плану міста розробляється план зонування території - це вид містобудівної документації місцевого рівня, який розробляється на основі генерального плану населеного пункту (у його складі, або як окремий документ) з метою визначення умов та обмежень використання території для містобудівних потреб у межах визначених зон [2].

Зонінг встановлює функціональне призначення, вимоги забудови територій, ландшафтної організації. Зміст зонінгу визначається з урахуванням містобудівних особливостей у сфері містобудування та архітектури. Рішення на розробку приймає відповідний орган місцевого самоврядування адміністративно – територіального утворення.

Зміна цільового призначення земельної ділянки, передача земельних ділянок із земель державної або комунальної власності у власність чи користування фізичним особам для містобудівних потреб забороняється у разі відсутності плану зонування території [1]. Відсутність цих документів порушує конституційні права громадян щодо прав розпорядження, користування та володіння земельними ділянками.

Відповідно статистики міністерства розвитку громад та територій України станом на друге півріччя 2020 року, усі обласні центри, міста обласного та районного значення забезпечені містобудівною документацією, але актуальність цих даних складає 38%, так як розроблення документації проводилося ще за радянської влади. Приблизно така ж ситуація з селищами міського типу, 96,3% забезпечені генеральними планами, але актуальними є тільки 17%. Незадовільною залишається ситуація забезпечення містобудівною документацією сільських населених пунктів. Таким чином у 73,5% сільських населених пунктів є генеральні плани, проте тільки 11% можна вважати актуальними [2].

В даний час оновлення чи створення генеральних планів потребують:

- Обласні центри – 1;
- Міста обласного значення – 27;
- Міста районного значення – 97;
- Селища міського типу – 406;
- Сільські населені пункти – 23850.

На наш погляд причинами такої ситуації є:

1. Відсутність спеціалістів у новостворених громадах;
2. Відсутність фінансування на розробку документації;
3. Знехтування важливості містобудівної документації.

Така статистика є негативною, особливо за умов реформи децентралізації, коли об'єднані територіальні громади за відсутності містобудівної документації позбавляються можливостей збільшення місцевого бюджету за відсутності інвестиційної привабливості; створення умов поживавлення економічної активності; ефективного використання нерухомого майна, земель. Тобто виникла проблема, яку потрібно негайно вирішувати.

Забезпеченість актуальною містобудівною документацією населених пунктів дасть ряд позитивних можливостей (рис. 1).

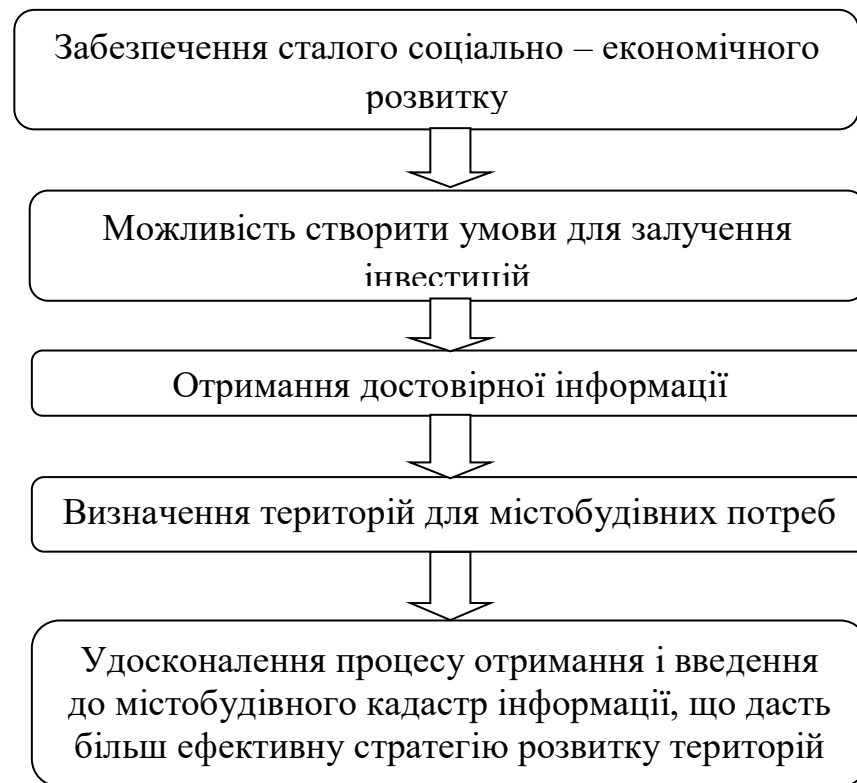

Рис. 1. Можливості, які надає актуальна містобудівна документація

Стратегія базується на баченні майбутнього та містить стратегічні цілі, які визначають шляхи розвитку громади.

Стратегія розвитку населених пунктів спрямовується на залучення інвестицій задля забезпечення громади новими робочими місцями, внаслідок чого буде збільшуватись чисельність населення й бюджет. Однак, за відсутності генерального плану та плану зонування території неможливо навіть щось побудувати в межах територій підпорядкованим населеним пунктам.

На нашу думку рішення містобудівної документації мають лежати в основі прийняття рішень, щодо розпорядження земельними ресурсами. Так як при відсутності документації, органи місцевого самоврядування можуть отримати дохід від землі, використовуючи лише її обмежену кількість, а при її наявності, якою визначено найбільш ефективно перспективне використання землі, можна говорити вже про додану вартість землі.

Список літератури

1. Закон України "Про регулювання містобудівної діяльності" від 01.04.2018 №121/15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>
2. Міністерство розвитку громад та територій України: стан забезпечення містобудівною документацією територій та населених пунктів. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/building/city-build/mistobuduvannya-ta-planuvannya-teritoriy/stan-zabezpechennya-mistobudivnoyu-dokumentatsiyeyu-teritoriy-ta-naselenih-punktiv-ukrayini-za-2019-rik/> (дата звернення 25.02.2021)

Смоленська Л. І.

старший викладач

Одеський державний аграрний університет,

м. Одеса

Толоконніков А.К.

здобувач вищої освіти

Одеський державний аграрний університет,

м. Одеса

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОСТОРОВОГО ПЛАНУВАННЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Реформою децентралізації 2014 року передбачений ряд змін в існуючому законодавстві з приводу передачі значних повноважень та перерозподіл формування бюджету. Головною метою реформи є саме передача повноважень органам місцевого самоврядування, а також реорганізацію існуючих районів шляхом зменшення їх кількості в кожній з областей країни. Задля втілення даної концепції, постає питання про просторове планування територій. Просторове планування відіграє значну роль у формуванні сучасного суспільства, воно тісно пов'язане зі стратегічним плануванням громад. Цей процес передбачає зміни у місцевому плануванні з урахуванням усіх можливих показників. Враховуючи необхідність забезпечення новостворених об'єднаних територіальних громад якісною та своєчасно розробленою документацією з просторового планування, слід оцінити його сучасне інституційне забезпечення, оскільки це дасть змогу мінімізувати існуючі земельні, будівельні конфлікти та сприятиме залученню інвестиційних проектів, досягнення стратегічних цілей та покращення рівня якості життя населення.

Нижче приведена схема рівнів просторового планування[2].

Рис. 1. Рівні просторового планування

Виходячи з рисунку 1, нами було розглянуто нинішній стан планування на кожному з чотирьох адміністративних рівнів.

Національний рівень охоплює усю країну, він представлений у вигляді генеральної схеми планування території України. У 2002 році ця схема, а також Закон України «Про генеральну схему планування території України» були прийняті та затверджені. Враховуючи те, що дана документація розробляється на 25 років, вона ще є дійсною, але в зв'язку з постійним розвитком суспільства вона вимагає дострокової розробки нової документації з урахуванням поточних змін в геополітичній ситуації.

Регіональний рівень представляє собою схему планування території області. Ця схема призначена для обґрунтування довгострокової стратегії планування, забудови та іншого використання території. Метою є створення та підтримка сприятливого життєвого середовища в усіх сферах життєдіяльності. Виходячи з даних міністерства розвитку громад та територій України, схеми планування території у 23 областях країни розроблені після 2010 року (окрім Київської, дата якої становить 1988 рік), що дає досить перспективний розвиток території.

Субрегіональний рівень в свою чергу знаходиться на досить низькому рівні. Це зумовлено тим, що дані про деякі райони взагалі відсутні, тобто програма планування взагалі не розроблялась для них ніколи. Друга ж частина схем планування була розроблена та затверджена до 1992 року, згідно чого вона не є актуальною на сьогоднішній день.

Місцевий рівень, виходячи з нинішніх реалій можна поділити на дві категорій: населені пункти, що не є частиною чинних ОТГ та територіальні громади.

Загалом місцевий рівень представляється генеральним планом населеного пункту. Знову ж, згідно даних міністерства розвитку громад та територій України, близько 12000 населених пунктів, не мають не яких відомостей, а друга частина (близько 14000), мають генеральні плани датовані до 1992 року [1].

Об'єднані територіальні громади в свою чергу, після прийняття закону №2280, який регламентує встановлення типу документації з просторового планування для територій об'єднаних територіальних громад, а також визначає правову базу для громад. До прийняття цього закону громади не мали уявлення про обсяг робіт з просторового планування, який потрібно було виконати. Деякі ОТГ на основі Державних Будівельних Норм розробляли схеми просторового планування як окремий документ, а деякі – як схему планування територій району. Повноцінному виконанню даних робіт завадила нестача коштів, в наслідок чого тільки невелика частина громад розробили та затвердили ці документи.

Завдяки реформі децентралізації, територіальної реформи та вдосконалення законодавства (закон №2280) наша країна знаходиться на етапі створення нової системи просторового планування, яка відповідає сучасним потребам і викликам, але не дивлячись на кожен з нових рівнів адміністративного поділу вимагає втручання, за для вирішення деяких прогалин.

На нашу думку, перш за все питання потрібно вирішувати на загальнодержавному рівні, тобто національному. Нижче представлений рисунок, на якому зазначені можливі шляхи вирішення даних проблем.

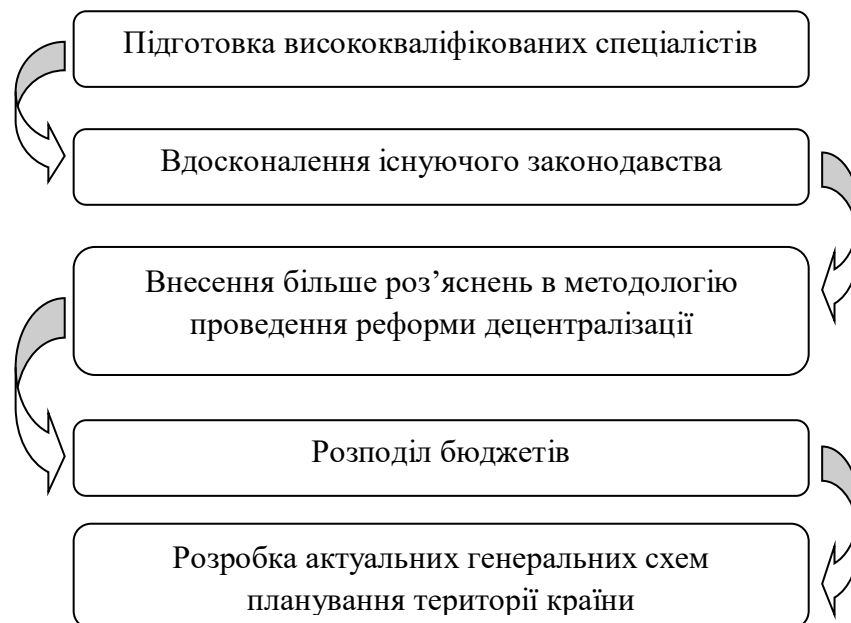

Рис. 2. Шляхи вирішення проблем просторового планування території на національному рівні

Також нижче на рисунку 3 представлені можливі вирішення проблем на місцевому рівні (рівні ОТГ).

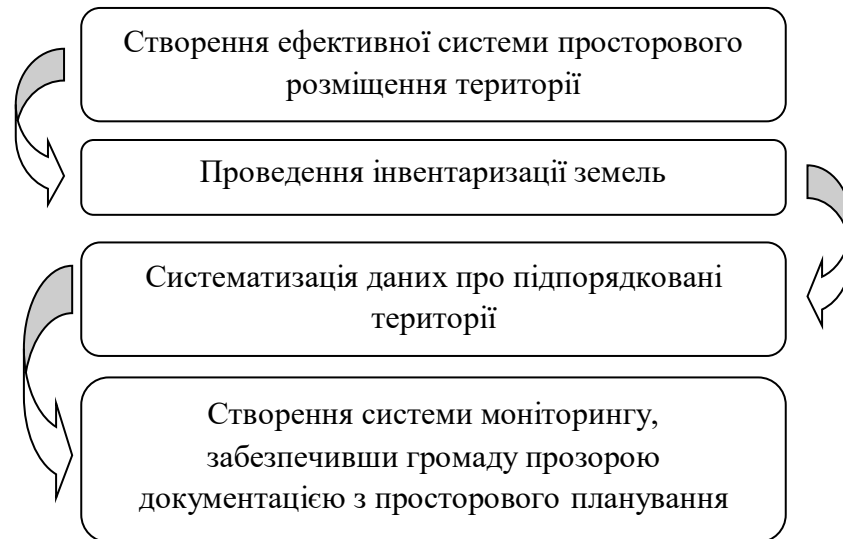

Рис. 3. Шляхи вирішення проблем просторового планування території на місцевому рівні

Просторове планування тісно пов'язане зі стратегічним плануванням громад, тому це питання вимагає негайного вирішення. Змінивши місцеве планування з урахуванням усіх можливих показників та забезпечивши територіальні громади якісною і своєчасно розробленою документацією з просторового планування, можна досягнути стратегічних цілей та покращити рівень якості життя населення. В умовах децентралізації передусім розробки документації з просторового планування потребує місцевий рівень, адже наразі йде активне створення об'єднаних територіальних громад.

Список літератури

1. Лошакова Ю., Бутенко Є. Стале землекористування та його оцінка: світові тенденції. *Землеустрій, кадастр та моніторинг земель*. №1.2020. С. 23.
2. Мартин А.Г., Гунько Л.А., Колганова І.Г. *Планування розвитку територій*. Київ.: ДП. «Компринт», 2015. 276 с.

Мосора Л. С.

к.держ.упр., доцент

Івано-Франківський національний технічний

університет нафти і газу,

м. Івано-Франківськ

Буртик В. І.

здобувач вищої освіти

Інститут гуманітарної підготовки та державного управління, Івано-Франківський національний технічний

університет нафти і газу,

м. Івано-Франківськ

АНАЛІЗ СФОРМОВАНИХ ОТГ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Процес децентралізації в Україні розпочався досить давно, ще 2014 р. Однак, впродовж шести років, до 2020 р. відбувався процес добровільного об'єднання громад завдяки якому утворилось тільки 982 ОТГ з площею 232932 км² (38,58% від загальної площі країни) і населенням 11073773 особи (26,37% від загальної чисельності країни). Це досить незначні масштаби, враховуючи такий тривалий період впровадження процесу децентралізації.

Завдяки ухваленню 12 червня 2020 р. Кабінетом Міністрів України 24 розпоряджень щодо визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад, відбулося формування ОТГ по всій Україні. В результаті у державі було створено 1469 об'єднаних територіальних громад. Відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Івано-Франківської області» (2020 р.) визначено адміністративні центри та затверджено території територіальних громад Івано-Франківської області згідно з додатком [1].

Так, відповідно до даного Розпорядження, на території Івано-Франківської області сформовано 62 ОТГ, зокрема по новостворених районах: Верховинському – 3; Івано-Франківському – 20; Калуському – 13; Коломийському – 13; Косівському – 5; Надвірнянському – 8. За кількість сформованих ОТГ Івано-Франківська область серед інших областей України займає 11 місце, що становить 4,22% від загальної кількості ОТГ держави. Менше ОТГ сформовано у Волинській (54 ОТГ), Донецькій (46 ОТГ), Кіровоградській (49 ОТГ), Луганській (26 ОТГ), Миколаївській (52 ОТГ), Полтавській (60 ОТГ), Сумській (51 ОТГ), Тернопільській (55 ОТГ),

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

Харківській (56 ОТГ), Херсонській (49 ОТГ), Хмельницькій (60 ОТГ), Чернівецькій (52 ОТГ), Чернігівській областях (57 ОТГ) [2].

Якщо до 2020 р. в області було сформовано 39 ОТГ, то наприкінці 2020 р. їх разом стало 62 ОТГ. 39 ОТГ займали площу 4018,0 км², що становило 28,6% від загальної площі області та мали населення 712658 осіб, тобто 52,09% від загальної чисельності області. Найбільше ОТГ було сформовано у Коломийському районі (9 ОТГ), Тисменицькому районі (5 ОТГ) та Надвірнянському районі (4 ОТГ).

За типом громади розрізняють сільські, селищні та міські об'єднані територіальні громади. Відповідно до зазначеного критерію в області сформовано 15 міських, 23 селищних і 24 сільських ОТГ. Детальна інформація представлена в таблиці 1.

Таблиця 1.

Розподіл ОТГ Івано-Франківської області

За типом громади, кількість		Кількість рад, що об'єднались		Площа		Населення	
Сільська	24	1-5	24	До 200 км ²	34	До 10 тис.	26
Селищна	23	6-15	32	201-300 км ²	14	Від 10 до 30 тис.	27
міська	15	16 і >	6	301 і >	14	30 тис. і >	9

З таблиці 1 видно, що у 24 ОТГ об'єднались від 1 до 5 рад. По 2 ради об'єднали 6 ОТГ з 3 районів області, по 3 ради – 4 ОТГ з 3 районів області, по 4 ради – 6 ОТГ з 5 районів області та по 5 рад – 8 ОТГ з 4 районів області. 32 ОТГ об'єднали від 6 до 15 рад: по 6 рад – 10 ОТГ з 3 районів області, по 7 рад – 2 ОТГ у 2 районах області, по 8 рад – 2 ОТГ з 2 районів області, по 9 рад – 5 ОТГ з 3 районів області, по 10 рад – 2 ОТГ з 2 районів області, по 11 рад – 5 ОТГ з 5 районів області, по 12 рад – 2 ОТГ з 2 районів області, по 13 рад – 2 ОТГ з 1 району області, по 14 рад – 2 ОТГ з 2 районів області, 18 рад – 1 ОТГ, по 19 рад – 2 ОТГ з 1 району області, 21 – 1 ОТГ, 27 рад – 1 ОТГ, 36 рад – 1 ОТГ (рис. 1).

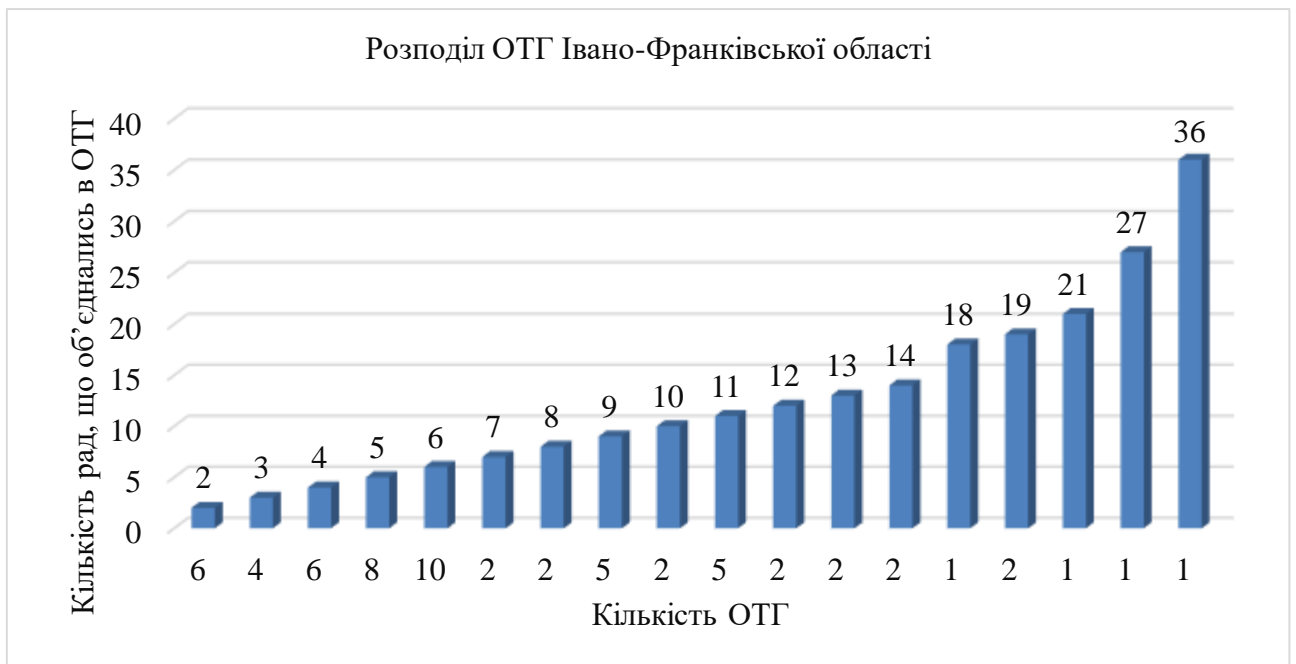

Рис. 1 Розподіл ОТГ за кількістю об'єднаних рад в Івано-Франківській області

Найбільшою за кількістю об'єднаних рад (36) є Рогатинська міська об'єднана територіальна громада. За площею дана громада займає 652,6 км², що становить 4,64% від загальної площі області. За площею громади розподілені таким чином: до 200 км² – 34 ОТГ, від 201 до 300 км² – 14 ОТГ, від 301 км² ще 14 ОТГ. Серед 34 ОТГ з найменшою площею 19 ОТГ сільські, 13 ОТГ селищні, 2 ОТГ міські (по районах їх формування: Івано-Франківський – 12 ОТГ; Коломийський – 9 ОТГ; Надвірнянський – 3 ОТГ; Калуський – 7 ОТГ; Косівський – 3 ОТГ). Серед 14 ОТГ площею 201-300 км²: 1 ОТГ сільська, 6 ОТГ селищні, 7 ОТГ міські (по районах їх формування: Івано-Франківський – 5 ОТГ; Коломийський – 2 ОТГ; Надвірнянський – 3 ОТГ; Калуський – 3 ОТГ; Косівський – 1 ОТГ). Серед 14 ОТГ з площею більше 300 км² 4 ОТГ сільські, 4 ОТГ селищні, 6 ОТГ міські (по районах розподілу: Івано-Франківський – 3 ОТГ; Коломийський – 2 ОТГ; Надвірнянський – 2 ОТГ; Калуський – 3 ОТГ; Косівський – 1 ОТГ; Верховинський – 3 ОТГ).

Відзначимо, що за населенням є досить багато ОТГ, де населення до 10 000 осіб, від 10000 до 30000 осіб мають також 27 ОТГ і більше 30000 осіб в 9 ОТГ Івано-Франківської області. Фактично, серед цих 9 ОТГ всі є міськими ОТГ сформованими у містах, що були колись районними центрами в області. За населенням найбільшою є Івано-Франківська, Калуська, Коломийська, Долинська та Городенківська ОТГ.

Отже, процес децентралізації в Україні, зокрема в Івано-Франківській області до 2020 р. був досить повільним, оскільки передбачав добровільне об'єднання. З 2020 р. цей процес перейшов в активну фазу і

для тих громад, що не об'єднались набув обов'язкового характеру. Завдяки процесу децентралізації вся територія Івано-Франківської області розподілена між 62 ОТГ, які утворені на території 6 нових районів.

Список літератури

1. Децентралізація дає можливості. URL: <https://decentralization.gov.ua/newgromada>

2. Провизначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Івано-Франківської області : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.06.2020 р. № 714-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-viznachennya-administrativnih-centriv-ta-zatverdzhennya-teritorij-teritorialnih-gromad-ivano-frankivskoyi-oblasti-714-120620>

Смоленська Л. І.

старший викладач

Одеський державний аграрний університет,

м. Одеса

Данілець І. М.

здобувач вищої освіти

Одеський державний аграрний університет,

м. Одеса

СТАН ФОРМУВАННЯ ОТГ В МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Опираючись на інтереси жителів, політика України у сфері місцевого самоврядування передбачає передачу органам місцевого самоврядування від органів виконавчої влади частину повноважень, управління ресурсами. Законодавча база реформи почала формуватися у 2014 році. В цілому основні зміни за реформою децентралізації приведені у рисунку 1.

Рис. 1. Головні зміни за умов децентралізації

Реалізація реформи розпочалась ще в середині 2015 року, але перші об'єднані територіальні громади в Миколаївській області сформувалися на початку 2016 року. Таким чином на кінець 2016 року, утворилося 19 громад, які включили в себе 51 колишні селищні ради. Тенденція росту створення об'єднаних територіальних громад наглядно демонструє рисунок 2, який наведено нижче:

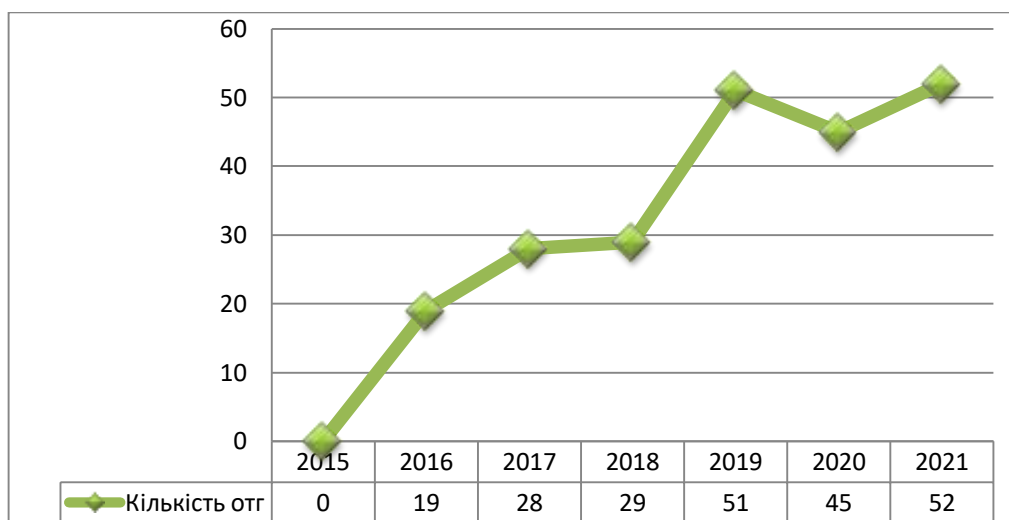

Рис. 2. Динаміка приросту ОТГ 2015-2021 рр. на території Миколаївської області

Також нами було складено та проаналізовано таблицю діючих об'єднаних територіальних громад в Миколаївській області станом на 01.01.2021 року (див. табл.1).

Таблиця 1

Перелік діючих об'єднаних територіальних громад в Миколаївській області, станом на 01.01.2021

Назва громади	Кількість рад, що об'єдналися	Площа ОТГ, кв. км.	К-ть населення	Назва громади	рад, що об'єдналися	Площа ОТГ, кв. км.	К-ть населення
1	2	3	4	5	6	7	8
Арбузинська ОТГ	5	430,3	10382	Куцурубська ОТГ	4	365,8	7685
Баштанська ОТГ	9	761,8	22198	Мигіївська ОТГ	1	395,1	8374
Березанська ОТГ	10	882,2	13796	Миколаївська ОТГ	2	316,6	480080
Березнегуватська ОТГ	15	1259,5	19344	Мішково-Погорілівська ОТГ	4	129,2	7248
Благодатненська ОТГ	7	404,4	5792	Мостівська ОТГ	3	425,6	4508
Братська ОТГ	10	707,5	12122	Нечаянська ОТГ	3	403,9	4286
Бузька ОТГ	4	313,3	5392	Новобузька ОТГ	6	449,3	18516

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8
Веселинівська ОТГ	11	906,7	17896	Новомар'янівська ОТГ	7	422,9	5007
Веснянська ОТГ	6	348,3	8810	Новоодеська ОТГ	3	618,8	17581
Вільнозапорізька ОТГ	5	367,1	5606	Олександрівська ОТГ	5	287	9126
Вознесенська ОТГ	2	91,1	35796	Ольшанська ОТГ	2	244,8	9148
Володимирівська ОТГ	4	347,1	3427	Очаківська ОТГ	5	135,3	14740
Воскресенська ОТГ	5	326,9	15113	Первомайська ОТГ	6	390,4	9493
Врадіївська ОТГ	12	801,4	16836	Прибужанівська ОТГ	5	280,1	71160
Галичинівська ОТГ	4	309,6	7581	Прибузька ОТГ	3	366,4	7803
Горохівська ОТГ	5	298,1	7360	Привільненська ОТГ	5	299,8	5089
Доманівська ОТГ	7	728,8	14850	Радсадівська ОТГ	3	466,5	4172
Дорошівська ОТГ	4	357,3	5528	Синюхинобрідська ОТГ	7	146	5845
Єланецька ОТГ	12	1015,6	14863	Снігурівська ОТГ	9	342,9	23454
Інгульська ОТГ	6	478,4	8553	Софіївська ОТГ	5	636,4	5729
Казанівська ОТГ	14	1002,6	15113	Степанівська ОТГ	6	426,5	9004
Кам'яномостівська ОТГ	6	329,7	7453	Сухоєланицька ОТГ	5	706,7	4876
Коблівська ОТГ	6	396,8	7859	Чорноморська ОТГ	3	350,6	5374
Костянтинівська ОТГ	16	467,6	9782	Шевченківська ОТГ	9	516,7	14565
Кривоозерська ОТГ	6	812,8	23825	Широківська ОТГ	2	216,3	3467
Куцурубська ОТГ	4	365,8	7685	Южноукраїнська ОТГ	3	156,2	42499

Таким чином, наразі Миколаївщина налічує 52 діючі громади, які охоплюють площу в 23641 км. кв., порівняно з 24598 км.кв. загальною площею області (тобто 91% території знаходиться в підпорядкуванні громад). Територіальні утворення вмістили в себе колишні 307 селищні ради.

Дані громади отримали більше можливостей, повноважень, а також ресурси, за для реалізації проектів розвитку різних інфраструктур, таких як: ремонт та розвиток дошкільних, шкільних навчальних закладів; налагодження старих та нових систем освітлення вулиць; закупавання новітнього обладнання з потреб громади, та інше.

Проаналізувавши результати реформи та викладеного матеріалу, ми виділили наступні позитивні моменти на прикладі громад Миколаївської області:

- Бюджети громад перевелися на прямі відносини з державним бюджетом, завдяки їх урівноваженню з містами обласного значення;

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

- В 2016 року з державного бюджету існуючим об'єднаним територіальним громадам передбачається на розвиток інфраструктури спеціальна субвенція у розмірі 1 млрд. гривень. Ці кошти розподілилися на 160 громад, 19 з яких знаходиться в Миколаївській області;

- Громадам були передані функції державної архітектурно-будівельної інспекції, які пов'язані з введенням в експлуатацію об'єктів будівництва.

Список літератури

1. Децентралізація Миколаївська область: загальна інформація.
URL: <https://decentralization.gov.ua/areas/0512> (дата звернення 26.02.2021)

Мосора Л.С.

к.держ.упр., доцент,

Івано-Франківський національний технічний

університет нафти і газу,

м. Івано-Франківськ

Книгиницький В.В.

здобувач вищої освіти

Івано-Франківський національний технічний

університет нафти і газу,

м. Івано-Франківськ

Коцеловська Н.Б.

здобувач вищої освіти

Івано-Франківський національний технічний

університет нафти і газу,

м. Івано-Франківськ

ОСНОВНІ ШЛЯХИ ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДІ ДО УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕСІВ ГРОМАД

Молодь може бути активною, брати участь в управлінських та соціально-економічних процесах; може планувати, розробляти та реалізовувати цікаві ідеї, які сприятимуть розвитку як окремих громад, так і держави в цілому. В той же час, частина молоді може бути пасивною, що часто негативно позначається на місцевому самоврядуванні. З метою визначення зацікавленості молоді в управлінських та соціально-економічних процесів в громадах України та рівня їх залучення в ці процеси, нами проведено соціологічне опитування серед молоді.

В опитуванні взяла участь молодь у віці: 14-17 р. – 40 осіб (12,2%); 18-24 р. – 211 осіб (64,3%); 25-35 р. – 77 осіб (23,5%), загалом 328 осіб. Розподіл за такими віковими групами відбувався з урахуванням норм Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (1993 р.) [4] та Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми «молодь України» на 2016-2020 рр.» (2015 р.) [5]: 14-17 років – неповнолітня молодь, 18-24 роки – молодь, 25-35 років – зріла молодь. Таким чином, основна частина молоді, яка взяла участь в опитуванні – це молодь 18-24 років, яка формується, визначається зі своєю подальшою професією, досліджують світ у різних аспектах.

Окрім того, зазначимо, що респонденти проживають в 95 ОТГ плюс м. Київ, що становить 6,6% від загальної кількості сформованих ОТГ України. Найбільша кількість молоді, що взяла участь в опитуванні з Івано-Франківської, Сумської, Тисменицької, Маріупольської та Херсонської ОТГ (рис. 1).

Рис. 1. Перелік ОТГ від яких участь в опитуванні взяла найбільша кількість респондентів

Відповідь на питання «На Вашу думку, з якого віку молодь повинна починати цікавитись питаннями місцевого самоврядування?» відображено на рис. 2.

Рис. 2. Діаграма розподілу респондентів щодо відповіді на питання «На Вашу думку, з якого віку молодь повинна починати цікавитись питаннями місцевого самоврядування?»

Діаграма наводить нам дані про те з якого віку, на думку наших респондентів потрібно цікавитись справами органів місцевого самоврядування. Згідно цих даних ми бачимо, що переважає думка, що цим питанням потрібно починати цікавитись з молодшого віку, а саме 14-17 р. за це проголосували 159 осіб (48,5%) опитаних, що показує хороший результат. Також значна частина респондентів вважає, що оптимальним є вік 18-24 р. – 144 особи (43,9%). Це саме той вік, коли в людини формуються погляди на життя і вона починає розуміти, як повинна виглядати її громада. Найменший відсоток опитаних людей – 25 (7,6%) обрали третій варіант – 25-35 р. На нашу думку в такому віці вже потрібно вдаватися до активних дій на благо своєї громади, а не тільки починати цікавитись діяльністю ОМС. Зазначимо, що такий вибір зробили: 1 особа – 14-17 р.; 16 осіб – 18-24 р.; 8 осіб – 25-35 р.

Відповідь на питання «Чи хотіли б Ви брати активну участь в соціально-економічному житті Вашої громади та розвивати Вашу громаду?» відображено на рис. 3.

Рис. 3. Діаграма розподілу респондентів щодо відповіді на питання «Чи хотіли б Ви брати активну участь в соціально-економічному житті Вашої громади та розвивати Вашу громаду?»

Як ми бачимо, то більша частина опитаних молодих людей 188 осіб (57,3%) бажає брати участь в соціально-економічному житті громади, що свідчить про високу зацікавленість цих людей до справ їхньої ОТГ. Крім того, 41 особа (12,5%) зазначила, що уже трудиться на благо громади. Проте, третина опитаних – 99 осіб (30,2%), не цікавиться справами громади і не бажає брати участі в її розвитку, що насправді створює погану тенденцію та приклад для іншої молоді.

Зазначимо, що реальна участь молоді в житті держави починається з досягнення вісімнадцятирічного віку, коли вони отримують виборче право. Крім участі у виборах молодь може брати участь в обговоренні законопроектів та звертатись в центральні та місцеві органи влади, ініціювати проведення конференцій, круглих столів та інших заходів з обговоренням різних аспектів реалізації державної політики.

Молодь може брати участь у місцевих виборах у різний спосіб: бути обраним головою або депутатом до сільської, селищної, міської ради; працювати у дільничній виборчій комісії як член комісії, офіційним представником партії, блоку в територіальній виборчій комісії; бути офіційним спостерігачем; бути довіреною особою кандидата в міські, селищні, сільські голови або кандидата в депутати; самостійно обирати за кого проголосувати на виборах. Окрім того, відповідно до Закону України «Про державну службу» [1] молодь 18 років, яка відповідає вимогам, що зазначені в даному законі, може зайняти посаду в органах державної влади; відповідно до Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» [3] - посаду в органах місцевого самоврядування.

Однак, активна участь молоді у соціально-економічному та політичному житті громади може відбуватись й іншими шляхами: участь у діяльності інститутів громадянського суспільства (в різноманітних громадських організаціях, зокрема і молодіжних); участь в молодіжних радах, парламентах, форумах, комітетах та інших структурах, як традиційний спосіб участі в прийнятті рішень; участь у консультаціях з молоддю в процесі підготовки управлінських рішень, щоб висловити свою позицію з приводу тієї чи іншої проблеми, внести пропозиції щодо її вирішення; членство в політичних партіях, радах, групах за інтересами; організація форумів для обговорення актуальних проблем; підпис петицій; створення тематичних груп в соціальних мережах. Вплинути на прийняття важливих рішень молоді громадяни можуть, подавши заяву, скаргу, претензію чи клопотання до відповідних органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади відповідно до Закону України «Про звернення громадян» [2]. Якщо подивитися, скільки молодих людей реально залучені до класичних форм участі, стає зрозумілим, що їх кількість неухильно знижується. Але це аж ніяк не означає, що молодь втрачає інтерес до участі у вирішенні суспільних справ. З нашого опитування видно, що більшість молодих людей хочуть брати участь і впливати на рішення, що приймаються суспільством, але водночас, є досить багато молоді, яка не розуміє, яким саме чином можна впливати на такі рішення.

Список літератури

1. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
2. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 07.06.2001 р. № 2493-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text>
4. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України від 05.02.1993 р. № 2998-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text>
5. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми «молодь України» на 2016-2020 рр. : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.09.2015 р. № 1018-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1018-2015-%D1%80#Text>

Петренко О.Я.

к. е. н., доцент

Харківський національний аграрний університет

ім. В.В. Докучаєва,

м. Харків

РОЛЬ ЗЕМЛЕУСТРОЮ У РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАНЬ ОТГ

Невпорядкованість у плануванні розвитку системи землекористувань, веденні землеустрою в об'єднаних територіальних громадах, відсутність механізмів їх реалізації веде до прийняття неефективних управлінських рішень стосовно раціоналізації землекористувань на території громад та порушення екологічної безпеки життєзабезпечення людей. У цьому контексті безпосередня участь громад в управлінні земельними та іншими природними ресурсами, плануванні розвитку системи землекористувань у межах її території за нинішніх децентралізаційних процесів набуває особливого значення.

Законодавча неврегульованість питань встановлення меж, розроблення схем та проектів землеустрою єдиного земельно-ресурсного простору об'єднаних територіальних громад, сільських, селищних, міських рад, проектів землеустрою щодо формування масивів земель сільськогосподарського призначення, які дозволили б запровадити ландшафтну організацію території, є на даному етапі одним із серйозних недоліків впровадження повсюдності місцевого самоврядування, формування раціональної системи землекористування, створення екологічно збалансованих ландшафтів. Разом з тим, тільки заходи із землеустрою, передбачені документацією із землеустрою, дозволяють здійснювати роботи щодо раціонального використання та охорони земель, формування та організації території об'єкта землеустрою з урахуванням їх цільового призначення, обмежень у використанні та обмежень (обтяжень) правами інших осіб (земельних сервітутів), збереження і підвищення родючості ґрунтів тощо, а саме здійснювати земельні поліпшення, що збільшують вартість земельних ділянок, а відповідно і надходження в бюджет ОТГ [1].

Кожна новоутворена громада повинна мати власні пріоритети розвитку та власну систему цінностей стосовно управління земельно-ресурсним потенціалом у межах своєї території. Проте у цих спільнот є чимало складностей пов'язаних із управлінням земельними та іншими природними ресурсами, плануванням розвитку системи землекористувань у межах територіальної правосуб'єктності.

Об'єднані територіальні громади позбавлені можливості приймати управлінські рішення через відсутність у них інформації про права на землю та інші природні ресурси, їх потенціал, стан використання та охорони. Недоступною є інформація з геопросторових даних, оскільки розрізнена між галузевими відомствами.

Повноцінне забезпечення ОТГ інформацією можливе у випадку створення єдиної національної інфраструктури геопросторових даних України, яка б поєднувала просторові, статистичні та адміністративні дані стосовно всіх природних ресурсів у відповідних галузях, онлайн-доступу до них та створення електронних інформаційних сервісів [2, с. 38]. Цією інформацією, за потреби, зможуть скористатися всі: суспільство, інвестор, бізнесові структури, фахівці, проектні організації, державні та місцеві органи влади, об'єднані територіальні громади і громадяни.

Визначення перспективної організації використання та охорони земельних та інших природних ресурсів у межах території ОТГ набуває пріоритетного значення, оскільки із зачаткуванням децентралізаційних процесів з'явився новий об'єкт землеустрою – об'єднані територіальні громади.

Значущою перешкодою в економічному розвитку ОТГ є невстановлені межі цих спільнот та населених пунктів. На сьогодні встановити межі ОТГ неможливо, оскільки їх не визнано суб'єктом адміністративно-територіального устрою за Конституцією України. Існуючі межі населених пунктів громади не відповідають юридично встановленим межам, оскільки житлова і громадська забудова нині здебільшого вийшла за межі населених пунктів.

Відсутність меж не тільки істотно ускладнює діяльність органів місцевого самоврядування, а й призводить до порушення положень земельного законодавства при розпорядженні землями, зменшення грошових надходжень до місцевих бюджетів, що, у свою чергу, призводить до конфліктних ситуацій, що відображується на неадекватності використання земель у межах територій громад.

Для усунення зазначених проблем потрібно:

1) внести зміни до Закону України «Про землеустрій» запровадивши розроблення «проекту землеустрою щодо визначення, встановлення меж території об'єднаної територіальної громади»;

2) урегулювати на законодавчому рівні, що підставою для встановлення (зміни) меж населеного пункту має бути план земельного господарського устрою (просторовий план розвитку території), а не Генеральний план населеного пункту;

3) спростити процедуру встановлення та зміни меж населених пунктів на території об'єднаної громади;

4) розробити план меж рад, щовходять у територію об'єднаної територіальної громади[3].

Не менш важливо урегулювати питання, пов'язані з використанням пожегозахисних лісосмуг, які не знаходяться в користуванні лісгосподарських підприємств на території ОТГ.

З 1 січня 2019 року набрав чинності закон, що вирішує питання колективної власності на землю, вдосконалення правил землекористування в масивах земель сільгосппризначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні[4].

На законодавчому рівні встановлено правовий статус земельних ділянок під пожегозахисними лісовими смугами як земель сільськогосподарського призначення. Передбачено й можливість передачі земельних ділянок під ними в користування фізичним та юридичним особам за умови збереження, відновлення та утримання насаджень. Лісосмуги віднесено до земель сільгосппризначення і врегульовано їх передачу в оренду. Об'єднані територіальні громади зможуть створювати комунальні підприємства і закріпляти лісосмуги в постійне користування.

Реалізація положень закону дасть змогу припинити їхнє безконтрольне розорювання та незаконне вирубування. Оптимальний спосіб збереження таких лісосмуг, на думку експертів, — можливість надавати їх в оренду, бо окремі господарські підрозділи місцевої влади для обслуговування таких лісосмуг навряд чи створюватимуть.

З огляду на це, потрібно сформувати земельні ділянки комунальної форми власності в межах та за межами населених пунктів ОТГ та зареєструвати на них право комунальної власності. Така процедура є підставою для розроблення земельпорядної документації з визначенням подальшого використання пожегозахисних лісосмуг.

Більшість проблемних питань, пов'язаних із управлінням земельними та іншими природними ресурсами, плануванням системи землекористування у межах територій громад, є наслідком неефективної системи державного управління, яка слабо адаптована до здійснення децентралізаційних процесів у сфері земельних відносин та недооцінює ролі землеустрою як ключового регулюючого інструменту в цьому процесі.

Пропонується запровадити у практику земельпорядної діяльності розроблення таких видів прогнозно-планувальної документації:

1) Програма використання та охорони земель та інших природних ресурсів на території громади;

2) Схема землеустрою і ТEO використання та охорони земель на території громади;

3) Схема просторового розвитку системи землекористувань інженерної інфраструктури на території громади;

4) Планпросторового розвитку системиземлекористувань на територіїгромади[3].

Згідно Постанови КМУ про «Деякі заходи щодо прискорення реформ у сфері земельних відносин», яка запускає механізм повноцінної передачі земель сільськогосподарського призначення всім без виключення територіальним громадам нашої держави, Державній службі з питань геодезії, картографії та кадастру необхідно забезпечити:

1) прискорення проведення інвентаризації земель сільськогосподарського призначення державної власності;

2) передачу земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності у комунальну власність відповідно до статті 117 Земельного кодексу України;

3) передачу у комунальну власність земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності, включених до переліків земельних ділянок, права на які виставляються на земельні торги, після оприлюднення результатів земельних торгів та укладення договорів оренди (емфітевзису) таких земельних ділянок відповідно до статті 117 Земельного кодексу України;

4) передачу у комунальну власність земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності, щодо яких надано дозволи на розроблення документації із землеустрою[5].

Ця постанова Уряду є наступним етапом для реалізації процесу передачі земель на місця, до якого Держгеокадастр проводив підготовку протягом останнього часу.

Законопроект, зокрема, встановлює чіткий механізм порядку встановлення і фіксування у Державному земельному кадастрі меж громад.

Органи місцевого самоврядування отримують повноваження змінювати цільове призначення земельних ділянок приватної власності. Також органи місцевого самоврядування, згідно законопроекту, матимуть повноваження затверджувати детальне планування території за межами населених пунктів.

Законопроект пропонує, крім іншого, і відмовитися від існування спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин, із передбаченням існування натомість центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері кадастрової діяльності та геопросторових даних.

Список літератури

1. Управління земельними ресурсами в умовах децентралізації влади: Збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції (Херсон, 06-07 березня 2018 року). – Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2018 – 143 с. <http://www.ksau.kherson.ua/files/konferencij>
2. Інфраструктура геопросторових даних в Україні: стан та методологічні проблемизаконодавчого регулювання / О. П. Дишлик, А. Й. Дорош, А. В. Тарнопольський, Є. А. Тарнопольський // Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. – № 1. – 2018. – С. 33–43.
3. Ключовароль землеустрою у плануванні розвитку системи землекористувань у межах територіальних громад/ О. С. Дорош, В. А. Фоменко, Д. М. Мельник // Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. – № 2. – 2018. – С. 22–32.
4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні»[https:// zakon. rada. gov.ua](https://zakon.rada.gov.ua) > .
5. Деякі заходи щодо прискорення реформ у сфері земельних відносин. Постанова КМУ від 16.11.2020 р. № 1113 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [https:// www. kmu.gov.ua/npas/deyaki-zahodi-shchodo-priskorennya-reform](https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-zahodi-shchodo-priskorennya-reform-u-sferi-zemelnih-vidnosin-i161120-1113) -u-sferi-zemelnih-vidnosin-i161120-1113

Петрова А.Т.

к.т.н., доцент

Херсонський аграрно-економічний університет,

м. Херсон

АРХІТЕКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ СІЛЬСЬКИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

Проектування сільських населених пунктів та реконструкція існуючих сільських поселень являє важливу окрему галузь містобудування. Містобудівна діяльність суспільства в сільських населених пунктах об'єднаних територіальних громад спрямована на створення матеріально-просторового середовища для максимально комфортної життєдіяльності людини.

Проектна розробка всієї містобудівної документації конкретного регіону, або тільки окремого поселення ґрунтується на підставі багатьох досліджень інженерно-вишукувальних (геодезичних , геологічних, сейсмічних та ін.), технічних, соціально-економічних, екологічних,

демографічних та інших проблем конкретного життєвого середовища. Архітектурна система просторового проектування населених місць, їх планування, забудова, благоустрій, екологія та інше створюється з урахуванням всіх цих багатьох чинників.

Просторове проектування архітектури сільських територій об'єднаних територіальних громад та їх реконструкція передбачає реалізацію заходів, що визначають формування та розвиток функціональної та архітектурно - планувальної структури населених місць згідно з демографічними, соціальними, економічними та природно-екологічними умовами в наш час відбувається ефективно та якісно виключно на базі великих можливостей сучасних інформаційних технологій.

Особливе значення в розробці схеми планування території ОТГ приділяється збереженню та збагаченню оточуючого середовища та природного ландшафту місць поселення. З цією метою перш за все пропонується розробити ландшафтний план території для формування збалансованого використання всіх природних ресурсів регіону відповідно до місцевих умов.

Створення ландшафтного плану забезпечить насамперед збереження навколишнього середовища це об'єкти заповідного фонду, ліси, поля, заплави річок, об'єкти водного фонду, розташовані на території об'єднаної територіальної громади, що сприятиме поліпшенню якості умов життя населення.

Відповідно до ландшафтного плану визначається розвиток стратегії рекреаційних територій, їх обсяг та будівництво закладів відпочинку, облаштування спортивних та паркувальних майданчиків, кемпінгів, парків, скверів та інших об'єктів зеленого будівництва для загального користування.

Окремою темою в процесі планування території ОТГ передбачається збереження фрагментів пам'яток архітектури на території та історичних, національних, етнічних і культурних традицій населення регіону. [3]

Процес просторового проектування та реконструкції сільських територій передбачає обов'язкове створення на цих територіях соціальної, інженерної та транспортної інфраструктури. Це означає, що необхідно чітко визначити розміщення будівництва житлових будівель мешканців села з урахуванням додаткових господарських приміщень та земельних ділянок для ведення особистого сільського господарства. Крім того, треба планувати розміщення на території населеного пункту цивільних будівель, виробничих площ, складських приміщень, культурних та інших об'єктів, в тому числі передбачити зони відпочинку та оздоровлення населення.

Проектування сучасних поселень та реконструкція існуючих не можливо без розгалуженої системи інженерних споруд водопостачання та

водовідведення. Це можуть бути централізовані водопровідні мережі та індивідуальні системи водопостачання з водозабірними свердловинами, розташованими на присадибних ділянках, при цьому споруджуються каналізаційні очисні системи локального або загального призначення.

Концепція сталого розвитку об'єднаних територіальних громад передбачає реформування місцевого самоврядування та територіальної влади в Україні. У зв'язку з цим діючий на цей час Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» пропонується додатково доповнити розробленням схеми просторового планування території об'єднаної територіальної громади. Така пропозиція в державній регіональній політиці в країні дає можливість розширити повноваження та можливості органів місцевого самоврядування. На місцевому рівні пропонується враховувати в розробку генерального плану ОТГ зміни та корективи для задоволення інтересів громадян поселення в усіх сферах життєдіяльності та створення сприятливого життєвого середовища.

На територіях об'єднаних територіальних громад мають бути ділянки для розміщення виробничих об'єктів підприємств з виробництва та переробки сільськогосподарської продукції, складські приміщення цих підприємств, санітарно-захисні зони інших промислових підприємств, а також об'єкти державного спецпризначення (наприклад, для військових потреб).

Для місцевого населення об'єднаної територіальної громади вкрай необхідно якісно спланувати транспортну інфраструктуру. Це мережа АТП, їх споруд і обладнання (гаражі, майстерні) для внутриміського, зовнішнього, приміського, та позаміського транспортного сполучення. При необхідності в деяких випадках враховується можливість прокладання транспортної магістралі державного значення. Для комфортної життєдіяльності місцевого населення особливе значення має проектування розгалуженої внутрішньої вулично-дорожньої транспортної мережі, а також передбачення шляхів для населення, що працює на промислових підприємствах, розташованих як на території ОТГ так і за її межами.

Просторове проектування нових та реконструкція існуючих населених місць пропонує збалансування інтересів як державних, так і приватних, органічно пов'язаних з розвитком території об'єднаної територіальної громади.

При плануванні розвитку нових сільських населених пунктів та реконструкції існуючих поселень в країні належить дотримуватись Державних стандартів України (ДСТУ) [1] та окремого їх стандарту - це Державні будівельні норми (ДБН) з питань планування і забудови сільських поселень «Планування і забудова сільських поселень» ДБН Б.2.4[2].

Організаційно-методичні документи Державних будівельних норм обов'язкові для виконання всіма державними, кооперативними і громадськими підприємствами, організаціями і установами, незалежно від форм власності та відомчого підпорядкування, які здійснюють проектування, будівництво і благоустрій на території сільських населених пунктів, а також для фермерських (селянських) господарств та індивідуальних забудовників.

При розміщенні нового будівництва необхідно передбачити максимальне використання існуючого будівельного фонду і зелених насаджень, дбайливо використовувати землю. В процесі будівництва створити умови, що виключають забруднення навколишнього ґрунту, повітряного басейну, джерел водопостачання, дотримуватись санітарно-захисних, зооветеринарних і протипожежних вимог. Це сприятиме уникненню скупчення забудови, та покращує санітарний стан поселень ОТГ.

Заняття територій під нові поселення потребує відповідного обґрунтування та оформлення процедури відведення земельної ділянки за установленим порядком на підставі Державного земельного кадастру. При наявності на території поселення промислових запасів корисних копалин місце їх залігання виділяється в спеціальну зону у відповідності до земельних законів України.

Перспективи розвитку кожного сільського населеного пункту незалежно від чисельності жителів визначаються місцем, яке він займає у системі розселення об'єднаної територіальної громади, територіальної організації промислового та сільськогосподарського виробництва і соціальної інфраструктури. При цьому враховуються плани перспективного розвитку сільськогосподарських та промислових підприємств, їх виробнича спеціалізація, їх транспортна інфраструктура на території ОТГ.

Просторове планування території ОТГ складається у тісному зв'язку з громадою, власниками земельних ділянок, землекористувачами, природоохоронними спілками та всіма іншими зацікавленими мешканцями поселень та організацій.

Список літератури

1. Державні стандарти України (ДСТУ) з відповідними змінами
2. Державні будівельні норми (ДБН)
<https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn>.
3. Посібник з питань просторового планування національного проекту «Децентралізація». Автори: Т.Криштоп, Р.Рись, Л.Кошелюк. Київ, 2019. <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/347/1.pdf>

Секція 3. ФОРМУВАННЯ КАРТОГРАФІЧНОЇ ОСНОВИ ОТГ

Булишева Д.В.

к.е.н., доцент

Одеський державний аграрний університет,

м.Одеса

Толмачевський В.С.

здобувач вищої освіти

Одеський державний аграрний університет,

м.Одеса

БЕЗПЛОТНІ ЛІТАЛЬНІ АПАРАТИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КАРТОГРАФУВАННЯ І МОНІТОРИНГУ ЗЕМЕЛЬ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Розвиток будь-якої країни потребує взаємоузгодженої роботи адміністративно-територіальних утворень за економічним, соціальним та екологічним векторами.

На шляху до вдосконалення адміністративно-господарського та економіко-правового механізмів розвитку в Україні триває процес децентралізації шляхом формування та вибудовування шляхів сталого розвитку об'єднаних територіальних громад як добровільного об'єднання жителів кількох сіл, селищ, міст, що мають єдиний адміністративний центр. За даними Міністерства розвитку громад та територій України [1] наразі у нашій країні налічується 1469 територіальних громад у порівнянні з відповідним кількісним показником – 11694 до 2020 року. Вищевказане свідчить про значні зрушення у сфері оптимізації адміністративно-територіального устрою, але означає про необхідність негайного узгодження стану розвитку та перспективних напрямків використання територій, що можливе в результаті постійного моніторингу та забезпечення інтерактивного картографування новоутворених громад. В цьому аспекті найсучаснішим та найефективнішим механізмом забезпечення картографування територій та її моніторингу є знімання території за допомогою безпілотних літальних апаратів (БПЛА) та подальша обробка результатів і отримання ортофотопланів. Отримання і використання в дослідницьких цілях аерознімків з БПЛА стало можливим з початку 1990-х завдяки появі цифрових фотокамер, популярність БПЛА викликана легкою маневреністю, мобільністю, оперативністю, низькою вартістю і можливістю використання корисного навантаження для отримання даних надвисокої роздільної просторової здатності. На

сучасному етапі розвитку технології БПЛА, вийшли на рівень, коли кожна людина маючи підготовку в управлінні БПЛА може використовувати їх для своїх цілей. Одна з цілей використання безпілотних літальних апаратів є спостереження за територіями об'єднаних територіальних громад, в тому числі сільськогосподарських земель, які потребують постійного моніторингу стану та планування розвитку.

Спектр застосування безпілотних літальних апаратів в аграрному секторі не обмежений, але при нинішньому стані нормативно-правового забезпечення щодо використання повітряного простору виконання польотів має певні обмеження [2]. Але відповідно до вимог Правил використання повітряного простору, польоти безпілотних повітряних суден масою до 20 кг включно виконуються без подання заявок на використання повітряного простору, без отримання дозволів на використання повітряного простору, без інформування органів управління Повітряних Сил Збройних Сил України та органів об'єднаної цивільно-військової системи організації повітряного руху України, органів Державної прикордонної служби України, органів обслуговування повітряного руху та відомчих органів управління повітряним рухом, за умови дотримання певних вимог щодо заборони перетинання державного кордону, встановлених заборон на територіях, перетинання меж злітно-посадкових смуг аеродромів, прямої видимості польоту, максимальної висоти польоту та швидкості руху безпілотного повітряного судна.

Впровадження БПЛА актуальне з економічної та технічної сторони саме в сільському господарстві як галузі, де наука і техніка не «стоїть на місці».

В аграрному секторі застосовуються безпілотні літальні апарати роторного типу його конструктив дозволяє виконувати різні завдання.

БПЛА в сільському господарстві можуть виконувати такі завдання:

- оцінювання зростання сільськогосподарських культур;
- ведення моніторингу стану посівів;
- раціональне внесення добрив
- прогноз урожайності сільськогосподарських культур;
- інвентаризація сільськогосподарських угідь;
- планування посівних робіт;
- оцінка схожості сільськогосподарських рослин;
- контроль якості збору врожаю;
- ведення екологічного моніторингу угідь;
- охорона посівів від пожеж і крадіжок;
- побудова 3D моделей фермерського господарства [3,4].

БПЛА в аграрному секторі є ефективним засобом враховуючи відносно не високу їх вартість та можливість придбання окремими організаціями у власність. Враховуючи, що станом на 1 жовтня 2020 р.

кількість фермерських господарств в яких може використовуватися БПЛА в Україні налічувала 47,6 тис.[5], відповідне обладнання (особливо у порівнянні з коштовними та складними у використанні геодезичними приладами), є дієвою альтернативою.

На думку науковців,[4] впровадження БПЛА в сільському господарстві зустрічає декілька проблем:

1. Недостатня кваліфікація в управлінні.

Людина яка використовує БПЛА має пройти необхідний курс в управлінні.

2. Нерентабельне використання БПЛА в межах невеликого фермерського господарства.

3. Ціна обладнання для особистого використання та невелика кількість спеціалізованих організації які можуть виконувати роботи на БПЛА.

На нашу думку друга та третя проблеми можуть бути знівельовані шляхом об'єднання зусиль та цілей декількох сусідніх фермерських господарств, особливо в умовах децентралізаційних процесів, а перша – шляхом вдосконалення власних навичок, або замовленні робіт у спеціалізованих геодезичних організацій, яким також доцільно проводити відповідні роботи з використанням БПЛА як джерела більшої інформації та менших затрат часу в процесі виконання відповідних сільськогосподарських процесів щодо дослідження стану земель.

Аналізуючи процес обробки даних за результатами знімання БПЛА, варто зауважити, що в цілому, процес обробки будь-яких даних дистанційного зондування, отриманих з повітря складається з етапів попередньої обробки, фотограмметричної обробки і подальшого дешифрування. Однак, кожен вид зйомки має свої особливості (Рис.1).

В результаті вищевикладених дій технологія отримання цифрової моделі місцевості зводиться до побудови полігональної моделі в програмних пакетах фотограмметричної обробки (Agisoft Photoscan, Pix4D, UAVMaster), яка прив'язується до наземних опорних точок. Потім хмара щільних точок і полігональні моделі редагуються і обробляються в геоінформаційних програмних пакетах, в яких створюється цифрова модель рельєфу.

Таким чином, при використанні БПЛА у користувацьких цілях можна отримати знімки території, при подальшому вдосконаленні навичок, або замовленні робіт у відповідних геодезичних організацій – цифрову модель місцевості.

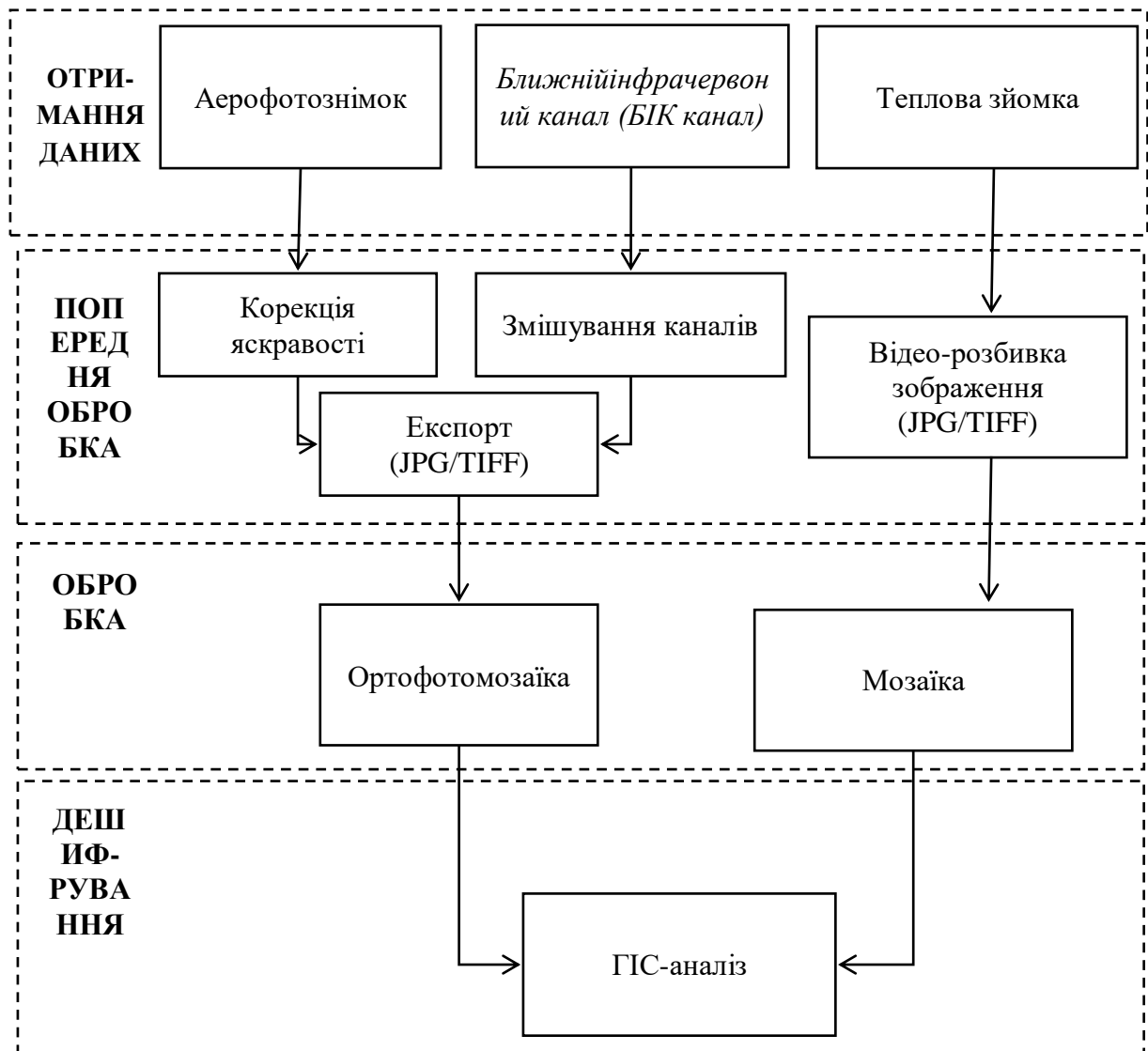

Рис. 1. Схема обробки даних з БПЛА

Враховуючи результати досліджень, можна зауважити, що сільське господарство в цілому потребує інноваційних технологій для безпеки в місцях де відбувається шкідливий вплив на здоров'я людини. БПЛА може використовуватися в різних галузях сільського господарства, є ефективним інструментом моніторингу стану земель та планування їх розвитку, але потребує вдосконалення механізм впровадження їх використання у діяльність окремих приватних структур та одночасного узгодженого і контрольованого картографування територій.

Список літератури

1. Остапенко П., Перхалюк Р., Бончковський О., Остапенко С. Атлас адміністративно-територіального устрою України. Новий районний поділ та територіальні громади: 2020. Київ, 2020. 56 с.
2. Про затвердження Авіаційних правил України «Правила використання повітряного простору України»: Наказ Державної авіаційної служба України міністерство оборони України від 11.05.2018. № 430/210. Офіційний вісник України. 2018. № 78. стор. 181. стаття 2608.
3. Старинець О.Г. Використання дронів у діяльності підприємств аграрної сфери. Економіка та управління підприємствами. 2019. №43. С.116-119.
4. Юн Г.М., Мединський Д.В. Застосування безпілотних летальних апаратів у сільському господарстві. Наукоємні технології № 4 (36), 2017. С.335-340.
5. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Казімір І.І.

к.б.н., доцент

Чернівецький національний університет у імені Юрія Федьковича,

м. Чернівці

Соколова Д.О.

здобувач вищої освіти

Чернівецький національний університет у імені Юрія Федьковича,

м. Чернівці

ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ ЗЕМЕЛЬ ЯК МОЖЛИВИЙ ШЛЯХ ПЕРЕХОДУ ДО ТРИВИМІРНОГО КАДАСТРУ

Право власності поширюється не тільки на поверхневий шар, але й напростір, що знаходиться над та підповерх нею ділянки нависоту і глибини, необхідні для зведення та обслуговування житлових, виробничих та інших будівель і споруд. Наразі, законодавчим підходом, визначено, що об'єктом права власності є частина земної поверхні у вигляді площини фіксованого розміру з визначеним місцезонаштуванням. В такому випадку, повноцінне використання земельної ділянки чи об'єкта нерухомості стає неможливим, що обумовлює потребу пошуку шляху поступового переходу до тривимірності.

Зарубіжний підхід ООН встановлює земельну ділянку, не як площину, а в горизонтально-вертикальному вимірі. В дослідженні «Керівні принципи щодо одиниць нерухомого майна та їх ідентифікаторів, а також щодо їх значення для забезпечення ефективного адміністративного управління землею та землеустрою на державному рівні» (ЕСЕ/НВР/135), підготовленому в 2002 р. Європейською економічною комісією ООН, мова йде про «третій вимір» земельної ділянки. Вважається, що земельна ділянка – це не лише горизонтальна площа, але і шар простору на і під земельною ділянкою.

Закономірно, що із збільшенням щільності населення на урбанізованих територіях практично пропорційно зростає і кількість земельних спорів. Виправлення помилок у державному земельному кадастрі і переважно зводиться до залучення судових експертиз. Однак, статті 158-161 Земельного кодексу встановлюються специфічний порядок (який майже не зазнав практичного застосування) позасудового врегулювання спорів щодо меж земельних ділянок, що перебувають у власності і користуванні громадян, органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади з питань земельних ресурсів.

З 1 січня 2013р. в Україні відкрито доступ до Національної кадастрової системи. Одним з важливих елементів якої є публічна кадастрова карта.

Створення продукту національного масштабу, і виконання безпрецедентної за масштабами роботи в короткі строки, які наявність численних недоліків ведення кадастру не могли незначитися на її якості та повноті.

Відкриваючи публічну кадастрову карту, можна бачити численні пропуски, однак це зовсім неозначає, що в цих місцях земля немає власника. У межах населених пунктів на таких ділянках часто побудовано будинки, у власників є на руках первинна документація. Але таким державним актам не присвоєно кадастрових номерів, оскільки воно оформлювалися в основному до 2004р., без прив'язки до загальнодержавної системи координат. У сільській місцевості пропущені ділянки – це в основному наділи, отримані при розпаюванні земель колгоспів і радгоспів, а також землі особистих селянських господарств. Їх власники або невстигли, або не виявили бажання щодо винесення своїх наділів в натуру та виготовлення відповідної проектної документації.

На сьогодні Державною службою України з питань геодезії, картографії та кадастру здійснюються заходи із виправлення помилок, які містяться в ДЗК. На публічній кадастровій карті України створено окремий інформаційний шар «Ділянки з помилками геометрії», який відображає земельні ділянки, що мають перетини з іншими земельними ділянками (рис. 1).

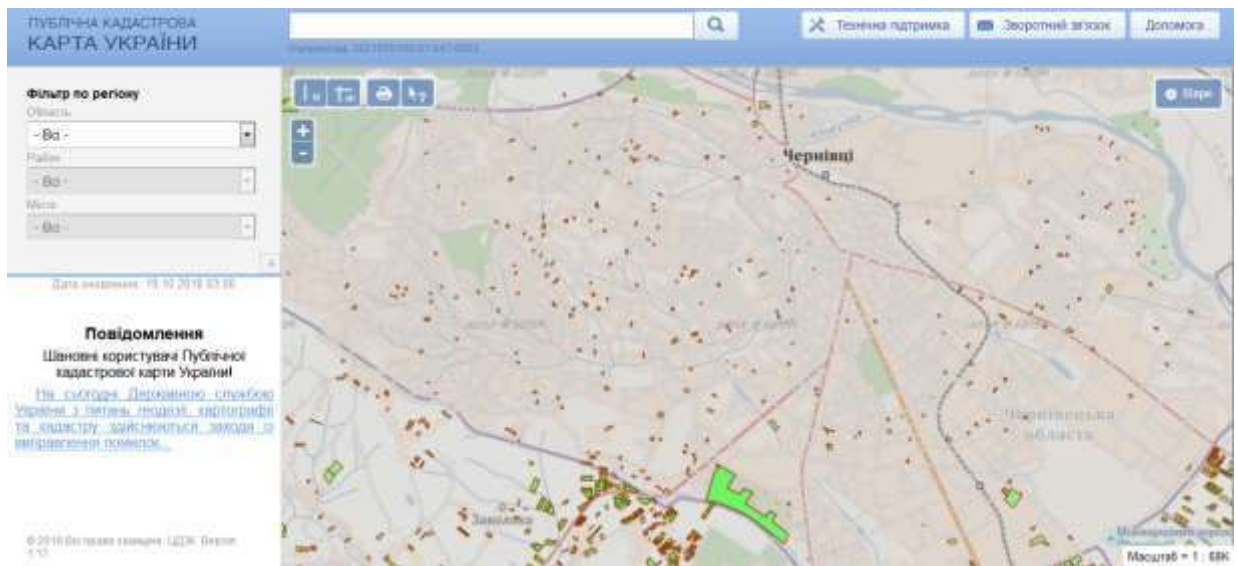

Рис. 1. Фрагмент території м. Чернівці з помилками геометрії земельних ділянок

Неоднозначною є ситуація, коли землевпорядник виконує топографічне знімання меж земельної ділянки у повній відповідності до чинних інструкцій, а згодом виконує топографічні роботи і на сусідній земельній ділянці. Будь-які топографічні вимірювання супроводжуються похибками, тому накладання або розриви між ділянками є неминучими (рис. 2а).

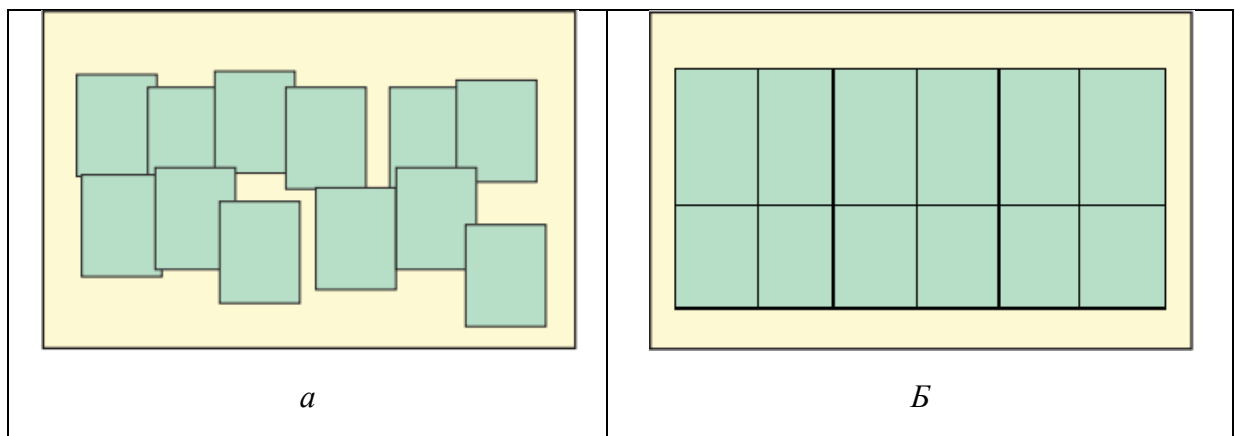

Рис. 2. а – земельна ділянка; б – земельно-кадастрове покриття (за даними [1])

Цього можна уникнути, якщо топографічні знімання виконувати одночасно єдиним масивом. По суті справи, це означає перехід від сутності «земельна ділянка» до сутності «сукупність земельних ділянок» як єдиного цілого земельно-кадастрового покриття. Саме розуміння того, що

сукупність земельних ділянок – єдине ціле, дозволяє дійти логічного висновку: кінцевою метою виконання топографо-геодезичних робіт з інвентаризації земель є формування суцільного земельно-кадастрового покриття на всю територію. Характерною ознакою такого покриття є повна узгодженість меж земельних ділянок без розривів та накладань (рис.2б).

Якщо застосовувати *підходи системотехніки*, то в цьому випадку саме земельно-кадастрове покриття можна розглядати як систему, тобто множину елементів – земельних ділянок, що перебувають у певних відношеннях і зв'язках та утворюють цілісність і єдність. Практична реалізація можлива двома підходами: класичним та системним.

Класичний реалізує середньовічний принцип «хто перший, той правий». Натомість системний підхід передбачає послідовний перехід від загального до часткового, побудову складної системи з урахуванням факторів та можливостей, пропорційних їх вагомості на всіх етапах дослідження, тобто, в даному випадку – проведення суцільної інвентаризації.

Одним із кроків спрямованих на усунення «пропусків», земельних спорів та помилок геометрії може стати проведення вибіркової інвентаризації. Слід зауважити, що заходи із суцільної інвентаризації внаслідок недостатнього бюджетного фінансування, історично так і не були здійснені.

Державна інвентаризація земель в сучасних умовах покликана вирішити такі основні задачі:

- 1) забезпечити повноту відомостей про всі земельні ділянки, кадастрові зони, квартали, адміністративно-територіальні утворення в межах України у державному земельному кадастрі;
- 2) забезпечити валідацію наявних семантичних та картографічних відомостей про земельні ділянки, сто воно яких державою зареєстровано правовстановлюючі документи;
- 3) забезпечити виявлення та реєстрацію обмежень у використанні земель (територіальних зон) навколо існуючих режимоутворюючих об'єктів.

Недосконалість нормативно-правового забезпечення цього процесу, однак визначає на підставі ст. 35 Закону України «Про землеустрій», що інвентаризація проводиться з метою встановлення місця розташування об'єктів землеустрою, їхніх меж розмірів, встановлення кількісних та якісних характеристик земель і т. ін. Отже, вона потребує здійснення топографо-геодезичних вишукувань, які є одним із п'яти її основних етапів [2].

Власне, інформаційною основою таких вишукувань і повинні стати матеріали помилок геометрії (рис. 1). В камеральних умовах можна обчислити обсяги та способи здійснення знімачів. Якщо ще врахувати не

нанесені земельні ділянки, та характер їх просторового розміщення, то таких даних цілком достатньо для оновлення висотної основи топографічних планів крупних масштабів (див. табл. 1).

Оскільки, використання GPS-методу в умовах висотної забудови ускладнюється можливими похибками, спричиненими спотворенням радіосигналу, то слід визначати лише координати і значення абсолютних висотних відміток на поворотних точках земельних ділянок.

Таблиця 1.

Мінімальна кількість зйомочних точок для топографічних планів

Масштаб	Мінімальна кількість зйомочних точок			
	Чіткі контури		Нечіткі контури	
	на 1км ²	на 1 планшет	на 1км ²	на 1 планшет
1:5000	22	89	10	40
1:2000	50	50	22	22
1:1000	80	20	36	9
1:500	142	9	64	4

Як видно з табл. 1. інвентаризація 30-40 ділянок на 1 км² території є достатньою інформаційною базою для подальшого створення висотної основи топографічного плану, а отже і цифрової моделі рельєфу, що є передумовою для початку ведення 3D кадастру. Варто лише передбачити занесення такої інформації до обмінних файлів *.xml-формату.

Різноманіття сучасних знімків, їх висока роздільна здатність, швидка періодичність оновлення та доступність служать основою для створення і оновлення карт різних масштабів, незалежно від носія з якого вони були одержані (ДЗЗ чи БПЛА). Все це, відкриває можливості їх використання в ролі планової основи внаслідок дешифрування.

Атрибутивною складовою одержаних об'єктів нерухомості повинні стати матеріали територіальних відділів БТІ, вилучені з інвентарних справ відповідних об'єктів. Домогтися нанесення підземних та наземних комунікацій можна внаслідок залучення даних виконавчих знімків та зведення їх з матеріалами установ та організацій, що здійснюють моніторинг та експлуатацію відповідних систем.

З викладеного можна зазначити, що питання створення 3D кадастру в Україні з кожним роком набувають все більшої актуальності [3]. Комплексний підхід, виражений у вигляді проведення інвентаризації із використанням сучасних технологій GPS-знімків, візуального дешифрування матеріалів ДЗЗ (або БПЛА) з використанням засобів ГІС спроможний забезпечити реалізацію 3D кадастру. Окрім того, повнота

відомостей державного земельного кадастру зросте, як і довіра до системи, полегшиться вирішення земельних спорів, збільшаться відповідні надходження до місцевих бюджетів. Не варто забувати й про можливість моделювання різноманітних надзвичайних ситуацій на основі таких детальних матеріалів та заходів спрямованих на мінімізацію їх наслідків.

Список літератури

1. Карпінський Ю. О. Системотехнічні аспекти формування топологічного земельно-кадастрового покриття / Ю. О. Карпінський. // Вісник геодезії та картографії. – 2015. – №5. – С. 62–68.
2. Інструкція з топографічного знімання в масштабах 1:5000, 1:2000, 1:1000 та 1:500. (ГКНТА – 2.04 – 02 – 98). – К., 1999. – 155 с.
3. Ріпенко А. Тривимірний земельний кадастр: проблеми міжгалузевих правових регулювань та перспективи запровадження в Україні / А. Ріпенко // Землепорядний вісник. – 2010. – № 8. – С. 14-21.

Матіщук А. В.

старший викладач

*Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу,*

м. Івано-Франківськ

Василишин Ю.В.

здобувач вищої освіти

*Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу,*

м. Івано-Франківськ

ДО ПИТАННЯ ДЕТАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ ТЕРИТОРІЙ ГРОМАД

Оскільки нещодавно створені об'єднані територіальні громади значно розширили свої межі виникає питання актуалізації, а у переважній більшості випадків розроблення якісно нової містобудівної документації для можливості реалізації повноважень у галузі містобудування.

Згідно Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [1] до повноважень територіальних громад щодо містобудівних питань відносяться:

- підготовка і подання на затвердження ради відповідних місцевих містобудівних програм, генеральних планів забудови населених пунктів, іншої містобудівної документації;

- встановлення на відповідній території режиму використання та забудови земель, на яких передбачена перспективна містобудівна діяльність;

- надання відповідно до закону містобудівних умов і обмежень забудови земельних ділянок, тощо.

Процедура розроблення та затвердження генерального плану населеного пункту, що є основним видом містобудівної документації на місцевому рівні, призначеної для обґрунтування довгострокової стратегії планування та забудови територій, є довготривалою та трудомісткою і фінансово затратною. Певною альтернативою, може стати розроблення детального плану території, що, відповідно до статті 19 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності», розробляється з метою визначення планувальної організації і функціонального призначення, просторової композиції і параметрів забудови та ландшафтної організації кварталу, мікрорайону, іншої частини території населеного пункту, призначених для комплексної забудови чи реконструкції, та підлягає стратегічній екологічній оцінці [2]. Крім того, фінансування робіт з розробки детального плану територій може здійснюватися як за рахунок коштів державного, місцевого бюджетів так і за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством, а, отже, зацікавлених осіб – юридичних та фізичних осіб. Відомості детальних планів територій, в подальшому, можуть стати складовими генерального плану.

Постанова Кабінету Міністрів України [2], згідно з якою виконання топографо-геодезичних та картографічних робіт здійснюється із застосуванням Державної геодезичної референцної системи координат УСК-2000.

Як відомо, картографічною основою генерального або детального планів територій є топографічні плани. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України [3] виконання топографо-геодезичних та картографічних робіт здійснюється із застосуванням Державної геодезичної референцної системи координат УСК-2000. Також роботи із землеустрою виконуються в системі координат УСК-2000 або місцевих системах координат, однозначно зв'язаних із системою координат УСК-2000. Картографічні матеріали та документація із землеустрою, які створені в системах координат СК-42, СК-63 та місцевих системах координат, утворених від них, перетворюються в систему координат УСК-2000 або місцеву систему координат, однозначно зв'язану із системою координат УСК-2000 [4].

При проведенні робіт із землеустрою та веденні Державного земельного кадастру приведення до УСК-2000 здійснюється через технології перетворення та трансформування координат. Топографічні плани, які були основою для генеральних планів населених пунктів України різняться як за системами координат, так і за якістю математичної основи. Крім того картографічні матеріали минулих років виконувались на різних основах, перетворювались у векторну та растрову форму скануванням і дигіталізацією з паперових та інших носіїв і є непридатними для використання у якості топографічної основи для детального планування територій сучасних громад.

На наш погляд, на сьогоднішній день, картографічну основу для виконання вказаних робіт доцільно створювати фотограмметричним опрацюванням матеріалів крупномасштабного аерофотознімання.

Рис. 1. Фрагмент фотоплану ОТГ

Наприклад, на ряд населених пунктів України у минулих роках виконано аерофотознімання у масштабах 1:5000 – 1:10000 мультиспектральною камерою UltraCamX з розміром пікселя 7,2 мкм. Ці матеріали можна використати при проведенні комплексу топографо-геодезичних робіт при створенні картографічної основи для генеральних та детальних планів територій ОТГ. Для актуалізації аерофотознімань минулих років, а також для створення топографічної основи невеликих територіальних громад пропонується використовувати матеріали

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

аерофотознімання безпілотними літальними апаратами (БПЛА) при внесенні необхідних актів у законодавство України. Фрагменти фотоплану та топографічного плану с. Тяпче Долинської громади Калуського району Івано-Франківської області приведено на рис. 1 та рис. 2.

Рис. 2. Фрагмент топографічного плану ОТГ

Використання комбінованого та стереотопографічного методу створення цифрових картв системі координат УСК-2000 дасть змогу в короткі терміни створити картографічну основу для детального планування територій ОТГ, оскільки розвиток цифрової фотограмметрії за останній період дозволяє досягнути досить високої точності знімання при мінімальних витратах сил, засобів та часу.

Список літератури

1. ЗАКОН УКРАЇНИ: Про місцеве самоврядування в Україні (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 24, ст.170). – Редакція від 13.02.2021.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. ЗАКОН УКРАЇНИ: Про регулювання містобудівної діяльності (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 34, ст.343).–

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

Редакція від 01.12.2020. [Електронний ресурс]. –Режим доступу:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>.

3. КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ: Деякі питання застосування геодезичної референцної системи координат (ПОСТАНОВА від 22 вересня 2004 р. N 1259). – Редакція від 17.03.2017.[Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1259-2004-%D0%BF#Text>.

4. МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ: Про затвердження Порядку використання Державної геодезичної референцної системи координат УСК-2000 при здійсненні робіт із землеустрою (Наказ від 02.12.2016 за № 509). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1646-16#Text>.

Мацієвич Т.О.

к.е.н., доцент

*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон*

Магальяс В. А.

здобувач вищої освіти

*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон*

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ГІС-ТЕХНОЛОГІЙ У ЗЕМЛЕУСТРОЇ: ДІСКУРС В ТЕОРІЮ

Розвиток земельно-майнових відносин в Україні дедалі сильніше впливає на стан економіки країни та підвищення благополуччя населення. Одним із ключових моментів сталого розвитку економіки країни і покращення інвестиційного клімату є достовірність, об'ємність та простота доступу до кадастрових даних. Вхідження України в європейський простір вимагає дотримання європейських стандартів і вимог у сфері земельних відносин. Іншими словами, необхідна інтеграція, а не розпорошеність реєстрів різних складових кадастру. Передусім це стосується реєстру земельних ділянок, їх оцінної вартості та реєстру прав у поєднанні з іншими реєстрами державної статистики.

Враховуючи те що, землеустрій – це лише одна зі сфер, де виникла гостра необхідність у застосуванні сучасних методів автоматизованого проектування на основі сучасних технологій. Застосування систем автоматизованого проектування у землеустрої дає змогу швидко і якісно отримувати необхідну інформацію з урахуванням потреб замовника.

Основними факторами, які обумовлюють економічну ефективність автоматизованих технологій у процесі проектування:

- зниження вартості проектно-кошторисних робіт за рахунок їх автоматизації;

- покращення проектних рішень у результаті застосування методів оптимізації, уніфікації, багатоваріантного проектування, комплексних математичних моделей.

В. Хаксхольд стверджує, що показники економічної ефективності створення автоматизованих технологій проектування характеризуються ефективністю автоматизованих технологій як виду нової техніки, впливом на діяльність проектною організацією, впливом на ефективність і якість проектних рішень [1].

Однак, виконання задач геоінформаційного аналізу потребує врахування впливу факторів, які мають кількісні характеристики, просторову прив'язку та просторові відносини.

При цьому, документація із землеустрою розробляється у вигляді програм, схем, проектів, спеціальних тематичних карт, атласів, технічної документації. В цілому при складанні документації із землеустрою можна виділити такі види робіт:

- збирання, вивчення земельно- кадастрових та планово- картографічних матеріалів;

- підбір існуючої або створення топографічної основи на територію (у т. ч. цифрової);

- підготовка викопіювань з планово-картографічних матеріалів; складання списку власників земельних ділянок та землекористувачів;

- польове обстеження земельних ділянок з уточненням їх меж; складання планово- картографічних матеріалів території;

- структуризація території – формування зон, районів з урахуванням вимог нормативних документів та зонування території;

- геодезичне встановлення (відновлення) меж земельних ділянок;

- погодження меж земельних ділянок із суміжними власниками та землекористувачами;

- встановлення меж зон обмежень і обтяжень щодо використання земельних ділянок; визначення зон впливу різноманітних факторів;

- складання контурних відомостей.

Проте, виконання зазначених робіт передбачає наявність у геоінформаційних систем таких функціональних можливостей, зокрема:

- робота з космічними та аерознімками;

- конвертація даних із інших форматів;

- завантаження даних із електронних геодезичних приладів;

- створення векторних примітивів цифрових карт шляхом прямого введення координат;

- перетворення координатних систем, картографічних проекцій і масштабів;
- обробка результатів геодезичних вимірювань;
- формування таблиць баз даних про об'єкти карти;
- різні методи просторового аналізу (за атрибутивними даними, за просторовими даними);
- створення технічної документації щодо землеустрою;
- робота з обмінними файлами кадастрових даних у форматах IN4 та XML;
- автоматичне формування звітів та пояснювальних записок;
- робота з обмінними файлами кадастрових даних у форматі IN4 [2].

Таким чином, програмні засоби ГІС надають можливість швидко та ефективно вирішувати землепорядні завдання. Зокрема, аналізувати поточний стан задокументованого землекористування, формувати масиви відомостей про земельні ділянки, формувати масиви відомостей про права на ділянки землекористувачів.

Список літератури

1. Хаксхольд, В. Введение в городские геоинформационные системы [Текст] / В. Хаксхольд; пер. с англ. – М.: Дата +, 1998. – 321 с.
2. Шевченко Я. Сучасний стан і перспективи використання гіс-технологій в агросфері й агроекологічній освіті / Я. Шевченко, С. Білявський // Наукові записки. Біологія та екологія – Т. 19. - С. 93-97.

Шевченко Р.Ю.

канд. географ. наук

*Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління,
м. Київ*

ІНСТРУМЕНТАРІЙ КОМПЛЕКСНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО АТЛАСНОГО КАРТОГРАФУВАННЯ МІСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Рівень забруднення навколишнього середовища в місті перевищує всі нормативи та гранично допустимі концентрації небезпечних речовин. Особливо це стосується повітря, що зазнає впливу від викидів автомобільного транспорту. Його кількість в м. Києві налічує понад мільйон засобів. При цьому значна частина з них, це застаріла продукція автопрому, яка максимально виділяє в атмосферу небезпечні об'єми вуглецю. Такі транспортні засоби в країнах ЄС є забороненими. Необхідно зазначити, що Україна, яка є учасником Токійського протоколу, не виконує

її положення в частині лімітації забруднення від транспортної інфраструктури.

Велике місто, у відповідності до класифікації населених пунктів вважається такими, населення яких налічує понад 250 тис. мешканців. Треба відрізнити номінальну чисельність населення, що підраховується за кількістю зареєстрованих громадян та фактичною, яку визначає трудова маятникова міграція із міст-супутників промислових агломерацій. В Україні таких міст, що формують промислові агломерації є декілька. Це Дніпровська урбопромислова агломерація (міста: Дніпро, Кам'янське, Новомосковськ), Одеська разом із м. Чорноморськ, Криворізька, Київська, Харківська. Вони визначають центри великих антропогенних навантажень на довкілля-простір відповідних природно-територіальних комплексів [1, с. 87].

Значні об'єми викидів в навколишнє природне середовище міських просторів завдають несанкціоновані викиди у малі річки, що колекторовані в підземні водотоки; організація незаконних сміттєзвалищ навколо збудованих елітних селищ; робота малих промислових підприємств, що завдають патогенного впливу на довкілля у нічні часи. Наприклад, це асфальтовий завод у м. Києві, що забруднює виключно в часи нічної роботи повітря житлових масивів Почайна, Оболонь та Мінського.

В Україні юридично оформлена відповідальність та плата за лімітами викидів у довкілля під час роботи індустріальних комплексів різних форм власності. Але насправді, фактично, правові засади охорони навколишнього середовища не працюють. Проблема ґрунтується не лише у великому рівні корупції в природоохоронній галузі [2, с. 145-150]. Відсутні документально підтвержені джерела та ареали забруднень та не визначений їх небезпечний вплив на здоров'я та безпеку життєдіяльності населення. Так, за допомогою приладів та датчиків визначаються числові показники рівня впливу на довкілля. Складаються статистичні звіти, технічні документи, методики оцінки впливу на довкілля (Рис. 1). Універсальним способом візуалізації відповідної гео- та екоінформації є спеціалізоване тематичне картографування.

Рис. 1. Програмне забезпечення Geoscope, яке інстальовано на персональних ПК, гаджетах та девайсах

В процесі оцінки впливу на довкілля та в стратегічному екологічному плануванні м. Києва аналітика та прогноз здійснюється за допомогою картографічних творів та моделей. Зазначимо, чим відрізняється картографічний твір від картографічної моделі в системі екологічного моніторингу великого міста. Картографічний твір здійснює поточну демонстрацію у тематичному змісті стан параметрів навколишнього природного середовища. Його укладання допускається у польових умовах екологічного рекогносциувального моніторингу. Умовні позначення, як правило є авторськими, не уніфікованими. Математична основа карти є довільною. Фактично, картографічний твір є електронним абрисом (схемою) полігонних досліджень. Він виконується у Gadget-картографічних додатках, планшетних картографічних редакторах, програмах растрової та векторної графіки [3, с 24].

Картографічна модель результатів проведення екологічного моніторингу представляє собою верифіковану геопросторову візуалізацію еколого-природоохоронних заходів із поліпшення та оптимізації стану

довкілля-простору. Укладається в програмних оболонках ГІС-систем. Зміст моделі демонструє рекомендації, дії та прогноз. Демонстраційні можливості картографічної моделі вищі за картографічний твір. Це характеризується форматами даних, інтеграційними можливостями передачі геопросторової інформації [1, с. 18-21].

Геопросторова інформація при реалізації екологічного моніторингу та програм охорони навколишнього природного середовища інтерпретується у наступному ряді картографічної продукції:

- пікетажному журналі полігонних рекогностувань;
- абрисі оперативної екологічної інформації;
- плані організації природоохоронних заходів рекультивациі та ревіталізації ландшафтів;
- картографічного твору (карти) моніторингової інформації;
- картографічної моделі (ГІС) екологічного моніторингу та прогнозу;
- серії карт стану навколишнього природного середовища;
- комплексних екологічних атласів спеціалізованого тематичного картографування.

Проведемо характеристику затребуваності та ефективності застосування відповідних категорій карт в екологічному моніторингу м. Києва (Таблиця. 1).

Таким чином, комплексне екологічне атласне картографування м. Києва максимально репрезентує стан навколишнього природного середовища трансформованого природно-територіального комплексу. Воно дозволяє всеохоплююче вивчити хронологію патогенного впливу на ландшафти. Дозволяє дослідити елементи антропогенного рельєфу. Є можливості оцінити наслідки антропогенного навантаження. Провести аналіз між станом навколишнього середовища та захворюваністю населення.

Комплексність атласного екологічного картографування розкриває особливості територіальної організації виробництва, суспільних та громадських установ, рекреаційного потенціалу зелених зон, водних просторів. Є основою генерального планування перспективного розвитку забудованих територій. Дозволяє у планово-висотному забезпеченні обґрунтувати проекти ландшафтного дизайнерського планування територій, що підлягають антропогенному навантаженню. Визначає його проєктні показники таким чином, щоб запобігти патогенного впливу на біоту. Це насамперед, при будівництві Подільсько-Воскресенського мостового переходу, проєкту другої навколо міської автомобільної дороги [4, с. 143-156].

Таблиця 1.

Оцінка картографічної основи в системі екологічного моніторингу міста

Вид Параметри оцінки	Територіальне охоплення	Пріоритетний масштаб	Основні елементи змісту	Область застосування
Пікетажний журнал полігонних рекогностувань.	Витягнуті (лінійні) ділянки земної поверхні, ширина зони моніторингу до 50 м. від осової лінії пікетажу	1 : 50 1 : 100 1 : 200 1 : 250	Топографічна ситуація місцевості	Проектування вулично-дорожньої мережі
Абрис оперативної екологічної інформації.	Мікрорайони міста, промислові майданчики, зони сміттєзвалищ, несанкціонованого приєднання до систем ЖКГ.	1 : 500	Топографічна ситуація, джерела забруднення геосистем	Оцінка впливу на довкілля та стратегічне екологічна оцінка
План організації природоохоронних заходів рекультиватії та ревіталізації ландшафтів.	Окремі адміністративно-територіальні райони міста, промислові вузли та великі транспортно-логістичні території, що не працюють	1 : 500 1 : 1 000 1 : 2 000 1 : 2 500 1 : 5 000	Топографічна ситуація із генералізацією у відповідності до масштабу, роза вітрів	Моніторинг природно-територіальних комплексів, що зазнали впливу промисловості
Картографічний твір (карта) моніторингової інформації.	Територія міста, сельбищні та промислові території, агломерація або околиці міста	1 : 10 000 1 : 25 000 1 : 50 000 1 : 100 000	Фізико-географічна ситуація, кліматичні дані	Формування оперативної екологічної інформації
Картографічна модель (ГІС) екологічного моніторингу та прогнозу.	Територія міста, сельбищні та промислові території, агломерація або околиці міста. Адміністративна область	1 : 10 000 1 : 25 000 1 : 50 000 1 : 100 000 1 : 500 000	Ландмарки, маршрути полігонних експедицій	Створення проекту організації заходів охорони довкілля міста
Серія карт стану навколишнього природного середовища.	Включають території всіх територій. Всі рівні деталізації природних та промислових зон	Масштаби відповідають деталізації проблемних зон	Топографічна та фізико-географічна складова	Порівняльна характеристика розвитку рівнів забруднення
Комплексний екологічний атлас спеціалізованого тематичного картографування.	Охоплює всі території міста та навколишніх передмість. Антропогенний та природний ландшафт	Весь масштабний ряд карт	Залежить від генералізації створеної карти	Загально-екологічна характеристика довкілля-простору міста

Для реалізації проєкту створення комплексного екологічного атласу м. Києва першочерговим етапом є формулювання його концепції. Це означає, що необхідно визначити технічні, технологічні та функціональні аспекти роботи над відповідним завданням. Технічна складова проєктування визначається інструментарієм обробки еколого-природоохоронної інформації, яка поступатиме до первинних баз даних, які покладені в тематичний зміст блоків атласу. Цим визначається методика обробки статистичних даних, визначається її актуальність та перевірка доцільності їх візуалізації. Технологічні прийоми атласного картографування впливають із технічного завдання на його створення. За проблемними сторонами обґрунтовують тематичні розділи атласу. Відповідно до атласного картографування м. Києва визначені такі блок-структури:

- трансформованість природного ландшафту під впливом швидкоплинних кліматичних змін;
- деградація природного ландшафту під дією антропогенного навантаження від найдавніших часів до сьогодення;
- зміни гідрографічної розчленованості природно-територіального комплексу. Зміни гідрологічного стану басейну р. Дніпро;
- особливості геологічних структур літосфери м. Києва, вертикальні та горизонталі рухи земної поверхні за районами м. Києва. Визначення показників «чаші опускання» міста;
- показники забруднення гідросфери, літосфери, атмосфери, педосфери та біосфери за адміністративно-територіальними одиницями м. Києва;
- нетрадиційні загрози довкілля: іонізоване випромінювання, шумове, світлове та еніологічне забруднення;
- медико-географічна характеристика та тренди захворюваності населення міста, шляхи поліпшення стану;
- ревіталізація та рекультивація потенційно-небезпечених промислових територій міста;
- перспективний екологічний генеральний план розвитку м. Києва.

Функціональна складова використання карт комплексного екологічного атласу м. Києва потребує визначення вже на етапі проєктування.

В сучасних умовах функціонування відкритих картографічних систем це забезпечується роботою в середовищі картографічних сервісів Інтернету – геопорталів.

Список літератури

1. Мкртчян О. Геоінформаційне моделювання в конструктивній географії. Львів, 2010. 119 с.
2. Некос А., Щукін Г., Некос В. Дистанційні методи досліджень в екології. Харків, 2007. 372 с.
3. Світличний О.О. Основи геоінформатики: навч. посібн. Суми, 2006. 295 с.
4. Шевченко Р.Ю. Інструментарій моніторингу довкілля м. Києва. Монографія. Київ, 2020. 324 с.

Чеканович М. Г.

к.т.н., професор

*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон*

ЗАЛІЗОБЕТОННЕ ПЕРЕКРИТТЯ З ДРІБНОШТУЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ

Однією з головних проблем будівництва у всі часи було створення ефективного перекриття прольотів будівель та споруд. У доісторичні часи такі перекриття зводилися з кам'яних елементів. Древні греки використовували для перекриття вирубану з каменю важку лінійну балку. Римляни використовували купола. Просторова оболонка позитивної гаусової кривизни – купол працює на стиск. Відносно легкі площинні перекриття були неможливі так, як опір кам'яних порід на розтяг в декілька разів нижчий, ніж на стиск. Лише з застосуванням бетону і сталі стали можливі сучасні перекриття. Для житлових будинків найчастіше використовується у вигляді плити. Тут бетон працює переважно на стиск а сталь на розтяг. Раціональне використання властивостей міцності в залізобетонних плитах дозволило вирішити питання раціонального конструювання [1, с. 211,212].

Проблема зведення перекриття на сьогодні потребує удосконалення. Масове будівництво вимагало збірного елемента заводського виготовлення. Таким елементом стала плита – порожниста, ребриста. Плити виготовляються довжиною на весь проліт між опорами, стінами і мають доволі велику масу. Тому їх виготовлення, транспортування і монтаж вимагають потужних і складних механізмів та машин. Це викликає за умов індивідуального будівництва ряд технічних незручностей і помітних матеріальних витрат. При такій збірності плити розраховуються на обпирання за двома сторонами. Плита оберта за контуром внаслідок дії крутного моменту більш жорстка і потребує менших витрат сталі. Саме за

таким варіантом було запропоновано здійснити розробку принципово нового збірного перекриття.

За декілька тисячоліть люди добре засвоїли метод мурування стін з каменю, цегли і невеликих блоків. Навіть древньоєгипетські піраміди вірогідно складені з блоків, вже не кажучи про будівлі древньої Греції, Вавілону та Риму. Це давало змогу виконувати будь-які в плані контури стін. Виконувати пілястри, карнизи і навіть прикраси будівель. При цьому дрібноштучні елементи давали змогу виконувати все це вручну, без застосування складних і потужних механізмів та пристроїв. Технологію зведення площинних стін з дрібноштучних елементів протягом тисячоліть не вдавалося перенести на перекриття. Лише просторові арки і склепіння зводилися. Але вони займали значний простір, зменшуючи корисний об'єм будівлі і потребували кружал, опалубок, опор для їх зведення. Що не задовольняло пошуки ефективних вирішень будівельників.

Автором розроблено дрібноштучне перекриття (Патент України №28861) [2] , що дає змогу вирішити поставлену проблему. Перекриття складається з дрібноштучних елементів ручної ваги. Такі елементи можуть виготовлятися в заводських умовах і на будівельному майданчику. Елементи мають порожнину для зменшення ваги і витрат матеріалів. Зручно виготовляти такі цеглини – елементи на цементному в'язучому. При цьому вони можуть бути як з важкого бетону , так і легкого. Раціонально виготовляти їх композитними. В залежності від прольотів блоки поділені за висотою перекриття на 160 і 200 мм. Вага блоку на перевищує вісім з половиною кілограмів. Для сприйняття зусиль розтягу використана сталева арматура. В залежності від прольотів розроблено декілька видів форм блоків. Для малих прольотів вони прості кубоподібні, а для більших мають більш складну форму. Для універсальності перекриття різних за окресленням опорних контурів застосовано армування перекриття в трьох напрямках. Це дає можливість тими самими блоками перекривати круглі, квадратні, прямокутні та будь-які інші опорні контури (рис.1).

Рис.1. Фрагмент перекриття з дрібноштучних елементів

Перекриття складається з легких (до 8 кг) малогабаритних дрібноштучних блоків, що дозволяє вести горизонтальну ручну кладку перекриття за способом подібним до традиційної цегельної кладки стін. На

існуючий опорний контур, наприклад стін, вздовж меншого прольоту встановлюють опорні залізобетонні блоки і фіксують їх випуски. Наступний поперечний ряд кладуть з рядових блоків. Виконують перев'язку швів опорного ряду. Рядовий блок притискають з постукуванням до попереднього опорного ряду поки він не займе свого місця. Нахил поверхні контакту сприяє ковзанню блоку до повного контакту його випуску з фіксатором, чим забезпечується надійний арматурний зв'язок. Наступний рядовий блок кладеться поруч, аналогічно описаному, і так далі поки не заповниться весь другий ряд. При цьому бічні арматурні випуски також об'єднуються фіксатором. Кладка ведеться послідовними рядами, аж доки не буде утворене повне перекриття з дрібнозбірних залізобетонних блоків.

Практика виготовлення дрібнозбірного перекриття дозволила встановити такі його переваги як можливість багатоваріантного і гнучкого вирішення проблеми формоутворення перекриття прольотів з криволінійним опорним контуром, можливість зведення перекриття традиційним способом ручної кладки, без застосування складного і потужного обладнання, зручність монтажу і доставки, особливо з врахуванням стиснених умов будівельних робіт при реконструкції.

Список літератури

1. Мардер А.П., Євреїнов Ю.М., Пламеницька О.А. та ін. Архітектура. Короткий словник-довідник. Київ: Будівельник, 1995. С. 211-212.
2. Чеканович М.Г. Патент України №28861 «Дрібноштучне пререкриття Чекановича» по заявці №97105064, E04B5/08, E04B5/23, Бюл. №8, 2002. 7 с.

Дрібнозбірне перекриття Чекановича (права на винахід захищені патентом України)

Розробка відноситься до галузі будівництва і може використовуватися для перекриття прогонів будівель і споруд, зокрема, при їх реконструкції. Дрібнозбірне перекриття доцільно застосувати в індивідуальному будівництві, на віддалених острівних і пустельних ділянках, об'єктах, зруйнованих внаслідок війни і стихійного лиха, бо для його зведення немає потреби у потужному обладнанні, кранах, електроенергії, спеціальних транспортних засобах.

Перекриття зводиться методом ручної кладки з окремих дрібних блоків. Метод зведення подібний до мурування стін з цегли, але ведеться в горизонтальному напрямку. Вага блоків не перевищує 8 кг. Опорні блоки кладуться на опорний контур, наприклад на коротшу стіну будинку. До ряду опорних блоків приєднуються типові блоки, що утворюють другий ряд

горизонтальної кладки, за ним третій і так до протилежної стіни. Блоки легко і надійно з'єднуються в суцільну структуру на всьому перекритті між опорним контуром. Забезпечується сприйняття зусиль розтягу і надійність роботи перекриття за несучою здатністю. Технологія зведення — метод горизонтальної кладки — не потребує опалубок, тимчасових опор та іншого подібного обладнання в прогоні.

- Перекриття складається з дрібноштучних блоків ($\gamma \leq 1600 \text{ кг/м}^2$) вагою до 8 кг. При цьому двох типів блоків достатньо на всю номенклатуру прогонів. **Несуча здатність та ізоляційні властивості дрібнозбірного перекриття відповідають будівельним нормам.**
- Перевагою дрібнозбірного перекриття порівняно з традиційним залізобетонним збірним є **можливість перекриття прогонів за будь-яким існуючим опорним контуром - круглим, еліптичним, трикутним, прямокутним та ін.**
- **Кладка перекриття здійснюється вручну**, що є зручним і доступним широкому загалу забудовників, не потребує важкої техніки, на 80–90 % знижує енерговитрати на зведення перекриття та зменшує площу будівельного майданчика до мінімуму, що важливо при реконструкції.

Вартість 1 м² дрібнозбірного перекриття займає проміжне місце між збірним і монолітним варіантами.

Патент став переможцем Всеукраїнського конкурсу „**Кращий винахід - 2003 року**” в номінації «Будівництво».

Передача розробки можлива шляхом продажу патенту.

Якщо Вас зацікавила інформація про винахід, для подальших переговорів надішліть нам, будь ласка, повідомлення, в якому назвіть себе, свою посаду, організацію (підприємство, фірму тощо), яку Ви представляєте, повідомте свої контактні реквізити та будь-яку іншу значущу, на Ваш погляд, інформацію.

Янін О.Є.

к.т.н., доцент

Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон

ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРІВ ПІДОШВИ ОКРЕМОГО ПОЗАЦЕНТРОВО-СТИСНУТОГО ФУНДАМЕНТУ ПІД КОЛОНУ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМП'ЮТЕРНОЇ ПРОГРАМИ MATHCAD

Згідно з нормами [1], підбір розмірів підшоши a_f та b_f (рис.1) виконують виходячи із забезпечення міцності ґрунту основи за крайовим (p_1) та середнім (p_m) тиском

$$p_1 = \frac{N_{inf}}{a_f * b_f} \left(1 + \frac{6 * e}{a_f} \right) \leq 1,2 * R; \quad (1)$$

$$p_m = \frac{N_{inf}}{a_f * b_f} \leq R; \quad (2)$$

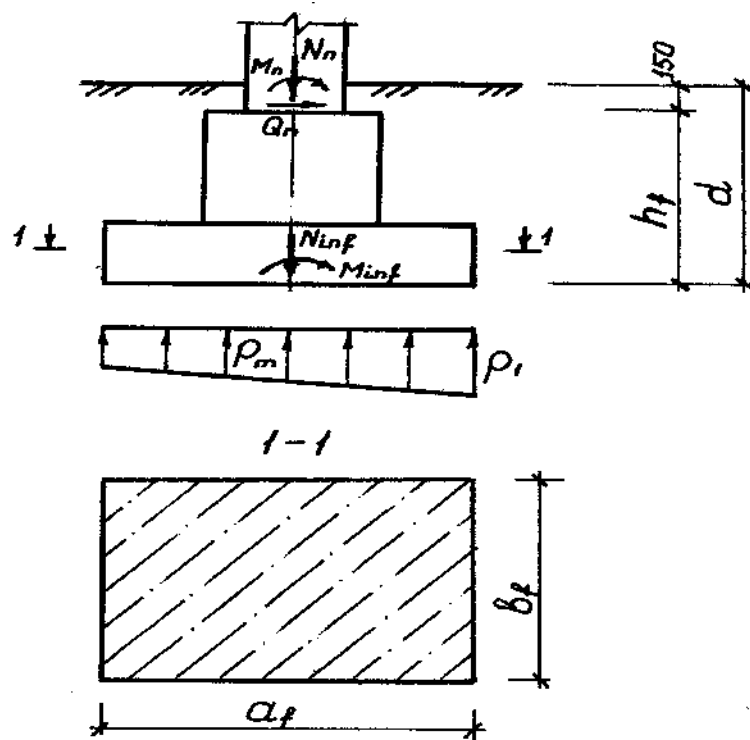

Рис.1 Схема позцентрово-стиснутого фундаменту

де

$$e = \frac{M_{inf}}{N_{inf}}; \quad (3)$$

$$N_{inf} = N_n + \gamma_m * d * a_f * b_f; \quad M_{inf} = M_n + Q_n * h_f - \text{відповідно}$$

експлуатаційні поздовжня сила та момент на рівні підшви фундаменту;

M_n, N_n, Q_n - відповідно експлуатаційний момент, поздовжня та поперечна сили у поперечному перерізі колони на рівні верху фундаменту;

d – глибина закладу фундаменту;

h_f – висота фундаменту;

$\gamma_m=20\text{kH/m}^3$ - середня питома вага фундаменту та ґрунту на його обрізах;

$$R = R_o \left[1 + k_1 * \left(\frac{b_f - b_o}{b_o} \right) \right] * \left(\frac{d + d_o}{2 * d_o} \right) \quad (4)$$

R – уточнений розрахунковий опір ґрунту основи, який відповідає фактичним значенням b_f та d ;

R_o – розрахунковий опір ґрунту основи;

$b_o=1\text{м}; d_o=2\text{м}$.

Розглянемо випадок, коли сила N_{inf} не виходить за межі ядра підшви фундаменту. Тоді $e < \frac{a_f}{6}$ та епюра напружень під підшвою має вигляд трапеції (рис.1).

Співвідношення між a_f та b_f доцільно приймати у межах $0.6 \div 0.85$ [2]:

$$\frac{b_f}{a_f} = 0,6 \div 0,85 = k_1. \quad (5)$$

Для підбору розмірів підшви треба вирішити дві системи рівнянь відносно a_f та b_f [3-4]

$$\left\{ \begin{array}{l} p_1 = 1,2 * R \\ \frac{b_f}{a_f} = k_1 \end{array} \right. ; \quad (6)$$

$$\begin{cases} p_m = R \\ \frac{b_f}{a_f} = k_1 \end{cases} \quad (7)$$

З двох рішень слід обрати те, у якого a_f та b_f більше. Розв'язання цих систем має певні математичні труднощі. Тому виникає необхідність застосувати метод послідовних наближень, кількість яких може бути достатньо великою. Спростити розв'язання можливо за допомогою комп'ютерної програми *MathCAD*. Крім цього, така програма дозволяє дати графічну інтерпретацію знаходження розмірів a_f та b_f .

Для наочності, доцільно побудувати графіки функцій $p_1 = 1,2 * R$; $p_m = R$; та $\frac{b_f}{a_f} = k_1$ в осях a_f - b_f (рис.2). Області, які лежать вище кривих $p_1 = 1,2 * R$ та $p_m = R$ відповідають виконанню умов міцності ґрунту основи .

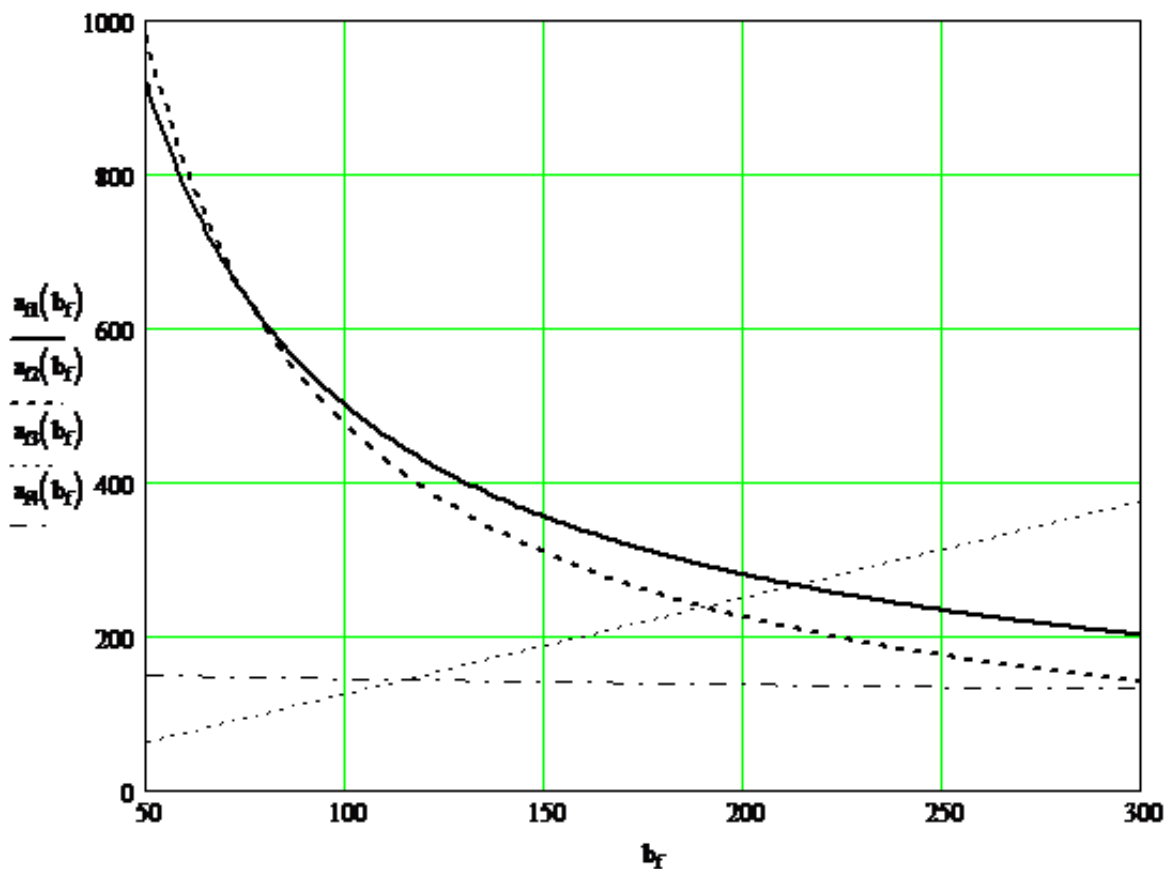

Рис.2 Графіки функцій в осях a_f - b_f

Точка перетину графіків функцій $p_1 = 1,2 * R$ та $\frac{b_f}{a_f} = k_1$ відповідає рішенню системи (6), а точка перетину графіків функцій $p_m = R$ та $\frac{b_f}{a_f} = k_1$ відповідає рішенню системи (7).

За допомогою трасування, можливість якої передбачена системою *MathCAD*, визначаються абсциси та ординати точок перетину. Та з них, яка відповідає найбільшим значенням a_f та b_f , використовується для остаточного визначення розмірів подошви, які слід приймати з урахуванням вимог уніфікації.

Система *MathCAD* також дає можливість точного рішення систем (6) та (7). Ці рішення повинні відповідати абсцисам та ординатам точок перетину графіків, про які йшла мова вище.

Список літератури

1. Eurocode-2: Design of Concrete Structures. – Part 1-1: General Rules and Rules for Building: EN 1992-1-1. – [Final Draft, December, 2004]. – Brussels: CEN, – 2004. – 225 p. – Європейський стандарт.
2. Бабич Є.М., Крусь Ю.В. Механіка ґрунтів, основи та фундаменти. - РДТУ, 2001.
3. Байков В.Н., Сигалов Э.Е. Железобетонные конструкции. Общий курс. Учебник для вузов. Изд. 3-е, исправленное. М., Стройиздат, 1978, 767с.
4. Мандриков А.П. Примеры расчета железобетонных конструкций: Учеб.пособие.-2-е изд., - М.: Стройиздат, 1989.-506с.

Секція 4. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ В ОТГ

Безвіконний П.В.

к.с.-г.н., доцент

Подільський державний аграрно-технічний університет,

м. Кам'янець-Подільський

Потапський Ю.В.

к.с.-г.н., доцент

Подільський державний аграрно-технічний університет,

м. Кам'янець-Подільський

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В ПРОЦЕСІ РИНКОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

В нинішніх умовах проведення земельної реформи, коли відносини розглядаються в призмі створення ринкових агроформувань, необхідно вирішити проблеми раціонального використання земельних угідь, розмежування прав власності на землю, обґрунтування розмірів земельного податку, орендної плати й вартості.

Державне регулювання раціонального використання земельних ресурсів має встановлювати правила та порядок організаційної діяльності, відповідальність за дотримання цих правил. Недосконалість державного регулювання земельних відносин, відсутність цілеспрямованості їх реформування загострили багато проблем, зокрема, це пов'язано з погіршенням стану ґрунтів. В умовах переходу до ринку політика лібералізації земельних відносин, недопущення будь-яких обмежень щодо виділення земельних паїв у натурі, їх обміну, поділу чи об'єднання має підкріплюватись ефективними економічними та правовими важелями збереження цілісності раціональних земельних масивів, недопущення їхнього стихійного, необґрунтованого подрібнення (парцеляризації) [1].

Сучасний стан використання земельно ресурсного потенціалу країни характеризуються низькою економічною ефективністю, незважаючи на те, що Україна володіє одними із найбільш родючих земельних угідь, порівняно з іншими державами світу. За цих обставин створення високоефективного апарату державного регулювання наразі стає все більш актуальним, оскільки країні потрібно адаптуватись до змін, що відбуваються як у внутрішньому середовищі, так і в зовнішньополітичних процесах, і, як результат, потребує вирішення комплексу проблем, серед яких є і проблема формування ефективних механізмів державного регулювання у сфері земельних відносин за основними напрямками:

використання, охороною та обігом земель сільськогосподарського призначення.

Загальна проблема формування земельних відносин потребує ефективного організаційно-економічного механізму державного регулювання у сфері землекористування, реалізації державної політики у сфері реформування земельних відносин, правового регулювання відповідальності суб'єктів сфери земельних відносин за раціональне використання земель. На сьогодні дуже актуальною є підтримка держави щодо задоволення потреб у земельних ділянках працівників соціальної сфери на селі; створенні інфраструктури ринку сільськогосподарських угідь, забезпеченні його державного регулювання; раціоналізації землекористування економічними методами. Динамічний розвиток земельних відносин, які склалися в ринкових умовах, вимагає поглибленого обґрунтування методичних підходів щодо державного регулювання відносин у використанні земель.

Раціональне використання та охорона земель завжди посідали перше місце серед умов проведення регулювання державою діяльності новостворених сільськогосподарських підприємств. Внесені зміни до Земельного кодексу України регламентують використання земельних ділянок сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва відповідно до розроблених та затверджених в установленому порядку проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь і передбачають заходи з їх охорони [2].

Відповідно до Закону України «Про землеустрій», дані проекти розробляються з метою організації сільськогосподарського виробництва і впорядкування сільськогосподарських угідь у межах землеволодінь та землекористувань для ефективного ведення сільськогосподарського виробництва, раціонального використання та охорони земель, створення сприятливого екологічного середовища і покращання ландшафтів [3].

Для успішного функціонування сільськогосподарських підприємств потрібно розробити й обґрунтувати таку модель організації території і сівозмін, яка б враховувала ґрунтово-кліматичні та інші природні характеристики господарств. Проект землеустрою для кожного господарства має бути індивідуальним за складом, змістом, методами виявлення й вивчення проблем і підходами до прийняття проектних рішень.

Оптимальне використання сільськогосподарських земель та формування сталих землекористувань, з агроекологічної точки зору, повинно забезпечувати постійне відтворення родючості ґрунтів та їхньої продуктивної здатності без втрати стійкості агроєкосистемою. Екологічнобезпечне використання земель є однією з необхідних умов сталого

розвитку не тільки агросфери, а і суспільства в цілому. Сучасний кризовий стан земельних ресурсів України, падіння родючості ґрунтів та масштабне поширення деградаційних процесів зумовлюють потребу істотних змін у господарській діяльності людини та природокористуванні. У зв'язку з цим, надзвичайно актуальним є застосування системного підходу до оцінки сучасного еколого-економічного стану земель сільськогосподарського призначення та надання науково-обґрунтованих рекомендацій щодо раціонального, екологічно безпечного сільськогосподарського землекористування[4].

Раціоналізація державного регулювання земельних відносин на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях можлива за умов наявності економічних відносин, що базуються на сформованому комплексі державної і приватної власності на засоби виробництва та системі ринкових механізмів організації господарювання. На органи державної влади має бути покладена функція забезпечення формування правової бази регламентування земельних відносин, визначення сутності, змісту та взаємодоповнення процедур і регламентів здійснення земельних правідносин; встановлення гарантій всіх суб'єктів прав на земельні ділянки. В умовах адміністративної та фінансової децентралізації органи регіонального рівня влади мають створити організаційні умови для реалізації національних норм законодавства, забезпечувати застосування адміністративних та економічних методів впливу на суб'єкти прав на земельні ділянки. При цьому органи місцевого самоврядування забезпечують первинний рівень надання послуг у сфері землекористування й одночасно визначають і гарантують дотримання правил і процедур землекористування. Вказана проблематика зумовлює потребу в розробленні та обґрунтуванні заходів з оптимізації землекористувань, реформування існуючої системи охорони і раціонального використання земель сільськогосподарського призначення [5].

Підвищення ефективності державного регулювання на процес створення і функціонування землекористування можливо при поєднанні таких складових державної політики у даній сфері: розробка та реалізація адміністративних, правових, інституціональних та організаційних засобів використання земельних ресурсів, встановлення механізмів поєднання державних, громадських та приватних інтересів, а також визначення правил та процедур відшкодування завданих природі збитків. Отже, основним завданням державної політики у сфері землекористування є забезпечення умов для ефективного й раціонального використання земель в інтересах задоволення потреб суспільства та громадян. Це можливо за умов визначення чітких орієнтирів земельної реформи, зокрема завершення реформування відносин власності на землю, створення сучасної організації системи обліку землі та нерухомості, кадастрової

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

оцінки земель, землевпорядкування; збереження земельно-ресурсного потенціалу для майбутніх поколінь.

Список літератури

1. Третяк А. М. Землевпорядне проектування: еколого-ландшафтне землевпорядкування сільськогосподарських підприємств : навч. посіб. Київ: Аграрна наука, 2007. 120 с.
2. Земельний кодекс України від 13.02.2021 №2768-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
3. Про землеустрій : Закон України від 26.02.2021 № 858-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text>
4. Третяк А., Кулініч В. Формування нової системи управління землями державної власності *Землевпорядний вісник*. 2009. №1. С. 20–25.
5. Пресіч П. Ю Формування механізмів державного регулювання земельних відносин в українській державі. *Демократичне врядування*. 2015. Вип. 15.

Дудяк Н.В.

к.е.н., доцент

Херсонський державний аграрно-економічний університет,

м.Херсон

Мартинів І.М.

асистент

Херсонський державний аграрно-економічний університет,

м.Херсон

Баранова О.Ю.

здобувач вищої освіти

Херсонський державний аграрно-економічний університет,

м.Херсон

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ ТРАНСПОРТУ

Глобалізація та євроінтеграція в умовах інституціональних трансформацій в Україні засвідчують значну роль транспортного сектора у розвитку таких процесів. Транспорт і складське господарство у національній економіці України у 2019 р. склали 6,6 % ВВП, забезпечуючи різноманітні виробничі і невиробничі потреби інституційних одиниць та населення країни в усіх видах перевезень.

За даними Держгеокадастру України, за 2019 рік у структурі земель транспорту переважають автомобільні дороги, що складають 64,8 % від

усіх земель транспорту, найменшу долю займають аеропорти та відповідні структури – 4%.

Розбудова мережі автомобільних доріг в Україні, а також спорудження необхідних транспортних об'єктів на них, вимагають відведення та належного юридичного оформлення земельних ділянок, необхідних для здійснення проектів як нового будівництва, так і реконструкції[3].

Землі автомобільного транспорту є складовою категорії земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення. Відповідно до Глави 13 Земельного кодексу України до цієї категорії віднесено земельні ділянки, надані в установленому порядку підприємствам, установам й організаціям для здійснення відповідної діяльності. Особливості використання земель даної категорії розкриваються через їх структуру. Стаття 71 Земельного кодексу України, у свою чергу, визначає поняття земель автомобільного транспорту та дорожнього господарства і характеризує їхній склад.

Землі транспорту – це ті земельні ділянки, які надані у виключне відання органів управління транспортом і які обслуговують техніко-експлуатаційні, комерційно-експлуатаційні, господарські і житлово-будівельні потреби відповідних видів транспорту, пов'язані з утриманням, реконструкцією, розвитком та удосконаленням шляхів сполучень.

Транспорту, для його нормальної технічної експлуатації, насамперед необхідний територіальний простір земельні ділянки, які складають основну частину земель транспортного призначення. На них безпосередньо розміщуються самі шляхи сполучення, а також транспортні споруди, необхідні для їхнього обслуговування. Крім того, на транспорті ведеться велике вантажне та комерційне господарство. Земельні ділянки, які використовуються з такою метою, покликані обслуговувати комерційно-експлуатаційні потреби транспорту.

До складу земель транспорту належать також земельні ділянки, які обслуговують господарські потреби транспортних підприємств (наприклад, земельні ділянки, на яких розташовані кар'єри (пісок, каміння), використовуються для будівництва та ремонту доріг).

Особливе місце у складі земель транспортного призначення займають землі, які обслуговують житлово-будівельні потреби транспорту. До таких земель належать ті ділянки, які при визначених умовах втрачають своє спеціальне призначення і включаються до складу земель житлової чи громадської забудови.

Отже, до земель транспорту належать землі, надані підприємствам, установам та організаціям залізничного, автомобільного транспорту і дорожнього господарства, морського, річкового, авіаційного, трубопровідного транспорту та міського електротранспорту для виконання

покладених на них завдань щодо експлуатації, ремонту і розвитку об'єктів транспорту (ст. 67 ЗК України) [1].

Особливістю правового режиму земель транспорту є чітка диференціація за видами, обумовлена тим, що правовий режим кожного із видів таких земель, крім спільних рис, притаманних всім землям транспорту в цілому, має і свої суттєві особливості.

Залежно від виду транспорту розрізняють землі залізничного, автомобільного, трубопровідного, морського, річкового та авіаційного транспорту.

Основною складовою земель автомобільного транспорту є автомобільні дороги. Вони становлять лінійний комплекс інженерних споруд, призначений для безперервного, безпечного та зручного руху транспортних засобів. У ст. 5 Закону України «Про автомобільні дороги» визначені наступні види автомобільних доріг: автомобільні дороги загального користування; вулиці і дороги міст та інших населених пунктів; відомчі (технологічні) автомобільні дороги; автомобільні дороги на приватних територіях.

Автомобільні дороги загального користування є складовою Єдиної транспортної системи України і задовольняють потреби суспільства в автомобільних і пасажирських перевезеннях. Вони перебувають у державній власності і не підлягають приватизації. Вулиці і дороги міст та інших населених пунктів знаходяться у віданні органів місцевого самоврядування і є комунальною власністю. Ділянки вулиць і доріг міст та інших населених пунктів, що суміщаються з автомобільними дорогами державного значення, належать до Єдиної транспортної системи і також не підлягають приватизації. Відомчими (технологічними) автомобільними дорогами є внутрішньогосподарські технологічні дороги, що знаходяться у власності юридичних або фізичних осіб.

Правовий режим земель автомобільного транспорту визначається [2]:

- Земельним кодексом України;
- Законом України «Про транспорт»;
- Законом України «Про автомобільний транспорт»;
- Законом України «Про дорожній рух»;
- Законом України «Про автомобільні дороги»;
- Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Єдиних правил ремонту і утримання автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, і правил користування ними та охорони»;
- Постановою Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо створення безпечних умов для міжміських і міжнародних перевезень автомобільним транспортом»;
- наказом «Укравтодору» Міністерства інфраструктури України «Про порядок видачі дозволів та погоджень на розміщення і будівництво

об'єктів сервісу, будівель побутово-торговельного призначення, рекламоносіїв на автомобільних дорогах загального користування» та іншими нормативно-правовими актами.

До складу земель залізничного транспорту згідно зі ст. 68 ЗК України входять, у першу чергу, землі, які є смугою відведення залізниць. Крім того, землями залізничного транспорту вважаються землі, зайняті станціями з усіма будівлями та спорудами енергетичного, локомотивного, вагонного, колійного, вантажного і пасажирського господарства, сигналізації та зв'язку, водопостачання, каналізації, а також землі під захисними та укріплювальними насадженнями, службовими, культурно-побутовими та іншими спорудами, необхідними для забезпечення роботи залізничного транспорту.

Землями дорожнього господарства вважаються землі під проїзною частиною, узбіччям, земляним полотном, декоративним озелененням, резервами, кюветами, мостами, тунелями, транспортними розв'язками, водопропускними спорудами, підпірними стінками і розташованими в межах смуг відведення іншими дорожніми спорудами та обладнанням, а також землі за межами смуг відведення, якщо на них розміщені споруди, що забезпечують функціонування автомобільних доріг. їх перелік закріплений у ч. 2 ст. 71 ЗК України. Залежно від характеру цих споруд вони класифіковані на чотири групи. До першої групи віднесені паралельні об'їзні дороги, паромні переправи, снігозахисні споруди і насадження, протилавинні та протиселеві споруди, вловлюючі з'їзди. Друга група споруд включає майданчики для стоянки транспорту і відпочинку, підприємства та об'єкти служби дорожнього сервісу. Третю групу становлять будинки (у тому числі жилі) та споруди дорожньої служби з виробничими базами. До останньої групи належать захисні насадження [4].

До земель трубопровідного транспорту ст. 73 ЗК України відносить земельні ділянки, надані під наземні і надземні трубопроводи та їх споруди, а також під наземні споруди підземних трубопроводів.

Відповідно до ст. 74 ЗК України до земель міського електротранспорту належать землі під відокремленими трамвайними коліями та їх облаштуванням, метрополітеном, коліями і станціями фунікулерів, канатними дорогами, ескалаторами, трамвайно-тролейбусними депо, вагоноремонтними заводами, спорудами енергетичного і колійного господарства, сигналізації і зв'язку, службовими і культурно-побутовими будівлями та іншими спорудами, необхідними для забезпечення роботи міського електротранспорту.

Цільове призначення цих земель пов'язане з розміщенням на відповідних земельних ділянках будівель та споруд, а також об'єктів інженерної інфраструктури, які забезпечують функціонування міського електротранспорту.

Відповідно до ст. 70 ЗК України до складу земель річкового транспорту належать певні різновиди земель. Серед них землі, надані під порти, спеціалізовані причали, пристані й затони з усіма технічними спорудами та устаткуванням, що обслуговують річковий транспорт. Самостійне місце у складі земель річкового транспорту посідають землі, призначені для розміщення пасажирських вокзалів, павільйонів і причалів. До цих земель закон також відносить землі, надані під судноплавні канали, судноплавні, енергетичні та гідротехнічні споруди, службово-технічні споруди, службово-технічні будівлі. Певними особливостями характеризуються землі, призначені під спеціальні насадження для вирощування деревини, зокрема ділової. Деяка специфіка притаманна землям, наданим у користування під берегоукріплювальні споруди й насадження. До складу земель річкового транспорту включаються також земельні ділянки, призначені для розміщення і подальшого обслуговування вуз-лів зв'язку, радіоцентрів і радіостанцій.

До земель річкового транспорту належать землі, надані у користування під будівлі, берегові навігаційні знаки та інші споруди для обслуговування водних шляхів, судноремонтні заводи, ремонтно-експлуатаційні бази, майстерні, судноверфі, відстійно-ремонтні пункти, склади, матеріально-технічні бази, інші об'єкти, що забезпечують роботу річкового транспорту.

До земель автомобільного транспорту належать землі під спорудами та устаткуванням енергетичного, гаражного і паливороздавального господарства, автовокзалами, автостанціями, лінійними виробничими спорудами, службово-технічними будівлями, станціями технічного обслуговування, автозаправними станціями, автотранспортними, транспортно- експедиційними підприємствами, авторемонтними заводами, базами, вантажними дворами, майданчиками контейнерними та для перечеплення, службовими та культурно-побутовими будівлями й іншими об'єктами, що забезпечують роботу автомобільного транспорту [1].

Головним чином, землі, надані транспорту, використовуються органами транспорту безпосередньо, але можуть надаватись цими ж органами в користування іншим організаціям, зокрема, тим, які постійно користуються послугами того чи іншого виду транспорту (для будівництва своїх під'їзних шляхів, складів, інших споруд).

Таким чином, землі транспорту, промисловості, зв'язку використовуються не як засіб виробництва, а як територіальний базис для розташування того чи іншого об'єкта. Основною ознакою цих земель є їх використання з несільськогосподарською метою. Однією із особливостей є те, що суб'єктами права користування цими землями виступають, як правило, державні підприємства і організації, оскільки промисловість, транспорт, зв'язок, оборона належать до сфери діяльності держави. Ще

однією особливістю правового режиму названих категорій земель є галузевий принцип управління ними.

Список літератури

1. Земельне право України: підручник / за ред. М. В. Шульги. – Харків: Право, - 2013. – 520 с.
2. Трифонов А. С. Правовой режим земель промисленности : моногр./А. С. Трифонов. – М. : Волтерс Клувер, 2007. – 168 с.
3. Яремко Ю.І. Теоретико-методологічні та практичні аспекти ефективного використання земельних ресурсівв Україні // Яремко Ю.І., Дудяк Н.В., Шикова Л.В.// Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. Науково-виробничий журнал – Київ, 2018 – с.82-90.
4. Будзяк В. М. Планування транспортно-господарського землекористування / В. М. Будзяк// Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер. :Економічні науки. – 2013. – № 5. – С. 19–27.

Народовий Б.О.

аспірант

*Львівський національний аграрний університет,
м. Дубляни*

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ У КРАЇНАХ ЄС

Сьогодні проблема реформи місцевого самоврядування та добровільного об'єднання територіальних громад залишається ключовою в умовах децентралізації влади, формуванні стратегічного розвитку України. Її вирішення потребує вивчення та застосування відповідної моделі міжнародного досвіду з планування розвитку територіального землекористування. Це пов'язано з тим, що існуюча система функціонування територіальних громад в Україні не є досконалою та знаходиться лише на початковому етапі свого становлення. За таких умов вивчення досвіду зарубіжних країн дозволить зробити практичні рекомендації щодо перспективи подальшого розвитку територіальних громад, визначити основні інструменти їхнього формування з урахуванням реалій розвитку, функціонування адміністративної та земельної реформи в Україні.

Планування територіального розвитку землекористування, згідно з дослідженням О. С. Дороша, являє собою повний комплекс соціально-економічних, природоохоронних, організаційно-господарських, науково-дослідних та інших заходів, пов'язаний з ресурсами, джерелами

фінансування, виконавцями і термінами виконання. Такі дії мають проводитися в межах районів, територій кількох сільських рад, територіально-виробничих комплексів і взаємо узгоджуватися із системою заходів з охорони земель та перспективами розвитку різних галузей економіки, формуванням землеволодінь і землекористувань [1].

У процесі переходу до ринкових відносин в Україні принципово іншими стають критерії територіальної організації сільськогосподарського землекористування, що спонукає до проведення реформи децентралізації, яка полягає у формуванні ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення, підтримки повноцінного життєвого середовища громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, узгодження інтересів держави і територіальних громад.

Процес з децентралізації влади в Україні відбувається відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 року [2], згідно з положеннями якої значним і дієвим інститутом місцевого самоврядування на базовому рівні є об'єднані територіальні громади (ОТГ).

Проголошена Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 року передбачає трансформацію територіальної структури влади – її децентралізацію, зокрема запровадження територіального самоврядування у процесі відновлення політичних та адміністративних систем у Центральній та Східній Європі після краху комуністичних режимів, перетворень у структурі конституційних та центральних органів влади.

Основною ідеєю документу є застосування принципу субсидіарності – вирішення конкретних проблем на найближчому до повсякденних потреб людей щаблі влади, коли вищі адміністративні органи повинні втручатися лише у випадку, якщо їх вирішення силами місцевих адміністрацій є неефективним або неможливим. Документ закріплює роль місцевого самоврядування в забезпеченні демократії, ефективного управління та децентралізації влади; роль муніципальних утворень в розвитку Європи; необхідність для муніципалітетів мати широку автономію; необхідність конституційного і законодавчого регулювання місцевого самоврядування; поняття місцевого самоврядування; принципи організації та діяльності органів місцевого самоврядування; необхідність забезпечити наповнюваність місцевих бюджетів.

На світовому рівні найбільшою організацією місцевого самоврядування є Об'єднані міста та місцеві органи влади (United Cities and Local Governments (UCLG) [5]. На регіональному рівні найбільшою організацією, яка представляє інтереси європейських місцевих органів влади і їх об'єднань в більш ніж 40 країнах, є Рада Європейських

Муніципалітетів та Регіонів (The Council of European Municipalities and Regions (CEMR) [4]. Рада європейських муніципалітетів та регіонів (CEMR) є найстарішою та найширшою європейською асоціацією, що об'єднує місцеві та регіональні органи влади з 41 європейських країн на усіх рівнях управління територіями у області формування інструментів впливу на європейську політику через регулювання законодавчої діяльності, забезпечення форуму для дискусій між місцевими та регіональними органами влади через їх національні представницькі асоціації.

Хронологію та назви найважливіших міжнародних нормативно-правових документів, що, без сумніву, сьогодні залишаються актуальними, стосуються просторового розвитку та мають найбільший вплив на розвиток територіальних громад подано у таблиці 1.

Таблиця 1.

Міжнародні нормативно-правові акти в області просторового планування територій

Рік	Нормативно-правовий акт	Зміст
1	2	3
1980	Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями	Досягнення більш тісної єдності між її членами та сприяння співробітництву між ними, шляхом укладення угод в адміністративній галузі за участі територіальних общин або органів влади Європи в таких питаннях, як регіональний, міський та сільський розвиток, охорона навколишнього середовища, удосконалення інфраструктури і обслуговування населення, а також взаємодопомога у випадках стихійного лиха
1983	Європейська хартія регіонального/просторового планування (Торремолінська хартія)	Просторове планування визначається, як географічне відображення економічної, соціальної, культурної та екологічної політики суспільства, наукова дисципліна, адміністративна техніка та політика розвитку, міждисциплінарний і всебічний підхід, спрямований на збалансований регіональний розвиток і фізичну організацію простору відповідно до загальної стратегії. Фундаментальними цілями регіонального просторового планування визначено збалансований соціально-економічний розвиток регіонів; поліпшення якості життя населення; відповідальне управління природними ресурсами та захист навколишнього середовища; раціональне використання землі.

Продовження табл. 1

1	2	3
1985	Європейська хартія місцевого самоврядування, прийнята Радою Європи	Хартія зобов'язує сторони до застосування основних правил, що гарантують політичну, адміністративну та фінансову незалежність місцевих властей
1987	Міжнародна хартія про охорону історичних міст (Вашингтонська хартія)	Стосується історичних міст, великих і малих, історичних центрів і кварталів з їхнім природним чи створеним людиною оточенням. Щоб охорона історичних міст і кварталів була дієвою, вона має стати невід'ємною частиною єдиної політики економічного й соціального розвитку та братися до уваги в територіальних і містобудівних планах на всіх рівнях
1992	Європейська хартія міст	Ключовим положенням Хартії є ідея співробітництва й солідарності між місцевими органами влади всередині держав-членів Ради Європи з метою забезпечення кращої якості міського життя; національними й місцевими органами влади для делегування на основі політичних і фінансових зобов'язань повноважень при прийнятті рішень від центральних міст до їхніх громад; місцевими органами влади і їхніми громадами з метою найкращої взаємодії; містами всієї Європи.
1994	Ольборзька хартія «Міста Європи на шляху до сталого розвитку»	Є одним з найвідоміших у світі міжнародних документів щодо місцевого сталого розвитку. Міста та регіони, які підписали цю хартію, визнають, що зобов'язуються втілювати у своїй життєдіяльності принципи сталого розвитку. Одне з її положень визнає обов'язкову участь громадськості та всіх зацікавлених груп у процесах прийняття рішень на локальному рівні
2008	Європейська хартія міст II. (Маніфест нової урбаністики)	Основним учасником розвитку міст Хартія визначає міські органи влади, де увага приділяється конкретним обов'язкам цього рівня влади у сфері міського розвитку. Основні ідеї нового міського управління пов'язані з баченням міста як самостійного активного суб'єкта, що визначає стратегічні цілі й оперативні завдання, готового зосереджувати ресурси для їх досягнення, мінімізувати ризики й відповідати за своє існування.

Регіональне просторове планування сприяє кращому просторовому плануванню в Європі та пошуку вирішення проблем, що виходять за національні кордони, а отже має на меті створення відчуття спільної ідентичності, з урахуванням відносин Північ-Південь та Схід-Захід, що одночасно переслідує чотири цілі:

1. збалансований соціально-економічний розвиток регіонів;
2. покращення якості життя населення;
3. відповідальний менеджмент природних ресурсів та захист навколишнього середовища;
4. раціональне землекористування [3].

З метою досягнення вище зазначених цілей, землекористування має відповідати місцю знаходження, організації та розвитку великих міських та промислових комплексів, основним інфраструктурним елементам, а також вимогам захисту для сільськогосподарських та лісових угідь. Будь-яка програма регіонального просторового планування у країнах ЄС має обов'язково доповнюватися програмою землекористування – лише таким чином можна досягти цілей, що становлять загальнодержавний інтерес.

Список літератури

1. Дорош О. С. Ландшафтно-кластерний підхід до територіального планування розвитку землекористування. *Ефективна економіка*. 2013. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_3_58
2. *Європейська хартія місцевого самоврядування: Документ від 15 жовтня 1985 року № 994_036*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
3. Куйбіда В. С., Негода В. А., Толкованов В. В. *Регіональний розвиток та просторове планування територій: досвід України та інших держав-членів Ради Європи*. Київ: Крамар, 2009. 170 с.
4. *The Council of European Municipalities and Regions (CEMR)*. URL: <http://www.ccre.org>.
5. *United Cities and Local Governments (UCLG)*. URL: <https://www.uclg.org/en/organisation/about>.

Самбор М.А.

*кандидат юридичних наук, член-кореспондент
Національної академії наук вищої освіти України,
начальник сектора моніторингу Прилуцького відділу поліції ГУНП
в Чернігівській області, депутат Прилуцької районної ради
Чернігівської області,
м. Прилуки*

ВПЛИВ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ НА ЗЕМЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ

Земля як глобальна політико-правова основа, територіальне підґрунтя держави, фундамент економічних відносин у суспільстві завжди перебувала у фокусі уваги дослідників, державних та громадських діячів незалежно від темпорально-правових умов, часових проміжків дослідження суспільства, держави та права. Очевидно, підстав для цього багато, та ключовою, на наш погляд, є та, що саме земля є базисом утворення політико-територіального об'єднання – держави, а також саме земля, особливості її використання та форми власності на неї визначають чи не всю соціальну та політико-соціальну і правову природу існування людини у державі, економічну основу останньої за будь-яких умов.

Для України, зокрема того періоду розвитку, у якому перебувають сьогодні суспільні відносини, у цілому українське суспільство та державо-і правотворчі процеси, є питання набування права власності на землю, перехід цього права від одного суб'єкта до іншого, незалежно від такого фізична це особа чи юридична, резидент чи нерезидент.

Нами досліджувалися теоретичні та практичні аспекти набуття права власності в Україні, зокрема наявні організаційно-правові проблеми [1; 2; 3; 4; 5]. Водночас сучасні питання адміністративно-територіальної реформи започатковують нові актуальні питання у сфері земельних відносин в Україні та їх урегулювання за допомогою позитивного права.

Земля, яка знаходиться в межах території України, є об'єктом права власності Українського народу, зазначається у ст. 13 Конституції України. Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією України. Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави, стверджується у ст. 1 Земельного кодексу України. Відповідно до ст. 78 ЗК України земля в Україні може перебувати у приватній, комунальній та державній власності. Логічним продовженням та деталізацією вказаної норми ЗК України є норма ст. 80 ЗК України, де зазначається, що суб'єктами права власності на землю є: а) громадяни та юридичні особи – на землі приватної власності;

- б) територіальні громади, які реалізують це право безпосередньо або через органи місцевого самоврядування, – на землі комунальної власності;
- в) держава, яка реалізує це право через відповідні органи державної влади, – на землі державної власності.

2020 рік в Україні став роком адміністративної реформи та формування виборних органів місцевого самоврядування новостворених районів. Адже в Україні загалом було 490 районів, стільки ж районних рад і районних державних адміністрацій. 17.07.2020 Верховна Рада України прийняла постанову № 3650 «Про утворення та ліквідацію районів», згідно з якою в Україні налічується 136 районів. Фактична реорганізація районів розпочалася в Україні після місцевих виборів 25.10.2020 та набуттям повноважень нових районних рад, як правило, у грудні 2020 року з відкриттям перших сесій та складанням присяг депутатами місцевих рад.

Започаткована та здійснювана політика децентралізації влади, потребує відповідного фінансового підґрунтя: не лише на реалізацію заходів реформи, а й на безпосередню організацію влади у районах та впровадження особливостей здійснення влади у відповідних адміністративно-територіальних межах. Зрозуміло, що укрупнення районів, формування об'єднаних територіальних громад, зумовлювало б і необхідність вивчення питання щодо перерозподілу земель, якими б розпоряджалися від імені громад відповідні органи місцевого самоврядування.

Своїм Указом Президент України 15.10.2020 № 449/2020 «Про деякі заходи щодо прискорення реформ у сфері земельних відносин» з метою забезпечення подальшого здійснення реформ у сфері земельних відносин та створення умов для реалізації прав громадян України і територіальних громад зобов'язав Кабінет Міністрів України активізувати діяльність з передачі земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності в комунальну власність та стимулювати питання оформлення територіальними громадами права власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення, передані з державної власності, вжити заходів щодо врегулювання питання забезпечення набуття гарантованого права громадян на землю під час передачі у комунальну власність земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності, щодо яких громадянам надано дозволи на розроблення документації із землеустрою.

Водночас територіальна реформа зачепила не лише територіальний устрій, повноваження органів місцевого самоврядування, а й вплинула на центральні органи виконавчої влади та їх територіальні органи, які були юридичними особами публічного права. Відповідно до наказу Державної служби з питань геодезії, картографії та кадастру від 24.11.2020 № 504 «Про ліквідацію та утворення територіальних органів Державної служби з

питань геодезії, картографії та кадастру, ліквідовано як юридичні особи публічного права територіальні органи Державної служби з питань геодезії, картографії та кадастру та утворені як структурні підрозділи апарату Держгеокадастру управління Держгеокадастру в областях.

Як результат у районах ліквідуються підрозділи Держгеокадастру. Зазначений стан справ призвів до того, до районні ради розпочали практику утворення комунальних підприємств у сфері земельних відносин. На перший погляд, зазначене жодним чином не повинно позначитися на громадянах, як суб'єктах замовлення відповідних адміністративних послуг, за винятком того, що у попередніх періодах Держгеокадастр фінансувався із державного бюджету, а вказані комунальні підприємства перебувають на самофінансуванні, тобто виключно за рахунок власної господарської діяльності, інакше кажучи за рахунок суб'єктів, які до них звертатимуться (у переважній більшості громадяни, зокрема селяни). У такий спосіб на громадян покладено додатковий фінансовий тягар під час оформлення чи переоформлення права на землю, спрямований на забезпечення фінансового утримання посадових осіб вказаних комунальних підприємств. Слід усвідомлювати й той факт, що вказані комунальні підприємства віддаляються від мешканців громади у аспекті того, що ці організації розміщуватимуться у районних центрах, тоді як відстань від віддалених населених пунктів може становити до 100 км.

Однією з функцій Держгеокадастру є ведення земельного кадастру. Державний земельний кадастр ведеться та адмініструється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин (ч. 1 ст. 6 Закону України «Про Державний земельний кадастр»).

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» від 31.03.2020 набирає чинності з 01.07.2021, не делегував вказані функції органам місцевого самоврядування, що унеможливило сприяння у оформленні прав на землю мешканцям громадян.

Переконані, що адміністративно-територіальна реформа в Україні не є закінченою, а її кроки не можна визнати послідовними у напрямку децентралізації функцій щодо контролю за землями та упорядкування земельних відносин. Вказана реформа є фрагментарною та покладає на новостворені органи місцевого самоврядування, які подекуди, майже не мають власних бюджетних надходжень, повноваження, які не зафіксовані у законодавстві, що змушує засумніватися у конституційному принципі організації державної влади та органів місцевого самоврядування, закріпленому у ст.ст. 6, 19 Конституції України. Окрім цього, наявне тяготіння реформи до укрупнення районів та поступову ліквідацію органів місцевого самоврядування у районах, на наш погляд, негативно впливає на

децентралізацію регулювання земельних відносин. Водночас, у районах залишаються державні адміністрації, які у світлі децентралізації, доречно було б ліквідувати повністю, натомість утворити виконавчі органи відповідних районних рад, тим самим усунувши необґрунтований вплив органів виконавчої влади у світлі децентралізації, на місцях та забезпечивши логічну послідовність у передачі на місця повноважень із урегулювання земельних правовідносин та надання сторонам таких відносин відповідних адміністративних послуг. Думається, що питання якісного врегулювання земельних відносин за допомогою норм права, шляхом забезпечення реалізації інтересів володільців, користувачів та власників землі, а також набувачів землі, зокрема осіб, які мають право набуття права власності на землю безкоштовно шляхом приватизації, матиме цілеспрямований ефективний вплив у цілому на економічні відносини в Україні. Водночас, такі зміни до законодавства мають бути всеохоплюючими, не залишаючи прогалів та колії норм, а також усуваючи необґрунтовану бюрократизацію регулювання таких земельних відносин. Разом із цим, повинен бути створений дієвий механізм захисту та охорони прав та інтересів набувачів землі, власників, користувачів та володільців земельних ділянок, який повинен бути позбавлений політичної складової. Упевнені, що лише за умови врахування вказаних проблем можливо створити якісний механізм правового регулювання земельних відносин в умовах децентралізації влади в Україні.

Список літератури

1. Самбор М.А. Теоретичні засади та практична роль принципів права у первинному набутті права власності на землю. *Митна справа. 2011. № 1 (73), частина 2. С. 66-71*
2. Самбор М. Судовий захист прав та інтересів під час первинного набуття права власності на землю. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2011. № 86. С. 77-81.*
3. Самбор М.А. Позасудовий захист права власності на землю в Україні: негаразди нормативно-правового регулювання та правозастосовної діяльності, що пов'язані із встановленням меж земельних ділянок в натурі. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Збірник наукових праць. 2012. № 1 (58). С. 187-201.*
4. Самбор М.А, Деякі проблеми встановлення меж земельних ділянок під час розробки технічної документації із землеустрою, що посвідчує право на земельні ділянки, і захист прав та інтересів громадян. *Актуальні проблеми юридичної науки – 2012: матеріали міжнародної*

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

науково-практичної конференції [«Актуальні проблеми юридичної науки – 2012»], (Київ, 14 грудня 2012 р.) / За заг. ред. В.К.Матвійчука, Ю.В.Нікітіна, М.І.Карпенка. Київ, 2013. С. 455-468.

5. Самбор М. Набуття права власності на земельні ділянки на підставі набувальної давності: український досвід. *Право України*. 2011. № 2. С. 270-277.

Ступень Р.М.

д.е.н., доцент

*Львівський національний аграрний університет,
м. Дубляни*

Остафінська Л.М.

викладач II категорії, завідувач відділення «Комп'ютерних наук, геодезії та землеустрою»

*Стрийського фахового коледжу Львівського національного аграрного університету,
м. Стрий*

Бабій Н.І.

викладач I категорії

*Стрийського фахового коледжу Львівського національного аграрного університету,
м. Стрий*

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ СТВОРЕННЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Згідно з чинного в Україні законодавства місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування. Вони управляють майном, що є в комунальній власності, затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку, контролюють їх виконання, затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць, встановлюють місцеві податки і збори згідно із законом, забезпечують проведення місцевих референдумів, вирішують інші питання місцевого значення згідно їхньої компетенції.

Зміни у законодавчій базі у зв'язку з децентралізацією значно посилили мотивацію до міжмуніципальної консолідації в країні, створили належні правові умови та механізми для формування спроможних територіальних громад сіл, селищ, міст, що об'єднують свої зусилля у вирішенні нагальних проблем. Кабінет Міністрів України визначив підтримку реформи децентралізації в Україні одним з пріоритетних завдань, що сприятиме розвитку місцевого самоуправління і економічного

розвитку країни в цілому. У 2020 році більшість існуючих менш чисельних місцевих рад об'єднано, щоб належним чином використовувати ресурси і нести відповідальність за свої дії.

Практичний процес з формування об'єднаних територіальних громад постійно виявляє проблемні питання, що потребують законодавчого або нормативного врегулювання. Так, у 2016 р. прийнято постанову Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Методики формування спроможних територіальних громад»[2], згідно з якою врегульовано питання внесення змін до перспективних планів формування територій громад областей, а також офіційного підтвердження складу об'єднаних територіальних громад, включених до відповідного перспективного плану.

Суттєве удосконалення законодавчого регулювання процесу формування об'єднаних територіальних громад відбулося у результаті прийняття законів України:

- «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо добровільного приєднання територіальних громад»;

- «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей добровільного об'єднання територіальних громад, розташованих на територіях суміжних районів»;

- «Про внесення змін до деяких законів України щодо статусу старости села, селища»;

- «Про внесення змін до деяких законів України щодо набуття повноважень сільських, селищних, міських голів»;

- «Про службу в органах місцевого самоврядування».

Концепція децентралізації передбачає заміщення в інституційному та функціональному аспектах моделі централізованої державної влади на управління системою органів місцевого самоврядування, що реалізують об'єднані територіальні громади. Децентралізація влади створює можливості для розвитку регіонів, територіальних громад та суб'єктів сільськогосподарської діяльності на місцевому рівні [1]. На місцевому рівні у сфері регулювання земельних відносин та охорони земель варто окреслити відповідно до алгоритму перелік поставлених завдань → механізми досягнення цілей → визначення інструментів щодо їх реалізації.

Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [3] передбачено, що серед основних повноважень органів місцевого самоврядування на базовому рівні є забезпечення планування розвитку території громади, вирішення питань забудови території (відведення земельних ділянок, надання дозволів на будівництво, прийняття в експлуатацію будівель) та благоустрій території.

Управління земельними ресурсами на території ОТГ передбачає, що Держгеокадастр має передати землі державної власності за межами

населених пунктів у комунальну власність об'єднаних територіальних громад. Відповідний алгоритм включає в себе чотири етапи:

- 1) ОТГ звертається з клопотанням до обласного управління Держгеокадастру;
- 2) проведення інвентаризації земель ОТГ, що до цього не були передані у користування;
- 3) реєстрація проінвентаризованих ділянок в державному земельному кадастрі;
- 4) передача земель у комунальну власність громади наказом начальника обласного управління Держгеокадастру.

Можна зробити висновки, що для повноцінного функціонування місцевого самоврядування в об'єднаних територіальних громадах необхідно вирішити два вкрай важливих і пов'язаних між собою питання. Перше стосується передачі органам місцевого самоврядування належного обсягу повноважень у сфері управління земельними ресурсами, а друге – повноважень у сфері планування територій та містобудівної діяльності. Тільки за умови вирішення цих завдань, місцеве самоврядування в контексті децентралізації влади стане дійсно місцевим самоврядуванням.

Список літератури

1. *Дорош О. С., Мельник Д. М., Дорош А. Й. Концепт розподілу функцій управління землекористуванням в контексті розвитку територіальних громад. Збалансоване природокористування. 2017. № 3. С. 97–104.*
2. *Про внесення змін до Методики формування спроможних територіальних громад: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2016 р. № 601. URL: <http://www.kmi.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249308591>.*
3. *Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.*

Яремко Ю.І.

д.е.н., професор

Херсонський державний аграрно-економічний університет,

м. Херсон

Пєсков І.В.

старший викладач

Херсонський державний аграрно-економічний університет,

м. Херсон

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО СУЧАСНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ В УКРАЇНІ

Однією з проблем виступає той факт, що Україна має дуже розпорошене, складне, нечітке і часом навіть незрозуміле законодавство з масою різноманітних підзаконних актів та виключень. Це робить процес набуття, реалізації права власності на землю важким для громадянина. Земельне законодавство потребує негайних змін та спрощення для його доступності в застосуванні [3].

В селах найбільше приватизують землі. В зв'язку з тим що село перебуває сьогодні у кризовому стані, доречно говорити про низку зовнішніх проблем, які, так чи інакше, стосуються проблеми права власності: екологічні (багато земель не використовуються, порушення вимог користування земельних ресурсів, використання земель за нецільовими призначеннями); економічні (розкрадання землі, селяни не можуть самостійно обробити землю і змушені здавати її в оренду за копійки сільськогосподарським виробникам); соціальні (соціальна незахищеність, порушення прав власності, люди з села сприймаються як «колгоспники»), правові (за час незалежності України ухвалено понад 900 законів, прийнято більше 4 тисяч нормативних актів з питань аграрної політики держави. Це призводить до бюджетних втрат.) [4].

Серйозною проблемою приватної власності на землю вважають введення мораторію. Він істотно стримує розвиток аграрного сектору економіки, завдає шкоди ефективному використанню земельних ресурсів, і, фактично, виключає ринок землі. Оскільки ціна на землю не є справедливою, то і продукція, що на ній вирощується, теж як правило продається по заниженим цінам. Крім цього, мораторій постійно продовжується шляхом ухвалення відповідного закону ВРУ ще з 2002 року У жовтні 2016 року дія мораторію продовжена «до набрання чинності законом про обіг земель сільськогосподарського призначення, але не раніше 1 січня 2018 року».

31.03.2020р. Верховної радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу

земель сільськогосподарського призначення», основні положення якого набирають чинності з 1 липня 2021 року. Цим законом внесені зміни до Земельного кодексу України, зокрема стаття 130 щодо набуття права власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення викладена у наступній редакції: «Набувати право власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення можуть:

- а) громадяни України;
- б) юридичні особи України, створені і зареєстровані за законодавством України, учасниками (акціонерами, членами) яких є лише громадяни України та/або держава, та/або територіальні громади;
- в) територіальні громади;
- г) держава.

Право власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення може також набуватися банками лише в порядку звернення стягнення на них як на предмет застави. Такі земельні ділянки мають бути відчужені банками на земельних торгах протягом двох років з дня набуття права власності.

Іноземцям, особам без громадянства та юридичним особам заборонено набувати частки у статутному (складеному) капіталі, акції, паї, членство у юридичних особах (крім як у статутному (складеному) капіталі банків), які є власниками земель сільськогосподарського призначення. Цей абзац втрачає чинність за умови та з дня схвалення на референдумі рішення, визначеного абзацом восьмим цієї частини.

Набуття права власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення юридичними особами, створеними і зареєстрованими за законодавством України, учасниками (засновниками) або кінцевими бенефіціарними власниками яких є особи, які не є громадянами України, може здійснюватися з дня та за умови схвалення такого рішення на референдумі». Також визначені особи, яким забороняється набуття права власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення.

Загальна площа земельних ділянок сільськогосподарського призначення у власності громадянина не може перевищувати десяти тисяч гектарів. Загальна площа земельних ділянок сільськогосподарського призначення у власності юридичної особи (крім банків) не може перевищувати загальної площі земельних ділянок сільськогосподарського призначення, які можуть перебувати у власності усіх її учасників (членів, акціонерів), але не більше десяти тисяч гектарів. При цьому, якщо громадянину належить право власності на частку у статутному (складеному) капіталі, у пайовому фонді юридичної особи або на лише окремі акції, паї, для цілей цієї статті вважається, що такому громадянину, крім земельних ділянок, що належать йому на праві власності, також належить право власності на земельні ділянки сільськогосподарського

призначення загальною площею, що дорівнює площі земельних ділянок сільськогосподарського призначення у власності юридичної особи, учасником (членом, акціонером) якої він є, помноженої на розмір частки такого громадянина, вираженої у відсотках, у статутному (складеному) капіталі, пайовому фонді цієї юридичної особи.

В провідних країнах (Франція, США, Китай, наприклад) земельна рента сплачується до державного бюджету та є його ефективним джерелом.

При великій кількості обмежень земельних ділянок неможливо раціональне використання цих земель.

Дуже багато земельних спорів відбувається саме через земельні конфлікти між сусідами (за межу, використання не за цільовим призначенням). У разі, якщо встановити межу неможливо для документації, її встановити за документами що підтверджують право на їх використання на практиці встановлюють за фактичним використанням, або просто ділять на дві рівновеликі земельні ділянки. Такий поділ часто є несправедливим, оскільки для цього немає чітких положень у законодавстві.

Найбільша проблема власності земель у нашій країні є незахищеність.

Відчуження земельних ділянок можливо з мотивів суспільної необхідності.

Процес успадкування землі ставить багато проблем. Державний акт на землю, прийнятий у порядку правонаступництва, повинен бути переоформлений та зареєстрований на ім'я спадкоємця.

Крім того, земельні ділянки сільськогосподарського призначення, успадковані іноземними юридичними особами, повинні бути відчужені протягом одного року. [3, с. 8]

Через відсутність чіткого правового механізму не існує єдиної об'єктивної оцінки вирішення земельних спорів у суді, стає можливим неоднакове застосування судом (судами) у цивільних справах одних і тих самих норм матеріального права, що спричиняє ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах. Усі суди по-різному вирішують питання виникнення або припинення права власності на землю. А вирішення земельних спорів у позасудовому порядку неефективне, оскільки за це не існує юридичної відповідальності.

Право власності на землю виникає після затвердження документації із землеустрою та державної реєстрації земельної ділянки та прав на неї. Реєстрація земельної ділянки в державному кадастрі є обов'язковим етапом приватизації. Але в Україні, з часу відкриття доступу до національної кадастрової системи, з'явилася велика кількість невідповідностей

геодезичних координат суміжних земельних ділянок, що ускладнює процес оформлення прав на них.

І це не повний перелік питань які потребують законодавчого урегулювання.

Список літератури

1. Андрейцев В. І. Екологічне право: особлива частина: Підручник для студентів юридичних вузів / В.І. Андрейцев // – К.: Істина, 2013. – 376 с.
2. Бондарчук Н.В. Проблеми права власності на землю в Україні / Н.В. Бондарчук // Часопис Київського університету права. – 2012. – №3. С.– 289-292.
3. Дудяк Н.В. Концептуальний підхід та еколого-економічні принципи сільськогосподарського землекористування меліорованих земель / Ю. І. Яремко, Н. В. Дудяк // Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. – 2015. – № 1. – С. 74–80.
4. Дудяк Н.В. Теоретико-методологічні та практичні аспекти ефективного використання земельних ресурсів в Україні // Яремко Ю.І., Дудяк Н.В., Шикова Л.В.// Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. Науково-виробничий журнал – Київ, 2018 – с.82-90.

Яремко Ю.І.

д.е.н., професор

Херсонський державний аграрно-економічний університет,

м. Херсон

Яценко В.М.

к.т.н., доцент

Херсонський державний аграрно-економічний університет,

м. Херсон

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ЗЕМЕЛЬ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ЗЕМЕЛЬ ДЛЯ БУДІВНИЦТВА ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ ЗОКРЕМА

Фізична культура і спорт відіграють важливу роль у формуванні, зміцненні, збереженні здоров'я громадян, підвищенні працездатності та збільшенні тривалості активного життя, утвердженні міжнародного спортивного авторитету України.

Переважає більшість населення, особливо в малих містах та сільській місцевості в новостворених територіальних громадах, практично

позбавлена можливості займатися будь-якими формами фізкультурно-оздоровчої і спортивної роботи в наслідок незадовільної розвинутої матеріально-спортивної бази. Враховуючи стан та основні напрями розвитку фізичної культури і спорту в Україні, створення нових об'єктів та закладів спорту має дуже важливе значення. А оскільки, вагому роль у створенні нових закладів спорту займає земельне питання, питання відведення земельних ділянок для закладів спорту є досить актуальним на сьогоднішній день.

Кожна земельна ділянка, незалежно від форми власності чи використання, має конкретне цільове призначення. Цільове призначення земельної ділянки являє собою встановлені законодавством та конкретизовані відповідним органом (який передає таку ділянку у власність чи користування) допустимі межі використання земельної ділянки громадянами та юридичними особами (набувачами такого права). Основою для визначення цільового призначення земельної ділянки є її належність до відповідної категорії [1].

Особливе місце у складі земельного фонду України займають землі рекреаційного призначення. Вперше на законодавчому рівні як окрему категорію земель їх закріпили саме в Земельному кодексі України від 25 жовтня 2001 р. (п. «г» ст. 19).

До земель рекреаційного призначення належать землі, які використовуються для організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів [2].

Основним фактором віднесення земельних ділянок до земель зазначеної категорії є можливість їх використання для організації масового відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів. Стаття 63 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р. містить визначення «рекреаційних зон», яке цілком за змістом відповідає поняттю «землі рекреаційного призначення». Так, рекреаційні зони становлять собою ділянки суші і водного простору, призначені для організованого масового відпочинку населення і туризму [1].

До земель рекреаційного призначення належать земельні ділянки зелених зон і зелених насаджень міст та інших населених пунктів, навчально-туристських та екологічних стежок, маркованих трас, земельні ділянки, зайняті територіями будинків відпочинку, пансіонатів, об'єктів фізичної культури і спорту, туристичних баз, кемпінгів, яхт-клубів, стаціонарних і наметових туристично-оздоровчих таборів, будинків рибалок і мисливців, дитячих туристичних станцій, дитячих та спортивних таборів, інших аналогічних об'єктів, а також земельні ділянки, надані для дачного будівництва і спорудження інших об'єктів стаціонарної рекреації [4].

Використання земель рекреаційного призначення для організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів є їх винятковим цільовим призначенням. А тому на таких землях заборонена діяльність, що перешкоджає або може перешкоджати використанню їх за призначенням, а також негативно впливає або може вплинути на природний стан цих земель (ч. 3 ст. 52 Земельного кодексу України).

Землі рекреаційного призначення можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності. Право власності на землі рекреаційного призначення набувається та реалізовується в порядку, встановленому Земельним кодексом України (ст. 78–91, 116–129, 131, 132).

Однією з особливостей правового режиму земель рекреаційного призначення є звільнення закладів фізичної культури та спорту, які повністю утримуються за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів, від сплати земельного податку. Крім того, від обов'язку сплачувати земельний податок звільняються підприємства, установи, організації, громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості, у тому числі аероклуби та авіаційно-спортивні клуби Товариства сприяння обороні України, – за земельні ділянки, на яких розміщені спортивні споруди, що використовуються для проведення всеукраїнських, міжнародних змагань та навчально-тренувального процесу збірних команд України з видів спорту та підготовки спортивного резерву, бази олімпійської та параолімпійської підготовки, перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України (ст. 282 Податкового кодексу України) [9]. Проте податок за земельні ділянки (в межах населених пунктів) на територіях та об'єктах рекреаційного призначення, використання яких не пов'язане з функціональним призначенням цих територій, справляється у п'ятиразовому розмірі податку, обчисленого відповідно до статей 274 і 275 Податкового кодексу України.

Землі рекреаційного призначення можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності.

Порядок визнання територій рекреаційними зонами на землях рекреаційного призначення залежить від їх місцезнаходження та виду природних об'єктів на них.

Місця користування водами з рекреаційною та спортивною метою встановлюються відповідними радами у порядку, передбаченому водним законодавством (ст. 64 Водного кодексу України).

Визначення земель рекреаційного призначення на землях лісового фонду регулюється відповідними нормами лісового законодавства (ст. 9, 36, 37, 40, 75, 78 Лісового кодексу України).

Спеціальний порядок створення встановлено для рекреаційних зон у складі земель природно-заповідного фонду України (статті 18–24 Закону України. «Про природно-заповідний фонд України»). Режим використання

цих земель визначається Верховною Радою Автономної Республіки Крим, а також місцевими органами влади та місцевого самоврядування (ч. 3 ст. 63 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»).

Визначення земель рекреаційного призначення для зелених зон і зелених насаджень міст та інших населених пунктів, навчально-туристських та екологічних стежок, маркованих трас, земельні ділянки, зайняті територіями будинків відпочинку, пансіонатів, об'єктів фізичної культури і спорту, туристичних баз, кемпінгів, яхт-клубів, стаціонарних і наметових туристично-оздоровчих таборів, будинків рибалок і мисливців, дитячих туристичних станцій, дитячих та спортивних таборів, інших аналогічних об'єктів, а також земельні ділянки, надані для дачного будівництва, а також для спорудження інших об'єктів стаціонарної рекреації відбувається згідно із законами України «Про основи містобудування» від 16 листопада 1992 р. Порядок надання у користування або власність земель рекреаційного призначення для дачного будівництва і спорудження інших об'єктів стаціонарної рекреації відбувається на загальних умовах, передбачених ст. 116 ЗК України.

Право державної, комунальної та приватної власності на землі рекреаційного призначення набувається та реалізується різними суб'єктами на основі Конституції, інших законів у порядку, передбаченому ЗК України (ст. 78 – 91, 116 – 129, 131, 132). Право користування землями рекреаційного призначення здійснюється у двох формах – загального і спеціального користування.

Загальне використання земель рекреаційного призначення здійснюється громадянами безоплатно для задоволення потреб під час відпочинку, туризму, проведення спортивних та культурно-розважальних заходів.

До земель рекреаційного призначення загального використання належать землі, зайняті парками, скверами, бульварами, спортивними майданчиками, іншими об'єктами рекреаційного призначення.

Загальне використання земель рекреаційного призначення може здійснюватися без їх вилучення у власників або користувачів з дотриманням обмежень, установлених відповідно до закону.

У порядку спеціального використання землі рекреаційного призначення надаються для розміщення об'єктів рекреаційного призначення (будинків відпочинку, пансіонатів, яхт-клубів, стаціонарних і наметових туристично-оздоровчих таборів, інших аналогічних об'єктів) з метою провадження господарської діяльності, пов'язаної з експлуатацією таких земель, інших природних ресурсів відповідно до їх цільового призначення.

Спеціальне використання земель рекреаційного призначення здійснюється за плату.

Використання земель рекреаційного призначення може здійснюватися на підставі земельного сервітуту або суперфіцію (набуття права користування чужою земельною ділянкою для забудови).

Земельний сервітут встановлюється договором, законом, заповітом або рішенням суду.

Договір про встановлення земельного сервітуту підлягає державній реєстрації в порядку, встановленому для державної реєстрації прав на нерухоме майно.

Земельні сервітути можуть встановлюватися для [3]:

- будівництва, реконструкції, капітального ремонту, розміщення споруд стаціонарних об'єктів рекреаційного призначення (земельні ділянки, на яких розміщені будинки відпочинку, пансіонати, об'єкти фізичної культури і спорту, туристичні бази, кемпінги, яхт-клуби, стаціонарні і наметові туристично-оздоровчі табори, будинки рибалок і мисливців, дитячі туристичні станції, дитячі та спортивні табори, інші аналогічні об'єкти, а також дачні будинки);

- проходу, проїзду за спеціально обладнаними маршрутами, що прокладені у найбільш цікавих місцях зони регульованої рекреації (земельні ділянки, на яких розміщені зелені зони і зелені насадження міст та інших населених пунктів, навчально-туристські та екологічні стежки, марковані траси, інші аналогічні об'єкти);

- розміщення на земельній ділянці рекреаційного призначення інформаційних стендів щодо відповідного об'єкта рекреаційного призначення.

Власник, землекористувач земельної ділянки рекреаційного призначення, щодо якої встановлений земельний сервітут, має право вимагати від осіб, в інтересах яких встановлено земельний сервітут, плату за його встановлення.

Список літератури

1. Управління земельними ресурсами: підручник / В. В. Горлачук, В. Г. В'юн, І. М. Песчанська, А. Я. Сохнич. – Львів : «Магнолія 2006», 2007. – 443 с.

2. Третяк А. М. Управління земельними ресурсами: навч. посіб. / А. М. Третяк, О. С. Дорош. – Вінниця : «Нова книга», 2006. – 360 с.

3. Дудяк Н.В. Теоретико-методологічні та практичні аспекти ефективного використання земельних ресурсів в Україні // Яремко Ю.І., Дудяк Н.В., Шикова Л.В.// Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. Науково-виробничий журнал – Київ, 2018 – с.82-90.

4. Бобкова А.Г. Про поняття природних рекреаційних ресурсів // Право України. – 2000. – № 5. – С. 53–54.

**Секція 5. ОХОРОНА ТА РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ
ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ОТГ**

Бойко Н.В.

*провідний фахівець
Волинської філії ДУ «Держгрунтохорона»,
м.Луцьк*

Зінчук М.І.

*к.с.-г.н., директор
Волинської філії ДУ «Держгрунтохорона»,
м.Луцьк*

Мерленко І.М.

*к.с.-г.н., доцент
Луцький національний технічний університет,
м.Луцьк*

**ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРУНТОВОЇ ФЛОРИ НА
ОСУШУВАНИХ ГРУНТАХ ПОЛІССЯ**

Адміністративна реформа передбачає передання значної частини повноважень на місцеві територіальні громади. Це стосується і якісного та екологічно-збалансованого використання земель у сільському господарстві. Очевидно, що і впровадження наукових розробок буде позиціонуватись на цьому рівні. Тому, важливо розпочати створення інформаційних осередків у громадах. Особливо це стосується складних, антропогенно-порушених ландшафтів – як приклад, осушуваних ґрунтів, які потребують виваженого підходу як з технічної точки зору, так і екологізації їх використання.

Меліоративний фонд Волинського Полісся складає 84,3% сільськогосподарських угідь, із них осушуваних – понад 400 тис. га. У комплексі заходів, спрямованих на підвищення продуктивності та екологічної стійкості меліорованих земель, недостатньо уваги приділяється мікробіологічній компоненті ґрунту, хоча численними дослідженнями встановлено зв'язок кількісного та якісного стану ґрунтової мікробіоти і родючості ґрунтів, якості та продуктивності сільськогосподарських культур. Тому, активізація розвитку аборигенної мікрофлори ґрунту та використання спеціально селекціонованих і адаптованих культур мікроорганізмів є важливою складовою оптимізації ґрунтового середовища і фактором регулювання родючості ґрунтів [1].

Мета досліджень - встановлення умов та особливостей функціонування ґрунтової мікрофлори під посівом кукурудзи (попередник

– однорічні трави) в зерно-кормовій сівозміні в умовах органічної та органо-мінеральної систем удобрення.

Об'єктом досліджень є ґрунтова мікрофлора осушуваних дерново-підзолистих ґрунтів Волинського Полісся. З погляду гідроморфності дані ґрунти належать до глейових. За механічним складом – піщанисто-легкосуглинкові, тобто, згідно шкали Качинського, вони містять у ґрунтовій фракції фізичної глини (сума часток менше 0,01 мм) від 20 до 30%, а фракція піску (сума часток більше 0,05 мм), хоч і не переважає, але становить більше 20%. Ознаки оглеєння у вигляді сизуватого забарвлення, в'язкості, залізо-марганцевих конкрецій виявлені на глибині 60-80 см, проте в результаті осушування рівень ґрунтових вод коливається в межах 1-1,5 м.

Ділянка, на якій закладено дослід, відноситься до Копачівської осушувальної системи, введеної в експлуатацію у 1976-1978 роках. Розміщена в центральній частині Волинської області. Її загальна площа складає 1266 га. Площа гончарного дренажу становить 865 га. Загальна протяжність мережі відкритих каналів – 82,9 км, в тому числі магістральних – 15,3 км. Протяжність закритої мережі (гончарний дренаж) – 617 км. Рельєф дослідної ділянки хвилястий зі слабо вираженим мікрорельєфом. Клімат зони, в якій знаходиться ділянка, помірно вологий, з м'якою зимою і теплим літом.

Середня температура повітря найхолоднішого місяця січня - $-5,0^{\circ}\text{C}$, найтеплішого липня – $18,5^{\circ}\text{C}$. Середньорічна температура біля $7,0^{\circ}\text{C}$. Сума активних температур за період із середньодобовою температурою більше $10,0^{\circ}\text{C}$ коливається в межах $2400-2500^{\circ}\text{C}$ і триває 155-160 днів, що відповідає середній тривалості вегетаційного періоду основних районуваних сільськогосподарських культур. Середня кількість опадів за рік складає 615-620 мм.

Польові дослідження виконувались згідно «Методики польового дослідження» Б.А. Доспехова [2]. Стаціонарний дослід закладено у триразовій повторності. Схема дослідження передбачає вісім варіантів: 1- без добрив, 2 – мінеральний фон і сидерат, 3 – гній і сидерат, 4 - мінеральний фон, гній і сидерат, 5 – гній, 6 - мінеральний фон і сидерат, 7 - мінеральний фон і гній, 8 – сидерат і гній. Посівна площа ділянки $16 \times 6 = 96 \text{ м}^2$, облікова $12,5 \times 4 = 50 \text{ м}^2$. Проби ґрунту на визначення агрохімічних показників, гумусу та вмісту хімічних елементів відбиралися з орного шару (0-20 см) у всіх варіантах дослідження (таблиця 1). Мікробіологічні дослідження проводилися весною та восени. Відбір проб ґрунту з ризосфери кукурудзи здійснювали відповідно до загальноприйнятих у ґрунтовій мікробіології методів [3]. Мікроорганізми виокремлювали в чашках Петрі шляхом посіву ґрунтової суспензії на тверді поживні середовища з мінеральним (для підрахунку нітрифікуючих мікроорганізмів), органічним джерелом азоту (для

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

виявлення амоніфікаторів) та середовище Ешбі (для підрахунку вільноживучих азотфіксаторів).

Таблиця 1.

Результати агрохімічних аналізів ґрунту під посівом кукурудзи

Варіант	рН	Вміст, мг/100г повітряно-сухого ґрунту			Азот, мг/кг		Гумус, %
		азот за Корнфілдом	рухомі фосфати	обмінний калій	нітратний	амонійний	
			за Кірсановим				
1	5,0	5,3	5,8	6,2	3,05	0,14	1,51
2	4,7	5,6	8,9	9,5	3,50	1,11	1,46
3	4,7	5,9	12,0	7,2	2,53	5,99	1,60
4	4,5	5,6	16,0	16,4	3,93	1,91	1,49
5	5,4	5,3	15,1	11,5	3,05	0,35	1,60
6	5,6	5,0	16,7	10,5	4,52	0,01	1,72
7	6,4	5,3	18,8	14,7	3,84	0,73	1,73
8	5,0	5,0	11,0	12,9	6,51	0,35	1,52

Таблиця 2.

Результати мікробіологічних досліджень під посівом кукурудзи, тис. КУО на 1 г абсолютно сухого ґрунту

Варіант	Відбір проб ґрунту 26.05			Відбір проб ґрунту 22.09		
	Аеробні азотфіксатори	Нітрифікатори	Амоніфікатори	Аеробні азотфіксатори	Нітрифікатори	Амоніфікатори
1	63,8	313,2	141,6	49,45	253	207
2	78,39	432,9	82,6	67,83	487,9	178,5
3	97,44	603,2	154,7	19,89	280,8	292,5
4	89,32	638	214,2	21,24	94,4	129,8
5	94,01	892,5	129,8	17,85	571,2	273,7
6	118	483,8	83,3	33,04	495,6	188,8
7	67,76	798,6	327,6	9,44	472	295
8	56,64	566,4	280,8	9,52	571,2	214,2

Проведені дослідження дозволяють зробити висновок про те, що на початку вегетації кукурудзи оптимальні умови для життєдіяльності аеробних азотфіксаторів забезпечував мінеральний фон і сидерати, для нітрифікаторів – внесення гною, для амоніфікаторів – мінеральний фон і гній. На варіанті без добрив спостерігалася найнижча активність аеробних азотфіксаторів та нітрифікаторів. Найменша активність амоніфікаторів весною зафіксована у варіантах з мінеральним фоном і сидератами.

Восени аеробні азотфіксатори найбільше пригнічувались у варіанті з мінеральним фоном і гноєм, а також при внесенні гною і застосуванні сидератів. Нітрифікуючі та амоніфікуючі мікроорганізми проявляли найменшу активність у варіанті з мінеральним фоном, гноєм і сидератами. Наприкінці вегетації у варіанті з внесенням мінеральних добрив і застосуванням сидератів спостерігалася найвища активність азотфіксуючих мікроорганізмів. Внесення лише гною восени забезпечило найбільшу кількість нітрифікаторів, а мінеральний фон та удобрення гноєм створили оптимальні умови для розвитку амоніфікаторів.

Тому, для забезпечення максимальних умов біологізації агропромисловництва на осушуваних ґрунтах слід рекомендувати та пропагувати органо-мінеральну систему з подальшою адаптацією до конкретних територіальних умов.

Список літератури

1. Патика В.П., Тараріко О.Г. Агроекологічний моніторинг та паспортизація сільськогосподарських земель. – К.: Фітосоціоцентр, 2002. 296с.
2. Доспехов Б.А. Методика полевого опыта. – М.: Агропромиздат, 1985. 351 с.
3. Методы почвенной микробиологии и биохимии / Под ред. Д.Г. Звягинцева. – М.: Изд-во МГУ, 1991.- 303 с.

Василишин Ю.В.

здобувач вищої освіти

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
м. Івано-Франківськ*

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ДОПОВНЕНЬ ВРАХУВАННЯ ВПЛИВУ ШКІДЛИВИХ ЧИННИКІВ НА ВАРТІСТЬ ОБ'ЄКТІВ НЕРУХОМОСТІ ПО СХЕМІ BELLRANDALL

В розробленій американським вченим BellRandall схемі врахування впливу шкідливих чинників на вартість об'єктів нерухомості, яка складається з десятиох класів чинників шкідливими для об'єктів нерухомості є зовнішні, чинник споруди або конструкції, чинники географічного розташування, екологічний, природний та історичний або консервації [1,2].

Метою представленої праці є дослідження геологічної та геофізичної вивченості території [3] та впливу штучних та природних геофізичних полів з метою розширення та доповнення зовнішніх чинників на вартість підземних об'єктів нерухомості по схемі BellRandall.

На мою думку зовнішні чинники в контексті розміщення об'єктів нерухомості відносно поверхні землі мають бути розділені на три групи, а саме об'єкти нерухомості які знаходяться нижче поверхні – підземні; поверхневі; висотні. Такий поділ замовлення впливом факторів різної фізичної природи та їх інтенсивністю впливу на об'єкти нерухомості.

До зовнішнього чинника сусідства належать шум, підвищена температура навколишнього як і поверхневого так і підземного середовища, запах, електромагнітне поле тобто техногенне фізичне забруднення різного видів а також слід не відкидати природні аномалії фізичних полів.

Сучасні геофізичні методи залежать від природи і типу вимірюваного фізичного поля до природних полів Землі відносять магнітне, гравітаційне, електричне, електромагнітне, сейсмічне, поле ядерних випромінювань та теплове поле Землі; до штучних - електричне, електромагнітне, сейсмічне, термічне, поля вторинних ядерних взаємодій з досліджуваними геологічними об'єктами .

До шумових чинників відносяться акустичні коливання, які створюються пересуванням в містах різного виду транспорту, вентиляційні установки промислових підприємств та інші механізми, які виробляють шум, до вібраційних чинників відносяться штучно створені механічні коливання, утворені рухом транспорту, роботою інженерно-технологічного обладнання на недалеко розміщених підприємствах, будівництвом, метрополітеном.

Таблиця 1.

Схема визначення впливу шкідливих чинників згідно методики BellRandall

Клас		Шкідливі чинники	
номер класу	опис умов (чинників)	нумерація	геолого-геофізичні дані (процеси, явища)
V	Чинники сусідства / шум, запах, електромагнітне поле, тощо	V.37.15	геомагнетизм
		V.37.15.31	постійне геомагнітне поле
		V.37.15.33	перемінне геомагнітне поле
		V. 37.15.34	магнітосфера
		V. 37.15.35	геоелектрика
		V. 37.21.23	атмосферна електрика
		V. 37.21.27	баричне поле атмосфери
		V. 37.21.29	термодинаміка атмосфери
		V. 37.21.33	енергетика атмосфери
		V. 37.21.35	Фізика пограничного прошарку атмосфери
		V. 37.21.51	Прикладна метеорологія
		V. 37.23.27	Клімат міста
		V. 37.29	Гляціологія
		V.37.31	Фізика Землі
		V. 37.31.15	Фізика надр Землі
		V. 37.31.19	Сейсмологія
		V. 37.31.23	Гравіметрія
		V.38.33	геохімія
		V.38.61	Гідрогеологія

Теплове забруднення середовища виникає внаслідок зміни теплового режиму верхніх прошарків атмосфери та збільшення виробництва кількості тепла в міських агломераціях або аномального природного поля. До штучного теплового забруднення відносяться теплотраси та інші підземні комунікації.

Електромагнітне забруднення в міських конгломераціях зумовлено розміщенням різних електрообладнання як і на поверхні так і під землею.

Радіоакційне забруднення може бути підвищеним внаслідок природніх процесів в ґрунті або гірських породах під мегаполісами. До штучного радіоакційного забруднення відносять використання в промисловості, будівництві нових будівельних матеріалів із граніту.

Тому для врахування зовнішнього шкідливого впливу на вартість об'єктів нерухомості необхідно мати інформацію про наявні фізичні поля на території об'єктів нерухомості. При класифікації геофізичних методів скористаємося вже готовою класифікацією методів, яка представлена в універсальній десятинній класифікації [4]. Зокрема замість УДК використовуватимемо номер шкідливого чинника а саме V.

Таким чином проведене експрес дослідження яке базується на наукових методах аналогії та порівняння дозволяє нам розширити і деталізувати негативний V зовнішній чинник по схемі BellRandall а в майбутньому враховувати при оцінці вартості підземних об'єктів нерухомості величини, потужність та час дії як і природніх так і штучно створених фізичних полів.

Список літератури

1. BellRandall The Impact of Detrimental Conditionson PropertyValues // TheAppraisalJournal, - October, 1998. – P.380-391.
2. BellRandall The Impact of Asbestoson Real Estate Value // TheAppraisalJournal, - Janary, 2001. – P.312-321.
3. МІНЕРАЛЬНІ РЕСУРСИ УКРАЇНИ – ГЕОЛОГІЧНА ТА ГЕОФІЗИЧНА ВИВЧЕНІСТЬ ВУГЛЕВОДНІВ (ТЕСТОВИЙ РЕЖИМ) [Електрон. ресурс]. – Реж. доступу: [http:// MINERALS-UA.INFO/MAPVIEWER/NADRA-VIV.PHP](http://MINERALS-UA.INFO/MAPVIEWER/NADRA-VIV.PHP)
4. Універсальна десяткова класифікація // Універсальний словник-енциклопедія. — 4-те вид. — К. : Тека, 2006.

Богадьорова Л. М.

*кандидат географічних наук, доцент
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон*

Мельниченко С. Г.

*здобувач вищої освіти
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон
здобувач вищої освіти
Херсонський державний університет,
м. Херсон*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Станом на 01.01.2020 загальна площа сільськогосподарських земель Херсонської області складає 1969,3 тис. га, з яких сільськогосподарських угідь 1962,1 тис. га, в т. ч. 1780 тис. га ріллі.

Землі сільськогосподарського призначення складаються із земель державної власності - 261,2 тис. га, земель комунальної власності - 159,3 тис. га, приватної – 1548,8 тис. га[1].

Проблемами щодо оптимізації використання земельних ресурсів займалися такі науковці, як: П. Шищенко, Л. Руденко, С. Дорогунцов, В. Ушкаренко, Л. Новаковський, П. Борщевський та інші. Проте, вимагають подальшого наукового роз'яснення проблемні аспекти використання земельних ресурсів в розрізі адміністративних областей України, зокрема і Херсонщини. Основними проблемами використання земельних ресурсів Херсонської області залишаються: питання формування ринку земель; розвитку різних форм господарювання; деградації ґрунтів та їх підтоплення; нормування водокористування[2].

Основними проблемами, що стримують розвиток земельних відносин в області, є [1] :

- недостатнє фінансове забезпечення реалізації заходів земельної реформи на регіональному та місцевому рівнях;
- низький відсоток проінвентаризованих земель усіх форм власності;
- неефективне використання земель населених пунктів;
- відсутність актуальної нормативної грошової оцінки земель населених пунктів;
- погіршення якості ґрунтів.

Поряд із регіональними чинниками на реформування земельних відносин значною мірою впливають інші фактори, зокрема:

- недосконалість державної статистичної звітності;

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

- відсутність державних програм щодо регулювання земельних відносин та охорони земель [Таблиця 1].

Таблиця 1

**Проблеми та перспективи використання земельних ресурсів
Херсонщини**

№	Проблема	Причини	Шляхи вирішення
1	По області вкрай недостатні обсяги проведення хімічної меліорації солонцюватих ґрунтів	Хімічна меліорація є досить енергоємним і вартісним заходом, тому скорочення меліорованих площ пов'язане з недостатком коштів у товаровиробників, а сучасні господарства не в змозі здійснювати необхідний обсяг робіт з хімічної меліорації власними силами	Необхідне запровадження цільових державних програм підтримки та дотації сільгосптоваровиробників, які б стимулювали підвищення продуктивності солонцюватих ґрунтів
2	Незбалансоване і недостатнє внесення мінеральних добрив	Основними причинами скорочення обсягів закупівлі мінеральних добрив є нестабільна цінова політика, експортна орієнтованість хімічних підприємств-виробників, сезонність споживання і попиту та складна логістика постачання добрив	Розробка програм довгострокового забезпечення агропромислового комплексу доступними мінеральними добривами вітчизняного виробництва за рахунок створення правових, фінансових і організаційних умов як для виробників добрив, так і для сільгосптоваровиробників
3	Значний дефіцит і незбалансоване внесення органічних добрив	Дефіцит органічних добрив спричинений стрімким зниженням поголів'я ВРХ та свиней протягом останніх 10 – 15 років	Розробка альтернативних шляхів повернення органічної речовини до ґрунту, біологізація землеробства та оптимізація структури сівозмін
4	Порушення оптимального співвідношення культур в сівозмінах, монокультури	Орієнтація сільгосптоваровиробників на цінову політику на ринку	Чіткий контроль за дотриманням оптимального чергування культур в сівозмінах, основною функцією яких є створення у ґрунті бездефіцитного балансу гумусу і поживних речовин
5	Роздрібнення земельних угідь	Значне збільшення протягом останніх років кількості землекористувачів та землевласників	Створення робочої групи, активізування роботи по перевірці наявності у землевласників і землекористувачів агрохімічних паспортів полів, земельних ділянок і вирішення питання щодо проведення агрохімічного обстеження ґрунтів до укладання договорів оренди і по закінченні терміну їх дії з метою здійснення державного контролю за зміною показників якісного стану ґрунтів у результаті проведення господарської діяльності та своєчасного проведення заходів щодо збереження, відтворення і підвищення родючості ґрунтів

Джерело: складено авторами за [3]

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

Отже, в умовах сучасної системи землекористування стан ґрунтово-земельних ресурсів області продовжує погіршуватися через їхнє нераціональне використання, порушення і забруднення, скорочення обсягів природоохоронних робіт, невиконання державних програм підвищення родючості ґрунтів.

Таким чином, оптимізація використання земельних ресурсів – базової складової ПРП Херсонщини - вимагає системного підходу, що включає економічні та соціальні, екологічні та загальнобіосферні аспекти вирішення даної проблематики.

За умові екологізації сільськогосподарського виробництва Херсонська область може посилити не тільки загальнодержавну, але й європейську позицію у виробництві продукції як рослинного так і тваринного походження.

Список літератури

1. Регіональна програма з використання та охорони земель у Херсонській області на 2020 - 2024 роки (проект). – 2020.
2. Ігнатенко М.Г., Малєєв В.О. До проблеми: земля як особливий природний капітал - еколого-економічний підхід // Теорія і практика оцінювання, оптимізації використання та відтворення земельних ресурсів; Матеріали міжн.наук.конф. - Київ: РВПС України НАН України. - 2002. - С.195-299.
3. Регіональна доповідь про стан навколишнього середовища в Херсонській області у 2019 році. // Херсонська обласна державна адміністрація. Департамент екології та природних ресурсів. – 2020. – С. 137 – 141.

Бондаренко Е. Л.

д. геогр. н., професор

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ*

ВИРІШЕННЯ ЗАДАЧ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ДАНИХ ПРО ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ ОТГ ЗА ДОПОМОГОЮ ЛОКАЛЬНОЇ ІПД

Минулий 2020 рік у нашій державі виявився знаковим щодо прийняття ряду важливих законодавчих актів, серед яких довгоочікуваний Закон України “Про національну інфраструктуру геопросторових даних” [3]. Назріла необхідність його затвердження в умовах цифровізації як соціального явища та нової реальності країни пояснюється стрімким розвитком геоінформаційних систем і технологій, подальшим збільшенням обсягів різноманітних географічних інформаційних ресурсів, що описують реальну дійсність у цілому та за компонентами, що відрізняються предметною спеціалізацією і проблемним спрямуванням та залучаються до процесу виконання різноманітних завдань просторового характеру і прийняття виважених рішень на певному територіальному рівні.

Інфраструктури просторових даних (ІПД) представляють собою цифровий геоінформаційний ресурс, що є сукупністю стандартизованих наборів геопросторової та додаткової метаданих, збереженої в комп’ютерному середовищі для вільного доступу до них через комп’ютерні мережні засоби з боку різних суб’єктів господарювання, дослідників, пересічних громадян, а також зручності взаємодії між розробниками даних та їхніми користувачами [2].

Земельні ресурси, що виступають просторово-територіальним базисом розвитку продуктивних сил і розселення, головним засобом виробництва і предметом праці у сільському й лісовому господарствах, а також джерелом продовольства.

Для систематизації геометричних, семантичних та топологічних характеристик різних видів земельних ресурсів сьогодні використовуються усі наявні засоби, в тому числі комп’ютерні і мережні: бази даних, банки даних, кадастри. Їхня інтеграція до єдиної інформаційної системи буде оптимальною через ІПД.

Оскільки державна ІПД України ще відсутня, знаходячись на початковій стадії розроблення (згідно [3] з 1 січня 2021 року), для реалізації головної мети її створення – забезпечення широкого доступу до наборів просторових даних, – для різних регіональних рівнів (обласного, районного, місцевого) є потреба створення відповідних інфраструктур із застосуванням принципу від часткового до загального.

В умовах децентралізації влади в Україні, створення на місцевому

рівні нових адміністративних одиниць – об'єднаних територіальних громад (ОТГ) – та для оптимізації проведення земельної реформи, розроблення локальних ППД підвищує значимість таких робіт. При цьому тип інфраструктури визначається завданнями, для яких створюється система, її рівень – просторовим охопленням надання географічних інформаційних ресурсів, а характер – їхнім змістом [1]. Роль локальних ППД (за умови їх практичного функціонування) у вирішенні задач систематизації земельних ресурсів ОТГ, виходячи з головних принципів їх створення, загальних вимог до структури та складу, визначається їхньою комплексністю та фундаментальністю з точки зору можливостей використання як повного, доступного, точного та сучасного географічного інформаційного ресурсу про земельні ресурси.

Склад локальної ППД для рівня ОТГ має визначати її компоненти у вигляді наборів базових просторових даних, профільних наборів даних, метаданих та географічних інформаційних вузлів (геопорталів).

Базові просторові дані представляють собою дані про геометричні об'єкти, які можуть відображатись топологічно коректно картографічно та слугують основою для позиціонування інших просторових об'єктів. Вони включають набори даних загальногеографічного (елементи змісту топографічних карт) і спеціального характеру (кадастрові дані (земельний та інші види кадастрів, дані про інженерні комунікації тощо)), мають гарантовані якість і доступність, являючись ядром інфраструктури.

Профільні набори даних (у [3] вони називаються тематичними) складаються із частин, що містять атрибутивну інформацію про навколишнє природне середовище, суспільство, гіперсферу.

Метадані (відомості про дані) використовуються для опису та каталогізації різних видів географічних інформаційних ресурсів.

Геопортали через веб-сайти надають засоби пошуку, отримання вказаних ресурсів за допомогою каталогів метаданих та геоінформаційних веб-сервісів.

Базуючись на головних принципах розроблення державної ППД [3] (*пріоритетності* завдань щодо соціально-економічного розвитку, охорони навколишнього природного середовища, державного управління, національної безпеки та оборони держави; *узгодженості* завдань ППД із Національною програмою інформатизації; *інтероперабельності* як здатності різних програм, систем і мереж до ефективної спільної роботи, обміну інформацією та її використання; *етапності* у створенні та розвитку; *безстроковості* функціонування; *відкритості* та *доступності* базового набору просторових даних і метаданих; *додержання* прав інтелектуальної власності на результати створення наборів просторових даних і метаданих; *координації* діяльності суб'єктів забезпечення підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів

державної влади та органів місцевого самоврядування для ефективного використання просторових даних та їх сервісів), необхідно вказати на загальні вимоги, які визначають специфіку локальних ПД:

- *територіальна прив'язка* до території дослідження, що виражається у забезпеченні системи базовими просторовими даними на відповідну ОТГ;

- *дворівневий інформаційний обмін* описовою інформацією про геоінформаційні ресурси, доступною всім користувачам мережі Інтернет і оригінальними цифровими даними, доступними лише фахівцям;

- *єдина географічна прив'язка* в загальній системі всіх географічних інформаційних ресурсів, що використовують різні системи координат;

- *інтеграція* з ГІС (як програмними продуктами) за рахунок використання загальноприйнятих відкритих стандартів обміну географічною інформацією.

Базові набори даних повинні мати детальність, що відповідає змісту топографічних планів масштабу 1:2 000. Перехід від одного масштабу до іншого здійснюється шляхом інтерактивного підключення географічних основ похідних масштабів. Базові та профільні набори даних повинні зберігатись на сервері і бути забезпечені веб-сервісами для одночасного доступу до них з боку користувачів на основі відкритих стандартів (наприклад, WMS). Об'єднання профільних наборів даних з базовими повинно проводитись на основі класифікаторів геометричних об'єктів.

Для метаданих локальної ПД необхідна розробка спеціального профілю, що визначить структуру їх зберігання в пам'яті комп'ютера, а також структуру представлення користувачеві. Перша структура логічно визначається на основі міжнародних стандартів ISO 19115-1:2014 та ISO 19139-1:2019 [4, 5], друга – шляхом адаптації структури зберігання у відповідності до використання географічної термінології. Структура зберігання метаданих визначається за допомогою мови розширеної розмітки (XML) та подається у вигляді UML-діаграм, написаних на універсальній мові моделювання.

Одним із результатів взаємодії компонентів локальної ПД щодо комплексної інформації по земельних ресурсах на рівні ОТГ є одержання динамічних електронних інтерактивних карт (згенерованих системою за запитами користувачів на основі інтеграції та взаємодії базових і профільних наборів даних). Такий результат є цілком зіставний з найбільш оптимальними підходами щодо систематизації та публічності даних про земельні ресурси на рівні ОТГ.

Список літератури

1. Бондаренко Едуард. Інфраструктури просторових даних у вирішенні сучасних проблем регіону / Едуард Бондаренко // Часопис соціально-економічної географії. – 2013. – Випуск 15 (2). – С. 29–33.
2. Бондаренко Е. Л. Технології створення інфраструктур просторових даних / Е. Л. Бондаренко. – К.: РВВ НТУ, 2014. – 60 с.
3. Закон України “Про національну інфраструктуру геопросторових даних” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-20#Text>
4. ISO 19115-1:2014 Geographic information – Metadata – Part 1: Fundamentals [Electronic resource]. – Available at: <https://iso.org/standard/53798.html> (accessed 31 January 2021).
5. ISO 19139-1:2019 Geographic information – XML schema implementation – Part 1: Encoding rules [Electronic resource]. – Available at: <https://iso.org/standard/67253.html> (accessed 31 January 2021).

Бондарчук С.П.

к.с.-г. н., доцент

Луцький національний технічний університет,
м.Луцьк

Бондарчук Л.Ф.

к.с.-г. н., доцент

Луцький національний технічний університет,
м.Луцьк

Мерленко І.М.

к.с.-г. н., доцент

Луцький національний технічний університет,
м.Луцьк

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ТА РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ОТГ ШЛЯХОМ ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ІЗ ДЕРЖАВНОЮ ЕКОЛОГІЧНОЮ ІНСПЕКЦІЄЮ

В сучасних умовах дотримання екологічної стабільності та спроможності до самовідновлення всіх елементів навколишнього природного середовища є одним із найважливіших завдань людства з метою забезпечення власного подальшого існування.

Суттєве антропогенне навантаження у вигляді утворення відходів, скидів стічних вод, викидів шкідливих речовин у атмосферне повітря, незаконне вирубування лісів, браконьєрське знищення окремих видів

флори і фауни, незаконне видобування корисних копалин – ось лише неповний перелік надзвичайно негативного впливу суспільства на довкілля. Така людська діяльність приводить до непоправних і незворотних наслідків, які все частіше проявляються у забрудненні та знищенні окремих елементів довкілля, зміні клімату, катастрофічних погодних явищах та погіршенням умов проживання людей на певних територіях.

До окремої групи відносяться наслідки негативного антропогенного впливу, що пов'язані із використання земельних ресурсів. Всім відомо, що земля, а точніше ґрунти, утворювались десятки і сотні тисяч років внаслідок ґрунтоутворюючого процесу, а деградація, і навіть повне знищення ґрунтового покриву може відбутися внаслідок впливу людини та нераціональне використання земельних ресурсів впродовж короткого часу.

Для запобігання і вирішення зазначених проблем необхідно мобілізація всього суспільства. Проте однією із основних елементарних ланок, які в сучасних умовах повинні приділяти особливу увагу питанням раціонального використання земельних ресурсів є територіальні громади.

Для забезпечення дотримання вимог діючого законодавства та додержання нормативних вимог у сфері охорони і раціонального використання земельних ресурсів у нашій країні прийнято і діє ряд нормативних документів, одним із яких є Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» [1]. Цей документ встановлює «основні вимоги щодо організації здійснення державного контролю за використанням та охороною земель і спрямований на забезпечення раціонального використання і відтворення природних ресурсів та охорону довкілля». Відповідно до даного закону, визначено і контролюючі державні органи, яким делеговано повноваження щодо контролю за використанням та охороною земель.

Державний контроль за дотриманням вимог законодавства України в частині охорони земель зараз здійснює Державна екологічна інспекція. У її повноваження зокрема входить проведення перевірок і забезпечення «додержання органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами вимог законодавства України про охорону земель, додержання встановленого законодавством України режиму використання земель природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення, здійснення заходів щодо запобігання забрудненню земель хімічними і радіоактивними речовинами, відходами, стічними водами та ін.» [2].

Свої повноваження по охороні і раціональному використанні земель Державна екологічна інспекція здійснює в процесі проведення перевірок. Як показує практика, у інспекторів Держекоінспекції, при

проведенні перевірок у територіальних громадах виникає чимало зауважень до їх діяльності щодо дотримання вимог сучасного законодавства України про охорону земель. Найбільше проблемних питань, які викликають занепокоєння екологів це - виготовлення землевпорядної документації, паспортизація місця видалення відходів, порядок експлуатації хаотичних сміттєзвалищ, розроблення схем санітарної очистки населених пунктів, роздільний збір сміття, а також будівництво полігонів відходів. В той же час, є досить дієві шляхи вирішення таких проблем і забезпечення нормативних вимог законодавства в умовах об'єднаних територіальних громад, в тому числі і за рахунок впорядкування сміттєзвалищ, розробка проектів роздільного збору відходів, раціонального поводження із ними тощо [3].

Досить часто такі перевірки територіальних громад Держекоінспекцією закінчуються винесенням приписів та накладанням штрафних санкцій. Статистика Держекоінспекції свідчить, що суми штрафів щороку зростають при зменшенні числа перевірок. Так, у Волинській області у 2019 році Держекоінспекція провела 2051 перевірку. При цьому збитки, які були нараховані за порушення природоохоронного законодавства склали близько 10 млн грн. У 2020 році, при проведенні 1357 перевірок нараховані Держекоінспекцією збитки вже склали понад 152 млн грн. Цей факт вказує на вкрай негативну динаміку, яка складається в частині дотримання екологічного законодавства, в тому числі на територіях новостворених територіальних громад по дотриманні вимог законодавства України про охорону земель, що відмічається представниками Державної екологічної інспекції (Олександр Кралюк, начальник Держекоінспекції у Волинській області; виступ на засіданні Координаційної ради з питань місцевого самоврядування при голові Волинської обласної ради, 26.02.2021 р.).

Пояснень тенденціям, що склалися, є декілька. По-перше, інспектори Держекоінспекції в ході перевірок керуються вимогами діючого законодавства щодо додержання нормативних вимог у сфері охорони і раціонального використання земельних ресурсів і змушені фіксувати існуючі порушення із всіма подальшими наслідками. По-друге, з іншої сторони, територіальні громади, значна частина із яких є новоствореними, подекуди є малокомпетентними в сфері нормативних вимог законодавства України про охорону земель і допускають ряд помилок у своїй роботі саме через це. По-третє, значна частина екологічних проблем, а також шляхи їх вирішення є непідйомними, як фізично, так і фінансово для територіальних громад. Особливо це стосується питань ліквідації стихійних сміттєзвалищ, проектування та будівництва нових полігонів відходів та інших, які часто не здатні самостійно вирішити не тільки окремі громади, а й відповідні районні й

обласні органи. По-четверте, в багатьох регіонах між Держекоінспекцією і територіальними громадами, а також окремими суб'єктами господарювання складаються специфічні відносини, на кшталт «каральний орган – порушник», в основі яких відсутній конструктивний підхід до вирішення існуючих екологічних проблем. Перераховані існуючі тенденції вказують на суттєві недоліки в існуючій системі нагляду і забезпечення вимог законодавства щодо раціонального використання земельних ресурсів як з боку територіальних громад, так і Держекоінспекції.

На нашу думку, вирішення існуючої ситуації полягає у встановленні і забезпеченні ефективної взаємодії територіальних громад із Державною екологічною інспекцією кількома доступними шляхами. Одним із таких шляхів має бути налагодження тісної співпраці, пошук та реалізація дієвих інструментів взаємодії. З боку Держекоінспекції її працівники мають виступати не як «каральні органи», а швидше, як помічники і консультанти для працівників територіальних громад. При виявленні суттєвих екологічних проблем, які не можливо вирішити на рівні громад, Держекоінспекція спільно із громадою, чи кількома громадами повинна шляхом напрацювання відповідних заяв і звернень до районних, обласних та інших органів намітити напрямки для спільного вирішення існуючих негараздів. Крім того, має бути налагоджений тісний зв'язок із відповідним державним екологічним інспектором, який закріплений за даною територією і працівниками територіальних громад.

З боку ж територіальних громад, на нашу думку та на думку працівників Держекоінспекції, необхідно включити у штатні розписи своїх апаратів чи адміністрацій хоча б одного спеціаліста, що опікуватиметься питаннями екологічної безпеки, що стане передумовою вирішення багатьох питань, з якими нині стикаються керівники самоврядних органів.

Крім того, територіальні громади чи їх об'єднання можуть делегувати свої представників у Держекоінспекцію як громадських екологічних інспекторів, які будуть опікуватися в першу чергу своїми екологічними проблемами, і в ході такої співпраці створяться умови для конструктивного вирішення існуючих екологічних негараздів [4]. Залучення громадськості до вирішення екологічних проблем певної території, як показує практика, є найбільш дієвим механізмом для висвітлення гострих природоохоронних проблем, в тому числі і у засобах масової інформації. Особливо необхідне залучення громадськості до вирішення тих екологічних проблем, які подекуди створюють на землях ОТГ окремі об'єкти і суб'єкти господарювання своєю діяльністю та для попередження та усунення проявів незаконного вирубування дерев, видобування корисних копалин, браконьєрства та ін. Таким чином, привернувши увагу до певного проблемного питання і створивши

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

«здоровий» суспільний резонанс можна, залучивши депутатів різних рівнів і владні структури почати вирішувати ті наболілі екологічні питання, які не під силу новоствореним об'єднаним територіальним громадам.

Список літератури

1. Закон України про державний контроль за використанням та охороною земель // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15#Text>.
2. Положення про Державну екологічну інспекцію України : Постанова Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2017 р. № 275 // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D0%BF#Text>.
3. Бондарчук С. П. Перспективи роздільного збору та утилізації органомісних відходів м. Луцька / С. П. Бондарчук, Л. Ф. Бондарчук // Луцький національний технічний університет. Екологічні нотатки. – 2017. – № 5. – С. 16-20.
4. Про затвердження Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 27 лют. 2002 р. № 88 // <http://www.rada.gov.ua/laws/prawo/new>

Волошин М.М.

к.т.н., доцент

*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон*

РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ВОДНИХ ТА ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В СУЧАСНИХ РИНКОВИХ УМОВАХ

Ефективне використання наявного земельного фонду, управління родючістю ґрунтів та водокористуванням передбачає перегляд методологічних підходів до організації землеробства у напрямі оптимізації земле - та водокористування, створення та широкого впровадження у практику землеробства автоматизованих інформаційних технологій, насамперед при реалізації плати за послуги по подачі води та в системах точного землеробства.

В умовах реформування відносин між водогосподарськими організаціями і водоспоживачами (фермерами, колективними господарствами, орендарями) необхідна організація ефективного водокористування [1]. При складанні договорів на платне водокористування необхідне відпрацювання оптимізованих пропозицій виробникам сільськогосподарської продукції в залежності від тарифу на подачу води з оцінкою економічної ефективності різних варіантів

водокористування, врахуванням екологічних вимог ведення сільськогосподарського виробництва [2].

Оптимізація [3] взаємовідносин між водопостачальниками та водоспоживачами здійснюється на основі САПР, яка складається з таких підсистем:

- підсистема вибору оптимальних варіантів водокористування;
- підсистема формування ціни на послуги по подачі води на зрошення або зволоження земель.

САПР являє собою деяку програму на ПЕОМ з розгалуженою базою даних та знань. База даних орієнтована на розв'язання специфічних задач і складається з економічної інформації (закупівельних цін, собівартості продукції при зрошенні і на богарі, нормативних даних для розрахунку собівартостей подачі 1 м³ води, метеоданих та зрошувальних норм в роки різної забезпеченості, характерних особливостей водовиділів, з яких забирається вода та ін.). Розроблена нами база знань містить комплекс залежностей “урожайність - водозабезпеченість” різних сільськогосподарських культур (озимої пшениці, кукурудзи на зерно, кукурудзи на силос, сої, соняшника, овочевих культур), критерії економічної оцінки для визначення оптимального водо - та землекористування.

Підсистема вибору оптимальних варіантів водокористування базується на використанні критерію питомого додаткового чистого прибутку від зрошення, який обчислюється за формулою [4]:

$$F(P) = (C - C_1)f\left(\frac{U + \xi}{W + \xi}\right)Y^n - (C - C_2)f\left(\frac{\xi}{W + \xi}\right)Y^n - T_n(P)U, \quad U \leq U_{кр} \quad (1)$$

де $F(P)$ – додатковий чистий прибуток від зрошення, грн./га;

P – рівень рентабельності, %;

C – закупівельна ціна, грн./ц;

C_1, C_2 – собівартість відповідно при зрошенні і на богарі (без витрат на подачу води), грн./ц;

Y^n – плановий (проектний) урожай, ц/га;

$f\left(\frac{U + \xi}{W + \xi}\right), f\left(\frac{\xi}{W + \xi}\right)$ – зниження урожайності від одиниці при

недополиви при зрошенні чи на богарі, в долях одиниці;

$U, U_{кр}$ – значення відповідно поточних та критичних (лімітних) зрошувальних норм, м³/га;

ξ – опади, м³/га;

W – значення біологічно оптимальних зрошувальних норм, м³/га;

$T_n(P)$ – пільговий тариф в залежності від рівня рентабельності, грн./м³;

$T_n(P)U$ – витрати на лімітне водоспоживання, грн./га.

Кожен водоспоживач перш за все хоче одержати рекомендації, за якими найбільш ефективно вести зрошуване землеробство при даних цінах за воду, тобто яку економічно ефективну зрошувальну норму слід замовити для конкретної культури в умовах певного року та при наявних фінансових можливостях. Для цього САПР проводить розрахунки додаткового чистого прибутку від зрошення і виводить графічні залежності (рис. 1.), які дозволяють визначити оптимальні значення економічно обґрунтованих норм.

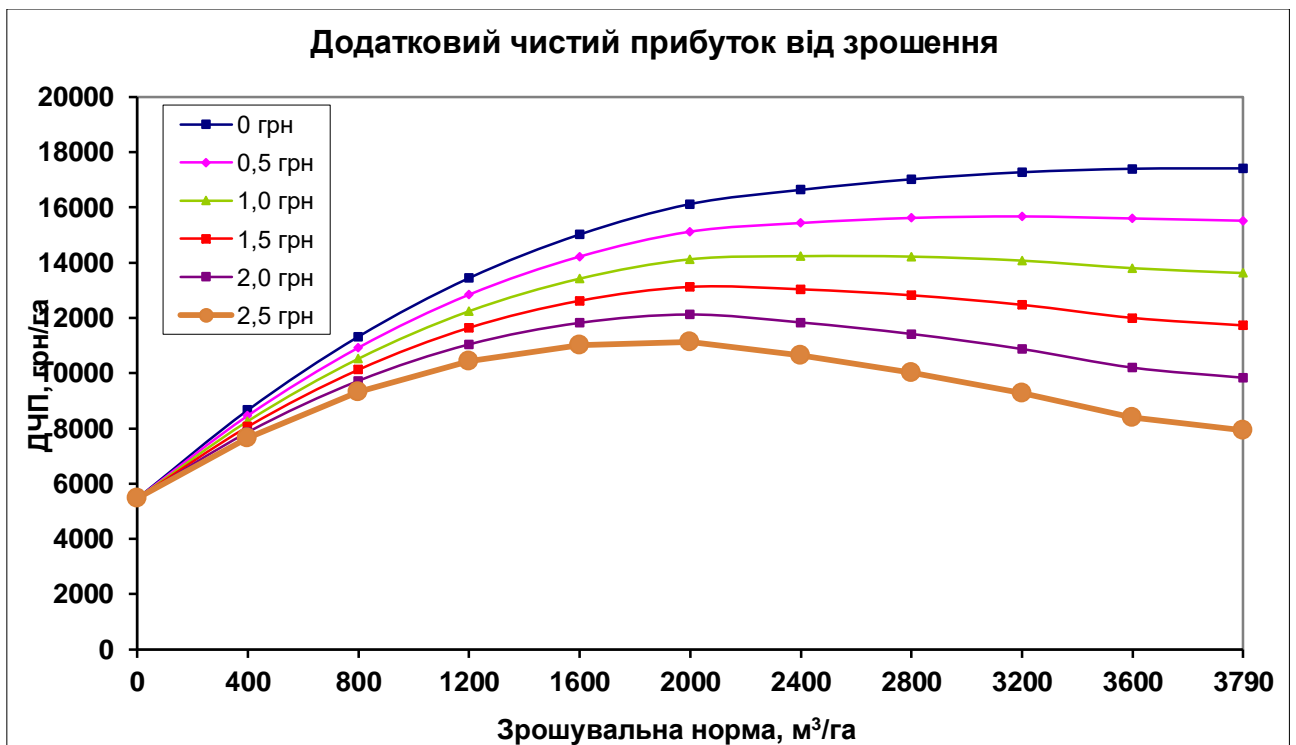

Рис. 1. Залежність додаткового чистого прибутку від зрошення для кукурудзи на зерно у рік 75-% забезпеченості від зрошувальної норми при різних тарифах на воду

При розробці підсистеми формування ціни на послуги по подачі води на зрошення або зволоження земель створюється понятійний апарат, база даних та знань, розрахункові формули та алгоритми.

Використовуються такі види тарифів, як основний, цільовий поточний, пільговий, договірний тарифи. Основний тариф на послуги водопостачання при зрошенні – розмір плати, що забезпечує відшкодування усіх нормативно обґрунтованих витрат на одиницю послуги, пов'язаних з подачею води водоспоживачам по всіх

технологічних ланках до точки водовиділу і з точки водовиділу, розраховується за формулою:

$$T_{\delta} = (C_{\delta B} + C_{\delta П}) \left(1 + \frac{P}{100} \right), \text{ грн./м}^3 \quad (2)$$

де T_{δ} – одно ставковий основний тариф;

$C_{\delta B}$ – середня собівартість водоподачі до точки водовиділу, грн./м³;

$C_{\delta П}$ – середня собівартість водоподачі з точки водовиділу до поля, грн./м³;

P – норматив рентабельності, встановлений у відсотках до собівартості витрат за подачу води, %.

В даний час водоспоживачі компенсують витрати, пов'язані тільки з подачею води з точки водовиділу. Для цього використовується одно ставковий (за 1 м³) цільовий поточний тариф на послуги водопостачання при зрошенні – розмір плати за воду, що забезпечує відшкодування водоспоживачами нормативно обґрунтованих витрат, пов'язаних з подачею води з точки водовиділу. При визначенні поточного тарифу $C_{\delta П} = 0$ і $P = 0$.

Розрахунок собівартості подачі води з точки водовиділу ведеться за формулою:

$$C_{\delta П} = (C_{\delta П}^0 + C_{\delta П}^E), \text{ грн./м}^3, \quad (3)$$

де $C_{\delta П}^0$ – собівартість подачі води з точки водовиділу до поля (без врахування електроенергії);

$C_{\delta П}^E$ – собівартість подачі води з точки водовиділу до поля за витратами електроенергії.

При цьому собівартість $C_{\delta П}$ визначається, як відношення сумарних по статтях калькуляції витрат до сумарної водоподачі водоспоживачами:

$$C_{\delta П} = \frac{\sum B_i^П}{U_{\text{план}}}, \text{ грн./м}^3 \quad (4)$$

де $B_i^П$ – i -та стаття калькуляції сумарних витрат при подачі води від точки водовиділу до поля, грн.;

$U_{\text{план}}$ – сумарна, намічена згідно з розрахунковою водозабезпеченістю, водоподача від точки водовиділу, м³.

Водовиділи відрізняються також і за витратами водогосподарської організації $C_{\delta\pi}^0$, тобто управління зрошувальних систем. У зв'язку з цим САПР платного водокористування повинна містити інформацію про кожний водовиділ з розрахованими на початку року відповідними собівартостями. У базі даних доцільно згрупувати водовиділи за однотипними витратами $C_{\delta\pi}^0$ чи $C_{\delta\pi}^E$.

Запропонована модель САПР дозволяє оптимізувати водокористування, рекомендуючи застосування економічно обґрунтованих зрошувальних норм, відповідних технологій точного землеробства, консолідувати на взаємовигідній основі розподіл додаткового чистого прибутку від зрошення між водогосподарськими організаціями та водоспоживачами в умовах проведення земельної реформи.

Список літератури

1. Методические рекомендации по определению экономической эффективности использования водных ресурсов для целей орошения / Трегобчук В.М., Жминько В.И., Ивашкевич Ю.И., Жуйков Г.Е. К : Минводхоз УССР, 1981. 23 с.
2. Ковальчук П.І., Волошин М.М., Матяш Т.В. Оптимізація водокористування на основі аналізу додаткового чистого прибутку від зрошення. Водне господарство України. 2003. Вип. 2. – С.27-29.
3. Коваленко П.И., Ковальчук П.И., Сапаров К.Б. Оптимизация внутрихозяйственного водопользования. Мелиорация и водное хозяйство. 1991. №7. – С.46-48.
4. Ковальчук П.И., Остапчик В.П. Определение моделей урожая в зависимости от динамики водоснабжения растений. Мелиорация и водное хозяйство. 1982. Вып. 5. – С.3-5.

Грицаєнко М.І.

к.е.н., доцент

Таврійський державний агротехнологічний університет

імені Дмитра Моторного,

м. Мелітополь

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В ОХОРОНІ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ОТГ

В умовах реформи місцевого самоврядування, «... яка відбувається в Україні, і яка спрямована на надання територіальним громадам більшої фінансової незалежності, а також на ефективніше використання ресурсів...» [1, с. 43], найбільш актуальним питанням є практика землекористування, в тому числі охорона земельних ресурсів ОТГ.

В табл. 1 наведені дані про динаміку капітальних інвестицій та поточних витрат на природоохоронні заходи в Україні за 2010-2019 роки.

Таблиця 1.

Капітальні інвестиції та поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища в Україні

(у фактичних цінах; тис. грн)

Показники	2010	2015	2016	2017	2018	2019	Середньо-річний темп приросту, %
Капітальні інвестиції, всього	2761472,1	7675597	13390477	11025535	10074279	16255672	21,8
в т.ч.							
захист і реабілітація ґрунту, підземних і поверхневих вод	319922	388259,2	419988,9	1284502	1444291,6	1721924,9	20,6
%	11,6	5,1	3,1	11,7	14,3	10,6	х
Поточні витрати, всього	10366565,5	16915535	19098225	20466423	24317991	27480190	11,4
в т.ч.							
захист і реабілітація ґрунту, підземних і поверхневих вод	476253,5	1152701,9	1197194,3	983781,8	1288375	1583926,5	14,3
%	4,6	6,8	6,3	4,8	5,3	5,8	х

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища в Україні в 2019-му році порівняно з 2010-м роком збільшились у 5,9 рази і становили 16,3 млрд. грн., в тому числі на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод у 5,4 рази до 1,7 млрд. грн., що становить 10,6% від загальних екологічних капітальних інвестицій. Середньорічний темп приросту екологічних капітальних інвестицій становив 21,8%, капітальних інвестицій на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод відповідно 20,6%.

Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища в Україні в 2019-му році порівняно з 2010-м роком збільшились у 2,7 рази і становили 27,5 млрд. грн., в тому числі на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод у 3,3 рази – до 1,6 млрд. грн., що становить 5,8% від загальних поточних витрат на природоохоронні цілі.

Аналогічні тенденції спостерігаються в Запорізькій області (табл. 2).

Таблиця 2

Капітальні інвестиції та поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища в Запорізькій області

(у фактичних цінах; тис. грн)

Показники	2010	2015	2016	2017	2018	2019	Середньорічний темп приросту, %
Капітальні інвестиції, всього	159249,0	591509,0	1062753,0	817114,6	1065343,5	1083530,8	23,7
в т.ч.							
захист і реабілітація ґрунту, підземних і поверхневих вод	28441,6	43104,2	35633,3	219139,4	254991,2	144355,5	19,8
%	17,9	7,3	3,4	26,8	23,9	13,3	x
Поточні витрати, всього	766332,0	1587096,5	1849575,8	2002980,7	2496107,2	2879570,7	15,8
в т.ч.							
захист і реабілітація ґрунту, підземних і поверхневих вод	149049,3	309008,1	301957,3	302680,1	369479,3	596763,9	16,7
%	19,4	19,5	16,3	15,1	14,8	20,7	x

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища в Запорізькій області в 2019-му році порівняно з 2010-м роком збільшились у 6,8 рази і становили 1,1 млрд. грн. (6,7% від загальноукраїнського показника), в тому числі на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод у 5,1 рази до 144,4 млн. грн. (8,4% від загальноукраїнського показника), що становить 13,3% від загальних капітальних інвестицій в екологію області. Середньорічний темп приросту екологічних капітальних інвестицій становив 23,7%, капітальних інвестицій на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод відповідно 19,8%.

Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища в Запорізькій області в 2019-му році порівняно з 2010-м роком збільшились у 3,8 рази і становили 2,9 млрд. грн. (10,5% від загальноукраїнського показника), в тому числі на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод у 4,0 рази – до 596,8 млн. грн. (37,7% від загальноукраїнського показника), що становить 20,7% від загальних поточних витрат на екологію області.

Незважаючи на тенденції збільшення витрат на природоохоронні заходи, в тому числі на захист та реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод, спостерігається погіршення земель як в Запорізькій області, так і в Україні в цілому. Так, в Україні на даний час понад 1,1 млн. га деградованих, низькопродуктивних та забруднених угідь, які підлягають консервації, 143,4 тис. га порушених земель, які вимагають рекультивації, а також 315,6 тис. га низькопродуктивних ділянок, яким необхідне поліпшення.

Вважаємо, що в формуванні дієвого механізму охорони земельних ресурсів є передача відповідних повноважень територіальним громадам та ОТГ, тому що «... мотиви та стимули соціальних дій відносно використання спільних ресурсів задля задоволення індивідуальних потреб суб'єктів спільноти – це спільні економічні інтереси, носієм яких соціум територіальної громади» [2, с. 117].

Безумовно, одним з оціночних показників соціально-економічної ефективності функціонування окремих територіально громад та ОТГ є якість управління земельними ресурсами [3, с. 70], при цьому «адміністративна і територіальна реформи країни потребують розробки відповідного організаційно-економічного механізму з використанням соціального капіталу регіону» [4, с. 127]. Соціальний капітал пропонуємо визначати як «... сукупність здатних приносити дохід зв'язків та соціально-економічних відносин, які виникають у певній соціальній мережі на основі існуючих норм та довіри» [5, с. 430].

Соціальний капітал ОТГ визначається існуючими рівнями довіри і поваги населення до керівного складу ОТГ, довіри і взаємності між

членами одного ієрархічного рівня (населення ОТГ). Крім цього, соціальний капітал ОТГ характеризується соціальними мережами і нормами. При цьому соціальні мережі створюються завдяки партнерству, співпраці та взаємин між членами спільноти ОТГ різних ієрархічних рівнів. Норми соціального капіталу ОТГ, які стосуються системи охорони земельних ресурсів ОТГ, об'єднують формальні норми її регулювання, загальновизнані неформальні правила і норми охорони земельних ресурсів ОТГ, а також міжособистісні та групові неформальні норми взаємодії, наявні кодекси поведінки (рис. 1).

Соціальний капітал ОТГ сприяє зниженню невизначеності та ризику в системі охорони земельних ресурсів завдяки наявному соціальному контролю за дотриманням сформульованих правил і процедур, що сприяє формуванню позитивного іміджу ОТГ в цілому.

Проблеми формування та ефективного використання соціального капіталу ОТГ потребують подальшого вивчення, проте отримані результати досліджень надають підставу зробити висновок про те, що він є важливим фактором, який необхідно враховувати при вдосконаленні системи охорони земельних ресурсів ОТГ.

Вважаємо, що позитивні зрушення в системі охорони земельних ресурсів ОТГ повинні досягатися за рахунок удосконалення її організації та механізму фінансування, але в комплексі першочергових завдань повинні бути також інші механізми її розвитку, які охоплюють посилення суспільної взаємодії, соціальної згуртованості та партнерства, зростання рівня довіри населення ОТГ до керівництва та інших членів спільноти, розповсюдження та впровадження в життя позитивних соціальних норм та цінностей, а також формування інститутів, які примножують наявний соціальний капітал. Ці заходи сприятимуть підвищенню ефективності системи охорони земельних ресурсів ОТГ, а також економічному розвитку країни в цілому.

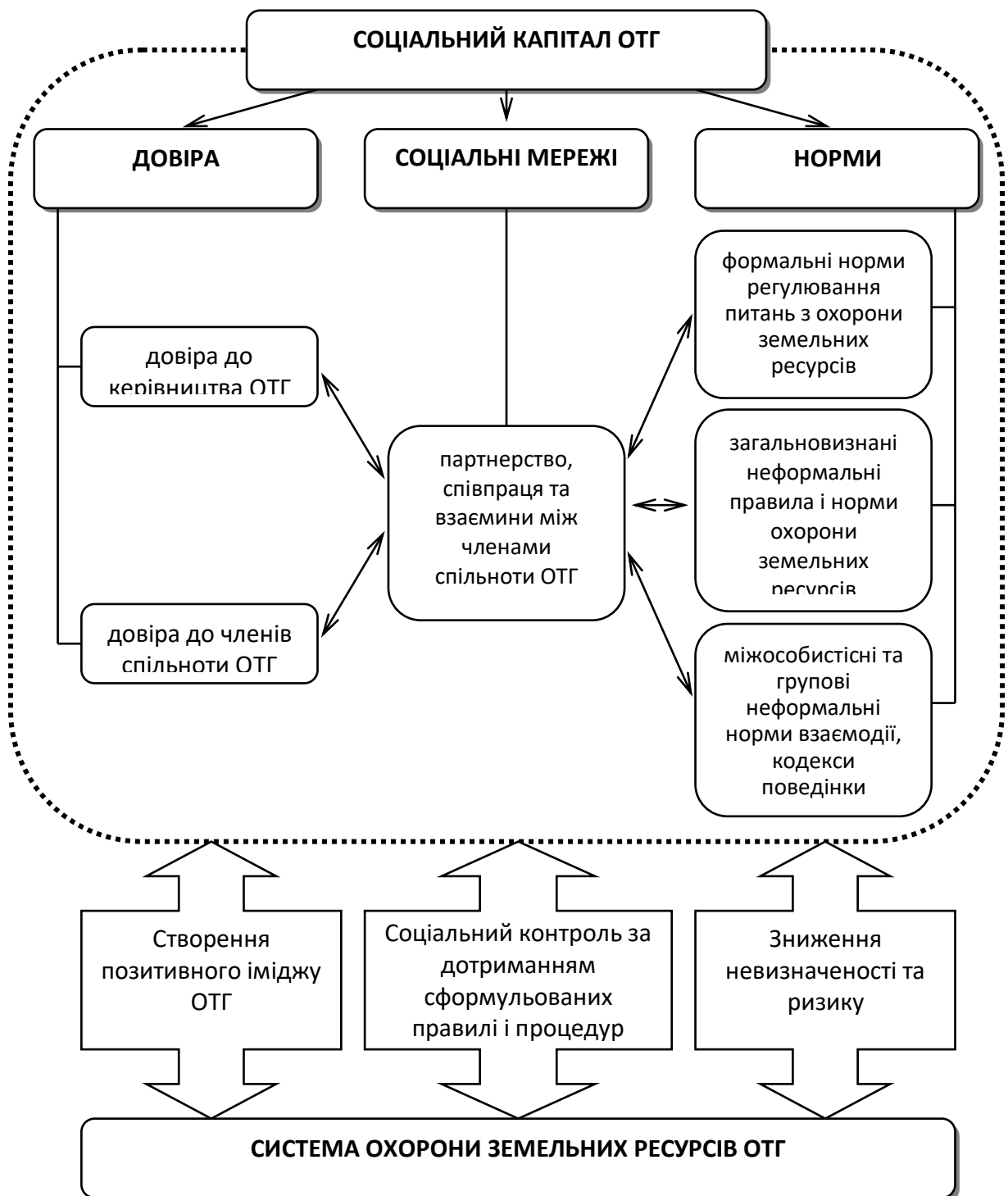

Рис. 1. Механізм впливу соціального капіталу на систему охорони земельних ресурсів ОТГ

Джерело: складено автором на основі досліджень

Список літератури

1. Грицаєнко М.І. Вплив соціального капіталу громади на «зелене» зростання країни. *Зелена економіка та низьковуглецевий розвиток: міжнародний та національний вимір*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. м. Київ, 4 грудня 2020 р. Київ : Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління, 2020. С. 43-46.
2. Грицаєнко М.І. Місце соціального капіталу у формуванні та об'єднанні територіальних громад. *Бізнес Інформ*. 2017. №8. С. 116-123.
3. Грицаєнко М.І. Соціальний капітал територіальних громад та їх об'єднань. *Modern Economics*. 2017. №4. С. 63-74.
4. Грицаєнко М.І. Соціальний капітал у розвитку територій. *Перспективи розвитку територій: теорія і практика*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти і молодих учених, Харків, 19-20 листопада 2020 р. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. С. 127-130.
5. Hrytsaienko M., Hrytsaienko H., Andrieieva L. and Boltianska L. The Role of Social Capital in Development of Agricultural Entrepreneurship. *Modern Development Paths of Agricultural Production*. 2019. pp. 427-440.

Дудяк Н.В.

к.е.н., доцент

*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м.Херсон*

Яценко В.М.

к.т.н., доцент

*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м.Херсон*

Мартинів І.М.

асистент

*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м.Херсон*

РИЗИКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ НА МЕЛІОРОВАНИХ ЗЕМЛЯХ

Херсонська область є територією ризикованого землеробства, що позначається на результатах ефективності сільського господарства. Дефіцит природного вологозабезпечення з одного боку істотно погіршує агроресурсний потенціал, а з другого, створює об'єктивні економічні та технічні передумови для стабільного та ефективного функціонування зрошувальних систем[1]. Займаючи лише 14 % загальної площі

сільськогосподарських угідь, меліоровані землі забезпечували на той час виробництво 20 % продукції рослинництва.

Протягом ХХ століття активно відбувається будівництво, розвиток меліорації земель і зрошення в зонах з недостатнім природним водозабезпеченням. Цей процес звичайно не оминув і Україну, завдяки державній підтримці зрошення перетворилось на впливовий складник сільськогосподарського виробництва в південних регіонах України, зокрема в Херсонській області, де зрошення стало основою створення потужних зон сільськогосподарського виробництва[2].

Під час реформування аграрного сектору економіки меліоровані землі і зрошуване землеробство зазнало втрат. Розпаювання земель, відсутність державного фінансування на реконструкцію зрошувальних систем, припинення виробництва дощувальної техніки, неправомірне розукрупнення внутрішньогосподарської меліоративної мережі призвело до скорочення використання площ зрошуваних земель.

В зв'язку з високим рівнем як антропогенного, так і техногенного навантаження на меліоровані землі Херсонської області, виникає цілий ряд екодеструктивних процесів, які визначають існуючий стан земель, один з яких це підтоплення території.

Природні умови Херсонської області та меліоративні заходи впливають на розвиток процесів підтоплення. За останні десятиріччя процес підтоплення активно розвивається і досяг критичного стану, здатного призвести до виведення великих земельних масивів з сільськогосподарського використання.

У Херсонській області значна зона постійного підтоплення розташована на північному заході, процесом підтоплення уражена південна частина області, право - і лівобережна пригирлова частина р. Дніпра. Площа підтоплення в області на 01.01.2020 року дорівнює - 11297 км², або 40% від всієї площі області.

Досліджуючи динаміку розвитку процесів підтоплення при порівнянні даних за 1981 рік та за 2020 рік, можемо зробити висновок, що майже в усіх адміністративних районах Херсонської області відзначено зростання площ підтоплення порівняно з 1981 роком. Найбільш уражені процесом підтоплення південно-західні (Голопристанський, Білозерський, Скадовський, Каланчацький) та північно-західні (Великоолександрівський та Високопільський) райони, які за коефіцієнтом ураження відносяться до катастрофічних. Лише Нижньосірогозький район має коефіцієнт ураження 9 % і відноситься до середньої категорії небезпеки.

Визначальним чинником розвитку процесу підтоплення на території області є інтенсивне і довготривале проведення водних меліорацій (експлуатація великих іригаційних каналів і зрошувальних систем).

Підвищення рівня ґрунтових вод сприяє водонасиченню ґрунтів зони аерації, погіршує їх фізико-механічні властивості, що призводить до розвитку негативних явищ, які впливають на стан будівель та споруд, збільшують сейсмічність територій на 1 - 2 бали.

Природний режим підземних вод зберігся лише в північних і північно-східних районах, а також на окремих ділянках лівобережжя р. Дніпро - у районі Олешківських пісків.

Техногенні чинники (гідротехнічне та меліоративне будівництво, включаючи будівництво Каховського водосховища та значної кількості водойм і ставків місцевого значення, розвиток великого і малого зрошення, у тому числі і поливи присадибних ділянок, нераціональна і технічно невідповідна умовам водовідведення організація території в населених пунктах, переважне розміщення останніх в пониззях балок, подів, біля узбережжя річок та моря, відсутність систем водовідведення та каналізації в них), які спричинили регіональний підпір підземних вод, підняття рівнів ґрунтових вод на масивах зрошення та в населених пунктах, формування в межах останніх замкнених, обмежених насипами доріг, що виконують функцію водоприймачів поверхневих вод, внаслідок чого природна схильність Херсонської області до розвитку процесів підтоплення та затоплення була значно підсилена. Ця схильність не ліквідується навіть влаштуванням систем захисного горизонтального та вертикального дренажу, особливо за умови залпових, великих за обсягами, але короткочасних надходжень води у періоди аномально великих опадів.

Системи вертикального дренажу побудовані у 1970-1980 роках і відмічається значний фізичний знос свердловин водозниження, кольматація їх фільтрової частини та зменшення, у зв'язку з цим, їх проектних дебетів призвели до зменшення контурів дренажу. На даний час з 925 свердловин більше 580 відпрацювало понад 20 років. Крім того, з 312 свердловин водозниження відкачується вода мінералізацією понад 3 г/л, у тому числі більше ніж 10 г/л – 136 шт.

Внаслідок поєднання в часі та просторі дії чинників природного і техногенного походження на Херсонщині сформувались виключно сприятливі умови для розвитку процесів підтоплення і, особливо, поверхневого затоплення.

В цілому по процесу підтоплення у 2020 році у порівнянні з попередніми роками на ділянках з природними умовами формування процесу спостерігається незначне коливання РГВ з загальною тенденцією до підвищення рівня.

На ділянках з природним режимом формування підтоплення основним фактором є середньорічна кількість атмосферних опадів, тренд графіків коливання яких співпадає з амплітудою багаторічних коливань РГВ з відставанням на 0,5-1,5 роки.

На ділянках з техногенним режимом формування підтоплення в останні роки спостерігалася тенденція до стабілізації, або незначного зниження РГВ, але у 2020 році відмічається тенденція до регіонального підвищення РГВ по спостережним свердловинах в цілому, що може викликати в подальшому зростання площ підтоплених масивів. Для забезпечення еколого-безпечного рівня ґрунтових вод і запобігти негативним наслідкам підтоплення меліорованих земель необхідно розробити відповідні еколого-меліоративні заходи та реалізувати їх за допомогою організаційного та еколого-економічного механізмів.

З позиції стійкого розвитку меліорованих земель, еколого-економічний механізм, це – сукупність елементів, принципів, правових норм, методів та інструментів, які направлені на гармонійне досягнення соціально-екологічних та економічних цілей стійкого розвитку меліорованих земель[3]. Розробка та впровадження еколого-економічного механізму щодо забезпечення стійкості еколого-економічних меліорованих земель, можлива за рахунок впровадження системи екологічного менеджменту відповідних структурних складових. Еколого-економічний механізм повинен включати інструменти досягнення стійкого розвитку та забезпечення ефективного використання меліорованих земель за допомогою методів досягнення стійкого розвитку; удосконалення законодавчо-нормативне та інституційно-інформаційне забезпечення переходу на шлях сталого розвитку та стійкого розвитку меліорованих земель.

Список літератури

1. Вдовенко Н. М. Методичне забезпечення розвитку галузей аграрного сектору економіки / Н. М. Вдовенко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. – 2014. – № 3(44). – С. 43–48.
2. Хвесик М. Парадигмальний погляд на концепт сталого розвитку України / М. Хвесик, І. Бистряков // Економіка України. – 2012. – № 6. – С. 4-12.
3. Яремко Ю. І. Концептуальний підхід та еколого-економічні принципи сільськогосподарського землекористування меліорованих земель / Ю. І. Яремко, Н. В. Дудяк // Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. – 2015. – № 1. – С. 74–80.

Коваль О. В.

аспірант

*Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк*

Мельнійчук М. М.

к. геогр. н., доцент

*Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк*

ХАРАКТЕРИСТИКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ВАРАСЬКОЇ МІСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Територія Вараського району Рівненської області знаходиться в межах західної частини Українського Полісся – Волинського Полісся, тому тут є велика кількість унікальних природних об'єктів – озера, водноболотні угіддя міжнародного значення, багатовікові ліси тощо. Більшість таких територій та об'єктів охороняються, але важливо встановити ефективність наявної природоохоронної мережі та за необхідності, оптимізувати її.

До питань дослідження природно-заповідних об'єктів на території Рівненської області звертались Т. Л. Андрієнко, В. А. Бачук, Н. О. Волошинова, Ю. М. Грищенко, Г. М. Антонова, П. Д. Колодич, Г. М. Микитин, М. М. Мельнійчук, Т. П. Безсмертнюк, І. М. Коротун, Л. К. Коротун та багато інших вчених. До питань дослідження ефективності функціонування природно-заповідних об'єктів на території звертались І. П. Ковальчук, Ю. М. Андрейчук, Б. С. Жданюк, О. В. Коваль [3]. Однак, досліджень щодо ефективності функціонування природно-заповідного фонду новоутворених об'єднаних територіальних громад та районів немає.

Відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» природно-заповідний фонд являє собою ділянки суші і водного простору з природними комплексами та об'єктами, що мають особливу природоохоронну, екологічну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність, яким відповідно до закону надано статус територій та об'єктів природно-заповідного фонду [2].

Вараська міська громада – об'єднана територіальна громада у Вараському районі Рівненської області адміністративним центром у місті Вараш. Була утворена 26 жовтня 2018 року шляхом приєднання Заболоттівської сільської ради Володимирецького району до Вараської міської ради обласного значення. У сучасних межах утворена заново 12 червня 2020 року шляхом об'єднання Вараської міської ради Рівненської області, Більськовільської, Заболоттівської, Мульчицької,

Озерецької, Собіщицької, Сопачівської та Старорафалівської сільських рад у західній та північно-західній частині Володимирецького району Рівненської області [5]. У теперішньому складі займає площу 606,9 км² у західній частині середньої смуги Вараського району та нараховує понад 53 тис. жителів [1].

Для характеристики ефективності функціонування природно-заповідного фонду Вараської міської об'єднаної територіальної громади (ОТГ) Вараського району Рівненської області ми використали такі показники:

1) загальна кількість природно-заповідних територій та об'єктів території ($N_{заг.}$). На досліджуваній території знаходиться 4 території та об'єкти ПЗФ (табл. 1) [4];

2) загальна площа природно-заповідного фонду території, ($S_{заг.}$), га. Площа ПЗФ на території ОТГ становить 15228,5 га [4].

Розподіл кількості та площі природно-заповідних територій та об'єктів у межах ОТГ виглядає таким чином (табл. 1).

Таблиця 1.

Структура природно-заповідного фонду Вараської міської об'єднаної територіальної громади

№	Категорія і назва об'єкта	Тип	Площа, га	Нормативно-правовий акт про створення об'єкта
1.	Рівненський природний заповідник*		8036,5	Указ Президента України від 3.04.1999 № 356/99 (зміни згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 14.08.2003 № 1271)
2.	Заказник місцевого значення «Озерський»	ботанічний	1840,0	Рішення облвиконкому від 22.11.1983 № 343 (зміни згідно з рішенням облвиконкому від 18.06.1991 № 98)
3.	Заказник місцевого значення «Мульчицький»**	ботанічний	3410,0	Рішення облвиконкому від 22.11.1983 № 343 (зміни згідно з рішенням облвиконкому від 18.06.1991 № 98)
4.	Заказник місцевого значення «Партизанський»	ботанічний	1942,0	Рішення облвиконкому від 22.11.1983 № 343 (зміни згідно з рішенням облвиконкому від 18.06.1991 № 98)
	Всього заповідних об'єктів в районі – 4		15228,5	

Примітки:

* Рівненський природний заповідник загальною площею 42289 га складається з 4 розташованих окремо масивів: масив «Білоозерський» – Білоозерське лісництво (8036,54 га); масив «Сомине» – Карасинське лісництво (10852,20 га); масив «Переброди» – Північне лісництво (7565,0 га) та Старосільське лісництво

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

(5894,40 га); масив «Сира Погоня» – Грабунське лісництво (4499,0 га) та Більське лісництво (5427,10 га).

** Заказник «Мульчицький» загальною площею 3860 га розташований на території 2 об'єднаних територіальних громад: Вараська міська ОТГ – 3410 га, Зарічненська селищна ОТГ – 450 га.

3) показник щільності об'єктів ПЗФ на території. Він визначається кількістю об'єктів на 100 км² площі й становить 0,66 об'єкта/100 км²;

4) відсоток заповідності території ($S_{з.т.}$), тобто відношення площі природно-заповідного фонду певної території ($S_{нзф}$) до її загальної площі ($S_{заг.}$):

$$S_{з.т.} = S_{нзф}/S_{заг.} * 100\%$$

Для території відсоток заповідності становить 25,1 %.

5) відсоток суворої заповідності ($S_{с.з.}$), тобто відношення площ природно-заповідного фонду певної території із суворим заповідним режимом ($S_{нзф.с.р.}$) до загальної площі району ($S_{заг.}$):

$$S_{с.з.} = S_{нзф.с.р.}/S_{заг.} * 100\%$$

Оскільки, у межах ОТГ є лише один об'єкт ПЗФ із суворою заповідністю, то відсоток суворої заповідності є невеликим – лише 13,24%.

б) коефіцієнт інсуляризованості (I) визначає співвідношення рівня фрагментованості заповідних природоохоронних територій.

Ступінь розчленованості (інсуляризованості) природно-заповідних територій (I) складається з двох компонентів (I_m і I_N).

Компонента I_m визначається:

$$I_m = S_{н.с.}/S_{нзф.}$$

де $S_{н.с.}$ – площа відносно нестійких ПЗО (площею до 50 га), га; $S_{нзф.}$ – загальна площа ПЗФ певної території, га.

Компонент I_N визначається:

$$I_N = N_{н.с.}/N_{заг.}$$

де $N_{н.с.}$ – кількість нестійких ПЗО (площею до 50 га); $N_{заг.}$ – загальна кількість ПЗО на даній території.

У цілому індекс інсуляризованості ПЗФ (I) буде дорівнювати:

$$I = (S_{н.с.}/S_{нзф.} + N_{н.с.}/N_{заг.})/2.$$

Зважаючи на те, що на території Вараської міської ОТГ не має територій та об'єктів ПЗФ площею менше 50 га, коефіцієнт інсуляризованості становить 0. Варто зауважити, що чим вище значення I , тим вагомішу роль відіграють дрібні ділянки в збереженні та покращенні природокористування регіону.

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

Загалом Вараська міська об'єднана територіальна громада Вараського району Рівненської області характеризується досить високими показниками ефективності природоохоронної мережі, про що свідчать: наявність 4 територій та об'єктів ПЗФ загальною площею 15228,5 га; показник щільності об'єктів ПЗФ становить 0,66 об'єкта на 100 км², відсоток заповідності – 25,1 %, а відсоток суворої заповідності – 13,24 %. Коефіцієнт інсуляризованості (ступінь розчленованості природно-заповідних територій) становить 0, тому що відсутні невеликі за площею території та об'єкти ПЗФ. Для покращення екологічного стану території потрібно збільшувати кількість природоохоронних територій та їх площ, особливо в південній та східній частинах ОТГ, адже наявні території та об'єкти ПЗФ розташовані лише у північній та північно-західній частині Вараської міської ОТГ. Розширення мережі природно-заповідних територій дозволить підвищити екологічну стійкість території загалом.

Список літератури

1. Децентралізація. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua>
2. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 № 2456-ХІІ (поточна редакція – від 03.07.2020, підстава – [720-ІХ](#)). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>.
3. Коваль О. Характеристика ефективності функціонування природно-заповідного фонду Володимирецького району / О. Коваль // Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів : матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції присвяченої 35-річчю створення кафедри економічної та соціальної географії у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки (м. Луцьк, 6-7 квітня 2017 р.) / за ред. Ю. М. Барського, С. О. Пугача. – Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2017. – 220 с. – С. 134-137.
4. Природно-заповідний фонд Рівненської області. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pzf.land.kiev.ua/pzf-obl-17>.
5. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Рівненської області» від 12 червня 2020 р. № 722-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-viznachennya-administrativnih-centriv-ta-zatverdzhennya-teritorij-teritorialnih-gromad-rivnenskoji-oblasti-i120620-722>

Кравець О. Я.

к.т.н., доцент

Івано-Франківський національний технічний університет

нафти і газу,

м. Івано-Франківськ

ВИКОРИСТАННЯ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ МОНІТОРІНГУ ЕРОЗІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЗЕМЛЯХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Водна ерозія – це процес формування поверхневого стоку з розмиванням верхнього шару ґрунту, перенесення частинок ґрунту водними потоками, утворення ярів, накопичення продуктів змиву та розмиву в підніжжях схилів. Ерозія ґрунтів є результатом дії багатьох природних та антропогенних факторів. Природними факторами ерозії є рельєф місцевості, особливості ґрунтового покриву, геологічна будова, рослинність, гідрометеорологічні та кліматичні умови. Природні фактори впливають на процеси ерозії в різних напрямках. Одні фактори зменшують інтенсивність ерозії, інші збільшують. До перших можна віднести рослинність, в свою чергу, складний рельєф призводить до збільшення ерозійних процесів.

Найбільш повно основні фактори, які спричиняють ерозію ґрунтів, наведено в універсальному рівнянні ерозії Уїшмаєра [1]:

$$A = R \cdot K \cdot L \cdot S \cdot C \cdot P, \quad (1)$$

де A – модуль змиву ґрунту з одиниці площі зарік в тоннах,

R – фактор опадів, який характеризує ерозійну властивість дощів,

K – фактор змиваємості ґрунту,

L – фактор довжини схилу,

S – фактор крутизни схилу,

C – агрономічний фактор,

P – фактор протиерозійних заходів.

Фактори L і S залежать від рельєфу, тому їх часто об'єднують і називають топографічним фактором LS . Цей фактор досить повно відображає вплив рельєфу на ерозію ґрунтів.

Крім універсального рівняння існує багато інших формул ерозії ґрунтів і, як правило, у всіх присутні параметри довжини та крутизни схилів. Так рівняння А. Н. Костюкова [2] має такий вигляд:

$$W = a \cdot J^{0,75} \cdot L^{0,5} \cdot h^{1,5}, \quad (2)$$

де W – модуль змиву;

J – ухил схилу;

L – довжина схилу;

h – інтенсивність водовіддачі;

a – коефіцієнт, який відображає вплив інших факторів ерозії.

А. В. Цінг [2] запропонував таку формулу:

$$W = a \cdot J^{1,4} \cdot L^{0,5}. \quad (3)$$

Узагальнивши багаточисельні дослідження І. Г. Ніл [3] пропонує прийняти степінь при J рівною 0,7.

Таким чином дослідження різних авторів приводять до подібних між собою результатів, які підтверджують вирішальну роль рельєфу в формуванні ерозійних процесів.

Впливає на ерозійність ґрунтів і експозиція схилів. Пояснюється це тим, що режим накопичення снігу і сніготанення залежить від експозиції. Вважається, що південні схили більше схильні до ерозії ніж північні, західні і східні схили займають проміжне положення. За даними деяких дослідників [2] змиваємість південних схилів складає 1,2, північних – 0,8 від середнього значення західних і східних схилів рівного 1,0. Ці дані не є загальноприйнятими, тому що ця залежність значно складніша і для різних ґрунтокліматичних зон різна.

Геоінформаційні технології дозволяють по-новому підійти до оцінки ерозійної небезпеки. Сучасні програмні комплекси дозволяють одержати разом з картою рельєфу карти крутизни та експозиції схилів. Карта експозиції схилів дозволяє візуалізувати структурні лінії рельєфу та визначити координати вододільних ліній і ліній гідрографічної мережі, включаючи сухі водостоки, іншими словами виділити орографічні лінії позитивних і негативних форм рельєфу. Для кожної точки моделі за розробленим алгоритмом визначаються віддалі до орографічних ліній позитивних і негативних форм рельєфу. Алгоритм передбачає визначення віддалей від заданої точки моделі до всіх точок гідрографічної та вододільної мереж за формулою:

$$l_i = \sqrt{(X_M - X_O)^2 + (Y_M - Y_O)^2 + (Z_M - Z_O)^2}, \quad (4)$$

де X_M, Y_M, Z_M – координати точок поверхні землі в вершинах регулярної прямокутної сітки;

X_O, Y_O, Z_O – координати точок орографічних ліній.

З визначених віддалей для кожної точки вибираються мінімальні віддалі l_{min} , причому здійснюється перевірка на перетин структурних ліній.

Таким чином формуються масиви мінімальних віддалей від кожної точки моделі до вододілів і до гідрографічної мережі, а також їх сум, що є довжинами схилів.

За даними розрахунку розроблені карти довжин стоку, карти довжин схилів і карти віддалей до улоговин для земельної ділянки фермерського господарства, що знаходиться в Рогатинському районі Івано-Франківської області, які наведено на рисунках 1 – 3.

Важливим показником ерозії є ерозійний потенціал рельєфу. Це комплекс властивостей рельєфу, які призводять до виникнення та концентрації стоку. Практично ерозійний потенціал визначається топографічними факторами ерозії. Для цього можна використовувати формули універсального рівняння для визначення SL , або формулу (3). За формулою (3) і ЦМР побудована карта ерозійного потенціалу або фактору рельєфу, яку наведено на рисунку 4.

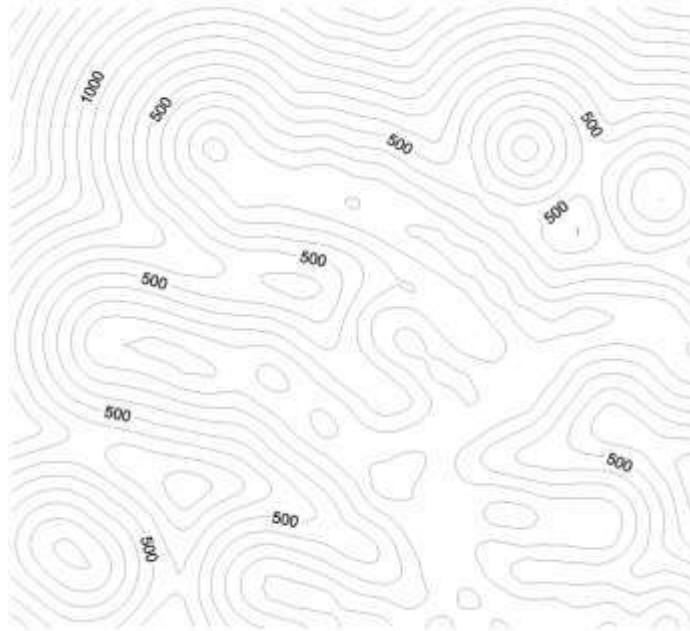

Рис.1. Карта довжин стоку

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

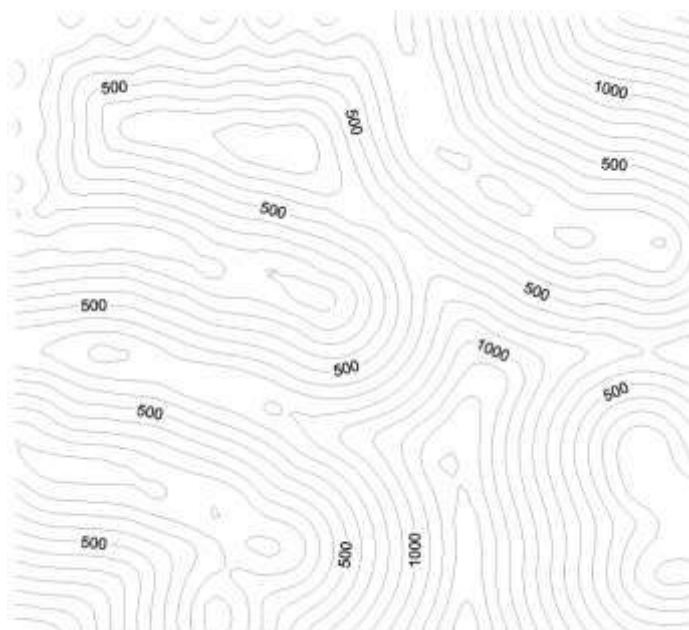

Рис. 2. Карта віддалей до улоговин

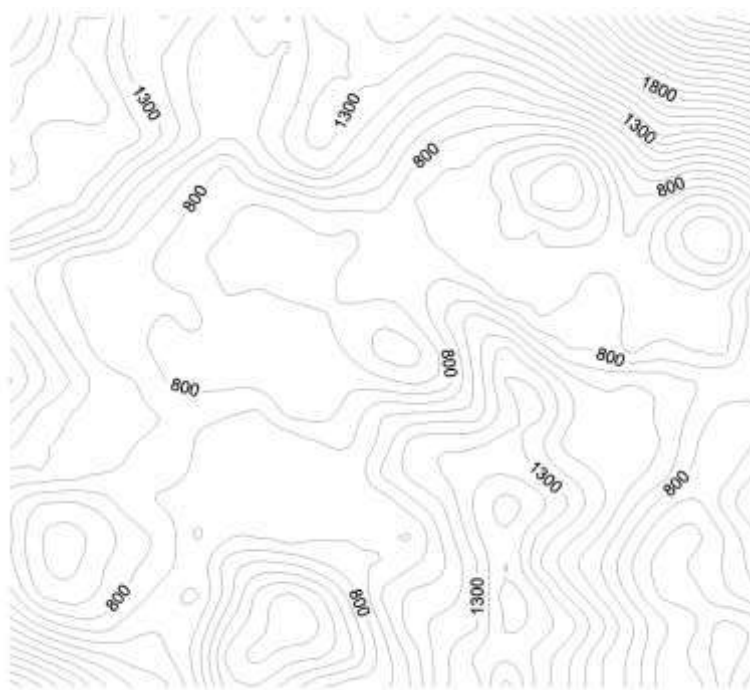

Рис. 3. Карта довжин схилів

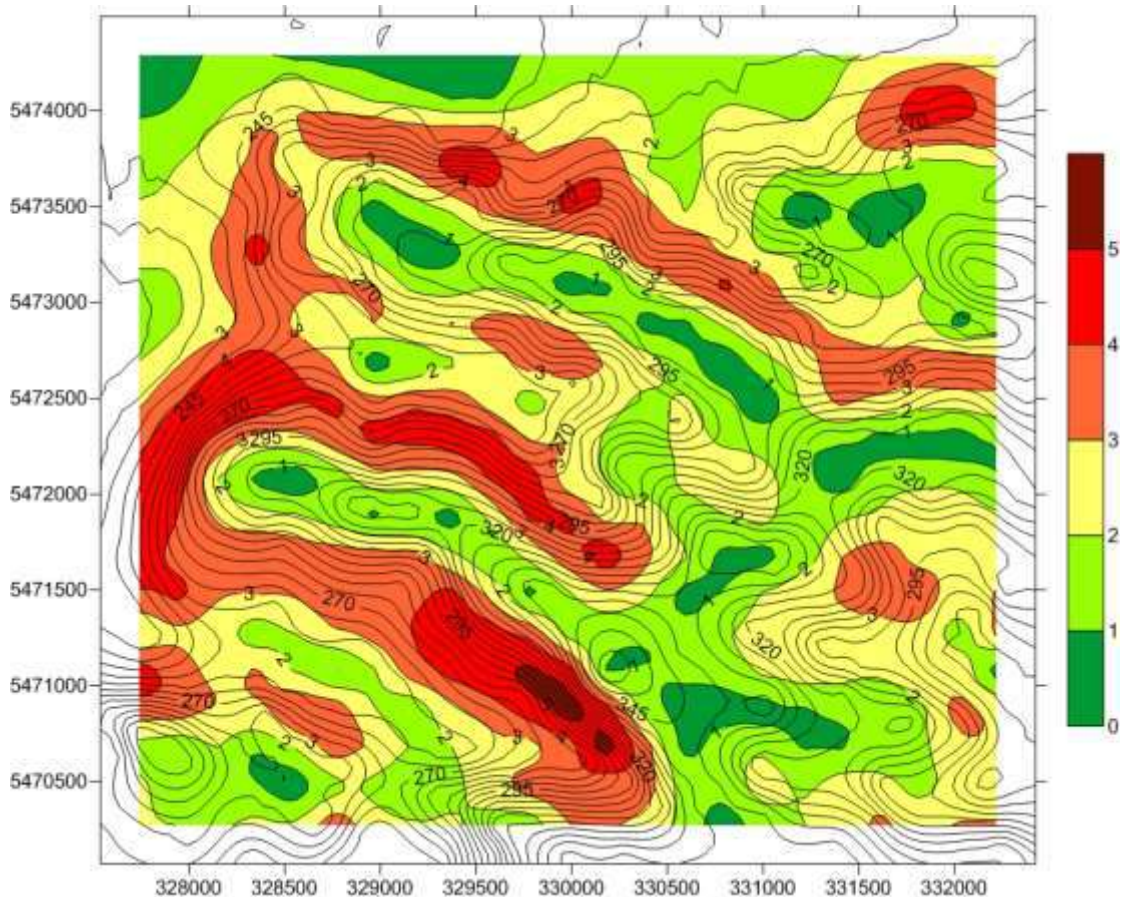

Рис. 4. Карта ерозійного потенціалу

Розроблені на основі цифрової моделі рельєфу методи аналізу ерозійних процесів можуть бути застосовані при виконанні кадастрових робіт, розробленні заходів по раціональному використанню земельних ресурсів. Вони можуть бути також доповнені гідрологічними даними про кількість, тривалість та інтенсивність опадів, характеристиками ґрунтів, рослинності, меліоративних заходів, що дозволить максимально врахувати фактори, що впливають на ерозійні процеси.

Список літератури

1. Кравець, О. Я. (2004), Урахування факторів рельєфу під час дослідження ерозійних процесів, Науковий вісник ІФНТУНГ, 3 (9), 129-131
2. Ларионов Г.А. Эрозия и дефляция почв: Основные закономерности и количественные оценки. – М.: Издательство МГУ, 1993.- 200 с.
3. Мирихулава Ц.Е. Инженерные методы расчёта и прогноза водной эрозии. – М.:Колос,1970.- 240 с.

Кравцова І.В.

к. геогр. н., доцент

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини,

м. Умань

САДОВО-ПАРКОВІ ЛАНДШАФТИ В СТРУКТУРІ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ УМАНСЬКОЇ ОТГ

Нова світоглядна парадигма зумовлює необхідність переформування нашого світосприйняття та створення нових моделей взаємодії між природою та технізованими компонентами сучасної соціосфери. Людська діяльність досягнула такого рівня розвитку, що в структурі ландшафтної оболонки Землі поряд із природними концентричними оболонками функціонує особлива оболонка господарської діяльності людини. Вона виповнена різноманітними компонентами та елементами, що мають у своїй основі неприродне походження. Тому людство і, власне, Україна піднімає питання про сталий розвиток, спрямований на «... подолання дисбалансів в економічній, соціальній та екологічній сферах; ... підтримання довкілля в належному стані, який забезпечуватиме якісне життя та благополуччя теперішнього і майбутнього поколінь» [2, с. 6].

Одним із найбільших ресурсів України є земельні ресурси. Вони становлять основу природно-ресурсного потенціалу нашої держави. Територія дослідження належить до Черкаської області. В. П. Руденко зазначає, що природно-ресурсний потенціал Черкаської області формують такі ресурси: мінеральні (1,746 ‰), водні (3,798 ‰), земельні (20,244 ‰), лісові (1,373 ‰), фауністичні (0,268 ‰), природні рекреаційні (2,482 ‰); а в структурі Уманського району (у територіальних межах адміністративно-територіального району до реформи адміністративно-територіального устрою України (Постанова Верховної Ради України № 3650 від 27.07. 2020 р. [1]) такі ресурси: мінеральні (0,166 ‰), водні (0,149 ‰), земельні (2,148 ‰), лісові (0,070 ‰), фауністичні (0,011 ‰), природні рекреаційні (0,191 ‰); у нових межах (відповідно до Постанови Верховної Ради України № 3650 від 27.07. 2020 р. [1]): мінеральні (0,268 ‰), водні (0,636 ‰), земельні (5,313 ‰), лісові (0,132 ‰), фауністичні (0,055 ‰), природні рекреаційні (0,512 ‰) [3, с. 271–272].

Земельні ресурси використовуються з метою ведення сільського та лісового господарств, організації житлової та нежитлової забудови тощо. З точки зору антропогенного ландшафтознавства господарська діяльність людини призводить до формування різних груп антропогенних ландшафтів: селитебних, сільськогосподарських, промислових, дорожніх, лісових антропогенних, водних антропогенних, рекреаційних та

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

белігеративних. У структурі наведених класів антропогенних ландшафтів є особлива генетична та функціональна група антропогенних ландшафтів – це садово-паркові ландшафти.

Уманська об'єднана територіальна громада (ОТГ) знаходиться в Черкаській області. Площа – 61,3 км². Кількість населення громади – 83836 осіб. Міське населення – 82603 осіб; сільське населення – 1233 осіб. Уманську територіальну громаду утворили такі географічні об'єкти: м. Умань та с. Полянецьке Уманського району Черкаської області [4].

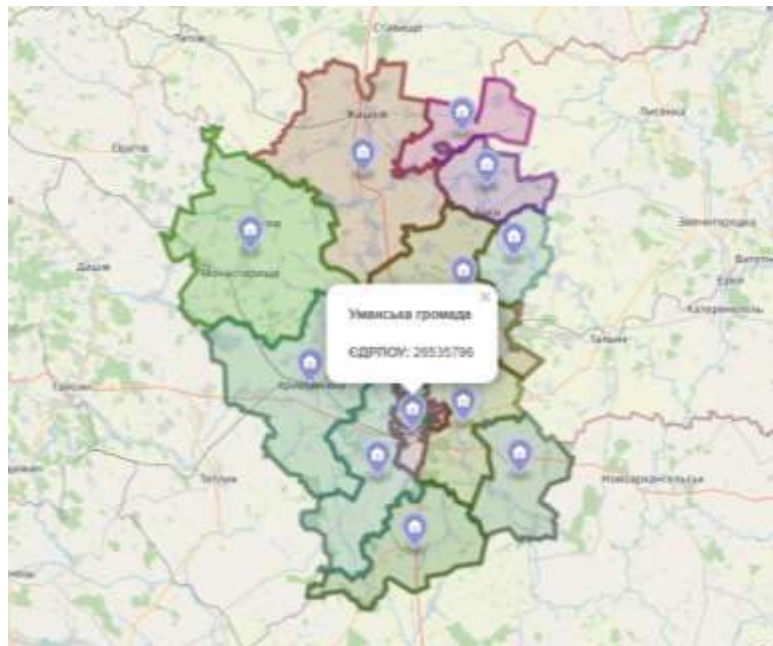

Рис. 1. Уманська громада в оновленій структурі Уманського району Черкаської області [4]

Рис. 2. Територія Уманської ОТГ (Черкаська обл.) [4]

Садово-паркові ландшафти Уманської ОТГ формують ландшафтну структуру селитебних ландшафтів, а також є відповідними об'єктами природно-заповідного фонду.

Садово-паркові ландшафти – це антропогенні ландшафти, утворені в процесі господарської, а саме мистецької діяльності людини, в яких природні компоненти (гірські породи, вода, повітря, ґрунти, рослинність, гриби, тваринний світ, сонячна радіація) у поєднанні із малими архітектурними формами та спорудами, дорожньо-лінійною структурою утворюють взаємопов'язану та взаємообумовлену конструктивну ландшафтну єдність, в якій відображені особливості соціально-економічного, політичного, історичного та етнокультурного розвитку відповідного регіону.

Садово-паркові ландшафти м. Умані Черкаської області представлені такими об'єктами: Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАН України, сквер ім. І.Д. Черняхівського, сквер Героїв (сквер імені Котовського), Центральний сквер (сквер Калініна), сквер «Молодіжний», сквер ім. Т. Шевченка, площа Соборності, Піонерський парк, площа Гагаріна, парк дитячої лікарні.

Площа Гагаріна знаходиться по вул. Залізнична поблизу залізничної станції Умань. Форма об'єкту прямокутна, поверхня рівна. Середня довжина – 50 м, ширина – 30 м. Садово-парковий ландшафт площі Гагаріна у ландшафтному відношенні займає вододільний тип місцевостей.

Сквер ім. Т. Шевченка знаходиться по вул. Незалежності (Жовтневої Революції). Форма об'єкту – видовжений прямокутник, поверхня рівна, має нахил на південний захід до долини річки Уманки (Осташівський став). Довжина – 400 м, ширина – 50 м. Займає схиловий тип місцевостей.

Центральний сквер знаходиться в квадраті, який обмежений такими вулицями: вул. Незалежності (Жовтневої Революції), вул. Гайдамацька (Рафаїла Чорного), вул. Андрія Кизиля (Коломенська). Форма цього садово-паркового ландшафту квадратна, поверхня рівна. Довжина – 180 м, ширина – 180 м. Об'єкт розташований в межах вододільного типу місцевостей. Поверхня ускладнена будівлею Уманського будинку культури, малими архітектурними формами та дитячим майданчиком.

Площа соборності знаходиться на північний схід від Центрального скверу. Цей садово-парковий ландшафт розміщений між вул. Андрія Кизиля (Коломенська), вул. Незалежності (Жовтневої Революції), вул. Небесної Сотні (Радянська). Форма чотирикутна, поверхня рівна, вкрита тротуарною плиткою. Максимальна довжина площі – 170 м, ширина – 30-80 м. Ландшафтну структуру формують технічні урочища вододільного типу місцевостей. Ускладнений музичним фонтаном. Садово-парковий ландшафт площі Соборності є прикладом організації та функціонування ландшафтно-технічної системи.

Сквер Героїв знаходиться по вул. Небесної Сотні (Радянська), вул. Садова, вул. Некрасова. Територія об'єкту примикає до будівель Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Василянського монастиря, Комунального вищого навчального закладу «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т.Г. Шевченка», Миколаївського собору. Форма прямокутна, поверхня рівна. Довжина – 420 м, ширина – 40 м. Розміщений в межах вододільного типу місцевостей.

Парк ім. І.Д. Черняхівського знаходиться у квадраті вул. Гоголя, вул. Садова, вул. Шевченка. Має форму неправильного багатокутника, поверхня рівна. Довжина – 170-220 м, ширина 65-130 м. Розміщений в межах вододільного типу місцевостей. У структурі парку ім. І.Д. Черняхівського є дитячий майданчик, а також фундамент будинку Фішмана.

Парк дитячої лікарні знаходиться по вул. Шевченка та вул. Володимирська (Урбайліса). Садово-парковий ландшафт має прямокутну форму, поверхня рівна. Довжина – 100 м, ширина – 50 м. Організований парк в межах вододільного типу місцевостей.

Піонерський парк по вул. Київська має форму неправильного багатокутника. Його поверхня складна: слабкохвиляста, ускладнена урочищем Грекової балки, спортивними майданчиками. Довжина – 650-700 м, ширина – 150-200 м. Ландшафтна структура складна, представлена відповідними урочищами схилового та вододільного типів місцевостей.

Сквер Молодіжний знаходиться в квадраті між вул. Андрія Кизиля (Коломенська) та вул. Незалежності (Жовтневої Революції). Має форму квадрату, поверхня слабконахилена на південний захід. Довжина – 120 м, ширина – 120 м. Ландшафтну структуру формують урочища схилового типу місцевостей.

Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАН України знаходиться в північно-східній частині м. Умані Черкаської області. Це найбільший садово-парковий ландшафт території дослідження. Площа – понад 200 га. «Софіївка» має неправильну форму, яка зумовлена природними умовами території (територію об'єкту формують долина річки Кам'янка, Грекова балка та балка Звіринець). Ландшафтна структура складна, утворена відповідними урочищами руслового, заплавного, схилового та вододільного типів місцевостей. Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАН України є прикладом ландшафтного стилю організації садово-паркового ландшафту.

У структурі селитебного ландшафту м. Умані Черкаської області є особливі групи садово-паркових ландшафтів – це спортивні парки (стадіон ім. Котовського, стадіон загальноосвітньої школи I-III ступенів № 5 ім. В.І. Чуйкова Уманської міської ради Черкаської області, стадіон

загальноосвітньої школи I-III ступенів № 3 Уманської міської ради Черкаської області) та меморіальні парки.

У селитебній структурі с. Полянецьке Уманського району Черкаської області садово-паркові ландшафти представлені відповідними елементами озеленення навколо тафальних і сакральних об'єктів, споруд спільного використання.

Таким чином, садово-паркові ландшафти – це група антропогенних ландшафтів, які організуються з метою охорони та раціонального використання природних ресурсів регіону (зокрема, Уманської ОТГ). Це об'єкти, які мають невеликі розміри, насичені технізованими компонентами, є прикладами або власне антропогенних ландшафтів, або відповідних ландшафтно-технічних систем. Садово-паркові ландшафти, які створені з метою короткотривалого відпочинку населення, в основному, займають вододільний тип місцевостей. Особливу цінність для Уманської ОТГ, збереження ландшафтного та біологічного різноманіття Умансько-Маньківського природного району Центральнопридніпровської височинної області Дністерсько-Дніпровського лісостепового краю має садово-парковий ландшафт Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України. Цей об'єкт має форму наближену до трикутника. Ландшафтну структуру цього садово-паркового ландшафту формують долина річки Кам'янка, балка Звіринець та Грекова балка.

З метою охорони та раціонального використання земельних ресурсів Уманської ОТГ варто розробляти питання щодо збільшення площ, які будуть зайняті відповідними видами садово-паркових ландшафтів: ландшафтними парками, відповідними об'єктами природно-заповідного фонду тощо.

Список літератури

1. Про утворення та ліквідацію районів. Постанова Верховної Ради України № 3650 від 27.07.2020 р. *Відомості Верховної Ради України*, 2020 р. № 33. Ст. 235. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text> (дата звернення: 28.02.2021 р.).
2. Руденко Л.Г., Власенко Н.С., Жаліло Я.О., Карамушка В.І., Макарова О.В., Максюта А.А., Марушевський Г.Б., Тимочко Т.В. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. Проект 2017. Київ : UNDP ; GEF, 2017. 112 с.
3. Руденко В. П. Географія природно-ресурсного потенціалу України. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. 552 с.
4. Уманська районна державна адміністрація Черкаської області – карта району. URL: <https://uman-rda.gov.ua/structure/> (дата звернення: 25.02.2021 р.).

Крушельницький М.В.

к. е. н.,

ННЦ «Інститут аграрної економіки»,

м. Київ

РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ОТГ

Стратегічним завданням державної політики в сфері аграрного землекористування є забезпечення раціонального використання та охорони сільськогосподарських земель, збереження, відтворення та примноження їхньої родючості.

Раціональне використання й охорона земель - два взаємопов'язаних процеси, спрямованих на підвищення продуктивних сил землі. Вони передбачають: оптимізацію розподілу земельного фонду між галузями народного господарства і якомога ефективніше його використання у кожній з них; оптимізацію структури окремих видів земельних угідь відповідно до природно-економічних зон і районів; розробку і впровадження раціональної системи землеробства, яка включає ґрунтозахисний обробіток, удобрення; вапнування кислих та гіпсування засолених і солонцюватих ґрунтів, технологію вирощування сільськогосподарських культур, системусівозмін тощо; осушення заболочених і перезволожених земель та зрошення і обводнення посушливих; запобігання затопленню, підтопленню, заболоченню земель, погіршенню їх фізико-хімічних властивостей; широке використання ґрунтових мікроорганізмів для створення високородючих і стійких до ерозії ґрунтів; розробку і впровадження науково обґрунтованої системи лугівництва; розробку і впровадження раціональної системи розселення, забудови сільських та міських населених пунктів, розміщення каналів для перекидання води з багатководних у маловодні райони, великих водосховищ, шляхів сполучення, ліній електропередач, нафтогазопроводів; розробку і впровадження еколого-економічної оцінки земель та використання її для планування розміщення і спеціалізації сільськогосподарського виробництва, визначення обсягу державних закупівель рослинницької і тваринницької продукції, витрат на виробництво і доходності сільськогосподарських підприємств, встановлення правильних, науково обґрунтованих цін [1].

Сільськогосподарські землі ОТГ – це землі, які використовуються для виробництва сільськогосподарської продукції, обслуговування сільськогосподарства (виробничі будівлі й двори, господарські шляхи, прогони); землі, які перебувають у стадії меліоративного будівництва, відновлення родючості; землі тимчасової консервації та інші (кургани,

ями, траншеї), а також – сільськогосподарські угіддя на землях інших категорій. Сільськогосподарські угіддя ОТГ – земельні угіддя ОТГ, які систематично використовують для отримання сільськогосподарської продукції[2].

Документацією із землеустрою в галузі охорони земель є схеми землеустрою техніко-економічні обґрунтування використання та охорони земель адміністративно-територіальних одиниць та робочі проекти землеустрою. Власники землі та землекористувачі забезпечують виконання заходів з охорони земель та обмежень у використанні земель, передбачених документацією із землеустрою в галузі охорони земель.

Держгеокадастр повинен забезпечувати раціональне використання та охорону сільськогосподарських земель ОТГ, створювати сприятливе екологічне середовище та поліпшувати природні ландшафти.

Головним завданням у вирішенні проблеми правильного і раціонального використання сільськогосподарських земель ОТГ є підвищення їх родючості та якості, корисних якостей.

Основним показником ефективності використання посівних площ є урожайність. Однак у більшості господарств України високий урожай сільськогосподарських культур одержують, в основному, за сприятливих природно-кліматичних умов, без належної науково обґрунтованої системи їх вирощування, що свідчить про значне виснаження запасів доступних для рослинних форм поживних речовин у ґрунтах.

Загальна площа земель, що потребують консервації, в Україні становить 1,1 млн га, з них 644 тис. га – деградовані, 435,4 тис. га – малопродуктивні і 11,9 тис. га – техногенно забруднені землі. Для проведення заходів з охорони земель необхідно здійснити будівництво (реконструкцію) орієнтовно 535 протиерозійних гідротехнічних споруд, зокрема, 128 водоскидних споруд, 181 протиерозійного ставка, 198 споруд терасування схилів. Крім того, необхідно забезпечити захист земель, зокрема сільськогосподарського призначення, від ерозійних та інших несприятливих природних процесів на загальній площі 1,7 тис. га, протяжністю 36,7 тис. кілометрів. Фінансування та проведення робіт з охорони земель і за рахунок державного, і за рахунок місцевих бюджетів, здійснюється вкрай повільно [3].

В умовах кризової ситуації сучасного сільськогосподарського виробництва, коли різко зменшилось поголів'я худоби і адекватно знизилось виробництво та внесення гною, виникає необхідність пошуку шляхів поповнення органічної частини ґрунту за рахунок застосування альтернативних органічних добрив. Тому важливого значення набувають саме такі види органічних добрив як нетоварна частина врожаю, зелена маса посівів сидеральних культур. Систематичне застосування соломи знижує щільність ґрунту, підвищує її біологічну активність [4].

Раціональне використання сільськогосподарських земель ОТГ може бути тільки у власника землі, справжнього господаря, а не в тимчасового підприємця орендаря. Нині настав час дбати не про прибутки окремих підприємливих осіб, а про збереження природної родючості та кількісний стан гумусу в ґрунті.

Потрібно суттєво змінити погляд на проблему раціонального землекористування, яка залишається однією з найбільш гострих у земельній політиці України. Розробити такий організаційно економічний механізм використання земельних угідь в сільськогосподарському виробництві який базується на основі всезростаючої культури землеробства і насамперед на впровадженні раціональної системи сівозмін – польових, кормових і спеціальних.

Стимулювати концентрацію земель у найкращих землевласників які поряд із здійсненням виробництва створюють сприятливі умови для відновлення якості та родючості ґрунтів.

Спонукаючи землевласників, які порушують або не дотримуються принципів раціонального землеробства, до застосування ґрунтозберігаючих й екологічно безпечних технологій, а в разі їх невикористання – до компенсації завданих еколого-економічних та соціальних збитків.

Забезпечити логічне закінчення та втілення ідеї земельної реформи в практичне життя - функціонування ринку землі, який усуне безгосподарне та хижацьке ставлення до земель сільськогосподарського призначення, та забезпечить їх раціональне використання.

В сучасних умовах загострення екологічної кризи, яка супроводжується погіршенням, передусім, природного стану земельних ресурсів, організацію їх використання здійснювати з врахування екологічної складової. Раціональне використання земельних ресурсів у сільському господарстві крім виробництва конкурентоздатної продукції повинно забезпечувати відновлення природної родючості ґрунту, збільшення продуктивного потенціалу земельних ресурсів і збереження високого рівня екологічності як цих ресурсів, так і середовища в цілому.

Держава повинна більш ефективно управляти земельними ресурсами: визначати, активно впливати та контролювати процеси землекористування. Насамперед забезпечити логічне закінчення та втілення ідеї земельної реформи в практичне життя – функціонування ринку землі, який усуне безгосподарне та хижацьке ставлення до земель сільськогосподарського призначення, та забезпечить їх раціональне використання.

Список літератури

1. Ратошнюк Т.М. Еколого-економічні проблеми раціонального сільськогосподарського землекористування / Т.М. Ратошнюк, В.І. Ратошнюк, М.А. Мартинюк – Режим доступу: <http://www.jrnl.nau.edu.ua/index.php/SR/article/viewFile/6128/6857>
2. Тихенко О. В. Раціональне використання сільськогосподарських земель: проблеми та перспективи їх вирішення / О. В. Тихенко // Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. - 2016. - № 1-2. - С. 76-81. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zemleustriy_2016_1-2_12
3. Солов'яненко Н. Наукові засади раціонального використання земельних ресурсів та охорона навколишнього природного середовища на шляху до європейської інтеграції / Н.Солов'яненко // Землевпорядний вісник. – 2014. – № 6.– С. 38-42.
4. Відтворення родючості ґрунтів у ґрунтозахисному землеробстві: наукова монографія / Під редакцією М.К.Шикіули.– Київ: ПФ "Оранта", 1998. – 620 с.

Лавренко Н.М.

к.с.-г.н., доцент

Херсонський державний аграрно-економічний університет,

м. Херсон

Пугачова К.Є.

здобувач вищої освіти

Херсонський державний аграрно-економічний університет,

м. Херсон

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТКУ ДЕГРАДАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ТГ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Теперішні умови, коли люди все активніше втручаються в природні процеси, раціональне використання та охорона земель є головними та актуальними проблем сьогодення. Перед світовою спільнотою постає першочергове завдання – знайти шляхи порятунку землі, як середовища нашого існування.

Дослідження вчених свідчать, що надмірна розораність територій призвела до порушення ґрунтоутворювального процесу, а швидкість деградаційних процесів спричинена вітровою, водною ерозією, нераціональним використанням мінеральних добрив, пестицидів та інших хімічних сполук. Це спричинило серйозні проблеми - екологічного, соціально-економічного характеру, включаючи голод та вимушену

міграцію населення.

Глибокі дослідження були проведені професором Третяком А.М., який вивчав проблеми землекористування територіальних громад. Також в галузі управління земельними ресурсами в умовах децентралізації свої дослідження також проводила Костишина О.О. та ряд інших дослідників.

Доволі часто питання такого характеру піднімають громадські активісти, новообрані керівники громад та різні міжнародні організації, які сприяють реформі місцевого самоврядування в Україні. Серед найсучасніших наукових досліджень слід зазначити: праці І.В. Патоки, О.М. Кобзара, Є.В. Хлобистова, В. Матюха, І. Бистрякова, Д. Клинового.

У сучасних умовах стан використання земельних ресурсів ТГ не завжди відповідає вимогам охорони, оскільки в результаті антропогенної діяльності порушено екологічно-безпечне природокористування, в першу чергу порушено допустиме співвідношення площ угідь, зокрема ріллі, пасовищ, сінокосів, земель водного та лісового фондів.

Така господарська освоєність земельного фонду, без належних заходів щодо його охорони і відтворення як виробничого ресурсу та важливої складової навколишнього природного середовища призвела до прогресуючої деградації земель.

Необхідно також вирішити проблему створення системи протиерозійного і протипаводкового захисту з урахуванням необхідності охорони екосистеми, природних ландшафтів та об'єктів культурної спадщини.

На сьогодні втрачена можливість застосування проектів землеустрою з контурно-меліоративною організацією території, що в кінцевому результаті призвело до масового порушення сівозмін, ґрунтозахисних систем землеробства. Тому постала необхідність впровадження екологічно й економічно обґрунтованих систем ведення сільського господарства, адаптованих до місцевих умов, введення науково обґрунтованих ґрунтозахисних сівозмін, елементів біологізації землеробства, прогресивних технологій збереження та відтворення родючості ґрунтів.

На сучасному етапі не існує майже ні однієї ТГ, де були б відсутні проблеми які пов'язані з порушенням родючого шару ґрунту. Кожна з проблем пов'язана з різноманітними факторами впливу.

Процес вирішення проблем землекористування новостворених громад повинен розпочатися із оптимізації структури земельних угідь:

➤ збільшення площ лісовкритих земель (висаджування лісів на малопродуктивних та високоеродованих землях, вздовж доріг, річок, меліоративних каналів, навколо діючих сміттєзвалищ, ставків, озер, на пустирях та неугіддях, взяття на облік самосів лісу, розроблення проектної документації та зміна цільового призначення земельних ділянок під

заліснення);

➤ виведення з обробітку малопродуктивних та еродованих земель, організувавши ландшафтну-адаптоване їх використання, розвиток садівництва та сільського господарства із ягідною спеціалізацією;

➤ рекультивація порушених земель та закинутих кар'єрів, облаштування рекреаційно-оздоровчих зон, збільшення площ земель рекреаційного та природоохоронного призначення (створення заповідних об'єктів, як локальних так і регіональних масштабів), відновлення ставкового господарства;

➤ реформування еколого-економічних відносин землекористування, збільшення ставок земельного податку та рентної плати за землю.

Як видно з наведених даних, на територіях ТГ висока антропоїзація земельних ресурсів призвела лише до несприятливих процесів деградації та виснаження ґрунтового покриву, зниження родючості, ерозії та неефективного використання земель. Це вимагає рішучих та негайних заходів щодо усунення проблем, в основі якого лежить законодавче забезпечення.

Список літератури

1. Держгеокадастр: веб-сайт. URL: <https://land.gov.ua/icat/vykorystannia-zemel/>.
2. Панас Р.М. Раціональне використання та охорона земель: Навчальний посібник. Львів: Новий Світ-2000. 2008. 352 с.
3. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41.
4. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р.
5. Про охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 р. № 962-IV.

Лазарєва О. В.

д. е. н., професор

Чорноморський Національний Університет ім. Петра Могили,

м. Миколаїв

Мась А.Ю.

старший викладач

Чорноморський Національний Університет ім. Петра Могили,

м. Миколаїв

КОНЦЕПЦІЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

В Україні 18 червня 2014 року підписано розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» [1]. Зазначеним документом передбачена передача значних повноважень та бюджетів від державних органів влади органам місцевого самоврядування. Тут мова йде про децентралізацію влади, що передбачає передачу прав і повноважень територіальним органам. Крім того, документом регламентовано п'ять необхідних кроків для проведення реформи [1]: визначення територіальної основи органів місцевого самоврядування та виконавчої влади; передача найбільш важливих для людей повноважень на найближчий для людей рівень влади; передача основних повноважень місцевих держадміністрацій органам місцевого самоврядування; наявність власних місцевих бюджетів, що дозволить об'єднувати зусилля і фінанси; підзвітність органів місцевого самоврядування.

Сьогодні в економічній політиці України необхідним є прийняття Концепції раціонального землекористування в об'єднаних територіальних громадах, яка б передбачала врахування необхідності здійснення заходів щодо збереження, раціонального використання на регіональному рівні.

Зазначена Концепція повинна бути спрямована на реалізацію державної земельної політики щодо дотримання умов сталого аграрного землекористування, захисту прав землевласників та землекористувачів, створення умов щодо залучення інвестицій у землекористування та на підвищення життєвого добробуту населення та ефективне використання наявного виробничого потенціалу в довгостроковій перспективі та перетворення місцевих громад на їх повноцінного власника.

В умовах децентралізації влади раціональне землекористування має передбачати виконання таких цілей як збільшення виробництва продукції та цій основі ефективне використання наявного виробничого потенціалу; виробництво екологічно чистих продуктів харчування, що

передбачає розвиток системи природо- та земле охоронних заходів;забезпечення бездефіцитного балансу гумусу в ґрунті на основі визначення оптимальної системи сівозмін та збільшення прибутку за рахунок мінімізації витрат на основі використання ресурсощадних технологій.

При цьому основні завдання державної земельної політики мають полягати у наступному:обґрунтування ринкових пріоритетів земельної реформи на прогностичний період; розробка загальнодержавної та регіональних програм використання та охорони земель, складання схем та проектів землеустрою; консолідація зусиль, спрямованих на розробку та реалізацію стратегії розвитку раціонального землекористування та формування пріоритетів державної земельної політик;адаптація чинного земельного законодавства до умов раціонального використання та охорони земель;формування науково обґрунтованих розмірів земельних ділянок;відтворення родючості ґрунту на основі поєднання економічних та організаційних форм господарювання;затвердження статусу держави як невід’ємного активного суб’єкта земельних відносин.

Побудова інформаційної моделі землекористування має передбачати врахування цілей як сукупності характеристик з визначенням пріоритетних напрямків діяльності (обсяги сільськогосподарського виробництва, соціальна захищеність товаровиробників, якісні параметри продукції, екологізація процесу використання землі тощо);формування такої політики, що відповідає обраним орієнтирам з урахуванням умови оздоровлення та охорони навколишнього середовища, в тому числі земельних ресурсів.

Тому на регіональному рівні мають бути створені всі передумови для певних структурних зрушень у сфері закріплення конкурентних переваг землекористування.

Крім того, позитивним моментом є те, що положення Стратегії сталого розвитку України на період до 2030 року [2] узгоджуються із пріоритетами Спільної Аграрної Політики (САП) країн ЄС і зводяться до наступного: пріоритету сільського розвитку шляхом орієнтації політики на: соціально-економічний розвиток громад; ефективне використання локальних ресурсів для збереження екосистем та попередження негативних ризиків зміни клімату; впровадження інновацій в сільській економіці; підвищення конкурентоспроможності фермерів; стимулювання розвитку партнерських стосунків із переробними підприємствами та гарантування й захист прав сільськогосподарських виробників шляхом розвитку професійних та неурядових організацій; сприяння диверсифікації зайнятості в сільській місцевості, що забезпечуватиме зростання економіки на селі. Сьогодні необхідним є припинення дублювання повноважень, функцій та завдань різних рівнів публічної влади на місцевому рівні. І

шляхом вирішення цієї проблеми є децентралізація, яка передбачає передачу частки повноважень державних органів влади місцевим органам самоврядування.

Враховуючи, що кожний регіон має індивідуальні особливості в територіальній системі, характер його економічного розвитку повинен формуватися з урахуванням конкретних особливостей даної території. Землекористування в Україні в умовах децентралізації потребує не лише ідентифікацію небезпечного стану довкілля, явищ і чинників, що до нього призвели, а й уникнення негативних наслідків шляхом забезпечення екологічної безпеки сільського господарства.

В об'єднаних територіальних громадах інновації в землекористуванні мають сприяти підвищенню наукомісткої діяльності в аграрному секторі економіки, зростанню конкурентоздатності сільськогосподарської продукції та ефективному використанню природно-ресурсного потенціалу. В сучасній демократичній державі в забезпеченні балансу інтересів на місцевому рівні децентралізація влади є процесом розподілу повноважень щодо здійснення функцій і виконання завдань держави по горизонталі та по вертикалі. Сьогодні важливість процесу децентралізації актуалізується інтеграцією України до європейського співтовариства. Тому курс на інтеграцію на регіональному рівні потребує адаптації територіальної організації управління землекористуванням до сталих європейських традицій, посилення ролі самоврядних структур, вирішення проблемних питань децентралізації, взаємовідносин між органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади, розподілу і передачі владних повноважень на місця.

Крім того, умовою ефективного адміністративно-територіального управління є особливості врахування балансу між центром та регіонами. З огляду на це, вважаємо, що подальший розвиток землекористувань ринкового типу має супроводжуватись формуванням міжгосподарських об'єднань. Механізм їх створення полягає в тому, що власник земельної ділянки об'єднується з іншими власниками землі та майна шляхом подальшого кооперування. Причому кооперування має здійснюватися як на виробничій основі, починаючи із виробництва сільськогосподарської продукції, так і на сервісно-обслуговуючій та постачальницько-збутовій, що створить умови для вчасного забезпечення сформованої асоціації кооперативів добривами, насінням, технікою, гарантуючи нормальні умови діяльності для суб'єкта господарювання на землі. З урахуванням цього, земельна політика в Україні повинна формуватися на основі створення умов для підвищення ефективності виробництва в умовах децентралізації, що в свою чергу забезпечить надходження коштів до місцевого бюджетів від суб'єктів господарювання на землі.

Список літератури

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 червня 2014 р. № 591-р. «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-2014-%D1%80#Text>.

2. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року (Проект).- URL : [www.undp.org > docs > UNDP_Strategy_v06-optimized](http://www.undp.org/docs/UNDP_Strategy_v06-optimized) (дата звернення: 20.02.2021)

Макєва Л.М.

к.н. держ. упр., доцент

*Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва,
м. Харків*

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Питання підвищення ефективності використання сільськогосподарських земель особливої актуальності набувають з розвитком ринкової економіки, зі зміною пріоритетів і змісту політичних намірів та конкретних дій в країні. На цей час у державі не врегульовані механізми, дія яких має забезпечити максимальне задоволення економічних інтересів землевласників і землекористувачів, найбільш повне й ефективне використання виробничого потенціалу господарств і закріплених за ними земель, при суворому дотриманні особливих режимів і умов використання земельних ресурсів.

Структура використання земель, яка нині склалася, не відповідає сучасним господарським та екологічним вимогам. Зокрема, вид і способи використання земель сільськогосподарського призначення перестали відображати оптимальне співвідношення між природними умовами, цільовим призначенням земель та рівнем розвитку продуктивних сил. Це і призвело до негативних тенденцій зміни якісного складу земельних ресурсів, особливо сільськогосподарських земель, більша частина яких втрачає родючість, має підвищену кислотність або засоленість, піддається водній чи вітровій ерозії [1].

Проблема раціонального землекористування у сільському господарстві України дедалі більше ускладнюється у зв'язку з наростаючою комплексністю її характеру. Питання раціонального використання та охорони земель набувають більшого значення у системі державного регулювання. Проведення земельної реформи привело до

суттєвих змін в структурі землекористування, формах власності на землю, створення великої кількості суб'єктів земельних відносин, що значно ускладнює регулювання використання та охорони земель і потребує вдосконалення [2].

Тому, найгострішими проблемами, що необхідно вирішити в першу чергу, є питання удосконалення системи управління земельними ресурсами та землекористуванням. Найбільшою мірою уразливим місцем у використанні земельного ресурсу держави є землі сільськогосподарського призначення. За роки незалежності країни в умовах незавершеності земельної реформи залишаються невирішеними питання управління сільськогосподарськими землями, формування основних положень структури адміністрування подальшого розвитку сільськогосподарського землекористування та інфраструктури обігу сільськогосподарських угідь, за майже повної відсутності землеустрою, спрямованого на вирішення проблем планування і розвитку землекористування сільських територій, припинення бюджетного фінансування на роботи, пов'язані з охороною земель, які перебувають у сільськогосподарському використанні.

Гострота означених проблем сільськогосподарського землекористування обумовлена у першу чергу незавершеністю правового та економічного регулювання земельних відносин, відсутністю чіткої суспільно виваженої і адаптованої до сучасних соціально-економічних умов системи державного регулювання подальшого розвитку землекористування сільських територій.

Значний внесок у розв'язання сучасних проблем використання і охорони земель, організацію території сільськогосподарських підприємств в умовах реформування земельних відносин внесли провідні вчені – аграрії, які у своїх роботах віддзеркалили сучасний стан використання земель та шляхи його поліпшення.

У прийнятому Законі України "Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року" визначено основні стратегічні цілі та завдання державної екологічної політики, що базуються передусім на виявлених причинах екологічних проблем України та фінансовій спроможності держави до їх вирішення з урахуванням завдань, визначених в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Один з принципів побудови земельного законодавства щодо забезпечення раціонального використання та охорони земель, базується на конституційних засадах, визначених Конституцією України щодо рівності прав користування земельними ресурсами відповідно до закону. Раціональне використання землі забезпечується насамперед плануванням використання земель, що здійснюється на підставі загальнодержавних і регіональних програм використання і охорони земель, що розробляються

відповідно до програм економічного, науково-технічного і соціального розвитку України з метою забезпечення потреб населення і галузей економіки у землі та її раціонального використання і охорони. При плануванні використання земель враховується природно-сільськогосподарське районування, зонування земель та принципи раціонального землеустрою.

Економічний механізм раціонального використання та охорони земельних ресурсів припускає дотримання наступних основних умов:

- комплексність використання земельних угідь, меліоративних і природоохоронних систем;
- надійність зв'язків федеральних, регіональних органів управління і служб інфраструктури землекористувачів незалежно від форм власності та умов господарювання;
- концентрація ресурсів з метою будівництва та експлуатації ґрунтозахисних, меліоративних, природоохоронних об'єктів, споруджень і проведення великомасштабних, коштовних заходів;
- обов'язкова компенсація нанесеного екологічного і виробничого збитку;
- стимулювання поліпшення і збереження земель, забезпечення екологічної рівноваги в агроландшафтах, агросистемах [3].

Ефективність економічного механізму регулювання раціонального сільськогосподарського землекористування залежатиме від того, наскільки об'єктивно буде визначено проблеми галузі в сфері використання та охорону земель сільськогосподарського призначення в Україні.

Державна політика щодо підвищення ефективності сільськогосподарського землекористування на державному, регіональному та місцевому рівнях має передбачати здійснення комплексу науково обґрунтованих заходів із землеустрою з метою організації раціонального використання та охорони земельних ресурсів, планування й розподілу земельного фонду:

- землеустрій повинен стати основою для здійснення державної земельної політики;
- ведення державного земельного кадастру має гарантувати захист прав на землю й містити достовірну інформацію, необхідну для розвитку ринкових земельних відносин;
- структура органів земельних ресурсів повинна враховувати інтереси держави і територіальних громад, будуватися за принципом самодостатності органів виконавчої влади й місцевих рад у здійсненні своїх конституційних повноважень в галузі земельних відносин [4].

Отже, враховуючи результати аналізу формування державної політики в галузі використання земельних ресурсів, можливо зазначити, що формувати державну політику збалансованого землекористування

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

необхідно на принципах децентралізації управлінської діяльності. Децентралізоване управління сільськогосподарськими земельними ресурсами є важливим з позиції врахування інтересів всіх соціальних груп, які проживають на певній території, дає можливість здійснення своєчасного контролю за станом земельних угідь, що є визначальним для досягнення значного рівня еколого-економічної та соціальної ефективності сільськогосподарського землекористування.

Список літератури

1. Шевченко О.В. *Економічна ефективність ґрунтоохоронних заходів при використанні земель сільськогосподарського призначення: Монографія /О.В. Шевченко, А.Г. Мартин. – К.: ЦП «Компринт», 2016. – 332 с. ISBN 978-966-929-261-2*

2. Євграфов О.Є. *Державне регулювання раціонального використання земельних ресурсів України в умовах проведення земельної реформи. автореф. дис. канд. наук з держ. упр.: КПУ.-Запоріжжя -2009.*

3. Цатрян Ш.М. *Теоретичні аспекти раціонального землекористування на сільських територіях./ Ш.М. Цатрян [Електронний ресурс].*

Режимдоступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2009_27/Stati/12PDF.pdf

4. Дорош Й. *Напрями удосконалення екологічної політики в галузі земельних відносин. Землевпорядний вісник. 2012. № 2. С. 29-33.*

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

Мерленко І.М.

к.с.-г. н., доцент

*Луцький національний технічний університет,
м.Луцьк*

Бондарчук С.П.

к.с.-г. н., доцент

*Луцький національний технічний університет,
м.Луцьк*

Бондарчук Л.Ф.

к.с.-г. н., доцент

*Луцький національний технічний університет,
м.Луцьк*

Картавий А.Г.

асистент

*Луцький національний технічний університет,
м.Луцьк*

Мерленко Н.О.

м.н.с.

*Ківерцівського НПП «Цуманська пуца»,
м.Ківерці*

МОЖЛИВОСТІ УТИЛІЗАЦІЇ ОРГАНІЧНИХ ВІДХОДІВ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД МЕТОДОМ БІОФЕРМЕНТАЦІЇ

Через дефіцит традиційних органічних та незбалансоване застосування мінеральних добрив знижується родючість ґрунтів та якість сільськогосподарської продукції.

«Недостатнє виробництво гною через різке скорочення поголів'я ВРХ та свиней не дає можливості вирішити проблему відтворення родючості ґрунту. Статистичні дані вказують на те, що якщо в 1990 році кількість голів ВРХ в Україні становила 24,6 млн., 2003 року – всього 6,5 млн.»[1], то «у січні-лютому 2019 року загальне поголів'я ВРХ скоротилось до 3,5 млн.– це найменший показник за усю задокументовану історію» [2].

Пріоритетність у вирішення даного питання належить удобренню, як найвагомішому антропогенному фактору, який впливає на ґрунт та агрофітоценози. В цьому контексті на беззаперечну увагу заслуговують органічні добрива. Однак в умовах різкого зменшення поголів'я худоби і катастрофічного скорочення виробництва та внесення гною, виникає необхідність розробки і освоєння інноваційних технологій виготовлення та застосування альтернативних органічних добрив, які б задовільняли

біолого-генетичні вимоги рослин і не порушували природні ланцюги відтворення родючості ґрунтів.

У зв'язку з цим важливого значення набуває використання місцевих сировинних ресурсів як компоненту для виготовлення органічних добрив та розробка екологічно безпечних технологій їх виготовлення.

Одними із наслідків політики тотальної централізації влади в Україні стали:

- інфраструктурно, фінансово та кадрово слабкі громади;
- деградація сільської місцевості та низький рівень довіри до влади.

Реформа децентралізації дала поштовх до формування дієздатного та найбільш наближеного до громадянина інституту влади – місцевого самоврядування.

Добровільне об'єднання територіальних громад дозволило новоутвореним органам місцевого самоврядування дістати відповідні повноваження та ресурси, що їх раніше мали міста обласного значення, зокрема – зарахування до місцевих бюджетів ТГ 60% податку на доходи фізичних осіб на власні повноваження. Окрім того, на місцях повністю залишаються надходження від податків: єдиного, на прибуток підприємств і фінансових установ комунальної власності та податку на майно (нерухомість, земля, транспорт).

«Такі покращення вже дали перші помітні результати. Власні доходи місцевих бюджетів з 2014 по 2019 рік збільшилися на 200 млрд. грн. (з 68,6 млрд. грн. до 267 млрд. грн). Це — реальний інструмент впливу на досягнення результату та відповідальність за довіру громад»[3].

Проте, окрім фінансових надходжень до місцевих бюджетів, новоутворені територіальні громади отримали багато проблем, які безпосередньо стосуються екологічного стану та родючості ґрунтів.

Економіка України тривалий час практично не була орієнтована на екологічно безпечне середовище, безвідходне виробництво, здоров'я людей. Настав час, коли людство дійшло до висновку, що необхідно поставити охорону довкілля на один рівень з економікою, матеріальними умовами життя і здоров'ям людей.

За офіційними даними станом на 15 квітня 2020 року на території Волинської області є 169 місць видалення відходів (МВВ). Серед них - сміттєзвалище за межами населеного пункту смт. Цумань – 1км. на пд. від смт. Цумань площею 5,3591 га. Парадокс, але більша частина Цуманської ТГ розміщена на території Ківерцівського НПП «Цуманська пуца».

Слід чітко пам'ятати, що змішані відходи - це сміття. А роздільно зібрані - це ресурси. 80% відходів можна переробляти при роздільному зборі сміття (практика країн Євросоюзу). Позбутись твердого сміття можна трьома способами: закопувати, спалювати чи утилізувати. На жаль, дотепер ми надавали перевагу першим двом. Однак сміттєві полігони

займають багато місця і швидко заповнюються, а спалювання забруднює повітря.

Звалища – це ділянки землі, на яких безконтрольно зберігаються побутові, а іноді й будівельні та інші відходи. Часто для зменшення об'єму відходів звалища підпалюють. Такий підхід є неприпустимим, оскільки звалища є серйозним джерелом забруднення і повітряного, і водного середовища. Жоден із таких самовільно створених пунктів скидання відходів не обладнаний відповідним чином, продукти гниття і розпаду потрапляють у ґрунт і ґрунтові води, які є джерелом водопостачання для багатьох мешканців; до того ж у повітря викидається неймовірна кількість шкідливих речовин. Крім того, такі звалища сміття є середовищем для розмноження комах та гризунів, які є збудниками та переносниками різних інфекційних захворювань.

Який же вихід з даного складного становища?

Пропонуємо декілька ефективних кроків до вирішення проблеми забруднення довкілля побутовими відходами на рівні ТГ.

Перший крок – це реальна інвентаризація всіх сміттєзвалищ та полігонів ТПВ та території ТГ.

По-друге – проведення досліджень щодо кількісного та якісного складу сміття. В кожній ТГ склад відрізняється.

По-третє – проведення потужної інформаційної компанії щодо поводження з відходами (первинне сортування, переробка, утилізація). Наш досвід на прикладі Княгининської громади про це переконує. Крім теоретичної поінформованості населення важливим є практичні заняття з реальними прикладами.

Наступним є організація робіт по роздільному збору відходів. Сюди входить інформація про час, дні та маршрути руху сміттєвозів. Оскільки більшість ТГ є мешканці сільської місцевості, то дуже важливим є поводження з органічними відходами. На цьому будемо акцентувати увагу.

Незважаючи на агітацію та адміністративне покарання, більшість жителів навесні та восени продовжують спалювати суху траву, стерню, листя. Бадиля, бур'яни та інші рештки с/г виробництва дуже часто вивозяться на узбіччя лісу, скидаються у водойми, магістральні канали і т.д. Все це призводить до масового забруднення довкілля.

Сьогодні село “стоїть” на порозі деградації ґрунту і щоб цей процес через декілька років не став незворотнім потрібно розпочати заходи щодо відновлення позитивного балансу поживних речовин в ґрунті.

Перспективним і відносно новим напрямком вирішення питання щодо удобрення сільськогосподарських культур є використання ферментованих органічних добрив. Перевагою, в порівнянні з іншими видами компостів, використання таких добрив є те, що приготування їх триває лише 7-14 днів, що значно знижує втрати поживних елементів,

особливо азоту. Крім того, технологія приготування добрив забезпечує повне знищення патогенної мікрофлори і насіння бур'янів.

Наукові розробки у сфері агрономії дозволяють перетворити відходи органічного походження на продукт, застосування якого в аграрній сфері забезпечує відновлення родючості ґрунтів та отримання екологічного безпечної органічної продукції.

«Однак фізико-хімічні, біологічні властивості вказаних відходів не дозволяють використовувати їх безпосередньо як цінне органічне добриво. У не переробленому вигляді їх використовують тільки локально. Коефіцієнт корисної дії таких добрив складає близько 10-15%.

Залежно від способу та тривалості зберігання органічні відходи втрачають від 25-50% органічної речовини та поживних елементів (в першу чергу - азот). Ще більші втрати спостерігаються при промерзанні з наступним розмерзанням до 70%»[4].

В табл. 1 приведені середні втрати азоту та органічної речовини в залежності від періоду зберігання.

Таблиця 1.

Середні втрати азоту та органічної речовини в залежності від періоду зберігання, %

Втрати	Період зберігання		
	2 місяці	4 місяці	6 місяців
Загальний азот	15-20	25-35	40
Органічна речовина	20-25	30-35	50

Тому і виникає потреба у ефективній переробці великої кількості різних органічних відходів, більша частина яких знаходиться в рідкій формі. Основна частина органічних відходів накопичується в місцях їх виробництва, чим і зумовлює забруднення навколишнього середовища.

«Ферментація дозволяє переробляти органічні відходи і залучати їх в малий кругообіг у формі високоякісних добрив. В процесі приготування ферментованих добрив відбувається мінімальна втрата поживних елементів (особливо азоту) завдяки короткому терміну ферментації та повне знищення патогенної мікрофлори і насіння рослин бур'янів» [5].

В умовах Волинської області були проведені наукові дослідження процесів ферментації та впливу отриманих добрив на продуктивність с/г культур та родючість ґрунтів (Мерленко І.М., Шевчук М.Й., Гаврилюк В.А. та ін.).

Враховуючи це, рекомендуємо новоствореним громадам провести громадські обговорення, виділити земельні ділянки для місць збирання, зберігання органічних решток та відходів та будівництва камер-ферментаторів. Залежно від кількості органічних решток можна розрахувати потужність біоферментаторів.

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

Це дозволить значно зменшити забруднення території ТГ, виробляти високоефективні органічні добрива та підвищити родючість ґрунтів.

Отримані добрива є придатними для ведення біологічного землеробства в умовах Західного Полісся України.

Список літератури

1. Клюй В.С. Україна і світ: Інформаційний бюлетень/ В.С. Клюй, Л.Х. Рибак, А.С. Клюй. К.: НАУ, 2008. 27с.

2. В Україні кількість ВРХ зменшилась на ...
URL: <https://agravery.com/.../kilkist-goliv-vrh-z-pocatku-roku-sko>.

3. Реформа децентралізації | Кабінет Міністрів України... URL: www.kmi.gov.ua/reformi.

4. Біодобрива - основа підвищення кількості та якості сільськогосподарської продукції... URL: <http://zorg.ua/biogazovi-ustanovki/biodobriv-a-z-biogazovoi-ustanovki>

5. Шевчук М.Й. Нові види добрив на основі місцевих сировинних ресурсів / М.Й. Шевчук, В.А. Гаврилюк, І.М. Мерленко // Вісник Львівського ДАУ, серія «Агрономія», 2007. №11. С.466-469.

Мовчан Т.В.

к.е.н., доцент

Одеський державний аграрний університет,

м. Одеса

Бобкова З.Ф.

здобувач вищої освіти

Одеський державний аграрний університет,

м. Одеса

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Проведення земельної реформи в Україні, розпочатої у 1991 році, обумовило докорінний перерозподіл земельних ресурсів, у результаті чого виникло багато проблем щодо раціонального використання та охорони земель. На сьогодні залишається актуальним питання збалансованого використання земельних ресурсів з урахуванням еколого-економічних показників, оскільки значно погіршується їх якісний стан внаслідок вилучення земель сільськогосподарського призначення для потреб, не пов'язаних з веденням сільськогосподарського виробництва, використання земельних ресурсів без науково обґрунтованої системи правових,

організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель. Тому особливої актуальності набуває питання використання земельно-ресурсного потенціалу, яке зможе забезпечити гармонійну рівновагу екологічного, економічного та соціального компоненту у суспільному виробництві.

Аналіз аспектів раціонального використання земельних ресурсів та охорони земель сільськогосподарського призначення адміністративно-територіальних одиниць з урахуванням вимог природних законів, зональних особливостей, типологічних й індивідуальних властивостей ландшафтів, стійкості сільськогосподарського виробництва при виборі агротехнічних прийомів, необхідності створення комплексної системи охорони земель.

Дослідження щодо раціонального використання та охорони земель, а також прогнозування та управління земельними ресурсами висвітлені у працях українських та зарубіжних науковців Л. Я. Новаковського, Д. С. Добряка, О. П. Канаша, Д. І. Бабміндри, І. А. Розумного, А. М. Третяка, М. А. Хвесика, П. Г. Казьміра, Й. М. Дороша, В. І. Семчика, В. М. Кривова, В. І. Нудельмана, І. К. Бистрякова, С. М. Волкова. Але належної оцінки Схем землеустрою і техніко-економічного обґрунтування використання та охорони земель як базового документа в системі охорони земельних ресурсів адміністративно-територіальних одиниць не розкрито.

Сутність охорони земель, що використовуються в аграрному виробництві, полягає в гарантуванні умов для збереження продуктивних угідь як необхідної основи сталого розвитку сільськогосподарського виробництва та задоволення продовольчої безпеки країни. Чим якісніші земельні ресурси і чим краще вони використовуються, тим більші обсяги сільськогосподарської продукції можна отримати з одиниці земельної площі [4, с. 18].

Зміст охорони земель має включати заходи щодо забезпечення збереження ґрунтової родючості (попередження деградації, опустелювання) та поліпшення її якісних характеристик. Сюди можуть входити оптимізовані для умов виробництва агротехнічні заходи, що дозволяють поліпшувати ґрунтову родючість у процесі використання земель. При виборі агротехнічних прийомів повинні враховуватися вимоги природних законів, зональні особливості, типологічні й індивідуальні властивості ландшафтів, стійкість сільськогосподарського виробництва (агроекосистеми) (рис. 1).

Зміст системи охорони земель сільськогосподарського призначення має включати функції раціонального розподілу і ефективного використання землі як невід'ємної частини агроекологічної системи, забезпечення збереження (попередження деградації) та поліпшення вихідних якісних характеристик сільськогосподарських угідь (підвищення родючості). При

необхідності система охорони земель повинна включати перерозподіл земель, що сприяє підвищенню стійкості сільськогосподарського землекористування і не завдає шкоди довкіллю.

Це свідчить про необхідність у сучасних умовах системного підходу до організації використання й охорони земельних ресурсів сільського господарства, який передбачає врахування сукупності всіх взаємопов'язаних між собою та із зовнішнім середовищем елементів, що утворюють певну єдність, спрямовану на досягнення функцій системи охорони земель: збереження родючих земель, виключення з інтенсивної господарської діяльності масивів зі порушеним ґрунтовим шаром, попередження розвитку негативних процесів, пов'язаних з деградацією і забрудненням земель.

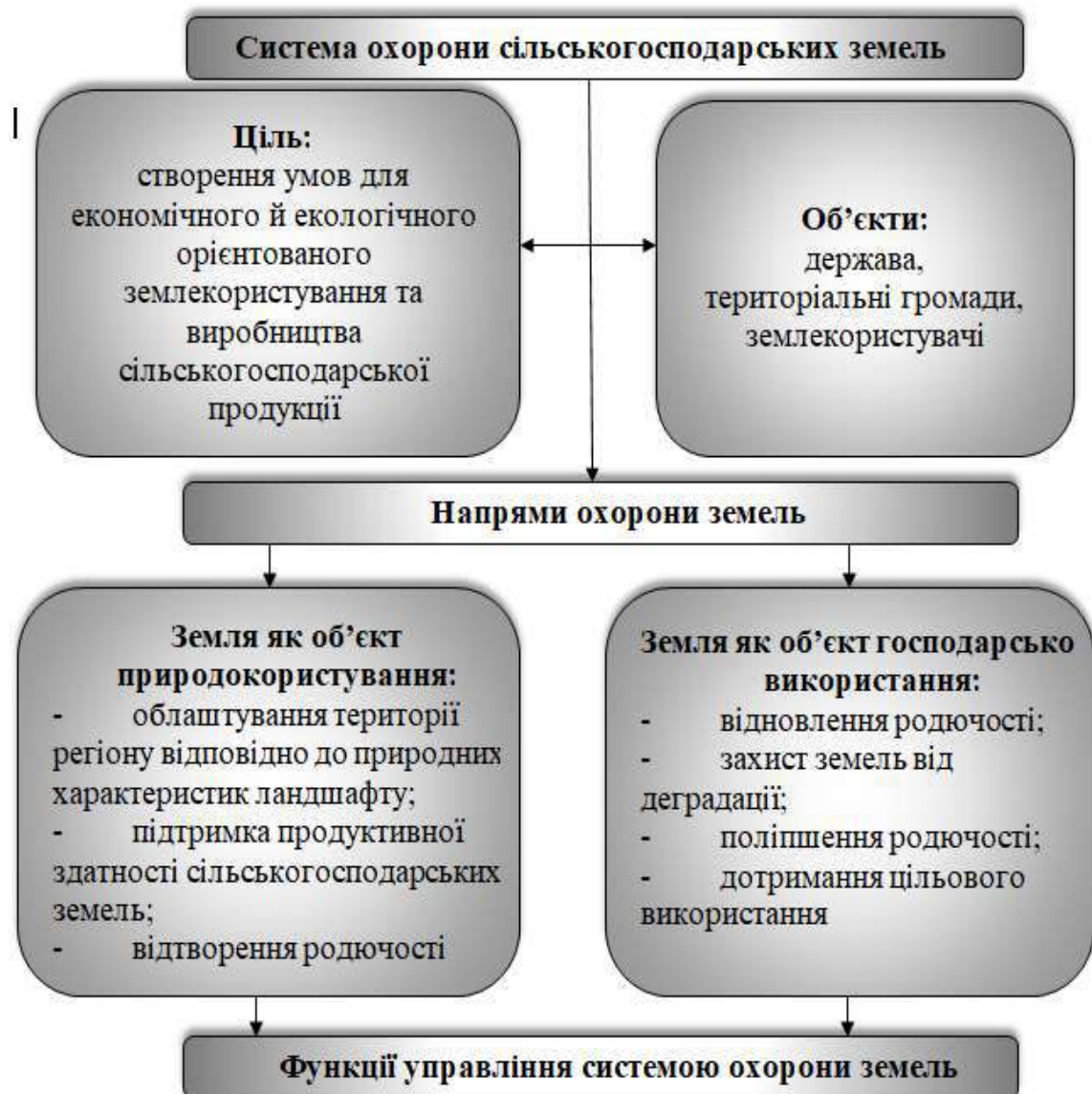

Рис. 1. Схема дії системи охорони земель сільськогосподарського призначення

Разом з цим система охорони земель сільськогосподарського призначення являє собою сукупність елементів, які забезпечують узгодження природно-кліматичних, екологічних, соціально-економічних і організаційно-правових умов ведення сільськогосподарського виробництва з метою забезпечення ефективного розвитку сільського господарства та збереження земель для майбутніх поколінь.

З економічної точки зору виконання заходів з охорони земель є більш ефективним, ніж усунення негативних наслідків їхньої деградації або повної втрати для сільського господарства родючих земель. Своєчасне проведення природоохоронних заходів дозволяє не тільки пом'якшити вплив негативних процесів на стан навколишнього природного середовища, а й сприяє збереженню земель для сільськогосподарського використання нинішнім і майбутнім поколіннями, підвищенню їхнього виробничого потенціалу.

Згідно Закону України «Про охорону земель» [3] система заходів у галузі охорони земель включає: державну комплексну систему спостережень; розробку загальнодержавних і регіональних програм використання та охорони земель, документації із землеустрою в галузі охорони земель; створення екологічної мережі; здійснення природно-сільськогосподарського, еколого-економічного, протиерозійного та інших видів районування (зонування) земель; економічне стимулювання впровадження заходів щодо охорони та використання земель і підвищення родючості ґрунтів; стандартизацію і нормування.

Землеустрій є одним із головних важелів управління земельними ресурсами конкретної території, а також елементом охорони земель сільськогосподарського призначення. У сфері землеустрою одним із передпроектних документів з реалізації державної політики щодо використання та охорони земель, вдосконалення земельних відносин, наукового обґрунтування розподілу земель за цільовим призначенням з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів, формування раціональної системи землеволодіння і землекористування, створення екологічно сталих агроландшафтів є Схеми землеустрою адміністративно-територіальних одиниць, які розробляються з метою визначення перспектив щодо використання та охорони земель, для підготовки обґрунтованих пропозицій у галузі земельних відносин, організацій раціонального використання та охорони земель, перерозподілу земель з урахуванням потреби сільського, лісового та водного господарств, розвитку сіл, селищ, міст, територій оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного призначення, природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення тощо [1].

Наказом Держземагентства України [2] затверджено Методичні рекомендації щодо розроблення Схем землеустрою і техніко-економічних

обґрунтувань використання та охорони земель адміністративно-територіальних одиниць, які носять рекомендаційний характер стосовно складу, змісту та порядку розроблення Схем землеустрою і техніко-економічних обґрунтувань використання й охорони земель адміністративно-територіальних одиниць.

Схеми землеустрою є передпроектним документом, в якому, на основі врахування природних економічних та соціальних умов, розробляється комплекс взаємопов'язаних заходів щодо раціонального використання земельних ресурсів, їх розвитку і організації, встановлення інфраструктури, яка відповідає потребам адміністративно-територіальної одиниці.

Схеми землеустрою мають рекомендаційний характер і містять питання щодо вирішення:

а) удосконалення розподілу земель між категоріями відповідно до перспектив розвитку, для цього рекомендується: установити відповідність фактичного використання земель їх цільовому призначенню з урахуванням їх об'єктивної придатності; виявити резерви земель, придатних до використання в сільському господарстві і для інших цілей; визначити й обґрунтувати потреби земель для несільськогосподарського призначення; скласти баланс розподілу земель по категоріях на кожен розрахунковий період;

б) розробки пропозицій щодо ефективнішого використання сільськогосподарських угідь шляхом: освоєння нових земель, трансформації сільськогосподарських угідь, поліпшення меліоративного стану земель, удосконалення структури посівних площ і впровадження прогресивної системи землеробства;

в) удосконалення організації території, для цього рекомендується: розробити пропозиції стосовно формування нових і усунення недоліків існуючих землекористувань, розміщення центральних садиб сільськогосподарських підприємств, їхніх виробничих підрозділів, господарських центрів і тваринницьких комплексів, їхньої організації території агропромислових і інших виробничих об'єднань; визначити потреби земель для внутрішньогосподарських нестатків (господарські центри і тваринницькі комплекси за межами населених пунктів, захисні насадження, гідромеліоративна мережа, дороги, скотопрогони тощо);

г) розробки заходів щодо охорони земель - рекомендується визначити обсяги робіт із захисту ґрунтів від вітрової і водної ерозії та рекультивації порушених земель; виявити джерела забруднення земель промисловими відходами й розробити заходи щодо запобігання негативних наслідків цього забруднення; дати пропозиції з поліпшення ландшафту;

д) визначення економічної ефективності і черговості здійснення намічених заходів [2].

Схеми землеустрою реалізуються поетапно через складання проектів організації території окремих землеволодінь і землекористувань, а також через робочі проекти створення захисних лісонасаджень, рекультивації порушених земель, будівництву протиерозійних гідротехнічних споруд, проекти землеустрою щодо консервації малопродуктивних та деградованих земель та іншу земельпорядну документацію. Отже, основне завдання схем землеустрою - виявлення найбільш ефективного напрямку використання й охорони земельних ресурсів для забезпечення подальшого ефективного розвитку адміністративно-територіальних утворень.

Нами обґрунтовано, щосистема еколого-економічного використання земель повинна мати природоохоронний, ресурсозберігаючий характер і передбачати збереження ґрунтів. Охорона земель та їх раціональне еколого-економічне використання повинно здійснюватися на основі комплексного підходу до використання угідь як до складних природних утворень (екосистем) з урахуванням їх зональних та регіональних особливостей. У зв'язку з цим необхідне створення комплексної системи охорони земель сільськогосподарського призначення. Загалом, схеми землеустрою є основним планувальним і передпроектним документом для регулювання земельних відносин органами державної влади та місцевого самоврядування. Тому для уникнення чи зменшення ризиків безсистемного використання земельних ресурсів, що призводить до зменшення площ земель сільськогосподарського призначення, необхідна наявність розроблених на всій території Схем землеустрою і техніко-економічних обґрунтувань використання та охорони земель адміністративно-територіальних одиниць.

Список літератури

1. Дорош Й. М., Стецюк М. П. Місце і роль схем землеустрою в системі прогнозування та планування використання і охорони земель. *Землевпорядний вісник*. 2014. № 5. С. 30–34.
2. Наказ Держземагентства України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розроблення схем землеустрою і техніко-економічних обґрунтувань використання та охорони земель адміністративно-територіальних одиниць» від 02 жовтня 2013 року № 395. *Землевпорядний вісник*. 2013. № 10. С. 46–52.
3. Про охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 р. № 962-IV: станом на 16 жовт. 2020р. URL: <http://www.zakon1.rada.gov.ua/> (дата звернення 27.02.2021)

Морозов В.В.

к.с.-г.н., професор

*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон*

Морозов О.В.

д.с.-г.н., професор

*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон*

Козленко Є.В.

докторант

*Інститут зрошувального землеробства НААН України,
м. Херсон*

ФУНКЦІОНУВАННЯ КОЛЕКТОРНО – ДРЕНАЖНОЇ МЕРЕЖІ ЯК ФАКТОРА СТАБІЛЬНОГО ЕКОЛОГО- МЕЛІОРАТИВНОГО СТАНУ ЗРОШУВАНИХ ТА ПРИЛЕГЛИХ ДО НИХ ЗЕМЕЛЬ (НА ПРИКЛАДІ БІЛОЗЕРСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Херсонської області» від 12 червня 2020 р. № 726-р визначено перелік територіальних громад (населених пунктів) [1]. До складу Білозерської об'єднаної територіальної громади Херсонської області увійшли Білозерська, Дніпровська, Кізомиська, Миролубівська, Правдинська, Надєждівська, Томинобалківська територіальні громади.

Одним із шляхів розвитку об'єднаних територіальних громад є поповнення бюджету за рахунок ефективного використання земель сільськогосподарського призначення, у тому числі зрошуваних.

Спрямованість формування еколого – меліоративного стану зрошуваних та прилеглих до них земель Білозерської об'єднаної територіальної громади залежить від технічного стану колекторно – дренажної мережі. Дренаж на зрошуваних землях повинен забезпечувати відведення надлишку солей з кореневмісного шару ґрунтів, а також підтримувати рівень ґрунтових вод, що виключає можливість вторинного засолення і заболочення ґрунтів [2, 5].

Колекторно – дренажна мережа побудована на Інгулецькій зрошувальній системі в період 60-90 – х років минулого століття. Параметри закритого дренажу: глибина закладання дрен 2,5-3,5 м, міждренна відстань – 120-220 м; діаметр дрен 100-1501 мм, фільтр –

базальтове волокно, матеріал дренажних труб – гончарні, азбестові та труби ПВХ. Водовідведення дренажного стоку здійснюється дренажними насосними станціями та самопливно.

Всього по Білозерській об'єднаній територіальній громаді на зрошуваних та прилеглих до зрошуваних богарних землях налічується 7 автономних дренажних ділянок, загальна протяжність колекторно-дренажної мережі 70173 м, технічний стан більшості дренажу - незадовільний (табл. 1).

Ефективне використання зрошуваних земель за багаторічного зрошення високомінералізованими водами підвищеної мінералізації Інгулецької зрошувальної системи можливо лише за відновлення роботи всієї колекторно-дренажної мережі.

При відновленні колекторно-дренажної мережі на території Білозерської об'єднаній територіальній громаді повинно враховувати: сучасні гідрогеологічні та ґрунтово-меліоративні умови масиву зрошення; передбачати промивний режим зрошення на засолених землях; здійснення комплексу агро-меліоративних заходів; середньорічне проектне навантаження на ґрунти в період постійної експлуатації гідромеліоративної системи.

Проектами передбачено, що дренажні води гідромеліоративної системи скидаються у балку Білозерка, балку Солонець та балку Томина (табл. 1). В умовах багаторічного зрошення каштанових, темно – каштанових, чорноземів південних та лучно-каштанових слабко і середньо солонцюватих ґрунтів на безстічних і слабодренованих водорозподільних масивах можливо розглядати дренажні води систем горизонтального систематичного дренажу як додаткове джерело водних ресурсів. Оцінювання якості дренажної води повинно виконуватись за ДСТУ 2730:2015. Захист довкілля. Якість природної води для зрошення. Агрономічні критерії» та Постанови Кабінету Міністрів України від 02.09.2020 № 766 «Про нормативи екологічно безпечного зрошення, осушення, управління поливами та водовідведенням» [3, 4].

Таблиця 1.

Відомості про колекторно-дренажну мережу (КДМ) на ділянках горизонтального дренажу Білозерської об'єднаної територіальної громади Херсонської області (Інгулецький масив, Інгулецька зрошувальна система у межах Херсонської області)

Найменування сільських (селищних) рад	№№ ділянок дренажу	Рік введення до експлуатації	Проектні параметри колекторно-дренажної мережі							Водовід-ведення (самопливним способом або за допомогою дренажних насосних станцій)	Водоприймач (куди скидаються дренажні води)
			глибина заклад., м		протяжність КДМ, м		міждрен-ні відстані, м	матеріал труб та фільтрів на дренажах	діаметри дрен, мм		
			дрен	колекторів	загальна	в т.ч. дрен					
2	3	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
Правдинська с/р	1 і	1981	2,0-3,0	3,0-4,0	17984	13290	150-220	1; 3 / 1	100	ДНС № 1 та № 2	К-17, балка Томина теж саме
	2 і	IX. 1990	н.д.	н.д.	39840	31400	100-220	2; 4 / 2	100		
	Разом				57824	44690					0 / 2
Білозерська с/р Відкритий дренаж (уроч. "Чорна Лощина")	1 і	1986	0,8-1,4	1,2-1,8	15905	8535	350-500	-	-	Самопливне	Балка Солонець
	2 і	1977	2,0-3,5	3,5-4,0	2500	2074	50-100	1 / 1	100	Самопливне	Балка Білозерка
	Разом				18405	10609				2 / 0	
Надеждівська с/р (ксп "Червоний прапор")	1 і	XII. 1984	1,2-3,8	2,5-3,8	14101	9421	100-150	2 / 1	100	Самопливне	Балка Солонець
	2 і	1977	2,0-3,0	2,5-3,0	7310	2755	-	1 / 1	100	Самопливне	Балка Білозерка
	3	IX.1995	1,3-2,8	2,8-3,7	3200	2700	120-150	2 / н.д.	100, 150	Самопливне	Балка Білозерка
	Разом				24611	14876				3 / 0	
Разом по ОТГ					100840	70175					

Найменування сільських (селищних) рад, колишніх с/г підприємств та населених пунктів	№№ ділянок дренажу	Кількість оглядових колодязів, шт. (без потайних)	Вид дренажу	Кількість ділянок (на с/г угіддях+у населених пунктах)	Примітки	Технічний стан дренажу
2	3	24	25	26	27	28
Правдинська с/р	1 і	40	площадний	2	По ділянках 1 та 2 з 01. 2003 р. відкориговані площі зрошення	Увесь дренаж не працює , тому що усі ДНС виведені із ладу, демонтовано насосно-силове обладнання
	2 і	100	площадний			
	Разом	140				
Білозерська селищна рада <i>Відкритий дренаж</i> (уроч. "Чорна Лощина")	1 і	-	площадний	2	По ділянці № 1, як другий варіант, з метою використання води на зрошення, побудовано АБ та НС	Ділянка № 1 не працює – див. примітки, п.2. Ділянка № 2 не працює – знижена устева споруда, забитий колектор
	2 і	18	відсічний			
	Разом	18				
Надеждівська с/р	1 і	16	площадний	3		Ділянка № 1 та № 2 працюють частково – зруйновано частину колодязів, забито частину КДМ. Ділянка № 3 не працює , тому що не добудована устева споруда
	2 і	17	відсічний			
	3	6	площадний			
	Разом	39				
Разом по ОТГ		197				

Список літератури

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Херсонської області» від 12 червня 2020 р. № 726-р.
2. ДБН В.2.4-1-99 Меліоративні системи та споруди.
3. ДСТУ 2730:2015. Захист довкілля. Якість природної води для зрошення. Агронамічні критерії. К.: Мінекономрозвитку України, 2015.
4. Постанова КМУ від 02.09.2020 № 766 «Про нормативи екологічно безпечного зрошення, осушення, управління поливами та водовідведенням».
5. Козленко Є.В., Морозов О.В., Морозов В.В. Інгулецька зрошувальна система: стан, проблеми та перспективи розвитку. Монографія [за ред. д.с.-г.н., професора О.В. Морозова] – Херсон: Айлант, 2020. - 204 с.

Нечипоренко О.М.

*д.е.н., доцент, заступник директора
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»,
м. Київ*

Матвієнко А.П.

*науковий співробітник
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»,
м. Київ*

РЕГУЛЮВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ Й ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

З формуванням нового типу власника і користувача сільськогосподарських угідь, загострюється проблема охорони і раціонального використання земельних ресурсів. Одними з головних причин погіршення екологічного стану ґрунтів є недостатньо дієві інструменти державного регулювання та фінансування землеохоронних заходів. Водночас ефективне функціонування і стабільний розвиток аграрного сектора економіки України можливі лише за умов раціонального, екологічнобезпечного використання та всебічної охорони сільськогосподарських земель, відтворення й збереження родючості ґрунтів. І це один із першочергових обов'язків органів місцевого самоврядування і в тому числі об'єднаних територіальних громад (ОТГ).

На сучасному етапі розвитку світового господарства проблеми раціонального, екологічнобезпечного використання й охорони земель, особливо це стосується земель сільськогосподарського призначення, залишається актуальною, адже зі зростанням населення планети гостро постає необхідність у забезпеченні його якісними і у достатній кількості продуктами харчування. Отже, щоб недопустити подальшого погіршення якості земельних ресурсів уже

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

в недалекому майбутньому, конче необхідно всебічно проаналізувати стан використання й охорони земель, запроваджувати науково обґрунтовані заходи щодо боротьби з їх подальшою деградацією.

У процесі раціонального використання та охорони земель тісно переплітаються економічна та екологічна складові. Економічна складова ґрунтується на зацікавленості сільськогосподарських товаровиробників у максимізації прибутків, при цьому зменшуються витрати на проведення заходів з охорони ґрунтів, відтворення і збереження їх родючості, мають місце недотримання агротехнологій, необґрунтоване застосування хімічних засобів захисту рослин тощо. Екологічна складова, у свою чергу, полягає у необхідності дотримання принципів раціонального і екологічнобезпечного використання земель та виробництва якісної екологічної продукції. При цьому дохідність господарювання може тимчасово знижуватися.

В Україні землі сільськогосподарського призначення займають понад 70% території. У структурі сільськогосподарських угідь найбільшу питому вагу становить рілля (78%), арозораність території – понад 50%, що є одним з найвищих показників у світі. Визнано, що такий стан землекористування є екологічно небезпечним. Протягом останніх років спостерігається постійне зменшення кількості та погіршення якості проведених заходів щодо охорони земель сільськогосподарського призначення. Таким чином, постає нагальна проблема забезпечення своєчасноздійснення землеохоронних заходів уже в умовах становлення об'єднаних територіальних громад, до того ж вони отримують більш широкі повноваження стосовно розпорядження земельними ресурсами та здатні результативно вирішувати поставлені завдання на локальному рівні.

Один із перших кроків до раціонального, екологічнобезпечного і ефективного використання земельних ресурсів ОТГ є проведення комплексної інвентаризації наявних у неї земель, ґрунтового їх обстеження щодо якісного стану та дотримання вимог профільного законодавства. За результатами якої кожна територіальна громада має розробити і затвердити Програми раціонального використання та охорони земель, адже, беручи до уваги сучасний стан ґрунтів та наростаючі процеси їх деградації ділянки, що перебувають рекультивації чи інших заходів з їх поліпшення та збереження є скрізь.

Для успішного виконання зазначених у наведених програмах заходів джерелами фінансування можуть бути кошти, що надходять від плати за землю й орендної плати та згідно законодавства спрямовуються до місцевих бюджетів об'єднаних територіальних громад. Крім того, ще одним джерелом є кошти, що надходять у рахунок відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва та з яких нині використовуються менше десятої їх частини, а невикористані залишки неефективно зберігаються на відповідних рахунках органів місцевого самоврядування.

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

Ще у прийнятому в 1992 році Законі України «Про плату за землю» зазначалось, що «плата за землю запроваджується з метою раціонального використання і охорони земель, підвищення родючості ґрунтів, вирівнювання соціально-економічних умов господарювання на землях різної якості, фінансування витрат на ведення земельного кадастру, проведення землеустрою та моніторингу земель, а також розвитку інфраструктури населених пунктів» [1]. А серед напрямів використання коштів, що надходять до місцевих бюджетів, у згаданому нормативному акті було задекларовано «фінансування заходів щодо раціонального використання та охорони земель, підвищення родючості ґрунтів» [1] та забезпечення «економічного стимулювання власників землі і землекористувачів, у тому числі орендарів, за поліпшення якості земель, підвищення родючості ґрунтів і продуктивності земель лісового фонду» [1].

Проте зазначені норми (зафіксовані у статті 22 згаданого Закону) було припинено бюджетним законодавством з 2000 року і не включено до Податкового кодексу України (2010), яким на даний час і регулюється плата за землю, що є складовою податку на майно. Таким чином вона втратила мету, за якої запроваджувалась і своє цільове призначення. Дані обставини негативно вплинули на фінансування заходів з охорони й раціонального використання земель на всіх рівнях.

На наше переконання, необхідно відновити цільове спрямування коштів, що надходять до місцевих бюджетів від плати за землю, на фінансування виконання заходів, передбачених програми використання та охорони земель.

Як уже зазначалось, ще одним з шляхів поліпшення фінансового забезпечення заходів з охорони й раціонального використання земель є залучення коштів, що надходять до місцевих бюджетів від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва. Проте, нормативи відшкодування цих втрат не переглядалися з 1991 року. У зв'язку із введенням національної грошової одиниці (гривні) – мала місце необхідність приведення нормативів до нових умов, що й було зроблено Постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.1997 р. № 1279, при цьому відбулась лише зміна грошової одиниці без зміни самих нормативів. Окрім передбаченої у згаданому документі індексації за галузями народного господарства, жодних напрямів осучаснення не визначено. Зважаючи на це, та враховуючи сучасні реалії, постає необхідність пошуку нових підходів щодо визначення розміру відшкодування втрат сільськогосподарського та лісгосподарського виробництва, які були б вагомим економічним важелем державного регулювання якісної охорони й раціонального використання земель сільськогосподарського і лісового призначення [2].

Для підсилення фінансування проведення заходів з охорони та раціонального використання земель слід залучати і частину коштів, що надходить від сплати єдиного податку четвертої групи, оскільки його об'єктом оподаткування є площа сільськогосподарських угідь.

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

На разі в Україні мільйони гектарів деградованих та малопродуктивних угідь (серед орних земель вони займають понад 19% їхньої площі), ґрунти яких характеризуються негативними природними властивостями та низькою родючістю. Їх господарське використання за призначенням є економічно не вигідним не зважаючи на те, що ці угіддя перебувають в інтенсивному сільськогосподарському використанні. Не враховуючи екологічних втрат, їх використання завдає щорічно значних збитків на кожному гектарі, оскільки виробничі витрати не компенсуються одержуваними врожайми [3].

Серед дієвих заходів державного регулювання усунення природної та антропогенної деградації земель є заохочення місцевих органів самоврядування та аграрних товаровиробників до вилучення з обробітку порушених і малопродуктивних ґрунтів. Це дозволить забезпечити екологічну стабільність агроеколандшафтів та сприятиме подальшій оптимізації сільськогосподарського землекористування. Значну частину сильноеродованих і деградованих земель необхідно трансформувати у природні кормові або лісові. На територіях поширення вітрової ерозії ґрунтів – провести заліснення, відновлення і насадження полезахисних лісових смуг, що посилить екологічну стійкість не лише сільськогосподарських угідь, а й сільських територій в цілому, дозволить збільшити частку лісових насаджень у загальному земельному фонді.

Передумовою успішної реалізації програмних завдань і повноважень об'єднаних територіальних громад щодо раціонального, ефективного використання і охорони земель є профільне навчання та підвищення кваліфікації керівників ОТГ, а також посадових осіб і депутатів місцевих рад. У Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад» від 6 лютого 2019 р. № 106 зазначено, що органам місцевого самоврядування, починаючи з 2020 року, при складанні і затвердженні місцевих бюджетів рекомендується передбачати видатки на підвищення кваліфікації посадових осіб місцевого самоврядування. Крім того, у згаданій вище Постанові наголошується на «обов'язковості та безперервності професійного навчання протягом проходження ... служби в органах місцевого самоврядування, ... здійснення повноважень депутата місцевої ради» [4]. Зважаючи на це, пропонуємо проводити на базі регіональних наукових та освітніх закладів курси для голів та депутатів ОТГ щодо підвищення кваліфікації у сфері управління земельними ресурсами на локальному рівні.

Запровадження дієвого механізму регулювання охорони та раціонального використання земель сприятиме підвищенню ефективності використання угідь в агроформуваннях, запобіганню розвитку деградаційних процесів ґрунтового покриву, своєчасному вжиттю заходів щодо охорони земель, збереженню і відтворенню родючості ґрунтів, усвідомленню соціальної консолідованої

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

відповідальності стосовно цього як держави, так і територіальних громад та населення.

Список літератури

1. Про плату за землю : Закон України від 03.07.1992 № 2535-ХІІ.
URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2535-12/ed19920703#Text>. (дата звернення: 24.02.2021 р.).
2. Нечипоренко О. М., Матвієнко А. П. Методичні аспекти визначення розміру втрат сільськогосподарського виробництва при вилученні земельних ділянок для інших цілей. *Економіка АПК*. 2020. № 8. С. 13–21.
3. Добряк Д. С., Канаш О. П., Бабміндра Д. І., Розумний І. А., Класифікація сільськогосподарських земель як наукова передумова їх екологічнобезпечного використання. 2-ге вид. допов. Київ : Урожай. 2009. 464 с.
4. Про затвердження Положення про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих адміністрацій, їх перших заступників та аступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.02.2019 № 106. URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2019-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 24.02.2021 р.).

Ніколайчук Т.О.

магістр правознавства, аспірант

*Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ,
м.Одеса*

«КОМПЕНСАТОРНА» ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ, ЯК ІНСТРУМЕНТ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

Ринкові перетворення в усіх царинах економіки України вимагають створення нових інститутів та механізмів співпраці установ природно-заповідного фонду України (далі-ПЗФ) та об'єднаних територіальних громад (ОТГ), в частині формування та розвитку не тільки природоохоронних, але й еколого-економічних складових. Раціональне використання природного потенціалу, особливо земельних ресурсів, що сприятиме розвитку еколого-економічних відносин у регіоні, потребує інноваційно-маркетингових підходів до формування договірних та позадоговірних зобов'язань та міжгалузевих зв'язків.

ОТГ, як гілка децентралізованого публічного управління, зацікавлені в раціональному, але й той же час, економіко-ефективному управлінні

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

природними ресурсами, що перебувають на їх або суміжних територіях. До особливо цінних природних ресурсів належать земельні ділянки природно-заповідного фонду, по-перше, такі території мають унікальні та особливі цінні екосистеми, що є важливим для життя та здоров'я майбутніх поколінь; по-друге, такі території мають неабияке еколого-соціальне та геоекономічне значення для регіону.

Станом на сьогоднішній день, механізми співпраці адміністрацій установ природно-заповідного фонду України та ОТГ перебувають на недостатньому рівні, оскільки об'єкти ПЗФ мають досить обмежене число еколого-господарських контрагентів, що пов'язано з недостатнім рівнем розвитку економіко-організаційного, нормативного, адміністративно-екологічного забезпечення.

Мамонова В., Кожуріна В. зазначають, що, наразі, відсутні ключові визначення у сфері децентралізації повноважень, в тому числі що стосується земельних ресурсів, тому ОТГ вимушені діяти враховуючи основні положення чинного законодавства, що в майбутньому може стати причиною правових колізій та виникнення прецедентів, не врегульованих правом [1].

На думку, Р. Барлоу, концепція раціонального використання земельних ресурсів, передбачає не тільки сьогоднішнє ощадливе розроблення цього ресурсу, але й формування дієвого економічного підходу в частині планування усіх аспектів землекористування [2].

Л. Дадлі Штамп вважає, що питання управління земельними ресурсами є достатньо складною еколого-економічною проблемою суспільства, тому спрощений підхід до регулювання землекористування буде мати низку негативних наслідків, як власне, для національного ресурсового потенціалу, так і для населення [3].

Роберт Ф. Еші, Річард Л. Едмундс стверджують, що успішне та економіко-ефективне використання земельних ресурсів, потребує комплексної еколого-економічної політики не тільки з боку держави, але й місцевих громад, в тому числі представників місцевих бізнес-угруповань [4].

Законодавець встановлює, що території природних заповідників, заповідні зони біосферних заповідників, землі та інші природні ресурси, надані національним природним паркам, є власністю Українського народу. Регіональні ландшафтні парки, зони - буферна, антропогенних ландшафтів, регульованого заповідного режиму біосферних заповідників, землі та інші природні ресурси, включені до складу, але не надані національним природним паркам, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва можуть перебувати як у власності Українського народу, так і в інших формах власності, передбачених законодавством України [5]. Враховуючи вищевикладене, землі ПЗФ можуть перебувати у власності, як територіальних громад, так і приватних юридичних чи фізичних осіб, якщо це не заборонено законом. У раціональному, однак економіко-ефективному використанні земельних ресурсів

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

зацікавлені, як власне ОТГ, так і місцеве населення, оскільки ресурсовий потенціал заповідних та суміжних ділянок є досить великим.

З метою формування інноваційно-маркетингового підходу до використання земельних ділянок природно-заповідного фонду та інших особливо цінних територій, формування механізмів співпраці з ОТГ, нами пропонується запровадження господарської діяльності у форматі, що буде поєднувати у собі дотримання природоохоронних імперативів та задовольняти еколого-соціальні та економічні інтереси місцевих громад.

Отже, нами пропонується виокремлення секторального виду ведення господарської діяльності, що пов'язаний з обмеженнями, які притаманні відповідним земельним ділянкам, а саме, у формі *Reservedbusiness* (надалі - *RB*). *RB*не буде підвидом екологічного підприємництва, це окрема форма здійснення господарської діяльності, що має розглядатися виключно у площині галузі заповідної справи, оскільки тісно пов'язана з правовим становищем заповідних територій, однак в той же час враховуватиме еколого-соціальні та економічні потреби місцевих громад. Всі інструменти еколого-економічного, фінансово-організаційного та еколого-суспільного розвитку такого вектору господарювання також матимуть пряму залежність із сутністю *RB*.

У свою чергу господарська діяльність на заповідних територіях (*RB*), має свою специфіку та ознаки, тому її пропонується умовно зонувати на:

- «*екологічно ризиковану*» з відповідними рівнями ризику для унікальних природних комплексів та заповідних об'єктів (наприклад, за рівнями антропогенного навантаження, об'ємами викидів в атмосферне повітря, збиранням природних ресурсів, тощо). До такої господарської діяльності відносяться більш традиційні форми підприємництва, що пов'язані з безпосереднім використанням власне природних ресурсів, наприклад вирощування та збір культур, вироблення певної продукції з використанням природних ресурсів, тощо);

- «*компенсаторну*», тобто підприємницьку діяльність еколого-економічного спрямування (наприклад, екологізація виробництва існуючих підприємств, створення еколого-інклюзивних векторів підприємницької діяльності, створення інноваційно-екологічних видів господарювання). Для таких форм ведення підприємницької діяльності, не притаманне безпосереднє використання ресурсового потенціалу земельних ділянок. «Компенсаторна» підприємницька діяльність еколого-економічного спрямування спрямована на опосередковану взаємодію суб'єктів господарювання з унікальними земельними ділянками та їх ресурсами, шляхом задоволення емоційно-психологічних, еколого-інтелектуальних та особистісних потреб потенційних клієнтів. До компенсаторної підприємницької діяльності еколого-економічного напрямку нами пропонується віднести наступні екологоорієнтовані послуги:

- *invent*-послуги еколого-соціального спрямування (наприклад, проведення святкових або корпоративних заходів на заповідних територіях, у форматі ЕКО);

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

- еколого-інтелектуальні послуги (організація та проведення тематичних семінарів, майстер-класів, авторських курсів у форматі єднання з природою);

- еколого-реабілітаційні послуги (співпраця з недержавними медичними та реабілітаційними установами, шляхом проведення психологічно-реабілітаційних заходів (тренінгів) для певних категорій населення, в тому числі наркотичної залежності, ігроманії, корпоративного або сімейного аб'юзу, тощо);

- еко-фотографія (проведення тематичних фото сесій та фотовиставок, що популяризують красу людини шляхом єднання з природою, як симбіоз фізичного та духовного здоров'я);

- еколого-спортивні заходи (наприклад, розвиток екстремальних видів спорту на заповідних територіях, формування екологоорієнтованих спортивно-розважальних заходів, в тому числі корпоративного характеру);

- «green» - психологія, тобто поява інституту гармонізації особистості у симбіозі з природою, її ресурсами без екстенсивного їх використання, в тому числі «шлюбна терапія» (наприклад, медитативні практики, йога).

У формуванні дієвих інструментів розвитку компенсаторної господарської діяльності еколого-економічного напрямку зацікавлені не тільки власне адміністрації установ природно-заповідного фонду, але й місцеві громади, оскільки такі форми підприємництва здатні забезпечити їх економіко-соціальних ріст:

- формування додаткових фінансових та інвестиційних потоків в регіон;

- залучення нових суб'єктів підприємництва у регіон, що зумовить його економічний ріст;

- зменшення антропогенного навантаження на земельні ділянки та інші природні ресурси, у порівнянні з традиційними формами господарювання;

- залучення банківських та інших фінансових установ (кредитні спілки, тощо) до співпраці, як інструментів фінансової підтримки екологоорієнтованих підприємців;

- зниження рівня трудової міграції в регіонах та «відтоку» молодих кадрів з сільських та відділених районів;

- ріст програм державно-приватного партнерства, спрямованих на еколого-соціальних та економічний ріст регіонів;

- формування інклюзивної діяльності еколого-економічного напрямку, економіко-організаційна підтримка важливих еколого-економічних проектів регіонального характеру, мікропідприємств, тощо);

- запровадження взаємовигідних інноваційних економіко-організаційних механізмів співпраці установ природно-заповідного фонду, місцевих громад та держави (наприклад, екологічний ваучинг, екологічних факторинг, франчайзинг, концесійні угоди, тощо);

- формування регіональних стимулів фінансово-організаційного та еколого-соціального характеру для розширення вже існуючих ОТГ.

Список літератури

1. Мамонова В.В., Кожуріна В.М. Визначення базових понять земельної децентралізації. *Напрями реформування системи місцевого самоврядування в Україні*. 2018. № 1 (60). С.123-128. (дата звернення 09.01.2021)
2. Barlowe R. Land resource economics: the economics of real estate. United States: N. p., 1978. URL: <https://www.osti.gov/biblio/6236003> (дата звернення 05.01.2021)
3. Stamp, L. Dudley. The Measurement of Land Resources. *The Geographical Review*, 1958, 48(1). PP. 1-15. URL: <https://www.jstor.Org/stable/211698?Seq=1>. doi:10.2307/211698 (дата звернення 09.01.2021).
4. Ash Robert F. , Richard L. Edmonds China's Land Resources, Environment and Agricultural Production. *The China Quarterly*, 1998, 156. PP. 836-879. URL: <https://yandex.ua/?clid=2343955-514&win=394&nr=18638>. doi:10.1017/S0305741000051365 (дата звернення 03.01.2021).
5. Закон України "Про природно-заповідний фонд України" від 16.06.1992р. № 34// Відомості Верховної Ради України. 1992. №34. Ст. 503. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-12> (дата звернення 28.12.2020).

Онищенко С.О.

к.с.-г.н., доцент

*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон*

Ковшаківа Т.С.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
третього року денної форми навчання*

*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон*

ВПЛИВ БІОЛОГІЗАЦІЇ АГРОТЕХНІКИ ВИРОЩУВАННЯ ГОРОХУ НА ВМІСТ ГУМУСУ В ҐРУНТІ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку аграрного виробництва виключно важливого значення набувають питання покращення родючості ґрунтів з накопиченням елементів живлення в них біологічного походження, насамперед азотовмісних сполук, а також гумусу, який є одним із головних показників родючості при вирощуванні екологічно чистої продукції рослинництва з мінімальним застосуванням синтетичних препаратів [1].

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

В останній час на півдні України родючість ґрунтів має тенденцію до погіршення. Дефіцит азоту біологічного походження в ґрунтах України пов'язаний передусім з різким зменшенням в останні роки обсягів внесення органічних добрив через значне скорочення поголів'я худоби в громадському секторі і, як наслідок, застосуванням мінімальних кількостей традиційного органічного добрива-гною. Тому досить актуальними є спроби збільшення кількості, інтенсифікації та продуктивності азотфіксації бульбочкових бактерій, симбіотуючих з бобовими культурами[5].

Горох, якому присвячені наші дослідження, здатні забезпечити власні потреби в азоті на 65–75% та залишати в ґрунті до 40-60 кг/га біологічного азоту, внаслідок чого він є сприятливим попередником для більшості сільськогосподарських культур[2, 3].

Досліди з вивчення продуктивності сортів гороху проводили в польовій сівозміні ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет» протягом 2018-2020 років за схемою:

Фактор А –сорт:

1. Оплот.
2. Світ.
3. Модус.

Фактор В–стимулятори:

- 1.Контроль (обробіток водою)
- 2.Біогель
- 3.Хелофіт
4. Бор + Молібден

Фактор С – густота посівів:

1. 0,9 млн/га
2. 1,2 млн/га
3. 1,5 млн/га

Проведення польового дослідження супроводжувалось фенологічними спостереженнями, аналізом рослинних зразків і ґрунту. Фіксувались дати настання та проходження основних фенофаз: сходи, фаза трьох листків, вусоутворення, бутонізація, цвітіння, налив насіння, воскова стиглість, повна стиглість насіння.

У наших дослідженнях, після збирання культури, проводили аналіз ґрунту на вміст гумусу та NPK по варіантах дослідження. Крім того, на полі, де проводили експерименти, були виділені парові ділянки без рослин і ділянки, засіяні ячменем ярим – культурою, яка не здатна до азотфіксації. Це дозволяло

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

визначити кількість гумусу та рухомих форм азоту в ґрунті для порівняльної характеристики їх вмісту з досліджуваними варіантами[4].

Нашими дослідженнями встановлено чітку залежність між кількістю рухомого азоту в орному шарі ґрунту та вмістом гумусу. Як свідчать одержані дані, після збирання гороху в орному шарі ґрунту найбільше гумусу містилося за внесення $N_{30}P_{40}$ та подвійної обробки посівів біостимулятором «Біогель» – 2,21%, що перевищувало парову ділянку без рослин, де його кількість складала 2,05%, і зразок ґрунту з посівів ячменю ярого, де гумусу містилося найменше – 1,92%.

Ми розрахували накопичення гумусу в орному шарі ґрунту під горохом порівняно з ячменем ярим. Якщо останній прийняти за контроль, то приріст по гороху складає від 6,2 т/га гумусу.

Дослідженнями встановлено, що обробка насіння гороху перед сівбою бором і молібденом в різних комбінаціях істотно збільшує вміст і нагромадження гумусу в ґрунті. Так, якщо фон, на якому вирощували горох ($N_{30}P_{40}$) прийняти за контроль, то збільшення гумусу від обробки насіння «Біогелем» у середньому склало 2,16 т/га, бором склало 1,14 т/га; молібденом – 2,56 т/га.

При сполученнях наведених складових цей показник збільшується й максимуму досягає при обробці насіння бором, молібдена сумісно, де нагромадження гумусу досягло 4,05 т/га. Приведені показники переконливо пересвідчать, що при вирощуванні сільськогосподарських культур без використання добрив та у сівозмінах без бобових культур відбувається поступове виснаження ґрунтів і зниження їх потенційної родючості.

Вирощування гороху порівняно з ячменем ярим і навіть неугноєним паром більш позитивно впливає на вміст і накопичення рухомого азоту в ґрунті. Вміст нітратів у орному шарі ґрунту при вирощуванні гороху овочевого на фоні $N_{30}P_{40}$ та обробці насіння при сівбі бором і молібденом як окремо, так і в різних поєднаннях збільшується на 18% порівняно лише з фоном $N_{30}P_{40}$ та на 39% порівняно з ячменем ярим. Аналогічно змінюється і вміст гумусу та його накопичення в ґрунті, що приведено в доповіді.

Список літератури

1. Алмашова В.С. Формування продуктивності гороху овочевого під впливом мікроелементів та ризоторфіну в умовах зрошення півдня України. / Автореферат кандидатської дисертації. – Колос. Херсон, 2009. 20с.
2. Бабич А.О. Зернобобовые культуры /А.О. Бабич//.– К.: Урожай, 1984.– 96 с.

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

3. Розвадовський А.М. Інтенсивна технологія вирощування овочевого гороху /А.М. Розвадовський.– Київ: Урожай, 2000.– 40 с.

4. Ушкаренко В.О. Зрошуване землеробство: Підруч. /В.О. Ушкаренко.– Київ: Урожай, 1994.– 325 с.

5. Результати моніторингу ґрунтів Херсонської області в 2005-2007 рр. / НОВ «Херсоноблдежродючість»./ Вид. «Айлант»; Херсон, 2008. -84с.

Панасюк О.П.

старший викладач

Одеський державний аграрний університет,

м. Одеса

Сокуляк О.І.

здобувач вищої освіти

Одеський державний аграрний університет,

м. Одеса

ПРОГРАМА ФОРМУВАННЯ МЕЖ ЖМЕРИНСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ З МЕТОЮ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

В Україні процес децентралізації розпочато 2014 року з прийняттям Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (01.04.2014), законів України «Про співробітництво територіальних громад» (17.06.2014), «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (05.02.2015) та змін до Бюджетного і Податкового кодексів – щодо фінансової децентралізації [1].

Цей процес дозволив формувати відповідно до положень Європейської партії місцевого самоврядування значний дієвий і спроможний інститут місцевого самоврядування на базовому рівні – об'єднані територіальні громади (ОТГ).

Відповідно до прийнятого Закону України від 16.04.2020 № 562-ІХ «Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад», Кабінетом Міністрів України визначено адміністративні центри та затверджено території 1470 спроможних територіальних громад, у яких були проведені місцеві вибори у 2020 році на територіальній основі [4].

Урядом затверджено перспективні плани формування територій громад 24 областей, які 100% охоплюють територію областей.

Площа утворених ОТГ становить майже 47% від загальної площі України. В ОТГ та містах обласного значення проживає понад 70% населення України [3].

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

Сьогодні питання децентралізації є найбільш динамічними як у науці, так і у практиці державного управління. На підставі Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» відбувається об'єднання суміжних сільських, селищних та міських рад в об'єднані територіальні громади (ОТГ). Територія ОТГ має бути нерозривною, межі об'єднаної територіальної громади визначаються по зовнішніх межах юрисдикції рад територіальних громад, що об'єдналися. Цей процес веде до суттєвого збільшення площі та населення суб'єктів місцевого самоврядування за рахунок передачі сільськими, селищними та міськими радами своїх повноважень одній сільській, селищній чи міській раді новоутвореної громади [1].

Проекти формування території і встановлення меж об'єднаної територіальної громади розробляються з метою створення територіальних умов для більш ефективного вирішення усіх питань територіального значення, виходячи із інтересів населення, що проживає на об'єднаній території, на підставі чинного законодавства України.

Роботи з формування територій та встановлення меж міських, сільських та селищних рад народних депутатів виконувались у наступному порядку:

- підготовчі роботи;
- розробка схеми формування територій сільських, селищних рад народних депутатів в межах адміністративного району;
- розробка проектів формування території і встановлення меж кожної сільської, селищної ради;
- погодження та затвердження проектів формування території і встановлення меж сільських, селищних рад;
- виготовлення проектної документації; - перенесення проекту в натуру (на місцевість) [2].

Чи не найважливішою складовою проектів формування та встановлення меж міських, сільських та селищних рад є саме перенесення проектів і натуру меж між собою задля уникнення помилок. Для прикладу наведемо дані по Жмеринській об'єднаній територіальній громаді Вінницької області (див. рис. 1-2).

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

Рис. 1. Місце розташування м. Жмеринки на території України

Жмеринка – місто обласного значення в системі адміністративного устрою Вінницької області. Жмеринка розташована у південно-східній частині Подільської верховини за 49 км від обласного центру. Місто, зокрема, лежить на перетині залізничних коридорів: Критський №3, Критський №5 та Критський №9, Балтійське море – Чорне море.

До складу Жмеринської об'єднаної територіальної громади входить 13 рад: Жмеринська, Браїлівська, Біликовецька, Дубівська, Жуковецька, Кармалюківська, Коростівецька, Куриловецька, Леляцька, Лисогірська, Людавська, Почапинецька та Рівська. Чисельність населення Жмеринської територіальної громади : 163678. Площа території Жмеринського ОТГ становить: 3136.3 км.кв.

Рис. 2. Склад Жмеринської об'єднаної територіальної громади

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

Земельна реформа в Україні є важливою складовою частиною загальнодержавної економічної реформи, яка здійснюється у зв'язку з переходом економіки держави до ринкових відносин.

На сьогодні ситуація щодо володіння, користування і розпорядження землею залишається складною і такою, що вимагає поліпшення.

В межах програми формування меж Жмеринської ОТГ виявлено такі проблеми :

- встановлення (коригування) меж Жмеринської міської об'єднаної територіальної громади відповідно до перспектив територіального розвитку громади;

- проведення інвентаризації земель Жмеринської міської об'єднаної територіальної громади;

- розвиток ринкових земельних відносин, актуалізація нормативної грошової оцінки земель Жмеринської міської об'єднаної територіальної громади та затвердження її у встановленому законом порядку [5].

Обґрунтоване формування територій і встановлення межі об'єднаної територіальної громади дасть можливість упорядкувати адміністративно-територіальний поділ, вирішити питання забудови, раціонального використання земель населених пунктів, справедливого оподаткування, контролю за використанням та охороною земель.

Вартість виконання робіт по встановленню (коригуванню) меж Жмеринської об'єднаної територіальної громади складає 600 000 грн.

Цільовою групою програми є громадяни, суб'єкти підприємницької діяльності, які сплачують плату за земельні ділянки державної та комунальної власності, вони ж являються кінцевими бенефіціарами програми.

Програма відповідає пріоритетним напрямам розвитку міської об'єднаної територіальної громади визначених у стратегії розвитку міста Жмеринка до 2030 року та програмі економічно та соціального розвитку міської об'єднаної територіальної громади до 2022 року.

Програма земельної реформи Жмеринської міської об'єднаної територіальної громади розроблена на виконання Земельного кодексу України, Законів України «Про землеустрій», «Про Державний земельний кадастр», «Про розмежування земель державної і комунальної власності», «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень», «Про місцеве самоврядування в Україні», Розпорядження міського голови № 330-р «Про розробку проекту «Програми земельної реформи Жмеринської міської об'єднаної територіальної громади на 2020 – 2022 роки» від 15.11.2019 року [5]. Основні завдання управління земельних ресурсів та охорони земель Жмеринської об'єднаної територіальної громади представлено на рисунку 3.

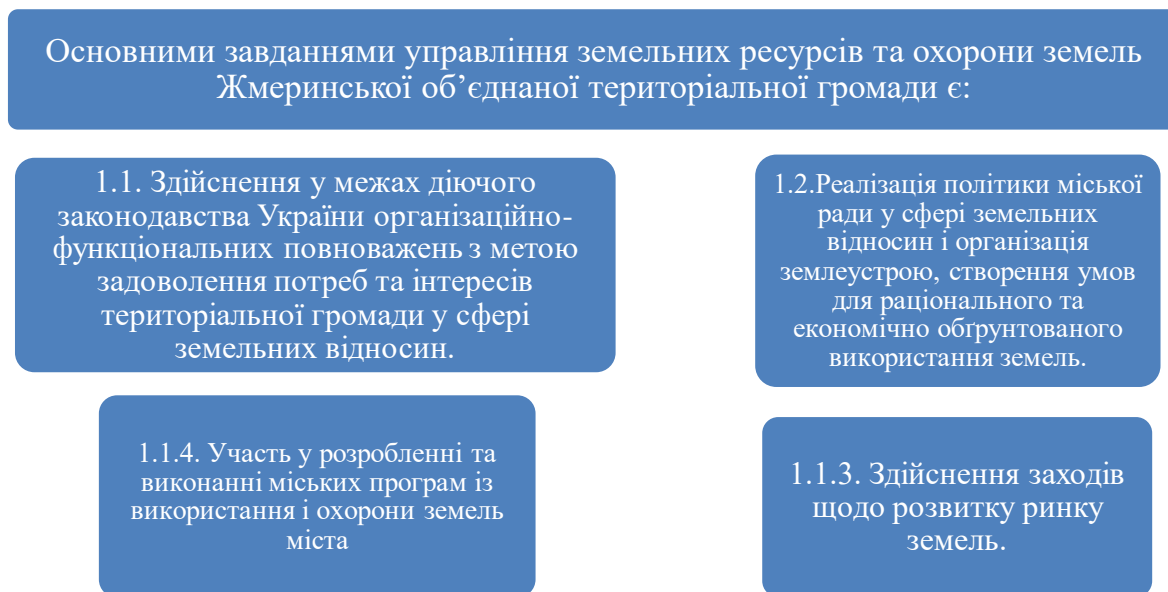

Рис.3. Основні завдання управління земельних ресурсів та охорони земель Жмеринської ОТГ

Отже, з вище констатованого можемо зазначити, що об'єднана територіальна громада - це добровільне об'єднання жителів сільської, селищної або міської ради, які межують між собою. Ініціювати об'єднання можуть як голови та депутати місцевої влади, так і самі жителі. Межею території юрисдикції територіальної громади є умовна замкнена лінія, що відмежовує територію юрисдикції територіальної громади від територій юрисдикції інших територіальних громад з метою створення територіальних умов для більш ефективного вирішення усіх питань територіального значення, виходячи із інтересів населення. Виявлено основні завдання управління земельних ресурсів та охорони земель Жмеринської об'єднаної територіальної громади. Також були ознайомлені з проблемами формування меж Жмеринської ОТГ, результатом якої має бути раціональне використання земельних ресурсів.

Список літератури:

1. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 14.05.2020р. № [562-IX](#). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19> (дата звернення 28.02.2021).
2. Земельні відносини в Україні: Законодавчі акти і нормативні документи. Держкомзем України. Київ: Урожай, 1998. 816 с.
3. Урядовий портал «Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України» Реформа децентралізації. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi> (дата звернення 26.02.2021).

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо добровільного приєднання територіальних громад): Проект Закону України від 3 черв. 2016 р. № 4772. URL :

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59314 (дата звернення 28.02.2021).

5. Програма земельної реформи Жмеринської міської об'єднаної територіальної громади на 2020 – 2022 роки, рішення №153. URL :

<http://zhmerinka-adm.gov.ua/fileCategory/showfiles?id=1>

Панасюк О.П.

старший викладач

Одеський державний аграрний університет,

м. Одеса

Трикуліч О.В.

здобувач вищої освіти

Одеський державний аграрний університет,

м. Одеса

ПРОБЛЕМИ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ, ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ РОДЮЧОСТІ ҐРУНТІВ УКРАЇНИ

Проблема збереження родючості ґрунтів в Україні з кожним роком стає все гострішою. Основною причиною зниження родючості ґрунтів є порушення законів землеробства. Не зважаючи на те, що існують різноманітні напрями підвищення родючості ґрунтів, аналіз статистичної звітності показує – більшість землекористувачів не проводить жодних заходів, спрямованих на збереження ґрунтів.

Сучасна державна політика використання земельних ресурсів в Україні не забезпечує збереження родючості ґрунтів як основи стабільного функціонування аграрного виробництва. Саме родючість ґрунтів найбільш впливає на ефективність виробництва сільськогосподарської продукції та її собівартості і має велике природоохоронне значення. Збереження й відтворення родючості ґрунту є одним із найважливіших завдань у системі землеробства.

Раціональне використання земельних ресурсів є надзвичайно важливою природничо-науковою та соціально-економічною проблемою, яка вирішується на основі балансу між необхідним економічним ростом та збереженням земельних ресурсів [1].

В Україні зниження родючості ґрунтів пов'язане з такими основними чинниками як: дегуміфікація, ерозія, декальцинація, фізична деградація, забруднення ґрунтів.

Дегуміфікація – зменшення гумусу в ґрунті. Це найбільш контрольований чинник зниження родючості ґрунту. Основними причинами

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

дегуміфікації ґрунтів України є зменшення обсягів внесення органічних добрив, зниження загальної культури землеробства, неконтрольований розвиток дефляції та водної ерозії. При інтенсивному веденні сільського господарства і відсутності заходів з поповнення запасів у ґрунтах гумусу його вміст буде знижуватися і відбуватиметься виснаження ґрунтів.

Існує багато видів **ерозії ґрунтів**, проте найпоширенішими серед них є водна та вітрова. Ерозія ґрунтів на території України нерівномірна і з кожним роком зростає. Основними причинами цього є недотримання науково обґрунтованих сівозмін та технологій обробітку ґрунту, порушення протиерозійної організації територій, розпаювання земель на мікроділянки без еколого-ландшафтного обґрунтування.

Декальцинація, або кислотна деградація ґрунтів. Це – одна з найгостріших проблем сучасності та найближчого майбутнього, яка пов'язана зі зростанням кислотності ґрунтового покриву і погіршеннямагрохімічних властивостей ґрунтів. Кисле середовище ґрунтів є одним із факторів одержання високих і якісних урожаїв сільськогосподарських культур. Недобір урожаю основних культур через негативний вплив кислотності ґрунтів щороку становить близько 1 млн. 350 тис. зернових одиниць [2].

Фізична деградація ґрунтів – наслідок інтенсивного сільськогосподарського використання земель, до якого відносять: інтенсивний механічний обробіток та зниження вмісту в ґрунтах органічної речовини, надмірну розораність ґрунтів. Вона призводить до заплівання і кіркоутворення, погіршення структурності верхніх шарів, наявності плужної підшови, бриластості після оранки ущільнення підорного і глибших шарів ґрунту, а одночасно до різкого зниження врожайності сільськогосподарських культур.

Забруднення ґрунтів зумовлене наявністю в них надмірної кількості мінеральних добрив, радіонуклідів, важких металів, залишків пестицидів тощо. На землях сільськогосподарського призначення забруднення ґрунтів, як правило має локальний характер і залежить від розміщення їх біля промислових об'єктів, атомних електростанцій, сміттєзвалищ, складів мінеральних добрив і отрутохімікатів. Зокрема, серед важких металів екологічно найнебезпечнішими вважаються свинець, кадмій, мідь, цинк. Забруднення ґрунтів України радіонуклідами в основному пов'язане з аварією на Чорнобильській АЕС.

У праці Швєбса Г.І. основними принципами оптимізації використання земельних ресурсів є [3, с. 25]:

1. Агроландшафтний підхід, під час якого враховується весь комплекс природних факторів (клімат, ґрунти, рельєф, гідрологічний режим та ін.) у єдності з господарською інфраструктурою (дороги, лінії передач та ін.), який направлений на створення сприятливих соціально-економічних умов організації виробництва.

2. Екологічність. Цей підхід враховує систему заходів щодо охорони земель від деградації у результаті дії водної і вітрової ерозії, порушення

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

водного і сольового режимів, дегуміфікації і виснаження поживними речовинами ґрунтів, їх забруднення агрохімікатами і техногенними викидами.

3. Раціональне господарське облаштування (організація території, введення і освоєння сівозмін, системи добрив, підбір сортів і насіння, тактика використання техніки, будівництво об'єктів, доріг, меліорація земель, включаючи рекультивацию неугідь).

4. Економічна доцільність. Забезпечується шляхом узгодження екологічної програми з кон'юнктурною ситуацією, яка враховує економічний стан, спеціалізацію, місцезнаходження до місць збуту і переробки продукції, транспортні зв'язки, експортні можливості тощо.

5. Агроекологічний моніторинг, тобто постійне спостереження і контроль за вмістом гумусу, поживних речовин, рівнями забруднення ґрунтів, підґрунтових вод і поверхневих водних джерел сільськогосподарського використання.

Для подолання кризи у сфері підвищення родючості, використання та охорони земель варто використовувати такі превентивні заходи:

- запобігати процесам ґрунтовтоми з допомогою введення сівозміни, так як це найбільш альтернативний метод запобігання виснаженості ґрунтів;

- розроблення Концепції та Національної програми охорони родючості ґрунтів;

- розроблення Концепції та Загальнодержавної програми великомасштабного ґрунтового обстеження;

- дотримання основних принципів оптимізації використання земельних ресурсів, серед яких: раціональне господарське розташування, агроландшафтний підхід, агроекологічний моніторинг, економічна доцільність та екологічність;

- домогтися усвідомлення людей щодо зміни ставлення до земельних ресурсів, необхідності спрямувати природокористування в раціональне й науково обґрунтоване русло.

Отже, родючість ґрунту – одна з найістотніших його властивостей, втрата якої позбавляє рослин екологічну основу їхнього існування. Збереження й відтворення родючості ґрунтів повинні завжди контролюватись як органами місцевого самоврядування так і державною владою, окремими власниками землі та землекористувачами незалежно від форм власності на землю.

Список літератури

1. Гарнага О.М. Еколого-економічні засади формування ринку сільськогосподарських земель. Рівне, 2006. 142 с.

2. Панас Р. Сучасні проблеми зниження родючості ґрунтів України і перспективи її відтворення та збереження. *Сучасні досягнення геодезичної науки*

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року) та виробництва. 2013. Вип. 2. С. 102-106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sdgn_2013_2_25.

3. Дацько Л.В., Майстренко М.І. Екологічні та економічні аспекти сталого землекористування для відтворення родючості ґрунтів. *Охорона родючості ґрунтів*. 2012. № 8. С. 24-39.

Панкєєв С.П.

к.с.-г. н., доцент

*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон*

ВІДНОВЛЕННЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ НА ОСНОВІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО М'ЯСНОГО СКОТАРСТВА У СТЕПОВІЙ ЗОНІ УКРАЇНИ

Земля — національне багатство суспільства, основний засіб виробництва у сільському господарстві. Водночас земля є і просторовим базисом життя людей з містами, селами, підприємствами, мережею доріг та іншими життєво необхідними комунікаціями.

Багатовікова практика говорить про те, що головними джерелами процвітання будь-якої держави є її земельні ресурси. Земельні ресурси відіграють важливу роль в існуванні нашої планети і обумовлюють функціонування інших природних ресурсів, а саме – рослинного і тваринного світу, атмосферного повітря, поверхневих і підземних вод [1, с.54-57].

У сучасних умовах, коли людина все активніше втручається в природні процеси, раціональне використання та охорона земель є однією з найголовніших та найактуальніших проблем. Сьогодні перед людством, та загалом та Україною зокрема, постає першочергове завдання – знайти шляхи порятунку землі як середовища нашого існування.

Сільськогосподарські угіддя зазнають забруднення промисловими та побутовими відходами, нафтою та нафтопродуктами, пестицидами та іншими хімічними речовинами, ущільнюються важкою ґрунтообробною технікою, підтоплюються.

Передумовою розвитку таких енергоощадних і енергозберігаючих технологій є виробництво яловичини на основі галузі спеціалізованого м'ясного скотарства у фермерських господарствах з повним циклом і раціональне використання культурних пасовищ інтенсивного типу, особливо зрошуваних, на яких незалежно від погодних умов одержують по 80–100 ц/га і більше кормових одиниць, що в 2–3 рази дешевше, ніж вирощування інших зелених кормів. Серед численних рекомендацій - використання дешевих кормів власного виробництва, зокрема, раціональна експлуатація пасовищ упродовж 220–270 днів завдяки сезонним отеленням.

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

Виникнення і розвиток фермерства як організаційної форми господарювання в сільському господарстві України після проголошення її незалежності було швидше політичним, ніж економічним кроком. Для розвитку фермерства на той час не було жодної економічної програми і відповідних розрахунків. Фермери були кинуті напризволяще в хаотичному процесі становлення ринкової економіки в Україні. Потрібного економічного обґрунтування розвитку фермерства в державі немає і сьогодні, тому зараз дуже сповільнились темпи становлення фермерських господарств. В ряді регіонів спостерігається тенденція до зменшення кількості таких господарств за відсутності процесу концентрації, якого слід було б очікувати. Низький рівень ефективності господарювання у фермерських господарствах спонукує фермерів згортати деякі галузі сільського господарства, які здавна були традиційними навіть для просто сільського населення – свинарство, вівчарство і козівництво, особливо – молочне і м'ясне скотарство. Остання галузь у фермерських господарствах має високий потенціал для розвитку, а практика засвідчує навіть дещо вищу ефективність цієї галузі у фермерських господарствах порівняно з іншими формами організації виробництва.

Для розвитку фермерства в Україні існують відповідні передумови, головними з яких є об'єктивна необхідність визнання приватної власності на засоби виробництва та на продукти своєї праці створення можливостей для її реалізації; непристосованість традиційних організаційних форм сільськогосподарських підприємств до функціонування в нових умовах, а внаслідок цього - його неможливість; прийняття низки законодавчих актів, що юридично сприяють розвитку цієї форми організації виробництва як однієї з рівноправних серед інших організаційних форм господарювання в умовах багатокладної економіки; наявність традицій організації і ведення селянського господарства до періоду колективізації, особливо в західних регіонах країни; виникнення надлишку робочої сили в сільській місцевості внаслідок трансформації колишніх колективних господарств і скорочення обсягів виробництва в аграрному секторі економіки.

Дослідження стану земель свідчать про підвищення темпів їхньої деградації, що спричинена як вітровою, так і водною ерозією, використанням у великій кількості мінеральних добрив, пестицидів та інших хімічних препаратів [2, с.102-109].

Сучасне користування земельними ресурсами не відповідає вимогам раціонального використання. Надмірна розораність території призвела до порушення природного процесу утворення ґрунту. Деградація земель та опустелювання є одними з найбільших викликів для сталого розвитку людства, спричиняючи серйозні проблеми як екологічного, так і соціально-економічного характеру, включаючи голод та вимушену міграцію населення.

Україна володіє найціннішим природним ресурсом – унікальними чорноземами, яких в нашій державі зосереджено 8,4% світових запасів чорноземів. Проте, нераціональне використання земельних ресурсів призводить

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

до того, що українські чорноземи втрачають свої властивості, просто вивітрюються та вимиваються водами, і це, відповідно, призводить до погіршення якості земельних ресурсів України. Тому важливим є питання раціонального використання земельного фонду та його охорони.

Раціональне використання земельних ресурсів містить в собі 2 складових: екологічну та економічну. Екологічна складова полягає в необхідності охорони і розумного використання земель та виробництві екологічно чистої сільгосппродукції. Економічна складова ґрунтується на інтересах сільгоспвиробників, тобто зменшенні витрат на виробництво продукції, що, в свою чергу, призводить до зменшення заходів з охорони ґрунтів, недотримання агротехнологій, застосування надмірної кількості хімічних засобів тощо.

Таким чином, раціональне використання земельних ресурсів має базуватись на дотриманні: необхідного рівня вмісту поживних речовин у ґрунті, запобіганні різних видів ерозії, дотриманні сівозмін, вирощуванні екологічно чистої продукції, зменшенні розораності, використанні земель за цільовим призначенням.

Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави, тому вирішення питань та процесів, які призводять до деградації земель, їх опустелюванню, нераціональному використанню, мають бути невід'ємною частиною комплексних цільових програм зі збереження земельних ресурсів на усіх рівнях.

Контроль, дослідження та відновлення родючості ґрунтів як безцінного, вичерпного, важко оновлюваного ресурсу повинні стати пріоритетом для землекористувачів сьогодення. Без землі процес виробництва сільськогосподарської продукції був би взагалі неможливим, отже, економічне, ефективне, раціональне й еколого-безпечне використання земельного фонду та його всіляка охорона є в сучасних умовах однією з найактуальніших проблем.

М'ясне скотарство – важлива складова агарного сектору економіки України. Останніми роками ситуація на ринку м'яса не стабільна, оскільки одна з провідних галузей тваринництва знаходиться в кризовому стані. Конкуренентоспроможність м'ясного скотарства пов'язано із ступенем використання виробничих ресурсів, умовами утримання худоби, кількістю і витрачанням кормів. Ефективність використання кормів, в свою чергу, залежить від забезпечення у раціонах годівлі тварин певного співвідношення кормових одиниць, перетравного протеїну та мінеральних речовин.

Природно-кліматичні, екологічні та економічні умови господарювання визначають особливості ведення сільського господарства та значною мірою впливають на кінцеві результати діяльності сільськогосподарських підприємств. Тому раціональне розміщення виробництва з врахуванням особливостей території дозволяє зменшити затрати праці та сприяє раціональному використанню природних ресурсів. В останні роки незадовільний стан кормової бази, перевитрати кормів на виробництво продукції призвели до значного зниження продуктивності тварин та збільшення

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

рівня збитковості галузі. У цьому контексті особливої актуальності набуває вивчення питань пов'язаних із годівлею великої рогатої худоби.

Для скотарства також характерним є залежність від природно-кліматичних, екологічних та економічних умов функціонування землі як основного джерела кормовиробництва для худоби, що трансформує корми у продукцію. Виходячи з цього, економічна ефективність виробництва продукції скотарства, повинна відображати обсяги отриманого молока та м'яса відповідної якості на кожен реалізовану одиницю та раціональність використання виробничих та природних ресурсів.

М'ясна худоба має високу адаптаційну здатність і непримхлива не лише до кормів, але і до умов утримання. У разі нестачі кормів вона менше інших тварин реагує на них, якщо і втрачає кондицію, то швидко відновлює її під час настання сприятливих умов. Більша їх частина виводиться з організму у вигляді калу і сечі, із яких готують гній – незамінне органічне добриво, яке підвищує родючість ґрунту, продуктивність полів і якість продукції рослинництва. Із розрахунку на голову м'ясна худоба виробляє органічних добрив удвічі, іноді втричі більше, ніж молочна. Використання їх поліпшує економічну ефективність м'ясного скотарства за рахунок збагачення пасовищ та практично не шкодить екології. Це пояснюється тим, що тварини цілодобово знаходячись на пасовищах рівномірно розносять по них сечу та кал, чим підвищують родючість ґрунту і врожайність рослин [3 с.40-45].

Степова зона України – зона ризикованого землеробства з високою розораністю ґрунтів (до 98%), відсутністю природних та культурних пасовищ, що веде до втрати природної родючості ґрунтів, зменшення врожаїв сільськогосподарських культур та необхідністю використовувати високі дози мінеральних добрив, особливо азотних. Релаксація впровадження галузі спеціалізованого м'ясного скотарства спрямована на відновлення та підтримку оптимального стану екосистем на соціальному, екологічному та економічному рівнях шляхом створення культурних пасовищ і випасання на них худоби протягом 280-330 днів на рік. Пасовищна технологія утримання худоби зумовить підвищення природної родючості ґрунтів за рахунок органічних добрив (екскременти тварин), залуження розораних територій та відновлення природних біогеоценозів.

Саме пасовищне утримання худоби є найбільш ефективним засобом відновлення та збереження природних біоценозів та отримання високої продуктивності тварин. Пасовищна технологія утримання тварин – один з основних елементів органічного агровиробництва при отриманні тваринницької продукції.

Впровадження в області галузі спеціалізованого м'ясного скотарства забезпечить екологічну безпеку людей, тварин, тваринницьких ферм, скотопрогонів, місць водопою, забезпечить відновлення родючості ґрунтів та агробіоценозів, створить об'єктивні умови для впровадження органічного

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

агровиробництва і отримання екологічно чистої яловичини, яка відповідає стандартам СОТ.

Список літератури

1. Кваша, С. М. Земельні відносини в контексті моделей розвитку сільського господарства України / С. М. Кваша // Економіка АПК. -2009. -№ 3. -С. 54–57.
2. Дієсперов, В. С. Земля як головний природний ресурс сільських територій і країн / С. В. Дієсперов // Економіка АПК. — 2010. — № 9. — С. 102–109.
3. Вороненко В.І. Таврійський тип південної м'ясної породи – інноваційне селекційне досягнення в зоотехнічній науці / В.І. Вороненко, Л.О. Омельченко, Н.М. Фурса, Р.М. Макачук, В.О. Найдьонова, О.Л. Дубинський, А.М. Носкова // Науковий вісник «Асканія-Нова». Нова Каховка. – 2009. – в. 2. – С. 38-45.

Плотнікова М. Ф.

к. е. н., доцент

Поліський національний університет,

м. Житомир

Назімов І. Г.

Поліський національний університет,

м. Житомир

НООСФЕРНІ ПІДХОДИ В УПРАВЛІННІ РЕСУРСАМИ НОВОСТВОРЕНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ТА ЇХ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА

Ноосферний підхід в управлінні розвитком територій як концепція просторового природовідповідного, корисного, ефективного, духовного, творчого, гармонійного, відповідального ставлення до життя в усіх формах прояву та навколишнього простору, наразі є вкрай важливим на рівні держави та муніципального управління, в економічній та соціальні сферах, освіті, охороні здоров'я та впровадженні інноваційних технологій. Така позиція однаково має позитивний прояв як формат стратегічного світогляду та турботливого ставлення людини до біосфери, як культура сільського господарства, промисловості, соціальної інфраструктури, родини та дитинства, доступного житла, екологічної безпеки, гармонії у системі людини – природа – суспільство [1, с. 70–71].

Осмислення законів етики та моралі у людському бутті, ролі людини як світового лідера, яка схильна до розумного об'єднання на ідеалах системної

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

екологічної культури, змінюючи споживацьку технократичну поведінку на ноосферну. На це також вказує сингулярність та закон збереження рівноваги світу. Теорія ноосферного розвитку на перший план у рівновазі відносин у світі висуває розвиток свідомості людини, енергію думки, забезпечення гармонії та ритму простору, збереження доцільності, що наразі знаходить все більший резонанс у суспільстві [2, с. 72]. Досягнення пріоритету збалансованого розвитку як цілі світового зростання є можливим лише на умовах ноосферного світогляду як механізму подолання екологічної катастрофи. Духовні пріоритети над матеріальним як рівноважне прагнення людської спільноти є механізмом забезпечення рівноважного розвитку за найкращого поєднання та реалізації соціоприродної еволюції. Ноосферною інтерпретацією розвитку цивілізації є формування основ життєдіяльності людства на планеті Земля у системі «Людина – ноосфера – біосфера – планетарне середовище».

Ноосферний розвиток визначає морально-етичний характер поведінки людини і є основою рівноважного розвитку світу. Критерієм етики та моральні є гомеостаз етики та моралі як ідеології стратегічного вектору аналізу та планування оптимальної соціальної політики, яка зберігає гарантію безпеки, захищеності не лише людини, громади, країни, але й суспільства в цілому. Як людина продукт суспільства, та к і територіальна громада – результат життєдіяльності процесів національного та наднаціонального впливу світової спільноти [3, с. 28]. Домінування духовний та моральний розвиток в умовах системної глобальної кризи є механізмом запобігання катастрофи та засобом управління на сучасному етапі розвитку людства.

Духовно-етична домінанта визначає прагнення людей до прекрасного, гармонійного, що є у глибинних знаннях народу, його мудрості як енергоінформаційний аспект розвитку [4, с. 18–20]. Державне управління та місцеве саморегулювання крізь призму ноосферної соціалізації та ноосферних технологій, економіки знань, моральному здоров'ю визначає глобальний шлях розвитку суспільства, як синтезованого у свідомості образу ідеалу людини. Ідеальний образ – це закодована інформація, програма розвитку людини, програма розвитку його свідомості та надсвідомості через внутрішню гармонію, зміцнення духовних сил людини, розвиток альтруїзму та творчості на загальне Благо, що визначають рівновагу у світі [5, с. 97; 6, с. 316–334]. Сформований В. І. Вернадським теоретичний базис закономірного сходження методології ноосферної цивілізації як основи практичного втілення соціологічного віталізму, життєвих сил людини та суспільства, які формуються та використовуються на спільне благо.

Проведене дослідження споживачів засвідчило, що 62% з них хочуть, щоб компанії займали позицію по соціальних, культурних, екологічних і політичних питаннях, які їх найбільшою мірою хвилюють. Ігнорування бізнесами цих підходів призводить до зниження лояльності та довіри до бренду з боку споживачів. Наприклад, такими є штрафні санкції щодо *United Airlines* на суму 1 млрд дол. США за грубе поводження з пасаживами, *Facebook* – 650

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновотворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

млн дол. США за розпізнавання облич, *Fortune 500* – 14 млн дол. США за сексуальну дискримінацію тощо. Іншими словами ігнорування прав людини бізнесом призводить до репутаційних втрат, економічних збитків, юридичних санкцій та недовіри інвесторів. Ще 20 років тому не можна було звільнити високопосадовця, щоб зберегти компанію. Наразі бізнес змушений з цим рахуватися і враховувати у своїй діяльності.

Наразі становлення ноосферизму як вчення про керовану соціоприродну еволюцію на основі суспільного інтелекта на перші позиції висуває освіту і просвітництво, більш того ставиться питання про суспільний добробут наслідком та формою якого стає динамічна соціоприродна гармонія, тобто освічене суспільство [7, с. 223–241]. Ноосферизм є наслідком синтезу знань, які являють собою рефлексію над логікою ноосферогенеза людства, доповнюючи природничі, натурфілософські основи, які забезпечуються комплексом наук природознавчих, соціологічних, економічних, філософських, культурологічних, духовно-етичних. В цьому ключі ноосферогенез відображає становлення ноосфери у вигляді єдності біосфери та антропосфери, що веде до гармонізуючої ролі суспільного інтелекта. Ноосферизм як нова модель соціоприродного гомеостазу, нова картина світу, нова якість людини у своїй основі має філософію розуміння природи як Сомотворної Природи, Природи-Пантакреатора, розуміння Буття як креативного буття, спроможного породжувати творчий Всесвіт. Симетрично-гармонічна спіральна картина світу, у якій принцип дисиметрії Пастера-К'юрі-Вернадського набуває якості фундаментальної властивості живого простору на Землі (ідеологія – невід'ємна частина суспільного інтелекта – не існує суспільства без ідеології). Головною метою його функціонування стає становлення гуманізму, гуманізація буття суспільства, розкриття творчого потенціалу, у центрі якого гармонія між людиною та природою.

Категорія ноосфери як творчий спадок В. І. Вернадського – багатоаспектна та багатозначна, одним з сенсів існування якої є кооперація людства на збереження існуючого різноманіття. Ноосферизм – єдина модель, яка забезпечує стійкий розвиток людства, дає стратегію виходу з екологічного глухого кута як керована соціоприродна еволюція на основі суспільного інтелекта як освіченого суспільства. Духовність як прагнення пізнання сенсу свого життя, це і сумління, це і потреба до творчості, кохання, дружби, до високого, самовдосконалення, самореалізації, це бажання робити добро, самопожертву задля коханих, родини, батьківщини, це взаємодопомога, це відповідальність за збереження життя на Землі. Людство, планетарне суспільство виживе, якщо буде сформовано пріоритет духовних потреб над матеріальними (принцип розумної достатності – нормативного збереження природи як базиса життя на Землі та споживання на рівні достатньому для постійного духовного зростання). Іншими словами, ноосферний розвиток – це соціодинамічна гармонія та ефективне вирішення екологічних проблем.

Список літератури

1. *Сталий розвиток економіки: світовий досвід та перспективи України: монографія / за ред. проф. В. І. Ткачука. Житомир: Поліський національний університет, 2021. 180 с.*
2. Buluy, O., Plotnikova, M., Prysiazhniuk, O., Ramanauskas, J. *Trends of asymmetries and imbalances in rural development. Scientific Horizons, 2020. №02(87), P. 66–74. doi: 10.33249/2663-2144-2020-87-02-66-74.*
3. Khodakovsky, Y., Prysiazhniuk, O., Plotnikova, M., Buluy, O. *Innovation and investment bases of management decisions in entrepreneurship. Scientific Horizons, 2020. №08 (93), P. 21–30. do i: 10.33249/2663-2144-2020-93-8-21-30.*
4. Tkachuk, V., Shvets, T. and Plotnikova, M. (2020), “Strategic investment entrepreneurship management in the territorial communities development”, *Agrosvit, vol. 24, pp. 12–21. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.24.12*
5. Ходаківський Є.І., Якобчук В.П., Плотнікова М.Ф. *Гештальтний підхід формування ефективного лідерства та комунікацій в системі публічного управління. Інвестиції: практика та досвід. № 21. 2020. С. 91–98.*
6. Якобчук В. П., Присяжнюк О. Ф., Плотнікова М. Ф., Булуй О. Г. *Екологічні поселення як механізм управління багатofункціональним розвитком сільських територій. Стратегія інклюзивного сільського розвитку на базі громад: проекти, реалії та європейські перспективи для України: монографія / за ред. проф. Т. О. Зінчук. – Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 316–334.*
7. Якобчук В. П., Плотнікова М. Ф. *Інноваційні механізми управління розвитком територіальних громад. Економічний та управлінський потенціал соціальної економіки: монографія / за заг. ред. З. І. Галушки. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. С. 223–241.*

Потапський Ю.В.

к.с.н., доцент

*Подільський державний аграрно-технічний
університет,*

м. Кам'янець-Подільський

Безвіконний П.В.

к.с.н., доцент

*Подільський державний аграрно-технічний
університет,*

м. Кам'янець-Подільський

ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ ТА ОХОРОНОЮ ЗЕМЕЛЬ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

З урахуванням думок науковців, найоптимальнішим для сучасних умов є наступне визначення поняття державного контролю за використанням та охороною земель – діяльність компетентних органів держави на додержання вимог земельного законодавства, забезпечення гарантії реалізації земельно-правових норм та утвердження законності земельних відносин.

Державний контроль базується на чітких конституційних засадах, функціонує на основі встановлених норм права і завжди тягне за собою певні юридичні наслідки. Поняття сучасного державного контролю за використанням та охороною земель сформоване у зв'язку із переходом умов господарювання в нашій країні на ринкові засади, реалізацією визначених Конституцією України норм щодо права та розпорядження земельними ресурсами, комплексним реформуванням галузі земельних відносин, і є складовою частиною в цілому функцій державного управління у галузі земельних відносин, котрого взагалі не існувало у попередніх системах державотворення [1, с. 58].

Недооцінка ролі і значення контролю у “перебудовні” роки змінилась з середини 90-х років усвідомленням необхідності зміцнення цього виду управлінської діяльності. В окремих правових документах з питань охорони земель, а саме Законі України “Про охорону навколишнього природного середовища” від 25 червня 1991 року, Законі України “Про природно-заповідний фонд України” від 16 червня 1992 року, Кодексу України “Про надра” від 27 липня 1994 року, Водному кодексу України від 6 червня 1995 року, Законі України “Про пестициди і агрохімікати “ від 1995 року.

У зв'язку з проголошенням незалежності України 13 березня 1992 року Верховною Радою була прийнята нова редакція земельного кодексу України, який діяв до 1 січня 2001 року. Питання контролю за використанням і охороною земель в цьому Земельному кодексі регламентувалися в розділі

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

п'ятому "Контроль за використанням і охороною земель та їх моніторинг", який складався з трьох статей (статті 93, 94,95) [2, с. 124].

Подальша регламентація питань організації та здійснення державного контролю в галузі використання та охорони земель була здійснена в затвердженому Указом Президента України від 10 лютого 1995 року Положенні "Про Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України". Відповідно до покладених на нього завдань Мінекобезпеки України повинно було здійснювати державний контроль за використанням та охороною земель. Положенням було дозволено створювати при Міністерстві спеціальні підрозділи. Саме таким підрозділом, головною метою якого є здійснення державного екологічного контролю, стала Державна екологічна інспекція Мінекобезпеки України. Ця інспекція, згідно з положенням про неї, являла собою систему регіональних і територіальних органів державної виконавчої влади, що організовують і проводять контроль в галузі охорони навколишнього природного середовища. Державна екологічна інспекція відповідно до покладених на неї завдань здійснювала державний контроль за дотриманням вимог законодавства в галузі використання та охорони земель.

Важливу роль у здійсненні контролю за використанням та охороною земель відіграв прийнятий 21 травня 1997 року Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні". Органи місцевого самоврядування не тільки вирішують земельні спори, погоджують проекти землеустрою, організовують і ведуть земельно-кадастрову документацію, але й здійснюють контроль за дотриманням земельного та природоохоронного законодавства, використанням і охороною земель [3, с. 212]

В Україні пройдено складний шлях від інвентаризації та перерозподілу державних земель до реформування земельних відносин, реструктуризації на засадах приватної власності. В результаті змінилися умови, що визначають форму і зміст землевпорядних дій: ліквідована монополія державної власності на землю, а процес реформування охопив землекористування в усіх галузях економіки і суспільного життя.

Поява ефективного власника землі, поєднання земельних відносин із фінансовими та розвиток на цій основі інвестиційно-інноваційних процесів сприятимуть значно кращому використанню земельно-ресурсного потенціалу України.

Основний Закон вперше за всю історію нашої держави визнав землю основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави, а земля відповідно до Конституції є основною матеріальною і фінансовою базою розвитку суспільства [4, с. 184]

З метою подальшого удосконалення державної політики, визначення правової, економічної та соціальної основи організації здійснення державного контролю за використанням та охороною земель, для забезпечення раціонального використання і відтворення природних ресурсів та охорону

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

довкілля, Верховною Радою України, 19 червня 2003 року прийнятий Закон України “Про державний контроль за використанням та охороною земель”.

Саме цим законодавчим актом України остаточно визначені основні завдання державного контролю за використанням та охороною земель, а саме:

1). забезпечення додержання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами земельного законодавства України; 2). запобігання порушенням законодавства України у сфері використання та охорони земель, своєчасне виявлення таких порушень і вжиття відповідних заходів щодо їх усунення; 3). забезпечення додержання власниками землі та землекористувачами стандартів і нормативів у сфері охорони та використання земель, запобігання забрудненню земель та зниженню родючості ґрунтів, погіршенню стану рослинного і тваринного світу, водних та інших природних ресурсів

Функції здійснення державного контролю за використанням та охороною земель покладені на державні органи земельних ресурсів, у складі яких з 2003 року діяв спеціальний підрозділ — Держземінспекція України. Інспекційні органи були створені на рівні кожної області у складі обласних управлінь земельних ресурсів та мали державних інспекторів на рівні кожного адміністративного району.

Самоврядний контроль за використанням та охороною земель здійснюється сільськими, селищними, міськими, районними та обласними радами.

Громадський контроль за використанням та охороною земель здійснюється громадськими інспекторами, які призначаються відповідними органами місцевого самоврядування і діють на підставі положення, затвердженого центральним органом виконавчої влади по земельних ресурсах.

Ефективність сучасної державної політики у сфері контролю за використанням та охороною земель невід’ємно пов’язана із зміцненням та удосконаленням законодавчої та нормативної бази у галузі земельних відносин [5, с. 413]. На сьогодні у продовження прийнятого у 2001 році Земельного кодексу України затверджено понад 50 законодавчих та нормативних актів, які сприятимуть реалізації його положень, зокрема у частині здійснення державного контролю за використанням та охороною земель.

Список літератури

1. Величко О.М., Зеркалов Д.В. Екологічне управління: Навч. посіб. – К.: Науковий світ, 2001. – 193 с.
2. Корнєєв Ю.В., Мацелик М.О. Земельне право: Навч. посібник – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
3. Шульга М.В., Анісімова Г.В., Багай Н.О., Гетьман А.П. Земельне право України: Підручник / – К.: Юрінком Інтер, 2004.– 268 с.

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

4. Сівак В.К., Солодкий В.Д. Природоохоронне інспектування: Навч. посіб. – Чернівці: Зелена Буковина, 2003. – 200 с.

5. Погрібного О.О., Каракаша І.І. Земельне право України: Підручник / – К.: Істина, 2003. – 448 с.

Рижок З.Р.

к.е.н., доцент

Львівський національний аграрний університет,

м. Дубляни

МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ ДАНИХ КОСМІЧНИХ ЗНІМАНЬ ДЛЯ ВИРОЩУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР

Моніторинг за станом вирощування сільськогосподарських культур у сучасних умовах без застосування дистанційних методів та ГІС є не можливим. З розвитком сучасних ГІС технологій, космічного багатоспектрального сканування, високої роздільної здатності систем глобального позиціонування виникають нові можливості для стеження за якісним станом угідь.

За належного рівня інформаційного забезпечення даними космічних знімів у галузі сільського господарства зроблено пропозиції щодо застосування методики зонування для моніторингу та класифікації стану вирощування сільськогосподарських культур за допомогою програмного забезпечення геоінформаційної системи CropMonitoring [3], де відповідну оцінку стану сходження культур зроблено за результатами тематичних растрів вегетаційного індексу на основі даних штучного супутника Sentinel-2.

При проведенні зонування використано космічні знімки високої роздільної здатності, які отримано з штучного супутника Sentinel-2 для детального спостереження упродовж тривалого проміжку часу. Супутник дозволяє проводити зйомку в оптичному та ближньому інфрачервоному діапазонах, реалізуючи принцип щільної зйомки, і забезпечуючи тим самим одержання зображень з високими вимірювальними й зображувальними властивостями надання на регулярній основі вегетаційних індексів NDVI, NDRE, MSAVI, RECI з розрізненням 10, 20, 30 та 60 м щодавно, маски посівних територій – 1 раз на місяць та карти землекористування – двічі на сезон [2].

Дослідження проводимо на прикладі землекористування площею 69,7 га, що розташоване на території Буського району Львівської області за мажами населеного пункту Балучин. Площа землекористування є контрастною за структурою ґрунтового покриву, і тим самим відрізняється між собою за результатами вегетаційного індексу NDVI, NDRE, MSAVI, RECI.

За результатами зонування землекористування при вирощуванні ріпаку за даними дистанційного зондування в геоінформаційній системі CropMonitoring

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

[3] виділено 3 зони з високою, середньою та низькою вегетацією рослин. Однак, їх площа є різною за даними вегетаційного індексу NDVI, NDRE, MSAVI та RECI. Близькою за структурою є площа зонування землекористування за значеннями NDRE та MSAVI, а також подібними є індекси NDVI та RECI (табл. 1). Це вказує на врахування особливостей методики їх застосування для оптимізації вирощування сільськогосподарських культур.

Таблиця 1.

Площа зонування землекористування при вирощуванні ріпаку за даними вегетаційного індексу на 1 липня 2019 р.

Веgetаційний індекс	Площа зони землекористування					
	з високим рівнем вегетації ріпаку		з середнім рівнем вегетації ріпаку		з низьким рівнем вегетації ріпаку	
	га	%	га	%	га	%
NDVI	33,3	47,7	17,6	25,2	18,8	27,0
NDRE	4,7	6,6	33,1	47,5	32,0	45,9
MSAVI	2,7	3,8	24,6	35,3	42,4	60,9
RECI	28,6	41,0	18,9	27,1	22,2	31,9

На підставі одержаних значень вегетаційного індексу NDVI, NDRE, MSAVI та RECI згідно з даними дистанційного зондування в кожній зоні землекористування на 1 липня 2019 року обчислену прогнозу урожайність ріпаку, що є нижчою у порівнянні з статистичною 34,2 ц/га для району розташування об'єкта дослідження [1]. З таблиці 2 видно, що з всієї земельної ділянки урожайність буде меншою у 1,7 рази порівняно з господарською у розмірі 2383,7 ц на площі 69,7 га.

Згідно аналізу вирощування ріпаку на досліджуваній ділянці поля (69,7 га) спостерігаємо, що максимально біологічна (прогнозна) урожайність може становити 1382,1 за результатами вегетаційного індексу NDVI, а мінімально – 965,0 ц на основі даних MSAVI. Стає зрозуміло, що на земельній ділянці зосереджена розріджена рослинність посіву ріпаку з низькою урожайністю і відповідно вимагає внесення додаткових органічних та мінеральних добрив в зоні низької вегетації рослин [4] в середньому на площі 41 га для об'єкта дослідження.

Таблиця 2.

Прогнозна урожайність ріпаку за даними вегетаційного індексу для землекористування на 1 липня 2019 р.

Зона	Значення вегетаційного індексу				Прогнозна урожайність ріпаку за даними вегетаційного індексу, ц/га				Статистична середня урожайність ріпаку в районі дослідження, ц/га	Урожайність ріпаку для всієї посівної площі досліджуваного землекористування, ц				
	NDVI	NDRE	MSAVI	RECI	NDVI	NDRE	MSAVI	RECI		прогнозна				статистична без врахування даних вегетаційного індексу
										NDVI	NDRE	MSAVI	RECI	
з високим рівнем вегетації	0,74	0,58	0,63	0,63	25,31	19,8	21,5	21,5	34,2	842,8	93,1	58,1	614,9	2383,7
з середнім рівнем вегетації	0,58	0,53	0,53	0,53	17,1	18,1	18,1	18,1		300,3	598,4	445,1	341,5	
з низьким рівнем вегетації	0,37	0,37	0,32	0,26	12,7	12,7	10,9	8,9		239,0	406,0	461,8	197,5	
Для посівної площі землекористування 69,7 га										1382,1	1097,5	965,0	1153,9	

Розроблена модель зонування вирощування культур істотно зменшить тривалість часу на проведення польових робіт за рахунок діагностування та картографування ґрунтів, що представляє якісну інформацію для цілей ґрунтового моніторингу, ефективного землекористування, охорони ґрунтів, підвищення їх родючості. Зонування за допомогою геоінформаційних систем на основі даних багатоспектрального космічного сканування дозволяє створювати електронні картограми показників росту та розвитку сільськогосподарських культур, а також прогнозувати їх урожайність на окремо взятих полях у межах космічного знімку з точною географічною прив'язкою.

Список літератури

1. Головне управління статистики у Львівській області. Сільське, лісове та рибне господарство. URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/statbank_lviv/Database/04SILGOSP/databasetree_uk.asp.
2. Люльчик В. О., Качановський О. І., Булакевич С. В. Застосування геоінформаційних систем у сучасному землеустрої. Український журнал прикладної економіки. 2017. № 2(2). С. 129-137.
3. Earth Observing System. Crop Monitoring. URL: <https://eos.com/eos-crop-monitoring/>.
4. Stupen, N., Bohira, M., Stupen, O., Ryzhok Z. Prospects of the application of European practice on efficient agricultural lands use in Ukraine. Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development. 2019. № 19(3). С. 563-569.

Сендецький В.М.

к. с.-г.н., директор

Івано-Франківської філії ДУ «Держзродючість»,

м. Івано-Франківськ

Налужний Р.І.

завідувач лабораторії

Івано-Франківської філії ДУ «Держзродючість»,

м. Івано-Франківськ

СОЛОМА І СИДЕРАТИ ЯК ВАЖЛИВІ ЕЛЕМЕНТИ ВІДНОВЛЕННЯ РОДЮЧОСТІ ҐРУНТІВ

Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави, тому вирішення питань та процесів, які призводять до деградації земель, їх опустелюванню, нераціональному використанню, мають бути невід'ємною частиною комплексних цільових програм зі збереження земельних ресурсів на усіх рівнях.

Земельні угіддя України становить 60,4 млн. га, з яких 41,5 млн. га (близько 70 % території) займають сільськогосподарські угіддя, зокрема рілля 32,5 млн. га, що становить понад 54 % території країни. 70% (42 млн. га) – землі сільськогосподарського призначення, розташовані за межами населених пунктів. З них 32 млн. га розпайовані. Проте ще 10,5 млн. га – досі державні. Її суттєва частина цих земель розташована в межах об'єднаних територіальних громад. Та громади ними не можуть розпоряджатися. Замість них землею розпоряджаються центральні органи влади.

Обстежені в X турі сільськогосподарські угіддя з якісної оцінки розподіляються так:

- найкращі землі та землі високої якості становлять лише 19,2 %; переважна більшість таких земель знаходиться в зоні Лісостепу (21,8 %) і Степу (21,7 %);
- середньої якості – майже 57 %; переважна більшість – у зонах Степу й Лісостепу (58–61 %);
- низької якості – 23 %; переважна більшість – у зоні Полісся (більше 45 %).

Найкращими за якісною оцінкою в балах (агроекологічний бал) є обстежені ґрунти в Кіровоградській (67 балів), Харківській (66 балів), Тернопільській (57 балів) областях.

За даними X туру обстеження більше 19 % ґрунтів є кислими, 57,3 % близькими до нейтральних та нейтральні, 23,6 % – лужні. Висока питома вага кислих ґрунтів характерна для Полісся (45,6 %), найменша – у зоні Степу (1,8 %). У Вінницькій, Чернігівській, Івано-Франківській та Закарпатській

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

областях питома маса кислих площ у загальному обсязі обстежених сільськогосподарських угідь становить від 53,5 до 67,6 %, а у Волинській, Тернопільській, Рівненській, Львівській, Чернівецькій, Сумській і Житомирській областях цей показник сягає 31-46 %

Найбільші площі ґрунтів із лужною реакцією ґрунтового розчину зосереджені в зоні Степу (47 % обстежених площ): у Запорізькій області – майже 100 %, Одеській – 74,4 %, Миколаївській області – майже 40 %.

На інтенсивність процесів підкислення ґрунтів впливає ряд факторів. Відсутність хімічної меліорації (вапнування). У 2015 році провапновано лише 2,4 % від загальної площі кислих ґрунтів із щорічно мінімально необхідних 20 %. Як наслідок, винос кальцію з рослинною продукцією і вилуговування з ґрунтового профілю (процес декальцинації) призводить до втрати найціннішої частки ґрунту – гумусу.

Дослідження стану земель свідчать, що сучасне користування земельними ресурсами не відповідає вимогам раціонального використання. Галузь землеробства обтяжена екологічними проблемами, оскільки основний її засіб виробництва земля має природне походження. Інтенсифікація галузі неминуче посилює антропогенний тиск на довкілля, особливо на ґрунт, викликаючи його деградацію. Остання проявляється у втраті ґрунтом оптимальної структури, переущільненні, погіршенні водопроникності, накопиченні ксенобіотиків.

Забезпечення ґрунтів елементами мінерального живлення повинно супроводжуватися надходженням органічної речовини як субстрату для синтезу гумусових сполук. Тому питання системного забезпечення ґрунтів органічною речовиною повинно стати одним із найважливіших у землеробстві. Проте в останні роки суттєво зменшилося внесення органічних добрив, які є вагомим джерелом повернення в ґрунт кальцію та відтворення мікробіологічного середовища. Так, за останні п'ять років в Україні внесено близько 0,5 т органічних добрив на гектар. Це в 25-30 разів менше норми. Тому серед альтернативних замінників традиційних органічних добрив і з точки зору охорони ґрунтів та поліпшення їх родючості, використання соломи та сидератів на сучасному етапі ведення землеробства є одним із найголовніших заходів поліпшення агрофізичних, агрохімічних і біологічних властивостей ґрунту. Обсяги соломи і післяжнивних рослинних решток польових культур в Україні становлять понад 80 млн. т за рік, а в окремі роки – до 100 млн. тонн. Основна частина цієї продукції – 45-50 млн. т – це солома зернових колосових і зернобобових культур і, як свідчить світова практика і численні дослідження, їх спалювання є недоцільним і антиекологічним заходом, який завдає шкоди як довкіллю, так і ґрунтовому середовищу

Екологічний ефект від застосування соломи у поєднанні з зеленими добривами також проявляється у здатності знезаражувати ґрунт від патогенної мікрофлори. Особливо це актуально за сучасних умов господарювання, коли порушено систему науково обґрунтованого чергування сільськогосподарських культур у сівозміні, а частину озимих зернових культур висівають після

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

стерньових попередників. Добре розвинена коренева система висіяних культур сприяє механічному розпушуванню ґрунту, протидіє їх переущільненню технікою, зокрема колісними машинами і знаряддями, поліпшуючи при цьому водний, повітряний і тепловий режими.

Солома та сидерати також є доброю перепорою для зменшення негативного впливу вітрової і водної ерозії, оскільки запобігають видуванню та змиванню верхнього шару ґрунту, захищаючи його від вітру і сили дощових потоків. Їх поєднане використання за впливом на потенційну й ефективну родючість забезпечує суттєво вищі економічні результати порівняно з їхнім роздільним застосуванням. Застосування зеленої маси сидерату з гноївкою (після анаеробної ферментації) та органічними добривами, виготовленими за новітніми технологіями методами вермикультивування і прискореної аеробної ферментації, використання деструкторів дає змогу значно пришвидшити терміни розкладання соломи та інших пожнивних решток

Узагальнення результатів дослідження вітчизняних і закордонних авторів та передового досвіду агрофірм, а також отриманих нами впродовж 2012–2020 років результатів дослідження, присвячених проблемі застосування соломи у поєднанні з сидерацією за сучасних умов ведення землеробства, можна розглядати як агроекологічний захід комплексного впливу, який уможливорює:

- утилізувати значну кількість органічних речовин, що мінералізуються в ґрунті, адже при цьому елементи продуктів напіврозкладу цілком поглинаються ґрунтовим комплексом;
- повторно включати солому до кругообігу мінерального і органічного живлення рослин для формування нової біомаси рослин і вирощування нового врожаю;
- мінімізувати забруднення ґрунту високими концентраціями нітратного азоту, органічним фосфором і калієм від розкладання соломи;
- мінімізувати процеси вимивання рухомих елементів і винесення їх із поверхневими водами у водойми, завдяки сталому балансові надходження у ґрунт і втрат елементів живлення рослинами з соломи у поєднанні з сидератами;
- сприяти розвитку ґрунтової фауни, зумовленому підвищеною активністю бактерій, дощових черв'яків та інших живих організмів, підвищувати біологічну активність ґрунту з метою поліпшення агрохімічних і фізичних його властивостей;
- зменшити техногенний вплив на ґрунт, флору й фауну та природне середовище загалом;
- зменшити забур'яненість і покращити фітосанітарний стан ґрунтів, мінімізувати/виключити внесення пестицидів;
- поповнити запаси органічних речовин та азоту в ґрунті;
- використати важкорозчинні сполуки фосфору з нижніх горизонтів ґрунту (гірчиця біла, гречка, люпин та ін.);

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

- зменшити невиробничі втрати вологи і поживних речовин унаслідок послаблення процесів інфільтрації з кореневмісного шару ґрунту і підвищити коефіцієнт використання діючої речовини з добрив і хімічних меліорантів;
- послабити/призупинити процеси прояву водної та вітрової ерозії;
- покращити агрофізичні властивості ґрунту завдяки розпушуванню його глибших горизонтів, а з відмиранням коренів – утворенню вертикального дренажу;
- пом'якшити/усунути ґрунтовтоми у спеціалізованих сівозмінах;
- зменшити витрати енергетичних і матеріальних ресурсів;
- збільшити врожайність сільськогосподарських культур і покращити якість вирощеної продукції;
- забезпечити охорону навколишнього природного середовища.

В сучасному землеробстві застосування соломи в поєднанні з сидерацією необхідно розглядати як важливу складову енерго- і ресурсощадних технологій вирощування сільськогосподарських культур, а також як один із шляхів вирішення головної стратегічної проблеми – поліпшення й охорони родючості ґрунтів, їх екологічної чистоти, як основного багатства нашої держави.

Список літератури

1. Сидерати в сучасному землеробстві / І.А.Шувар, О.М.Бердніков, В.М.Сендецький, Л.В.Центилю, О.М.Бунчак // Науково-виробниче видання (Монографія). Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2015. - 156 с
2. Солома та інші поживні рештки - органічне добриво для підвищення родючості ґрунтів: науково-виробниче видання (Монографія) / В.М. Сендецький, Л.В. Центилю, О.В. Тимофійчук, В.С. Гнидюк // Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2014. – 92 с.
3. Танчик С.П. Екологічна система землеробства / С.П. Танчик, Л.В. Центилю, Ю.П. Манько, О.А. Цюк, А.І. Бабенко, О.С. Павлов, І.П. Яцук, В.В. Сінченко, В.М. Сендецький // Науково-методичні рекомендації. Київ, 2017. – 10-30 с.
4. Центилю Л.В. Виробництво і застосування орґано-дефекатних добрив в сучасних агротехнологіях / Л.В. Центилю, Р.М. Кулинич, В.М. Сендецький, Н.М. Колісник // Зб. наук. праць ПДАТУ, Кам'янець-Подільський: Крок, 2016 – С. 329-331.
5. Якість ґрунтів та сучасні стратегії удобрення. // За ред. Д. Мельничука, Дж. Хофмана, М. Городнього. К.: Арістей. – 2004. – 488 с.

Смирнова С.М.

к.геол.н., доцент

Чорноморський національний університет імені Петра Могили,

м. Миколаїв

Стерлєв Д.В.

викладач

Чорноморський національний університет імені Петра Могили,

м. Миколаїв

Малявін Л.В.

здобувач вищої освіти

Чорноморський національний університет імені Петра Могили,

м. Миколаїв

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ І ВІДТВОРЕННЯ РОДЮЧОСТІ ҐРУНТУ

В сучасних умовах в Україні, як і в інших не багатих країнах, гостро стоїть питання про продовольчу безпеку, яка б не залежала від зовнішніх джерел поставок. Ми впевнені, що для цього є всі підстави, щоб Україна була незалежною, що зовнішньої підтримки. Адже орний земельний фонд нашої країни представлений переважно чорноземними ґрунтами. Сільськогосподарські угіддя розміщені на 2/3 загальної їх кількості. На фоні чорноземів світу наші чорноземи складають 8,7% [1]. Тобто ми є свідками того, що земельний ресурс країни є потужний і раціональне його використання може змінити життя людей на краще.

Виникає цілком природне запитання, чому саме Україна, впродовж тривалого часу недоїдає, чому мінімальний продуктивний набір недоступний для 70% населення, чому найбільш порушена екологія землі і ґрунту і т.д. А може в нас землезабезпеченість недостатня? Але ні! Якщо в Україні на душу населення припадає 0,64 га ріллі, то у Франції – 0,32 га, Німеччині – 0,14 га, Великобританії – 0,10 га. Невже висока забезпеченість ріллі на душу населення дає право на безвідповідальне ставлення до землі, на динамічний процес погіршення властивостей землі і погіршення якості продукції. А може ми не вміємо розпорядитися тим, що виробили, що виростили. Уявляється, що країна ніколи не буде багатою, поки буде служити сировинним додатком для багатьох країн світу. Сировинна економіка ніколи не буде потужним засобом задоволення потреб та інтересів людини, хоча, наприклад, Миколаївська область експортує зерно у 96 країн світу. Інші області теж не відстають. Ось і вся економіка.

Економіка, яка робиться у збиток для землі, але з користю для дуже обмеженого кола людей, тільки не держави – це не ринкова економіка.

Які важливі висновки можна з цього зробити?

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

Самперед, неминучість рішучих змін до землі, які б відзначались інвестиційною привабливістю, осмисленням сутності землі у житті людини.

Таку зумовленість викликає необхідність збереження ґрунту від змиву процесами водної ерозії і зниженням втрат гумусу шляхом виносу його врожаєм – на першому етапі і нарощування – на другому етапі. Управління цим процесом орієнтоване на координацію і узгодження дій у зовнішньому середовищі, в результаті чого взаємовідносини людини із такими складовими Природи, як ґрунт, будуть оптимізовані. Формування і розвиток такої діяльності не терпить відтермінування, оскільки вже сьогодні чорноземи втратили більше половини загальних запасів гумусу. Від цього погіршуються фізико-хімічні і фізико-механічні властивості ґрунтів, знижується їх біологічна активність.

Вважаємо, показовим буде, якщо відзначимо, що запаси гумусу у чорноземах опідзолених по глибині орного шару у 20 см складає 84-191 т/га; чорноземах типових і звичайних 141-216 т/га і в чорноземах південних – 97-126 т/га. Відповідно половинні втрати будуть орієнтовно складати: 135 т/га і 110 т/га. Добре відомо, що лише 50 кг гумусу міститься в одній тонні гною. Відповідно до компенсації потрібно в першому випадку 2700 т/га гною; у другому – 3600 т і в третьому 2200 т/га. Виходячи з умови, що одна середня корова продукує за рік 8 т гною, побачимо, що на 1 га потрібно внести гною від майже 340 голів. Причому, його внесення – не одноманітне, а впродовж певного часу по мірі його мінералізації, або без нового використання під посів культур.

Дослідниками констатуємо, що у першому випадку потрібно 100 років для відновлення висхідного гумусного стану, за умови щорічного внесення 27 т/га; у другому випадку – 133 роки і в третьому випадку – майже 85 років. Це за умови, що подальші деструкції на відповідних територіях не будуть допускатись [2].

Численні і переконливі приклади аналізу свідчать про важливість управління гумусним господарством на всій площі орних угідь. Скажемо відверто, що нині орні землі, всі без винятку, повинні носити характер обмеженого режиму використання, адекватного стану параметрів їх внутрішнього змісту.

Тому, кожний раз, коли ми використовуємо землю, потрібно думати не так про майбутній врожай, прибутки і т.д., як стільки буде втрачено ґрунту, а з ним гумусу й процесі господарської діяльності. І врешті решт, скільки буде недобрано врожаю від впливу ерозійних процесів. Ці суперечності потрібно побороти, оскільки господарська діяльність на землі, навіть на приватній, не дає ніякого права на безвідповідальне ставлення до землі.

Сьогодні найбільш важливо виконувати польові роботи поперек схилів. Але тут зразу натикаємось на той супротив, що земельні паї, виділені в натурі, самі визначають напрям обробітку, навіть якщо ці паї розміщені вздовж схилу. Це є великим недоліком при розробленні схем проектів паювання земель.

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновстворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

Ситуацію поправити щодо розміщення земельних паїв реально не можливо. Тому є всі підстави стверджувати, що в умовах сьогодення КМОТ не знаходить свого відображення, тобто не затребувана агровиробництвом. Сьогодні пріоритет потрібно, самперед, віддавати проектуванню сівозмін з урахуванням новітніх технологій.

Відомо, що сівозміна – це чергування культур у просторі і часі. Методологічно ця умова направлена на створення істотного поліпшення якісних параметрів ґрунту, недопущення ґрунтової вичерпаності вирощуванням культур однієї групи у сівозміні, поліпшення якісних параметрів вирощеної продукції і ін.

Але чи завжди ми задумуємося, як та чи інша сівозміна впливає на стан ґрунтового покриву. Очевидно, ні. І це не через відсутність високопрофесійних фахівців, а тому, що просто ніхто не задумувався над цією проблемою. У соціалістичний період господарювання на землі, коли гній, тобто органічні добрива, не був проблемою, просто його вносили у ґрунт, щоб звільнити територію господарського двору (ферму) від зайвого забруднюючого продукту. Але негласно існувала проблема підтримання бездефіцитного балансу гумусу у ґрунті. Цій проблемі присвячували праці відомі українські вчені, як Медведєв В.В., Чесняк Г.Я., Грінченко А.М., Швєбс Г.І., Шаймухаметов М.Ш., Гетманець А.Я., Кривоносова Г.М., Кукоба П.І і ін.

Підсумовуючи вище зазначене, зауважимо на тому, що у практичних реаліях ми повинні розуміти, що сьогодні ні одна економіка світу не витриває такого навантаження, щоб за вмістом гумусу вийти на висхідний стан впродовж небагатьох років. Але потрібно добре задуматись, щоб процес втрати гумусу не був безконечний. Потрібно приборкати «апетити» суб'єктів господарювання на землі, які працюють за принципом «після нас – хоч потоп». Це буде великий подарунок наступним поколінням.

Список літератури

1. Тараріко О.Г., Придатко В.І. Критерії та індикатори невиснажливого землекористування, відтворення родючості, охорони цілісності й різноманіття ґрунтового покриву України // Агробіорізноманіття України: теорія, методологія, індикатори, прилади. Крига 1. – К.: ЗАТ «Нічлава». – 2005. – 384 с.

2. Тараріко О.Г., Придатко В.І. Критерії та індикатори невиснажливого землекористування, відтворення родючості, охорони цілісності й різноманіття ґрунтового покриву України // Агробіорізноманіття України: теорія, методологія, індикатори, прилади. Крига 1. – К.: ЗАТ «Нічлава». – 2005. – 384 с.

Сопов Д.С.

ст. викладач

Луганський національний аграрний університет,

м. Костянтинівка

Сопова Н.В.

ст. викладач

Луганський національний аграрний університет,

м. Костянтинівка

ЩОДО МЕТОДИКИ ВИЗНАЧЕННЯ КОЕФІЦІЄНТУ ЕКОЛОГІЧНОЇ НЕБЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В ОБ'ЄДНАНІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

Раціональне використання земельного фонду потребує ретельного аналізу та оцінки структури землекористування. На основі цього аналізу проводиться оцінювання стану та факторів формування структури землекористування, що є основою для розроблення стратегічних шляхів оптимізації землекористування з урахуванням спричинених екологічних наслідків.

Розробленої й загальноприйнятої науково-концептуальної бази розв'язання проблеми оптимізації раціонального використання земель на регіональному рівні (в різних геолого-тектонічних, ландшафтних умовах, на територіях із різним ступенем антропогенного навантаження на довкілля) поки не існує, як і не розроблений єдиний інтегральний показник екологічного стану земельного фонду та оптимальності структури землекористування [1]. Певною мірою розв'язати цю проблему покликані рекомендації А. М. Третяка [2] та ін., але вони не можуть враховувати регіональних особливостей землекористування, викликаних найрізноманітнішими природними й суспільними чинниками.

Цілком очевидно, що фактори природного та антропогенного навантаження на землі, а відтак – і якісні та кількісні характеристики його екологічних наслідків не можна підсумовувати як однозначні та рівноцінні, бо вони далеко не завжди взаємопов'язані та взаємозумовлені.

Наприклад, важливими екологічними наслідками процесів площинного змиву та лінійного розмиву, прискорених надмірним використанням сільськогосподарських угідь (особливо ріллі) є замулення водойм, що є однією з ланок екологічного ланцюга. Тобто, дія природних факторів, хоча й підсилених господарською діяльністю, очевидна, і їх можна вважати об'єктивними. Але такий фактор, як співвідношення середовищестабілізуючих та дестабілізуючих видів угідь, має суто суб'єктивний характер, оскільки в різних об'єднаних територіальних громадах (далі - ОТГ) через відсутність

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

стратегічного підходу до проблем землекористування, планування структури сільгоспугідь, часто буває підпорядковане лише сьогоденним інтересам.

Системний підхід передбачає встановлення основних екологічних проблем і проведення системного аналізу природно-техногенних або природно-антропогенних чинників, розроблення оціночних критеріїв і показників (зокрема, порушеність земель і стану структури землекористування), розроблення шкали експертної оцінки, проведення розрахунків оціночних балів за всіма показниками-чинниками в будь-якій ОТГ, ранжування, насамкінець – районування території ОТГ за екологічною небезпекою у сфері сільськогосподарського землекористування.

Критеріями оцінки екологічного стану земель слугує низка просторових (кількісних та якісних) показників, а інтегральна оцінка здійснюється на основі певного числа найбільш репрезентативних показників.

У наш час розроблено багато методик визначення інтегрального показника порушеності земель різними чинниками, але їх можна вважати прийнятними лише для конкретних територій із конкретними ситуаційними умовами і з цілком конкретною метою [3].

Слушним є твердження В. П. Руденка про те, що «структура землекористування не є простою сумою її видів (у тому числі галузей сільського господарства), бо вона не сповна враховує взаємопов'язаність і зумовленість розглядуваних видів землекористування та ефективність від його реалізації» [4] і що «у зв'язку зі складністю розглядуваної проблеми вченим дотепер не вдалося розробити достатньо прийнятної і практично застосовної методики врахування синергетичного ефекту спільного використання земельних ресурсів. Жодна із запропонованих на сьогодні моделей оптимізації землекористування чисельно не реалізована в реальних умовах» [4].

З його твердженням цілком збігається думка О. Г. Топчієва [5], який вважає, що співвідношення між якісними та кількісними характеристиками в сучасній географії таке ж складне і недостатньо розроблене, як і в інших галузях науки.

Наше бачення засобів визначення комплексної оцінки ефективності землекористування на рівні ОТГ базується на аналізі та компонентній оцінці природних і антропогенно-техногенних складових. Специфічні особливості кожного виду землекористування вимагають проведення їх оцінки диференційовано, зважаючи на їхню роль у загальному процесі природокористування [3].

Для інтегральної оцінки стану земельних ресурсів сільськогосподарського використання розробляється система показників, яка включає групу даних природних факторів та дані, що характеризують антропогенну дію.

За природні приймається лісистість, крутизна схилів (питома вага різних градацій), тобто напруга рельєфу, площа схилів крутизною понад 2°. До антропогенних слід віднести розораність, питому вагу

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

середовищестабілізуючих угідь (або стійкість структури агроландшафтів), еродованість ріллі, змив ґрунту, якість земель тощо.

Інтегральний показник небезпеки сільськогосподарського землекористування необхідно визначати за методикою комплексної екологічної оцінки земель та видів сільськогосподарського землекористування як результат додавання різних видів оцінки за формулою:

$$K_{ен} = \frac{\sum_{i=1}^n Rk_1 + Pwk_2 + Vgk_3 + Zpk_4 + Zlk_6 + Bdst / stk_7 + Pnk_8}{Lk_9 + Wk_{10}}$$

д

е

$K_{ен}$ – коефіцієнт екологічної небезпеки, R – розораність, Pw – питома вага площі ріллі на схилах понад 2°, Vg – втрати гумусу, Zp – площинний змив, Zl – лінійний розмив, $Bdst/st$ – баланс середовищестабілізуючих та дестабілізуючих угідь, L – площа лісів, W – площа водойм, Pn – площа порушених та непридатних земель, k – коефіцієнти складових.

Список літератури

1. Маринич А.М., Горленко І.А., Руденко Л.Г. и др. Конструктивно-географические основы рационального природопользования в Украинской ССР. Теоретические и методические исследования. К.: Наукова думка. 1990. 200 с.

2. Третяк А.М., Третяк А.Р., Шквар М.І. Методичні рекомендації оцінки екологічної стабільності агроландшафтів і сільськогосподарського землекористування. К.: ВУААН. 2001. 15 с.

3. Свитин В.А. Оценки экологической безопасности использования земель. *Земледелие*. 1991. №2. С. 69-72.

4. Руденко В.П. Довідник з географії природно-ресурсного потенціалу України. К.: Вища школа. 1993. 180 с.

5. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії. Одеса: Астропринт. 2009. 544 с.

Смирнова С.М.

к.геол.н., доцент

*Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
м. Миколаїв*

Трущенко М.Б.

здобувач вищої освіти

*Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
м. Миколаїв*

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБМЕЖЕНОГО ПРАВА ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ

В результаті переформатування земельних відносин спостерігається тенденція до впорядкування прав власників землі і землекористувачів, орієнтованих на досягнення умови раціонального використання і охорони земель. Магістральний напрямок розвитку такої ідеології землекористування полягає у встановленні обмеженого права використання земель та земельних сервітутів. Цій проблемі присвячені такі статті Земельного кодексу: 98, 99, 103, 106, 111-115, яких повинні дотримуватись всі суб'єкти господарювання на землі. Це питання актуальне та заслуговує на увагу, оскільки в Україні не відпрацьовано механізм формування обмеженого права використання землі. Існуючі дослідження у цій сфері носять несистемний характер, у певній частині є суперечливими із Земельним кодексом України. Наприклад, В.П. Янчук [1] акцентується увага на «обмежений режим використання», а в Земельному кодексу України у Главі 18 [2] вказується на обмеження прав на землю, а це не одне і те саме. Якщо у першому випадку вказується на обмежений режим використання землі, то у другому випадку обмежуються права на землю з депресивними ознаками.

В економічному контексті обмеження прав на землю проголошується згідно ст. 111 Земельного кодексу України наступним чином[2]:

- заборони на продаж або інше відчуження певним способом протягом встановленого строку;
- заборони на передачу в оренду (суборенду);
- права на переважну купівлю у разі її продажу;
- умови прийняття спадщини тільки визначеним спадкоємцям;
- умови розпочати і закінчити забудову або освоєння земельної ділянки протягом встановлених строків;
- заборони на проведення окремих видів діяльності;
- заборони на зміну цільового призначення земельної ділянки, ландшафту та зовнішнього виду нерухомого майна;
- умови додержання природоохоронних вимог або виконання визначених робіт;

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

- умови надавати право полювання, вилову риби, збирання дикорослих рослин на своїй земельній ділянці в установлений час і в установленому порядку та ін.

Окремої уваги заслуговують обмеження прав на землю в межах охоронних зон, зонах санітарної охорони, санітарно-захисних зонах, зонах особливого режиму використання земель.

У ст. 112 Земельний кодекс України обговорюється принцип створення охоронних зон навколо особливо цінних природних об'єктів, об'єктів культурної спадщини та уздовж лінії зв'язку, електропередачі, земель транспорту, навколо промислових об'єктів для забезпечення нормальних умов їх експлуатації, запобігання ушкодженню, а також зменшення їх впливу на людей і довкілля.

В зонах санітарної охорони обмежуються права на діяльність навколо об'єктів, де є підземні води, водозабірні споруди, об'єкти оздоровчого призначення та інші, для їх санітарно-епідеміологічної захищеності. У зонах санітарно-захисних зон обмежуються права навколо об'єктів, які є джерелом виділення шкідливих речовин, запахів, підвищених рівнів шуму, вібрацій, електронних полів тощо. У зонах особливого режиму використання земель обмежуються права навколо об'єктів Збройних Сил України та інших військових формувань. Визначені зони обмежують права власника та користувача не обтяжують суб'єктів господарювання, які сформували такі зони, що, на нашу думку, не правильно.

Розглянемо приклад, через сівозміну проходить лінія електропередач з напругою 35 кВт. Згідно правил охорони електричних мереж для повітряних ліній електропередач охоронна зона встановлюється на віддалі 15 м від крайніх дротів вздовж лінії [3]. В цілому, це буде смуга орієнтовно 40 м шириною, яка обмежує права власника в односторонньому порядку. А хто компенсує ті витрати власнику чи користувачу землі, зумовлені обмеженням прав у цій зоні, в результаті обмеженого асортименту культур, її забрудненості під впливом електромагнітного поля? Ми переконані, що таку компенсацію повинні здійснювати підприємства енергозбуту. Для цього потрібно виготовити землепорядну документацію із визначеними на місцевості межами, площею, які і будуть підставою для вирішення проблеми. Форма розрахунків може бути різною – від грошової до компенсації за використану електроенергію. Це має відповідати принципу ринкових відносин, але ці відносини потребують свого розв'язання у рамках законодавчого поля.

На нашу думку, обмеження прав на землю покладається і на ті землі, які вразливі до водної і вітрової ерозії, на техногенно забруднені землі, на деградовані і малопродуктивні землі, землі з меліоративними системами. Якщо на рельєфі 0,-3⁰, де відсутні будь-які прояви еродованості ґрунтів, можна вирощувати будь-які культури відповідно до кон'юнктури ринку, то на схилах 3-7⁰ з проявами еродованості ґрунту встановлюються обмеження прав на цю

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

землю, які виражаються в обмеженому переліку культур на цих землях, спеціальних технологій обробітку ґрунту.

Базові передумови збереження і відтворення родючості ґрунтів обмежують права на перелік вирощуваних культур у сівозмінах. Який би високий прибуток не приносив соняшник чи інші прибуткові культури, все ж суб'єкт має обмежити права на площу його посіву у сівозміні. Наприклад, згідно джерела [3, с. 90] прийнято вважати, що урожайністю соняшника у 25 ц/га виноситься з ґрунту 3 т гумусу, який еквівалентний 60 т гною на 1 га. Саме це є причиною того, що обмеження прав виразиться у скороченні посівів соняшника з наступним розширенням гумусонагромаджувальних культур – багаторічних чи однорічних трав або розширення тих культур, які у 5-6 разів менше виносять гумусу – це такі культури: озима пшениця, ячмінь, горох та інші культури зернової групи.

Спектр техногенно забруднених земель є досить широким – від радіонуклідно забруднених до забруднення важкими металами, автотранспортними засобами, викидом промислових об'єктів, мінеральних добрив. Тому не допустимо нехтувати обмеженням прав на використання цих земель, якщо хочемо виростити сільськогосподарську продукцію у відповідності до її високої якості.

Досвід останніх десятиліть вказує на обмеження прав використання малопродуктивних земель. Такі обмеження у вибірковому розміщенні культур, які максимально можуть бути адаптовані до ґрунту. Якщо на певних ґрунтах не досягається урожайність на рівні окупності затрат, який сьогодні складає 1,35, то такі культури на цих ґрунтах розміщати не доцільно. Натомість потрібно розміщати інші культури, які за відповідних технологій забезпечать високу окупність. Такими культурами можуть бути культури зернової групи, однорічні, багаторічні трави.

Землі з меліоративними системами, насамперед, теж накладають обмеження прав на їх використання. Так, згідно статті 26 Земельного кодексу України, земельні ділянки, на яких розташовані і функціонують меліоративні системи, використовуються спільно на підставі угоди. Не завжди інтереси однієї чи групи людей співпадають з інтересами іншої частини людей щодо розміщення культур на зрошувальній території, через що часто виникають спори.

У разі, якщо це річка мала, або струмок чи потічок, а також ставок площею менше трьох гектарів, ширина повинна складати 25 метрів. Для середніх водойм, водосховищ на них, а також ставків площею понад 3 га – 50 метрів, і для великих річок, водосховищ на них та озер – 100 метрів. За умови крутизни схилів, що перевищують 3⁰, мінімальна ширина прибережної захисної смуги подвоюється. Уздовж морів на ковкого морських заток і лиманів встановлюється прибережна захисна смуга шириною не менше 2 кілометрів від урізу води.

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

Підсумовуючи вище викладене, потрібно зауважити, що глобалізація поставила перед урядом України завдання забезпечити правове регулювання використання водних об'єктів і земель з метою недопущення їх забруднення. Основну роль для виконання цієї умови мають виконувати водоохоронні зони, розміри яких встановлюються за проектами землеустрою та прибережні захисні смуги, які являють собою частину водоохоронної зони відповідної ширини по всій довжині річок, морів, навколо водойм. У той же час, обмеження прав на використання земель сільськогосподарського призначення є важливою умовою збереження земельного ресурсу, підвищення родючості ґрунту.

Список літератури

1. Янчук В.П. Управління землями з обмеженим режимом землекористування: Монографія. – Миколаїв: Вид-во «Іліон», 2005. – 200 с.
2. Земельний кодекс України: коментар. – Харків: ТОВ «Одісей», 2002. – 600 с.
3. Вьюн В.Г. Организационно-экономический механизм национального природопользования в сельскохозяйственном производстве. – Днепропетровск: Пороги, 1994. – СОПС НААН Украины. – 160 с.

Федонюк М.А.

к. геогр. н., доцент

*Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк*

Федонюк В.В.

к. геогр. н., доцент

*Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк*

Турко С.В.

здобувач вищої освіти

*Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк*

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ДЗЗ ДЛЯ ОЦІНКИ СТРУКТУРИ ЗЕМЕЛЬНОГО ФОНДУ В МЕЖАХ ТЕРИТОРІЙ ОТГ БАСЕЙНУ ОЗЕРА СВІТЯЗЬ

Світязь – центральна водойма системи Шацьких озер, що розташована в межах Шацького національного природного парку (Волинська область). Озеро має велике оздоровче, рекреаційне та рибогосподарське значення для населення регіону. Унікальна екосистема озера відзначається високою якістю води, саме тому на даний час Світязь є одним з найбільш популярних об'єктів туризму в

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

регіоні Північно-Західного Полісся. На жаль, в останні роки екологічний стан озера та прилеглих земельних ділянок виникає тривогу [1,2].

У зв'язку із глобальними кліматичними змінами дане озеро зазнає значних трансформацій, що впливають на його гідро-екологічний стан. Температурний режим озера прямо пов'язаний з особливостями клімату всієї прилеглої території і впливає на його водність, площу водного дзеркала тощо. Такий суттєвий зв'язок зумовлений тим, що озеро Світязь має обмежену площу водозбору і у нього не впадає жодна річка, озеро живиться за рахунок розвантаження підземних джерел і за рахунок поверхневих джерел – атмосферних опадів [1,2].

У період 2018 – 2019 рр. озеро значно обміліло, що викликало значне занепокоєння громадськості, науковців, співробітників Шацького НПП. Розгляд даної екологічної проблеми навіть планувався на рівні комітету Верховної ради України, що свідчить про великий резонанс. Проте, після підвищених значень річної суми атмосферних опадів у 2020 р., рівень озера дещо стабілізувався. Сніжна зима 2021 р. дає надію на значне поповнення вод озера цією весною.

Проте проблема дослідження та моніторингу екологічного стану озера і прилеглої території продовжує залишатися досить актуальною.

Антропогенні та природні чинники у всій різноманітності проявів їх впливу суттєво модифікують стан та екологічну стійкість ландшафтів у межах басейну озера, створюючи ряд проблем, вирішення яких модерується на рівні місцевих ОТГ (Шацької ОТГ та Світязької селищної ради, яка поки залишається не приєднаною до Шацької ОТГ). Зазнають постійного антропогенного тиску і земельні угіддя в межах басейну озера.

Для аналізу динаміки земельних ділянок в межах басейну озера Світязь в наш час доцільним є використання даних ДЗЗ (дистанційного зондування Землі), космічні знімки території дослідження, які наявні у вільному доступі в Інтернеті. При цьому для проведення дослідження можуть бути застосовані наступні загальноприйняті індекси:

1. Індекс *NDVI* - стандартизований індекс рослинності(вегетаційний індекс), який дозволяє генерувати зображення, що вказують відносну біомасу [2]. Цей індекс переважно використовується при кількісній оцінці рослинного покриву, для моніторингу і прогнозування посухи та сільськогосподарського виробництва. Поглинання хлорофілу в червоній зоні і відносно висока відбивна здатність рослинності в ближній інфрачервоній області (NIR) можуть також бути використані для розрахунку [2,4].

2. Індекс *NDWI* - індекс нормованої різниці води - використовує відбите ближнє інфрачервоне випромінювання і видиме зелене світло для посилення присутності ознак, одночасно усуваючи наявність ознак ґрунтової і наземної рослинності. Він є мірою кількості молекул рідкої води, які взаємодіють з сонячною радіацією, що надходить до рослинності.

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

Даний індекс оцінює вміст вологи в рослинному покриві. Індекс NDWI також застосовується в фенології, адже він добре реагує як на стан рослинності, так й підстильної поверхні [2,4].

Згідно з [4], «NDWI є менш чутливим, на відміну від NDVI, до впливу атмосферного розсіювання за рахунок аерозолів. Порівняно з NDVI, нормалізований водний індекс не повністю вільний від фонового впливу підстильної поверхні в районах, частково вкритих рослинністю».

Отже, за допомогою карт наземного рослинного покриву можна здійснювати аналіз структури земельних угідь в межах ОТГ, виділяючи ліси, луки, угіддя, озера, водно-болотні угіддя тощо, визначаючи площу, актуальний екологічний стан і динаміку названих типів земельних угідь.

Провівши аналіз даних, представлених на знімку на рис.1 та рис.2, можемо оцінити, що найбільша площа у структурі землекористування в межах водозбору озера Світязь припадає на ліси, чагарники і орні угіддя, трав'янисту рослинність. Також поблизу озера є забудовані території, орні угіддя, землі, на яких здійснюється рільництво. В цілому поверхня представляє собою досить строкату і розмаїту структуру рослинного покриву та природно-ландшафтних комплексів, що пов'язано з значним ступенем збереження природних комплексів на території Шацького національного природного парку (НПП), одного з найдавніших НПП України, з одного боку, і суттєвою антропогенною трансформацією цієї території протягом останніх десятиліть, пов'язаною із активним розвитком як рекреаційно-туристичного комплексу на ділянках, прилеглих до озера, так і господарської діяльності, переважно сільськогосподарської, яку здійснюють місцеві жителі.

Структура землекористування на різних ділянках водозбору о. Світязь
SCENE CLASSIFICATION:

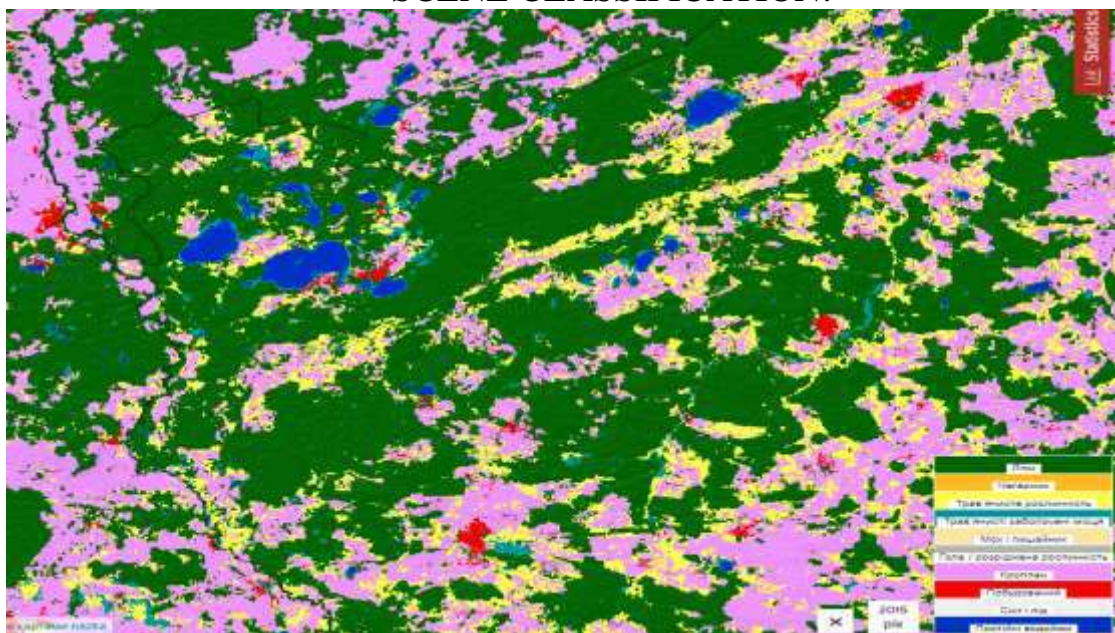

Рис. 1. Структура землекористування о. Світязь в межах водозбору (2015) (знімок за даними [3]).

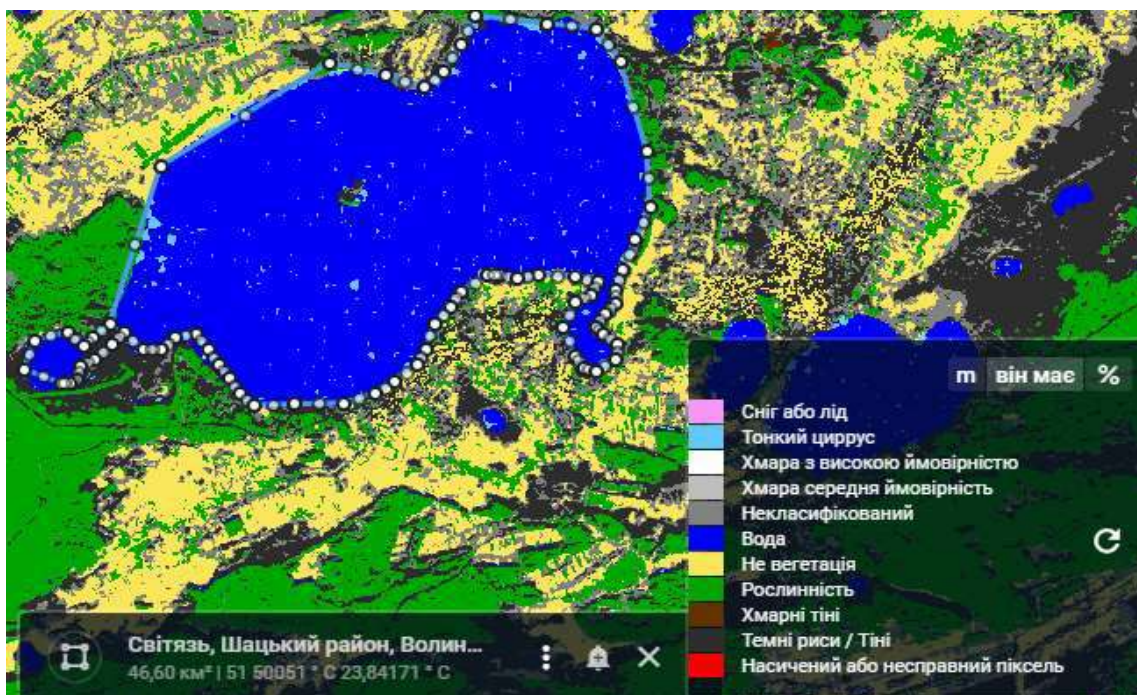

Рис.2. Структура землекористування о. Світязь в межах берегової лінії.т(аналіз знімка Land Viewer)

Структура землекористування на різних ділянках водозбору озера Світязь (рис. 2) по картах класифікацій включає в себе чотири різні класи хмар (включаючи перисті) і шість різних класифікацій тіней хмар, рослинності, ґрунтів, води і снігу.

Таким чином, аналіз, проведений за допомогою порівняльної оцінки космічних знімків різного формату, показує суттєве скорочення площі водного дзеркала озера Світязь в період 2018-2019 рр. В подальшому здійснення такого аналізу дозволить проводити регулярний екологічний моніторинг водного плеса озера, відслідковувати зону, в межах якої берегова лінія відступає найшвидше, спостерігати за іншими змінами прибережних ландшафтних комплексів озера.

Висновки. Покращення екологічного стану озера Світязь і прилеглих до нього ландшафтних комплексів – це завдання державної ваги, сприяти його вирішенню може ряд дій та заходів. Окреслимо найбільш важливі серед них:

1. Участь України в глобальних проєктах з регулювання кліматичних змін допоможе знайти шляхи мінімізації загроз, які пов'язані з такими змінами.
2. У зв'язку із зростаючим рекреаційним навантаженням на озеро Світязь і Шацький НПП загалом необхідно сприяти розвантаженню наявних рекреаційних зон та вузлів, шляхом регулювання щільності відвідувачів з урахуванням місткості тої чи іншої території; переходити від традиційного туризму до більш «екологічно лояльних» його видів – зеленого туризму, агротуризму.

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

3. Регулярні дослідження динаміки водного плеса озера та стану прилеглих земельних угідь і ландшафтних комплексів з використанням методів ДЗЗ, зокрема, вегетаційних індексів рослинності, дозволять оперативно отримувати актуальну інформацію щодо їх екологічного стану. Адже, саме рослини слугують універсальними індикаторами екологічного стану як самої водойми, так і водозабору загалом.

4. Необхідно проводити не лише моніторинг локальних об'єктів, а й послідовні комплексні спостереження цілої екосистеми і усіх її компонентів. Це дасть змогу вчасно виявляти певні, навіть незначні, відхилення у параметрах гідро-екологічного стану озера Світязь і вчасно зреагувати на них.

Список літератури

1. Озеро Світязь: Сучасний природно-господарський стан та проблеми: Колективна монографія /за ред. Я.О.Мольчака. Луцьк: РРВ ЛДТУ. 2008. С.23-44.

2. Fedoniuk, V., Khrystetska, M., Fedoniuk, M., Merlenko, I., & Bondarchuk, S. (2020). Shallowing of the Svityaz Lake in the context of regional climate change. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 29(4), 673-683.

3. Land cover viewer [Електроннийресурс]. URL: <https://lcviewer.vito.be/>

4. Геоінформаційні системи [Електронний ресурс].URL: <https://gis-lab.info/>

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

Смирнова С.М.

к.геол.н., доцент

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

м. Миколаїв

Смирнов В.М.

к.геол.н., доцент

Херсонський державний аграрно-економічний університет

м. Херсон

Ніколаєва Ю. Д.

здобувач вищої освіти

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

м. Миколаїв

НАУКОВІ ЗАСАДИ ОХОРОНИ І РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

Процвітання будь-якої держави – це її земельні ресурси, які відіграють важливу роль в існуванні нашої планети і зумовлюють функціонал інших природних ресурсів (рослинного і тваринного світу, атмосферного повітря, поверхневих і підземних вод).

В ЗУ “Про охорону земель” вказано, що земельні ресурси – це сукупний природний ресурс поверхні суші як просторового базису розселення і господарської діяльності, основний засіб виробництва у сільському та лісовому господарстві [1].

В умовах збільшення техногенного навантаження на земельні ресурси зростає актуальність їх раціонального використання та охорони, як в цілому, так і земель сільськогосподарського призначення зокрема.

На нашу думку, нагальною є потреба дбати не про прибутки окремих підприємливих осіб, а про збереження природної родючості та кількісний стан гумусу в ґрунті. Потрібно змінити погляд на проблему раціонального землекористування. Ця проблема є однією з найбільш гострих у земельній політиці України. Треба спонукати землевласників, які не дотримуються принципів раціонального землеробства, а в разі недотримання правил – компенсація завданих збитків, як еколого-економічних так і соціальних.

Україна має один із найцінніших унікальних природних ресурсів – чорноземи, які складають 8,4% світових запасів чорноземів. Але, при нераціональному використанні ресурсів чорноземи втрачають свої властивості, вони піддаються деградаційним процесам, що в результаті призводить до погіршення якості земельних ресурсів України. Саме тому це питання раціонального використання земельного фонду та його охорони є важливим.

Використання земельних ресурсів переслідує дві пріоритетні цілі - екологічну та економічну складову раціонального землекористування. Екологічна полягає в розумному використанні земель та виробництві

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновстворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

екологічно чистої сільгосппродукції. Економічна складова - на інтересах сільгоспвиробників (зменшенні витрат на виробництво продукції, через що відбувається зменшення заходів з охорони ґрунтів, застосування надмірної кількості хімічних засобів тощо).

Отже, раціональне використання та охорона земельних ресурсів має базуватись на:

- реалізації політики держави щодо науково обґрунтованого перерозподілу земель,
- формуванні раціональної системи землеволодінь і землекористувань з усуненням недоліків у розташуванні земель,
- створення екологічно сталих ландшафтів і агросистем;
- інформаційне забезпечення правового, економічного, екологічного і містобудівного механізму регулювання земельних відносин на національному, регіональному, локальному, господарському рівнях
- розробка та впровадження пропозицій зі встановленням особливого режиму та умов використання земель;
- встановлення на місцевості меж адміністративно-територіальних одиниць, територій з особливим природоохоронним, рекреаційним і заповідним режимами, меж земельних ділянок власників і землекористувачів;
- здійснення заходів щодо прогнозування, планування, організації раціонального використання та охорони земель на національному, регіональному, локальному і господарському рівнях;
- організація територій сільськогосподарських підприємств із створенням просторових умов, що забезпечують еколого-економічну оптимізацію використання та охорони земель сільськогосподарського призначення, вирощуванні екологічно чистої продукції, зменшенні розораності;
- впровадження прогресивних форм організації управління землекористуванням, використанні земель за цільовим призначенням;
- удосконалення співвідношення і розміщення земельних угідь, системи сівозмін, сінокосо- і пасовищезмін.

Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру забезпечує раціональне використання та охорону земель, створення сприятливого екологічного середовища та поліпшення природних ландшафтів. Протягом 15-19 лютого 2021 р. Управліннями з контролю за використанням та охороною земель, які діють у складі Головних управлінь Держгеокадастру в областях, здійснено 591 захід державного нагляду за використанням та охороною земель (у порівнянні з попереднім тижнем – +95; +16%), за результатами яких виявлено 508 порушень земельного законодавства, зокрема заходів державного контролю щодо додержання суб'єктами господарювання вимог законодавства у сфері використання та охорони земель – +136; +27%. За вказаний період нараховано шкоду, заподіяну внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву без спеціального дозволу на суму у

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

розмірі 1 180 318 грн (-1 262 998 грн; -52%). У добровільному порядку відшкодовано 568 415 грн (-133 656 грн; -24%) [2].

Науково-організаційна спрямованість раціонального використання земель та охорони ґрунтів визначена у межах повноважень органів земельних ресурсів:

- наукове обґрунтування щодо забезпечення раціонального землекористування;

- раціоналізаторський підхід до захисту сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників від необґрунтованого їх вилучення для інших потреб;

- охорона ґрунтів від ерозії, переущільнення, переосушення, селів, підтоплення, заболочування, вторинного засолення, забруднення відходами, хімічними та радіоактивними речовинами;

- консервація деградованих і малопродуктивних сільськогосподарських угідь,;

- виробництва, та від інших несприятливих природних і техногенних процесів;

- рекультивация техногенно забруднених ґрунтів;

- збереження природних водно-болотних угідь;

- благоустрій та формування естетичного стану антропогенних ландшафтів.

Всі вище означені та проаналізовані наукові засади використання земельних ресурсів орієнтовані на те, що земля - основне багатство, яке перебуває під особливою охороною держави та потребує відповідного ставлення, забезпечення раціонального використання та охорони земель, створення сприятливого екологічного середовища та поліпшення природних ландшафтів.

Список літератури

1. Про охорону земель – Закон України від 19 червня 2003 р. з наст. змінами і допов. [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/962-15>

2. Держгеокадастр. URL: <https://ternopilka.land.gov.ua/rezultaty-zdiisnennia-derzhavnoho-nahliadu-kontroliu-u-sferi-vykorystannia-ta-okhoronoiu-zemel-4/>

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

Шевченко В.М.

завідувач відділу

ДУ Херсонська філія «Інститут охорони ґрунтів України»,

м. Херсон

Морозов О.В.

д.с.-г.н., професор

Херсонський державний аграрно-економічний університет,

м. Херсон

Морозова О.С.

к.е.н., доцент

Херсонський державний аграрно-економічний університет,

м. Херсон

Кабаченко А.І.

аспірант

Херсонський державний аграрно-економічний університет,

м. Херсон

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ҐРУНТІВ ЗА ЇХ ПРИДАТНІСТЮ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА У БІЛОЗЕРСЬКІЙ ОБ'ЄДНАНІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначені організаційно-правові, матеріальні і фінансові основи об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Матеріальною і фінансовою основою ОТГ є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад [1].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Херсонської області» від 12 червня 2020 р. № 726-р визначено перелік територіальних громад (населених пунктів), територій яких входять до складу території Білозерської територіальної громади Херсонської області (табл. 1) [2].

Перелік територіальних громад Білозерського району Херсонської області

Назва об'єднаної територіальної громади	Назва населеного пункту – адміністративного центру територіальної громади	Назви територіальних громад (населених пунктів), території яких входять до складу території територіальної громади
Білозерська	смт. Білозерка	Білозерська, Дніпровська, Кізомиська, Миролюбівська, Правдинська, Надєждівська, Томинобалківська

До повноважень у сфері управління ґрунтово-земельними ресурсами об'єднаних територіальних громад належать:

- підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо встановлення ставки земельного податку, розмірів плати за користування природними ресурсами, вилучення (викупу), а також надання під забудову та для інших потреб земель, що перебувають у власності територіальних громад;

- підготовка і подання на затвердження ради проектів місцевих програм охорони довкілля, участь у підготовці загальнодержавних і регіональних програм охорони довкілля;

- здійснення контролю за дотриманням земельного та природоохоронного законодавства, використанням і охороною земель, природних ресурсів загальнодержавного та місцевого значення, відтворенням лісів;

- здійснення контролю за впровадженням заходів, передбачених документацією із землеустрою [1];

Тому, комплексна еколого – економічна оцінка ґрунтів за їх придатністю для ефективного сільськогосподарського виробництва у Білозерській ОТГ Херсонської області є актуальним питанням.

Більшість ґрунтів Білозерської ОТГ (38590,2 га, 50,2% від обстеженої площі) відносяться до VIII класу придатності – ґрунти низької якості, бал бонітету – 21-30; 5564,3 га (20,1 % від обстеженої площі) відносяться до ґрунтів VII класу придатності – ґрунти низької якості, бал бонітету – 31-40; 798,3 га (2,9 % від обстеженої площі) відносяться до ґрунтів VI класу придатності – ґрунти середньої якості, бал бонітету – 41-50; 1817,0 га (6,6 % від обстеженої площі) відносяться до ґрунтів V класу придатності – ґрунти середньої якості, бал бонітету – 51-60 і лише 204,7 га (0,7 % від обстеженої площі) відносяться до ґрунтів IV класу придатності – ґрунти високої якості, бал бонітету – 61-70 (табл. 2).

Агрономічна характеристика груп ґрунтів за їх придатністю для сільськогосподарського виробництва приведена в табл. 3.

Таблиця 2.

Оцінка ґрунтів за їх придатністю для сільськогосподарського виробництва у Білозерській об'єднаній територіальній громаді Херсонської області

Назва об'єднаної територіальної громади	Назви територіальних громад (населених пунктів), території яких входять до складу території територіальної громади	Обстежена площа, га	Середній бал	Всі сільськогосподарські угіддя						
				Високої якості (хороші ґрунти)		Середньої якості (задовільні ґрунти)		Низької якості		Дуже низької якості
				III клас	IV клас	V клас	VI клас	VII клас	VIII клас	IX клас
				71-80	61-70	51-60	41-50	31-40	21-30	11-20
Білозерська	Білозерська	5429,7	36	-	188,2	607,1	-	3626,0	1008,4	-
	Дніпровська	1596,8	29	-	-	-	-	114,2	1482,6	-
	Кізомиська	1605,9	34	-	16,5	83,7	-	1273,8	231,9	-
	Миролнобівська	6187,2	29	-	-	-	-	181,1	6006,1	-
	Правдинська	6139,4	29	-	-	-	-	246,4	5893,0	-
	Надеждівська	3437,4	34	-	-	401,2	641,1	122,8	2272,3	-
	Томинобалківська	3282,9	34	-	-	725,0	157,2	-	2400,8	-
Всього		27679,3	32	-	204,7	1817,0	798,3	5564,3	13895,1	-

Таблиця 3.

Агрономічна характеристика груп ґрунтів за їх придатністю для сільськогосподарського виробництва Білозерської об'єднаної територіальної громади [3]

Оцінка ґрунтів	Клас і бал бонітету ґрунтів	Агрономічна характеристика груп ґрунтів
Високої якості (добрі ґрунти)	IV клас 61-70	Ґрунти добре забезпечені поживними речовинами. Сприятливі фізико – хімічні і агрофізичні властивості. Знижують якість ґрунтів їх слабо виражені негативні властивості. Займають рівнинні і слабо пологі схили. Придатні для механізованого обробітку.
Середньої якості (задовільні ґрунти)	V клас 51-60	Помірна забезпеченість поживними речовинами і продуктивною вологою. Якість ґрунтів знижують більш виражені властивості (слабкий і середній ступень солонцюватості) та технологічні властивості земельних ділянок (еродованість). Врожаї коливаються у широких межах залежно від окультурення. Ґрунти вимагають агро меліоративних заходів з їх усунення негативних властивостей.
	VI клас 41-50	
Низької якості	VII клас 31-40	Низька забезпеченість поживними речовинами, незадовільні реакція ґрунтового розчину (рН), водно – повітряний і тепловий режими. Знижують якість середньо і сильно виражені негативні властивості ґрунтів (схильність до ерозії, ущільненості а ін.). Придані під відповідні культури вимагають систематичного застосування підвищених доз добрив, заходів з меліорації, боротьби з водною і вітровою ерозією.

Список літератури

1. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Херсонської області» від 12 червня 2020 р. № 726-р.
3. Методика проведення агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення / За ред. Яцука І.П., Балюка С.А.–К., 2013.-104 с.

Юшин С.О.

д.е.н., професор

ННЦ „Інститут аграрної економіки” НААНУ,

м. Київ

ЕКОЛОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В ПРОГРАМАХ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

На катастрофізм де-екологізації землеробства вказував ще Аристотель (свідомості загибелі і знищення цілих народів через те, що земля вже нікого не може прогодувати) [1, с. 471]. До такої точки зору приєдувався й Ю. Лібих, який стверджував, що народ виникає і розвивається відповідно до родючості країни і з настанням її виснаження ніби зникає, що не зневажа землеробством, а падіння родючості полів, викликане хижацьким господарюванням виснаження ґрунту, було єдиною і діючою причиною кінця римського світового панування [2, с. 86].

За твердженням І.І. Лукінова, щорічні втрати України від неефективного природокористування і забруднення довкілля складають від 15 до 20 % її національного доходу і є, мабуть, найбільшими у світі [3, с. 541]. У свій час член Римського клубу, Дж. Форрестер, вказував на те, що глобальне зникнення сільськогосподарських угідь маскується за рахунок зростання продуктивності одиниці площі шляхом мехнізації, іригації, застосування пестицидів та селекції нових сортів [4, с. 21]. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року (Закон України № 2697, 2019 р.) вказують: сучасне використання земельних ресурсів України не відповідає вимогам раціонального природокористування. Стан земельних ресурсів України близький до критичного. Водною та вітровою ерозією уражені близько 57 відсотків території України, понад 12 відсотків території держави зазнають підтоплення. За різними критеріями забрудненими є близько 20 відсотків земель України. Щороку фіксується майже 23 тисячі випадків зсувів. Унаслідок абразії руйнується до 60 відсотків узбережжя Азовського і Чорного морів та 41 відсоток берегової лінії дніпровських водосховищ.

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

Більш як 150 тисяч гектарів земель порушені внаслідок гірничодобувної та інших видів діяльності. Кількість підземних і поверхневих карстопроявів становить близько 27 тисяч. Причини виникнення такої ситуації мають комплексний характер та історичні передумови. Особливо слід відзначити порушення екологічно збалансованого співвідношення між категоріями земель, зменшення території унікальних степових ділянок, надмірну розораність території та порушення природного процесу ґрунтоутворення, використання недосконалих технологій в сільському господарстві, промисловості, енергетиці, транспортній та інших галузях, орієнтацію на досягнення коротко- та середньострокових економічних вигод, ігноруючи природоохоронну складову та негативні наслідки у довгостроковій перспективі. Тому, дослідження екологічних орієнтирів землекористування з кожною наступною „перемогою людини над природою” є *вкрай актуальним*.

Тут доречно нагадати про Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (№ 722, 2019 р.), де говорилося про те, що Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року є орієнтирами для розроблення проектів прогнозних і програмних документів, які надалі мають забезпечити повноцінний захист та відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, припинення і повернення назад (розвертання) процесу деградації земель та зупинку процесу втрати біорізноманіття. Тобто, ключові аспекти землекористування та екологізації виробництва повинні бути синхронізовані у часі і просторі з врахуванням усього кола супутніх факторів.

Дисертаційним дослідженням О.І. Гуторова [5] доведено, що завданням у системі екологізації регулювання сільськогосподарського землекористування є підвищення родючості ґрунтів у контексті стратегічних напрямів формування сталих і високопродуктивних територіальних систем сільськогосподарського призначення. Запропонований О.І. Гуторовим підхід до проблеми екологізації землекористування набуває особливого значення в умовах децентралізації управління (Рекомендації парламентських слухань «Децентралізація влади в Україні. Розширення прав місцевого самоврядування». Постанова Верховної Ради України № 3227, 2005 р.) та процесу об'єднання територіальних громад.

Сутність поняття «територіальна громада» (жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ, міст, що мають єдиний адміністративний центр) визначив у 1997 р. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (№ 280), де питання екологізації відображені у ст. 33 (відшкодування підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності за забруднення довкілля та інші екологічні збитки; екологічні автоматизовані інформаційно-аналітичні системи – складові загальнодержавної системи екологічної інформації; контроль за додержанням земельного і

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів вновостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

природоохоронного законодавства, використання і охорона земель; координація діяльності місцевих органів земельних ресурсів).

Формування в Україні законодавства стосовно об'єднання територіальних громад відбулося протягом 2014-2015 рр. [Закон України «Про співробітництво територіальних громад» (№ 1508), як і Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (№ 157)]. Але дані Закони зосередилися переважно на процедурних та соціальних аспектах об'єднання. Тут доречно навести інформацію від віце-прем'єр міністра України Г. Зубка від 25.12.2017 р.

_: «децентралізація створила умови для громад планувати діяльність на 3-5 років вперед. Вони мають постійні доходи, визначені податки і повинні мислити і діяти стратегічно. А замість цього деякі поведуться, як хом'яки - накопичити побільше, а далі невідомо, що з цим робити ... Вони не зможуть одночасно витратити занадто велику для суспільства суму грошей. 20-30 млн гривень або навіть 100 млн за один передвиборний рік можна витратити, але 79 млрд - не вистачить ні проєктів, ні підрядників, ні часу» (<https://ua.censor.net.ua/n3041331>)

В основу екологічної політики, схваленої Верховною Радою України у 1990 р. (Концепція переходу Української РСР до ринкової економіки) були закладені принципи пріоритету екології над іншими проблемами соціально-економічного розвитку та широкої державної підтримки екологічних заходів, а також (у статті 5) проведення земельної реформи на основі законодавчого встановлення порядку охорони земель з урахуванням екологічних вимог і т.і.

На виконання екологічної політики держави у 1991 р. прийнятий Закон України „Про охорону навколишнього природного середовища” (№ 1264) який зобов'язав суб'єктів діяльності (господарської, управлінської) забезпечувати: додержання екологічних нормативів і лімітів використання природних ресурсів; екологізацію матеріального виробництва на основі оцінки впливу на довкілля. Одночасно у Законі 1264 були визначені повноваження у екологічній сфері усіх компетентних органів державної влади та органів місцевого самоврядування. За час після 1991 р. загалом була створена достатньо потужна система правових актів щодо екологізації виробництва («Про екологічну експертизу», «Про відходи», «Про екологічний аудит», «Про екологічну мережу України», «Про оцінку впливу на довкілля», «Про стратегічну екологічну оцінку» тощо). За цей же час були прийняті численні Закони України стосовно землекористування («Про плату за землю», «Про форми власності на землю», «Про оренду землі», «Про меліорацію земель», «Земельний кодекс України», «Про землеустрій», «Про охорону земель», «Про державний контроль за використанням і охороною земель», «Про оцінку земель», «Про Державний земельний кадастр», тощо). Коло питань екологізації землекористування були позначені у Законах України та стратегіях і програмах розвитку аграрного сектору економіки. Але ключові положення вищезгаданих актів у частині екологізації

V Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення» (04-05 березня 2021 року)

землекористування й досі не отримали свого узгодження за всіма складовими виробництва та управління.

Наведений вище матеріал дозволяє стверджувати наступне:

1) екологізація землекористування є саме тим стратегічним інструментом, який створює конкретні передумови уникання потенційних криз та катастроф;

2) програмний розвиток територіальних громад повинен отримати чітку орієнтованість на екологізацію землекористування в межах своєї компетенції;

3) повна реалізація потенціалу земельних ресурсів територіальних громад потребує інкорпорації пов'язаних з агровиробництвом блоків законодавства.

Список літератури

1. Аристотель. Метеорологіка. / Аристотель. Соч. в 4-х т. Т.3. Пер. с древнегреч. – М.: Мысль, 1981. – С. 441-558

2. Либих Ю. Химия в приложении к земледелию и физиологии. / Ю. Либих ; Пер. с нем. – М.-Л.: ОГИЗ-СЕЛЬХОЗГИЗ, 1936. – 407 с.

3. Лукінов І.І. Вибрані твори. У двох книгах. – Кн..1. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 816 с.

4. Форрестер Дж. Мировая динамика. / Дж. Форрестер ; Пер. с англ. Под ред. Д.М.Гвишиани, Н.Н.Моисеева. – М.: Наука, 1978. – 167 с.

5.Гуторов О.І.Стратегія формування сталого землекористування в сільському господарстві: теорія, методологія, практика: автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.06 / О.І. Гуторов ; Рада по вивченню продукт. сил України НАН України. — К., 2010. — 40 с.

МАТЕРІАЛИ

V Всеукраїнської науково-практичної конференції

«УПРАВЛІННЯ ТА РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В НОВОСТВОРЕНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ»

Відповідальний за випуск: Яремко Ю.І., д.е.н., професор кафедри
землеустрою, геодезії та кадастру

Комп'ютерне макетування: Мацієвич Т.О., к.е.н., доцент кафедри
землеустрою, геодезії та кадастру

